పీఠిక.

ద్విజులకు నీ ప్రపంచంబున నుత్తమంబగు మానవ జన్మము నొంది ధర్మార్థ కామమోక్షములనియెడు పురుషార్థ చతుష్టయమును సాధింపకున్న నంతకంటె నధమజన్మ మెద్దికలదు ? చతుర్థ పురుషార్థ మన్నిటికన్న నుత్తమంబయ్యు; త్రివర్గసంపదలేక యద్దానినిఁ బడయఁ జాలము. పురుషార్థములలో మొదటిదగు ధర్మము, అన్నింటికి బ్రధానము. అట్టి ధర్మము ఆశ్రమ ధర్మము, వర్ణధర్మము, జాతిధర్మము, కులధర్మమని యనేకవిధంబులు, శాస్త్రములయందు వివరింపఁబడినది. ప్రతి మానవునకును ధర్మము ప్రధానము. ధర్మము విడనాడినచో, మానవునకును, పశువునకునుగల భేదమేమి ? శ్లో॥ ధర్మోరక్షతి రక్షితః, ధర్మమును రక్షించు కొనిన వానిని, ఆ ధర్మమే కాపాడును. శ్లో॥ ఏకఏవ సుహృద్ధర్మో గచ్ఛంత మనుగచ్ఛతి ॥ ధర్మమను మిత్రుడొకఁడే పరలోకమునకు పోవువాని వెంటనంటివచ్చును. స్వధర్మానుష్ఠానముగావింప వలయునన్న నేదో నొకయాశ్రమమునుండి తీరవలయు. బ్రహ్మచర్య, గృహస్థ, వానప్రస్థ, సన్న్యాసములను, నాలుగాశ్రమములలో గృహస్థాశ్రమం బుత్తమంబనియు, తక్కిన మూడాశ్రమంబులవారికి నీ గృహస్థు డుపచరించుచుండ వలసినదనియు మనుస్మృతియందు జెప్పఁబడినది.

సకల ప్రాణివర్గము వాయువు నాశ్రయించి జీవించునట్లు, సకలాశ్రమములవారును, గృహస్థుల నాశ్రయించి జీవించుచున్నారు. ప్రతిదినము, నన్నదానము చేతను, జ్ఞానదానము చేతను, బ్రహ్మచర్య వానప్రస్థ సన్న్యాసాశ్రమములలో నుండువారిని భరించుచు నుపచరించుచు నుండుటచేత నెల్లయాశ్రమములలో గృహస్థాశ్రమము శ్రేష్ఠమనఁబడుచున్నది. ఇహపరలోక సౌఖ్యములను గోరువారిచేత గృహస్థాశ్రమము స్వీకరింపఁబడవలెననియు జితేంద్రియులగు వారికి గృహస్థాశ్రమ మాధారమనియు జెప్పఁబడుచున్నది. మఱియు, గృహస్థు పంచమహాయజ్ఞము లొనరించుటచే, ఋషులు, పితరులు, దేవతలు' భూతములు, అతిథులు సంతుష్టులై యాశీర్వదించి మేలొనరించు చుం

దురు. గృహస్థాశ్రమ మందుండువారు స్వాధ్యాయముచేత ఋషు లను, హోమములచేత దేవతలను, శ్రాద్ధములచేతఁ బితరులను, అన్న ముచే నతిథులను, బలికర్మచేత భూతములను సంతృప్తిఁ జేయవలెను.

మనుజుఁడు పుట్టువుతోడనే మూఁడు ఋణములను గలిగి పుట్టు చున్నాఁడు. ఆ మూఁడు ఋణములనెడి బంధమునుఁ బోగొట్టుకొనక మోక్షమును జెందఁజాలడని పారాశర స్మృతియందుఁ జెప్పఁబడుచు న్నది. మూఁడు ఋణములనుఁ బోగొట్టుకొనుటకు గృహస్థాశ్రమము దప్ప వేఱుమార్గములేదు. త్రివర్గ సంపదను సేవించిన వానికే చతుర్థ పురుషార్థమగు మోక్షము లభించును. లేనివానికి బహుళతర క్లేశ ములు గలుగును.

నియమపూర్వక వేదాధ్యయనముచేసి, బ్రహ్మచర్యముచే ఋషులను, గృహస్థాశ్రమము స్వీకరించి, పుత్రులనుఁబడసి పితరులను, శక్తికొలది యజ్ఞయములఁ జేసి దేవతలను సంతృప్తిపఱచి, వారిఋణ ములను దీర్చి పిమ్మట మనస్సును మోక్షమందు బ్రవేశింప జేయవల యును గాని ఋషి, పితృ, దేవఋణములనుఁ దీర్చక మోక్షము నా శ్రియించెనేని యధఃపతితుండగుచున్నాఁడని శ్రుతి స్మృతులయందు జెప్పఁబడుచున్నది. ప్రతి పురుషుఁడును పూర్వ జన్మంబులయందు నీ జన్మంబు నందుండు బాపంబులు సేయుచుండుటచే బాపంబులు బహు ళంబులై యుండును అవి తీర్చుకొనుటకుం దానొక్కండే చేసికొను సుకృతంబులు చాలవు. కాబట్టి యందుకుఁదగిన సహాయ సంపదం గూర్చికొనుట యావశ్యకము ఇంతియేగాక తాను దేవర్షి పితృఋణ గ్రస్తుండై యుండుననుటను గూర్చి పైని జెప్పఁబడినది యవి తీర్చు కొనుటకును సహాయాపేక్షగలదు. అందు ముఖ్యసహాయము పుత్త్రుడు, పుత్రుడుసేయు ధర్మములవలన దనకు నరక నిస్తరణంబును స్వర్గాది లోకప్రాప్తియుం గలదనుట బహుప్రమాణసిద్ధము. “ఆత్మావై పుత్ర నామాసి” అనుశ్రుతి, తానే పుత్రుండను పేరనుండుసను నర్థముం జెప్పును. తాను పుత్రునితో భిన్నుండగుట యనుపపన్నముగాన తాను జేసికొనుధర్మంబులు దనకెట్లు మేలుసేయునో, యట్లుపుత్త్రుఁడుసేయు ధర్మంబును దనకు మేలుసేయునని ఫలితార్థము. “జ్ఞాత్వా కర్మాణి

కుర్వీత" దెలిసికొని కర్మాచరణము జేయుఁదగును. ఏకాగ్నికాండము రెండు ప్రపాఠకములుగాను వీనిలో ప్రథమ ప్రపాఠకమునందు (౧౮) పదునెనిమిది ఖండలును, రెండవ ప్రపాఠకమందు (౨౩) యిరువది మూఁడు ఖండలును, అయితే ఆపస్తంబులవారు సూత్రమును రచించిరి. దీనికే గృహ్యాసూత్రమని పేరు. ఈ సూత్రమునకు సుదర్శనాచార్యులవారు భాష్యమును జేసిరి. ఆసూత్రము వినియోగ విధులను దెలియజేయుచున్నవి వినియోగమనఁగానే యేమంత్రముతో నే యే కార్యమును జేయవలసినదిన్ని తెలియజేయునది విధి యనఁగా పంచదశకర్మలు వాని వాని కార్యము లేకాలమం దెవరిచే నేరీతిగ జేయవలసినదిన్ని తెలియ జేయునది. ఈ మంత్రపన్నములలోని మంత్రములు కృష్ణ యజుర్వేదముయొక్క తైత్తిరియ్య శాఖలోనుండు మంత్రములు మంత్ర ప్రశ్నలని చెప్పుకొనుచున్నాము. మఱియు పంచదశ కర్మలయొక్క మంత్రపన్నములయందుండు వివరణము ప్రస్తుతం గ్రంథ బాహుళ్యమగునని విస్తరించలేదు. 'ఈ గంథము నందుండు ముద్రణ స్ఖాలిత్య దోషములు గనుగొన్న మహానీయ్యులు వానిని సవరించి నాకుఁ బంపినచో మూఁడవ కూర్పునందు సవరించి ముద్రించెదను గనుక బుధోత్తములను ప్రార్థించెదను.

శ్రీలక్ష్మీనృసింహాముద్రాక్షరశాలా, 18/25 బచ్చుపేట, బందరు. } ఇట్లు, చల్లా సుబ్బరాయశాస్త్రి.

విషయానుక్రమణిక.

శ్రీకృష్ణయజుర్వేదే ఏకాగ్నికాండే ప్రథమ ప్రపాఠకః.

విషయములు సమా_ప్తము.

వివాహ కార్య క్రమము.

నిశ్చితార్థము:- శుభసమయమందు పంచాంగ శుద్ధిగల శుభ లగ్నమందు పెళ్ళికుమార్తెను వరునికొఱకు నిశ్చయించుట. పెళ్ళికుమారుని తండ్రిగారికి తాంబూలమిచ్చి తమపుత్రికను యివ్వనిశ్చయించితిమని పెద్దలసన్నిధిలో తాంబూలమివ్వవలెను. పిమ్మట వరుని యొక్క తండ్రిమొదలగువారు తమవాగ్దాన నిశ్చితార్థప్రకారము తమ పుత్రికను పుచ్చుకోనిశ్చయించిన తాంబూలమని చెప్పి యివ్వవలెను. సుగంధద్రవ్యముల బంధువర్గములవారికి సమర్పించి పిమ్మట పురోహితులను సంతోషపఱచవలెను. "ధ్రువంతేరాజా" యను మంత్రమును చూర్ణికను మొదలగునవిచెప్పి వధువునకు పసుపు కుంకుమ చీరె రెవిక ఫలపుష్పములు సువర్ణాభరణములు యివ్వవలెను.

లగ్నము నిశ్చయించుట:- శుభలగ్నము నిశ్చయించుటకు జ్యోతిష్కున వద్దకువెళ్ళి వధూవరుల జన్మ, నామనక్షత్రములు చెప్పి జామిత్రశుద్ధిగల చంద్ర తారాబలాది సర్వము అనుకూలమగు యేకవింశతి దోషరహితమగు మంచిముహూర్తమును లగ్నపత్రికా రూపముగా గ్రహించి వారిని పూజించి యాశీర్వాదమును బొందవలెను.

శుభలేఖనంపుట:- వధువు తండ్రి శుభలేఖను వరునియొక్క తండ్రికి పంపవలయును. పిమ్మట తమరు పంపించిన శుభలేఖ ప్రకారము వివాహమునకు తరలి వచ్చుచున్నారమని ప్రత్యుత్తర లేఖను వ్రాసి పంపించవలెను.

పెళ్ళికుమార్తెను చేయుట పసుపుకొట్టుట:- శుభసమయంబున పెళ్లికుమార్తెను పెళ్లికుమారుణ్ణి యవరి గృహమందు వారు ముందుఁగా వరుఁడు పిమ్మట వధువును మంగళవాద్యాది ధ్వనులతో విఘ్నేశ్వరపూజా శోభనదేవతాపూజా మొదలగునవి చేయించి పసుపు కొట్టవలయును. హరిద్రాచూర్ణమును వివాహమందుంచవలయును. మంగళహార్తి పిమ్మట మంగళాస్నానము నూతన వస్త్ర ధారణము మొదలగునవి జరుపవలయును.

అంకురారోపణము:- వధువు గృహమందు దేవతాహ్వానము అంకురారోపణము మొదలగునవి నాంది సమారాధనము కొందఱు సద్యస్కాలమందు జరుపుదురు. వారివారియాచారముచొప్పున జరప వలెను. పాలికలుక్రమవిధిగాపూజించి వివాహ వేదికయందుంచవలెను.

కళ్యాణమంటపము స్నాతకవ్రతము:- కళ్యాణ మంటపమును విధిప్రకారముంచవలయును. వరునిగృహమందు స్నాతకవ్రతము విధి ప్రకారము జరిపి కాశీయాత్రకు వెళ్ళబోవుచుండగా మార్గమధ్యమున వధువుయొక్క సహోదరుఁడు నూతన వస్త్రాభరణములచే పూజించి బావగారు మీరు గృహస్థాశ్రమ స్వీకారముచేయుఁడు అస్మత్సహో దరిని మీకిచ్చి వివాహముచేసెదముగాన దయచేసి పాణిగ్రహణము నకు తరలి రావలసినదనిచెప్పి నమస్కరించవలయును. పిమ్మట తథా స్తు అని అచార్యుఁడుపలుకవలెను పిమ్మట బావమరిదిని వస్త్రములచే సత్కరించవలయును.

వధూవరుల మంగళస్నానము:- వివాహమునకు వధువుయొక్క గృహ మందు ప్రవేశించవలెను. పిమ్మట గణాధిపతిపూజా పుణ్యాహవా చనము తత్ర సంకల్పవిశేషములు శాకునాది మంత్రము- రక్షాబం ధనపూజా "విశ్వేత్తాతే" అనుమంత్రముచే వరునికుడిచేతికిని, శ్వశుర దత్త ద్వితీయ యజ్ఞోపవీతధారణ- కన్యావరణార్థము సుహృద్వర ప్రేరణము- గౌరీపూజా కంకణపూజా "బృహత్సామ" అను మంత్ర ముచే కన్యకయొక్క యెడమచేతికినిఁ గట్టవలయును. పిమ్మట గోత్రో చ్చారణము వరాన్వేషణప్రేషణము- కన్యాదాత పత్నీ సహితుఁడై సంకల్పముచేసి పాద్య కలశోదకము నభిమంత్రించి వరుని పాదప్రక్షా ళనముచేసి మధుపర్కమునిచ్చునది- పాదప్రక్షాళనము చే 2గో యి న తేజస్సును మఱల గ్రహించుటకై వరుఁడు "మయిమహో" మంత్ర మును పఠింపవలెను.

సముద్రమందు జలమువిడుచుట:- కూర్చపట్టుకొని "అర్ణ్వాణీ యా ఆపః"అను మంత్రముచే నభిమంత్రించి అంజలియందుంచబడిన జలమును వరుఁడు "విరాజోదోహోసి" యను మంత్రముచే జపించి

నీళ్ళువిడువవలయును- వరునకు వస్త్రద్వయ ధారణానంతరము వరు డాచమనము చేయవలయును.

శ్లో॥ పూర్వమమృత మాచమ్య సోమపాన తథోత్తరే । దక్షిణేపునరా
చమ్య పునస్నానంతు పశ్చిమే॥

మధుపర్కప్రాశనము అనఁగా పెరుగును తేనెయును ఒకపాత్ర యందుఁగలిపి దానిని కంచు పాత్రముచే మూసి రెండు కూర్చలతోఁ దీసికొని యిది మధుపర్కమని దాత చెప్పవలయును- వరుఁడా మధు పర్కమునుఁదీసికొని పైనగప్పియుండు పాత్రనుతీసివైచి "త్రైవ్యై విద్యాయై,, "ఆమాగణాయశసా,, నీరొాడుమంత్రములచే సంస్కరింపఁ వలయును- "అమృతోప స్తరణమసి,, అని యుదకమును లోపలికి పుచ్చుకోవలయును- రెండుపర్యాయములు ఆచమనముచేసిన పిమ్మట అత్తగారు చేతిలోఁబెట్టగా యన్మధునో మధవ్యం,, అను మంత్రము చేత ముమ్మాఱు వరుఁడు ప్రాశనముఁజేయవలయును- తదుపరి వరుఁడు ఉదకమును పానముజేసి చేతినికడిగికొని రెండు పర్యాయము లాచమ నముఁ జేయవలయును-

గోవును అభిమంత్రించుట:- "గౌరితిగాం,, అను మంత్రముచే దాత గోవును వధింపఁదలతువా? విడువఁదలతువాయని యడిగినప్పుడు ప్రతిగృహీత వధింపఁదలచినచో "గౌరస్యప హతపాప్మా" అను మం త్రములచేనున్ను, విడువఁదలచినచో "యజ్ఞోవర్థతాం" అను మంత్ర ముల చేతనున్ను ప్రత్యుత్తరమిచ్చును గోవుకు ప్రతినిధిగా వక్కను పైకి యెగురవైచి ఉదకమును త్రాగుగాక. గోవును విడుచునపుడు "ఓముత్సృజత" అని వరుఁడు పలుకవలయును.

సిద్ధమన్నము:- పిమ్మట దాత చెప్పవలసినదేమనఁగా అన్నము సిద్ధపఱచఁబడినదని దాతచెప్పగా వరుఁడు సిద్ధమైన యన్నమును నంగీ కరించితి రండిని గట్టిగాఁజెప్పవలయును. పిమ్మట "అంతః పటలం కృత్వా" అనఁగా తెఱబట్టవలయును.

తదుపరి కన్యాదాత ప్రాణాయామముచేసి సాలంకృత కన్యాదానము గావించుటకై సంకల్పించవలయును.

షోడశ మహాదానాంతర్గతమగు సాలంకృత కన్యాదాన సమయంబున మహాసంకల్పము పురాణోక్త కర్మప్రకాశికయందుఁ జూడదగును. అస్యశ్రీమదాది...సాలంకృత కన్యామహాదానం కరిష్యే.

వరునియొక్క గోత్ర ప్రవరలను జెప్పి వధువుయొక్క గోత్ర ప్రవరలనుగూడ జెప్పి కన్యాదానము జేయవలెను. అప్పుడు "తుభ్యమహం సంప్రదదే" అనువరకు జెప్పవలెను. నమమ అను శబ్దము కన్యాదానమందు జెప్పఁదగదు వరదక్షిణ సువర్ణ మివ్వవలయును:

పెళ్ళికుమార్తెను గౌరీపూజ సన్నిధిలోనుంచి తెచ్చే మేనమామకు బట్టలు యివ్వవలెను. ధరించి తట్టనుసహా పెళ్ళికుమార్తెను తీసికొని రావలయును. ధర్మార్థకామములయందు ఈకన్య నీచేవిడువఁబడి నడువగూడదనియు అనఁగా వరుఁడు సంకల్పించిన ప్రకారము వధువుండవలెను. వ్యతిరేకముండగూడదని కన్యాదాత వరునిఁజూచి చెప్పవలెను. పిమ్మట వరుఁడు ధర్మార్థకామములను మీరి నడుచుట లేదని పెళ్ళికుమారుఁడు పలుక వలయును

సుముహూర్తకాల సమయంబున చూర్ణికాది మంత్రములను పఠించి జీరక సహిత గుడమును శిరస్సునందు బెట్టవలయును ఇదియే సుముహూర్తకాలమని పెద్దలు చెప్పుదురు. "ధ్రువంతే .... అయం ముహూర్త సుముహూర్తోఽస్తు॥ సుముహూర్తమందు పెళ్ళికుమారుఁడు పెళ్ళికుమార్తెనుజూచి "అభాతృఘ్నిం" అను మంత్రమునుఁ జపించి కన్నునుమూసికొని "అఘోరచక్షుర పతిఘ్న్యేధి" అను మంత్రమునుఁజెప్పి కన్యకను జూడవలయును.

కన్యాదాతకు నూతనవస్త్రములు వారియత్తవారు దంపతులకు బట్టలు చదివించుదురు.

దంపతులుభయులు యేకముహూర్చుండి "ఆవాభ్యాం కర్మాణి కర్తవ్యాని" వధూవరులు ప్రాణాయామముఁ జేసిన వారలయి మన మిరువురము కలిసి సత్క్రియలను జేయవలెను. సంతానము బడయ వలయునని సంకల్పించవలెను. వధువుయొక్క పాపిడియందు "ధర్భం నిరస్యేత్" ధర్భతో తుడిచివేయవలయును. తదుపరి "అర్యమ్ణో అగ్నిం పరియంతు" మంత్రముచే కన్యక శిరస్సునందు దర్భతోఁ జేసిన ◯ చుట్టనుంచి దానియందు కాడియొక్క యెడముతట్టుండేను రంధ్రి మునుంచి 'ఖేనసయిలి...' తదుపరి రంధ్రిమందు "శంతేహిరణ్యాగ్ం" ఈ మంత్రిముఁ నుఁజెప్పి సువర్ణముతోఁ గప్పి "హిరణ్యావర్ణా శ్శుచయః" మొదలు అయిదు మంత్రములను పఠించి 'పంచభిస్నకృస్నాపయతి' ఒక్కమారు స్నానము చేయించవలయును 'పరిత్వా గిర్వణోగిర' మంత్రముఁ జెప్పి ఖండింపని వస్త్రముచేత నాచ్ఛాదింప వలయును.

యోక్త్రధారణము:- ఆచమించి "ఆశాసానా సౌమనసం" అను మంత్రిముతోఁ బేనినత్రాటిని కన్యకయొక్క మొలను కట్టవలెను. నాభికి ఉత్తరపుతట్టు త్రాటిని ఈడ్చుకొని ముడివేసి ప్రిదక్షిణముగాఁ జుట్టి నాభికి దక్షిణపు తట్టుంచవలెను. దీనినేయోక్త్రిమందురు దర్భ త్రాడు యని కొందరందురు.

శ్లో॥ మాంగళ్యతంతునాఽనేన మమజీవన హేతునా। కంఠేబధ్నామి సుభగే త్వంజీవ శరదశ్శతమ్ ॥ మంగళసూత్రమును గట్టి రెండు ముళ్ళు గట్టవి- మూడవది దూముడిగా వేయవలయును. సభయం దుండు వారందఱు దంపతుల శిరస్సునందు అక్షతారోపణము అనఁ గా మాంగల్యధారణ ముహూర్తసుముహూర్తోఽస్తు.

తరంబ్రాలు:- "ప్రిజాపతి స్త్రీయాం" ప్రిజామే కామస్సమృ ధ్యతాం- వరుఁడు పోయవలెను. పశవోమేకామస్సమృధ్యతాం-కన్య యును యజ్ఞోమే కామస్సమృధ్యతాం- వరుఁడును, అన్యోన్యం యుగ పతు- పకరికొకరు శిరస్సునందుంచవలెను. నాలుగవ పర్యాయము తూష్ణీం చతుర్థం ర మారులు శ్రియోమేకామ స్సమృధ్యతాం అని

పఠించవలెను. "యోవై తాం బ్రహ్మణో" 'ఆగ్నేవి శ్వేభి' మంత్రములను జెప్పి బ్రహ్మముడి వేయవలయును. "పూషా త్వేతో నయతు" ఈ కొత్త పెండ్లికూతురి హస్తముబట్టుకొని వివాహ ప్రధాన హోమమునకు బోవలెను. అచ్చట గృహ్యాగ్ని ప్రతిష్ఠాపనము జరుపవలెను.

సప్తపది:- అగ్నికి ఉత్తరపు తట్టు "ఆతిష్ఠేమమశ్మాన అను మంత్రమును జెప్పి కన్యకను కుడికాలిచేత రాతిపై నెక్కించి నిలుపవలయును. అగ్నిప్రదక్షిణము. లాజహోమము జయాదిహోమము జరుపవలెను, లాజహోమమందు బావమరిదిగారికి బహుమానము. వధువుకు మట్టెలుంచుదురు. హోమాంతమందు 'ప్రత్వాముంచామి' మంత్రములంజెప్పి యోక్త్రమును ముడి విప్పివేయవలెను. వివాహ గృహప్రవేశ హోమము జయాది హోమములును "ధ్రువక్షితి" ధ్రువనక్షత్రదర్శనము అరుంధతీ దర్శనము అర్ఘ్యమియవలెను.

శ్లో॥ కశ్యపాత్రి భరద్వాజో విశ్వామిత్రో థగౌతమః వసిష్ఠో... స్తథా అర్ఘ్యందద్యాత్ ॥ "ధ్రువమరుంధతీంచ ధర్శయతి" ఆగ్నేయ స్థాలీపాకము గంధర్వ ప్రతిష్ఠాపనముల జయాదివర్జము ప్రాజాపత్య హోమమును ఔపాసనము యానవర్జనము జరుపవలయును.

సా—అగ్నయేస్వాహా అగ్నయేస్విష్టకృతేస్వాహా	తండులహోమము.
ది—సూర్యాయస్వాహా అగ్నయేస్వాహా	మొదటిదానికన్న రెండవది యధికము

ఆహుతి సంసర్గదోష నివృత్యర్థం వనస్పతి హోమంకుర్యాత్॥ తృతీయాహ్నిక క్రియ ప్రాతఃకాపాసనము సదస్యము మహదాశీర్వచనము పెద్దలను పండితులను సన్మానించుట మొదలగు సభాకట్నం, గ్రామకట్నం జరుపవలెను.

౪ దినముయొక్క అపరరాత్రియందు శేషహోమము గంధర్వోద్వాసనము శేషహోమము జయాదిపరిషేచనానంతరము కర్మణః పుణ్యాహవాచనము. ౫ వ దినంబుడ కొంతకట్నాలు.

నాకబలి:- నాకబలిత్రయ త్రింశత్కోటి దేవతా విసర్జనము నకు ముందు కర్మణః పుణ్యాహము నీలలోహిత ధారణము " నీలలోహితే" అను మంత్రముచే(నల్లపూసలు)ధారణము గర్భాదానమంత్రి సంస్కారము పిమ్మట పాన్పు దంపతీ తాంబూలము ఫల దానములు సూర్పవాయనదానము జలపాత్రద్వయంబున "దేవేంద్రాణి నమస్తు భ్యం దేవేంద్ర ప్రియభామిని । వివాహం భాగ్యమారోగ్యం పుత్రి లాభంచ దేహిమే అను మంత్రమునుజెప్పి యింద్రాణిఁ బ్రార్థించవల యును (కమ్మాకడియం) అనఁగా బంగారపువస్తువు వెండివస్తువు జల మందుంచవలెను సువర్ణము వరుడు స్పృశింపవలెను. వెండి వస్తువు వధువు స్పృశింపవలెను. దక్షిణతట్టుననుండు యేనుగమీద వధువును ఉత్తరపుతట్టుననుండు యేనుగుమీద వరుఁడును నిలుచుండి యింద్రా యరాజ్ఞై అను మంత్రమును పఠించుచు మూఁడు ప్రదక్షిణములను జేయ వలయును. "వాత్తో దేవతా" అను మంత్రములను పఠించునది ప్రిద క్షిణమందు జ్యోతులు వెలిగించుదురు 33 అని కొందరు ౧౬ అని కొందరు చెప్పుదురు. కంకణ విసర్జనము వధూ గృహ ప్రవేశానంత రము చేయుదురు. "కంకతో నకంకతో" అను మంత్రమును చెప్పు దురు. పిమ్మట వసంతోత్సవము అయిదవ దినంబున పగలే చేతురు. దండాడింపు అప్పగింతలు వధూగృహప్రవేశముచేయవలెను. తక్కిన కర్మలకు క్రమవిధానము గ్రింథ బాహుళ్యమగునని ఈ ద్వితీయకూ ర్పునందు జేర్పబడలేదు. ఈవివాహప్రయోగము సూత్రీయము భట్టీ యము అని ద్వివిధము. శాస్త్రమునందు సూత్రీయమునకుఁ బ్రాధా న్యము కలుగుచున్నను క్రియా సౌకర్యార్థము భట్టీయ మీప్రాంతము లందు వాడుకలోనున్నందున భట్టీయప్రికారము కార్యక్రిమము వ్రా యబడెను. సూత్రీయ భట్టీయములకుఁ గార్యములు జరుపుటయందు ముందు వెనుక భేదములుగాని ప్రధానమంత్రిములందు భేదము చూప

ట్టదు. కంకణ విసర్జనము నూతన వధూగృహప్రవేశానంతరమందు జరుపుదురు.

* ఆ ధీ న మం త్రః. *

శ్లో॥ అష్టవర్షా త్వియం కన్యా పుత్రివత్పాలితామయా। ఇదానీం తవ దాస్యామి దత్తాం స్నేహేన సపాలయ ॥ ఇతి కన్యాహస్తం గృహీత్వా క్షీరేణ సంస్పృశ్య వరహస్తే నిక్షిపేత్ ॥ ఇతి భర్తుః ॥ అష్టవర్షా + ఇదానీం తవపుత్రస్య దత్తాం స్నేహేన పాలయ ॥ ఇతి శ్వశురస్య ॥ శ్లో॥ అష్టవర్షా... తవపౌత్రస్య దత్తాం స్నేహేనపాలయ॥ ఇతి భర్తృ పితామహస్య । అష్టవర్షా ...ఇదానీం తవ భ్రాతుశ్చ దత్తాం స్నేహేనపాలయ ॥ ఇతి భర్తృ భ్రాతుః । అష్టవర్షా...ఇదానీం తవబంధోశ్చ దత్తాం స్నేహేనపాలయ ॥ ఇతి బంధూనాం॥ ఇతి ఆధీనమంత్ర స్సమాప్తః.

వివాహ క్రమవిధి సంపూర్ణము.

వలయువారు:—

శ్రీ ల క్ష్మీ న ర సిం హ ము ద్రా క్ష ర శా ల,
18/25 బచ్చుపేట, బందరు.

కార్తీక పురాణము.

(పాద్మం)

[ప్రతి 1కి 2—0—0]   [29 అధ్యాయములుగలవు.

సత్యభామా శ్రీకృష్ణ సంవాదము సత్యభామ పూర్వజన్మ వృత్తాంతము శంభాసురుడు వేదములను నుద్ధరించుట- ప్రయాగ మహాత్మ్యము కార్తీక వ్రతవిధానము వ్రతోద్యాపన జలంధరోత్పత్తి తద్వివాహము- ఇంద్ర జలంధరులయుద్ధము- జలంధర జయము- హరి జలంధరుల యుద్ధము- హరిసముద్రమందు శయనించుట- జలంధరుడు పార్వతికొరకు రాహువునుదూతగాపంపుట- కీర్తిముఖోత్పత్తి చక్రోత్పత్తి శివజలంధరులయుద్ధము- సంకులయుద్ధము- జలంధరీ మాయా ప్రభావము- విష్ణువు జలంధరుని భార్యయగు బృందను మోసపుచ్చి తత్పాతివ్రత్య భంగముచేయుట- బృంద హరిని శపించుట- జలంధర మాయాశివుని పరమేశ్వరుడు వధించుట- తులసీ ధాత్రి మహిమలు ధర్మదత్తుని చరిత్రము చోళరాజు చరిత్రము- మొదలగు బహువిషయములు బహు వుపమానోపేతములతోనిండిన గ్రంథము.

ఉత్తరకాలామృతము.

శ్రీ మహాకవి కాళిదాస విరచితము ఆంధ్ర టీకాతాత్పర్య సహితం.

గ్లేజుపేపరు ప్రతి 1కి రు. ౨-0-0

ప్రథమ బిందువునందుండు విషయములు, జన్మకాలాది సాధనము: పాదచ్ఛాయలు, పగటిప్రొద్దు నిశ్చయించు విధానము, రాత్రిప్రొద్దు నిర్ణయము, జాతకనక్షత్ర ఘటికల నిర్ణయము, మాందీ గ్రహ గుళిక గ్రహ సాధనము, ప్రసవగృహ నిర్ణయము, పితృస్థిత ప్రదేశము ప్రసూతిస్థిత ద్వారాది నిర్ణయము మొదలగు బహువిషయాలుగలవు.

నవగ్రహశాంతివిధానము

ప్రతి 1కి రు. 1—0—0

గ్రంథస్థవిషయములు

ఇందు నవగ్రహస్తోత్ర, మంత్ర యంత్ర, జపహోమ, గ్రహశాంతులు, మొదలగు అనేకవిషయములతోనిండిన గ్రంథము. ప్రతి 1కి రు. 1-0-0 స్వల్ప ప్రతులే ముద్రించితిమి. వెంటనే వ్రాసి తెప్పించుకొనవలెను. గ్రంథస్థ విషయములు శాంతి సంకల్పము- నవగ్రహ మండలములు, ప్రతిమానియమం సూర్య గ్రహారాధన చంద్ర- కుజ- బుధ- బృహస్పతి- శుక్ర- శని- రాహు- కేతు- ఉప త్ర్యంబక స్తోత్రరాధనము, నవగ్రహమంత్రజపములు, కవచములు, స్తోత్రములు, జపానుష్ఠానములు, జపసంఖ్యావిషయః, నవగ్రహ తర్పణము, హోమము, దానములు, మఱియొక విధాన దానములు, శనైశ్చర కథారంభము, సర్వపీడా నివారణము, శని బృహస్పతిని రక్షించుట, శనిదృష్టి, ఏల్నాటిశని, వీరసేనుడు శనిని పూజించుట, శని గ్రహమగుట, శని మందగామి గురు శిష్య సంవాదము, తేలు మంత్రము, నవగ్రహ యంత్రములు, సంతానయంత్రము, గోవృద్ధి- పరపీడా నాశన- వశీకరణ- జయ- వైరినిడుచు- స్నేహ- గర్భ ధారణ- యుద్ధమందుజయ- రాజ్యవశ్య- గ్రహనాశన- సర్ప- రోగనాశన- స్త్రీబహిష్ఠు- పిచ్చి విడిచే- స్త్రీ నీళ్ళాడు- భార్యా మోహన- వంధ్యాపుత్ర- బీజాక్షరములు- నవగ్రహ అష్టోత్తర శత నామావళి, నవగ్రహ మంగళాష్టకములు, మహాదశాది దానములు, అంతర్దశాది దానములు, నవరత్న అంగుళ్యాభరణము, తైలావలోకనము, రుద్ర అభిషేకము, సూర్యనమస్కారములు, అపమృత్యుజపము, నవగ్రహ జపము, హోమము, సువాసినీపూజా, బ్రాహ్మణ సమారాధనము, శాంతులు మొదలగు అనేకవిషయములుగలవు.

శ్రీకృష్ణయజుర్వేదైకాగ్నికాణ్డే

ప్రథమప్రపాఠకారంభః

—:o:—

ప్రథమమన్త్రప్రశ్నప్రారమ్భః
అథాద్రిదాపరిషేచమన్త్రాః॥

మూ॥ అదితేఽను మన్యస్వ ॥౧॥ అనుమతేఽను మన్యస్వ ॥౨॥ సరస్వతేఽను మన్యస్వ ॥౩॥ దేవ సవితః ప్రసువ ॥౪॥

ప॥ అదితే । అను । మన్యస్వ ॥౧॥ అనుఽమతే । అను । మన్యస్వ ॥౨॥ సరస్వతే॥ అను । మన్యస్వ । ॥౩। దేవ । సవితః । ప్ర ॥ సువ ।౪।

అర్థము॥ హే అదితే= (దేవతలకు తల్లివయిన) ఓ అదితిదేవి, అనుమన్యస్వ=(నాచేతఁజేయఁబడుచున్నకర్మను) అంగీకరింపుము॥౧॥ అనుమతే=ఓపౌర్ణమాసీదేవతా అనుమన్యస్వ=అంగీకరింపుము ॥౨॥ హే సరస్వతే—ఓసరస్వతీదేవి, అనుమన్యస్వ= అంగీకరింపుము ॥౩॥ హే సవితః=ప్రేరకుఁడవగు, దేవ=పరమేశ్వరుడా, ప్రసువ = ప్రేరణఁజేయుము ॥౪॥ హేఅదితే= అఖండుఁడవగునో పరమాత్మా- హే అనుమతే = సమస్తయు దెలిసిన పరమాత్మా. హే సరస్వతే = సర్వవ్యాపకుఁడవగు పరమాత్మా సవితః=సృష్టికర్తవయిన, హేదేవ=ఓపరమాత్మా, నాచేత చేయఁబడుచున్న కర్మముల నంగీకరింపుము.

ఇతి పూర్వపరిషేచనమ్	ఇత్యుత్తరపరిషేచనమ్
అదితేను మన్యస్వ ॥౧॥	అదితేఽన్వమగ్గ్‌స్థా ॥౧॥

ఇతి దక్షిణతః ప్రాచీనమ్.

అనుమతేనుమన్యస్వ ॥౨॥	అనుమతే స్వమగ్గ్‌స్థా ॥౨॥

ఇతిపశ్చాదుదీచీనమ్

సరస్వతేను మన్యస్వ ।౩॥	సరస్వతే స్వమగ్గ్‌స్థా ॥౩॥

ఇత్యు తరతః ప్రాచీనమ్

దేవ సవితః ప్రసువ ॥౪॥ దేవసవితః ప్రాసావీః ॥౪॥

ఇతి సమంతమ్

—♦ అ థ మ ం త్ర ప్ర శ్నా ర ం భః ♦—

మూ॥ ప్రసుగ్మంతా ధియసానస్య సక్షణి వరేభి ర్వరాగ్ అభి షుప్రసీదత । అస్మాక మింద్ర ఉభయం జుజోషతి యత్సౌమ్య స్యాంఽధసో బుబోదతి ॥ ౧ ॥

ప॥ ప్రఽసుగ్మంతా । ధియసానస్య ! సక్షణి । వరేభిః । వరాఙ్ ॥ అభిః । సుప్రసీదత । అస్మాకం ॥ ఇంద్రః । ఉభయం ॥ జుజోషతి। యత్ । సౌమ్యస్య ॥ అంధః ॥ బుబోదతి ॥౧॥

అర్థము॥ ప్రసుగ్మంతా=విస్తారముగ, బాగుగా నడచునట్టి, (హేసఖాయః) ఓ స్నేహితులారా, (వః)=మిమ్ము, (౨)ధియసానస్య=ధ్యానించుచున్న, (వరస్య)= వరుఁడయిన (మమ) =నాయొక్క. [3) సక్షణి=కూర్చదగిన (ఈ వివాహకార్య మందు) వరేభి=శ్రేష్ఠములైన, (మార్గై)=మార్గములచేతను, వరాఙ=కోరదగివట్టి (కన్యయొక్కతండ్రి మొదలగు) వారలను, అభిషుప్రసీదత = అభిముఖముగాఁ, లెస్సఁగా=బాగుగా పొందుఁడు, ఇంద్రః=ఇంద్రుఁడు, లేక పరమైశ్వర్య యుక్తుఁ డగు భగవంతుఁడు, (౪) అస్మాకం=మాకు అనఁగా నాకును, ఆ కన్యకకును, ఉభ యం = దాంపత్యము, (౫) జుజోషతి = సేవించుచున్నాడు, అనఁగా గలుగఁ జేయుచున్నాఁడు యత్=యెందువలన ననఁగా, (౬) సౌమ్యస్య =సోమలతారస రూపమైన అనఁగా శ్రేష్ఠమయిన (౭. అంధసః=అన్నమును, బుబోదతి=తెలిసికొను చున్నాడు.

తా॥ ఓ స్నేహితులారా! ఈ వివాహమును గూర్చి మీరు మంచి మార్గముల చేతను, కన్యయొక్క తండ్రి మొదలగు వారల సమీపమునకు త్వరగా వెళ్ళి కార్యమును సఫలము చేసికొని రావలయునని వరుఁడు ధ్యానించుచున్నాఁడు. కాఁబోవు దంపతులు చేయు యజ్ఞమందుఁ దనకు సోమరసరూపమయిన యన్నము దొరకునని ఇంద్రుఁడీ వివాహకార్యమునకు సహాయుఁడగును.

---

౧ గ్మా । ప్ర-సు॥ ఇత్యుపసర్గద్వయపూర్వకాత్ - గమేర్లట్ - ఛాందస శ్శపోలుక్ - లటశ్శత్రాదేశః - ఛాందస శ్ఛాదేశాభావః - గమహనేత్యుపధా లోపః - సుపాంసులుగితి - జసః - ఆకారదేశః ॥ ఈపదము ప్రథమాబహువచ నాంతము - ఉపసర్గావుదాత్తౌ । శతుర కారఉదాత్తః । విభక్త్యాకారోఽనుదాత్తః॥

౨ ధి - ధారణే - అస్మాద్ధాతోః - ఛాందసం ! అసానచ్ప్రత్యయః - సచకిత్ ! చిత్త్వాదంతోదాత్తః॥

౩ పచ - సమవాయె - అస్మాద్ధాతోః ఔణాదిక స్వనిః - ఛాందసః - ప్రత్యయస్యాదిరుదాత్తః । సుపాంసులుగితి సప్తమ్యాలుక్ - ఈ పదమునకు హర దత్తాచార్యులు సమానక్షణమందని యర్థము వ్రాసిరి - శ్రీవిద్యారణ్యురవారీ పద మునకు "సక్షణి - సేవాయాం సద్గుణకే సేవ్యే యజ్ఞే" యని యజ్ఞపరముగ వ్రాసిరి.

౪ ద్వివచనస్థానమందు "అస్మదోర్ద్వయోశ్చ" అనుసూత్రముచేతను బహు వచనప్రత్యయము॥

౫ జుషీ - ప్రీతిసేవనయోః ॥ అస్మాద్ధాతో ర్లట్ ఛాందసో లిడ్వ్యాద్భావః తస్యాద్విత్వం ॥

౬ ఛాందసఔకారః॥ ౭ ద్వితీయార్థమందుషష్ఠి

వివాహమంత్రాః

మూ॥ అనృక్షరా ఋజవస్సంతు పంథా యేభిస్సఖాయోయంతి నోవరేయం। సమర్యమా సంభగోనో నినీయాత్సంజాస్పత్యగ్ం సు యమమస్తు దేవాః ॥౧॥

ప॥ అనృక్షరాః । ఋజవః । సంతు । పంథాః ॥ యేభిః । సఖాయః । యంతి నః । వరేయం । సం । అర్యమా । సం । భగః । నః నినీయాత్ । సం । జాస్ప త్యం ॥ సుయమం । అస్తుదేవాః॥

అర్థము॥ హే దేవాః = ఓ దేవతలారా, యేభిః = ఏ మార్గములచేతను, నః= మాయొక్క సఖాయః = స్నేహితులు, వరేయం = కోరఁదగిన (కన్యకయొక్క తండ్రి మొదలగు) వారలనుగూర్చి, యంతి = వెడలుచున్నారో. పంథాః=(ఆ) మార్గములు, అనృక్షరాః=ముండ్లు, బెడ్డలు మొదలగు కఠినవస్తువులు లేనివియును ఋజవః=తిన్ననివి యును, సంతు = అగుఁగాక, నః = మాయుద్దరను, అర్యమా= అర్యముఁడనుదేవుడు, లేక సర్వవ్యాపకుఁడగు భగవంతుఁడు, సంనినీయాత్= కూర్చుంగాక, భగః=భగుఁడను దేవుడు, లేక సద్గుణసంపన్నుఁడగు భగవఁతుడు,

సంనినీయాత్ = కూర్చుఁగాక, జాస్పత్యం = దాంపత్యము, సం = లెస్సగాను, సుయమం=యోగ్యసంబంధము గలదిగాను. అస్తు=అగుఁగాక ॥

తా॥ కన్యను సంఘటనచేయుటకుఁ బంపఁబడుస్నేహితులయొక్క మార్గములు ముండ్లు మొదలగునవి లేక తిన్నగ నుండవలయుననియు, అర్యమాదిదేవతలు దాంపత్యమును సంఘటన జేయవలయుననియు వరుఁడు భగవంతుని బ్రార్థించుచున్నాడు.

మూ॥ అభ్రాతృఘ్నీం వరుణా పతిఘ్నీం బృహస్పతే ఇంద్రా పుత్రఘ్నీం లక్ష్మ్యంతా మస్యై సవిత స్సువ ॥3॥

ప॥ అభ్రాతృఘ్నీం । వరుణ । అపతి । ఉ ఘ్నీం । బృహస్పతే । ఇంద్ర ॥ అపుత్ర ఉ ఘ్నీం । లక్ష్మ్యం । తాం అస్యై । సవితః ॥ సువ ॥

అ॥ హేవరుణ = ఓ వరుణుఁడా. లేక, లోకులచే గోరికెలడుగఁబడు పరమాత్మా, అస్యై= (౧) ఈకన్యకకు. అభ్రాతృఘ్నీం = తోడఁ బుట్టినవాండ్రను జంపనియట్టి, లక్ష్మ్యం= (౨) లక్ష్మిని, సువ=ఇమ్ము, హే బృహస్పతే = ఓ బృహస్పతీ లేక యోగ్యులను బాలించు పరమాత్మా, అపతిఘ్నీం=పెనిమిటిని జంపనియట్టి, లక్ష్మ్యం=లక్ష్మిని, సువ=ఇమ్ము, హేఇంద్ర=ఓయింద్రుఁడా, లేక పరమైశ్వర్యముగల భగవంతుఁడా, అపుత్రఘ్నీం=పుత్రులతి జంపనట్టి, లక్ష్మ్యం=లక్ష్మిని సువ=ఇమ్ము, హేసవితః=ఓసూర్యుఁడా, లేక సృష్టికర్తవగు పరమాత్మా, తాం లక్ష్మ్యం=అలక్ష్మిని, అనఁగా భ్రాతలను, బెనిమటిని, పుత్రులను జంపనియనియట్టి లక్ష్మిని- సువ=ఇమ్ము.

ఈ మంత్రము, ఋగ్వేదము - మం ౧౦ - సూ - ౮౫ - ఋ- ౨౩-అథర్వవేదము - కాం ౧౪- అను ౧ - మం ౩౪ - కొన్నిపదములు భేదముగానున్నవి.

తా॥ ఈ కన్యను భ్రాతృపతిపుత్రనాశనము లేనిదానినిఁగా జేయు మని వరుఁడు దేవప్రార్థనఁ జేయుచున్నాఁడు.

మూ॥ అఘోరచక్షు రపతి ఘ్న్యేధి శివా పతిభ్య స్సుమనా స్సువర్చాః జీవసూ ర్దేవకామా స్యోనా శం నో భవ ద్విపదే శం చతుష్పదె ॥౪॥

ప॥ అఘోరఉచక్షుః ॥ అపతిఉఘ్నీ ॥ ఏధి । శివా॥ పతిభ్యః ॥ సుమనాః

సుఽవర్చాః॥ జీవఽసూః ॥ దేవఽకామా ॥ స్యోనా ॥ శం॥ నః॥ భవ ॥ ద్విఽపదే శం ॥ చతుఃఽపదే॥౪॥

అ॥ (హేవధు)=ఓచిన్నదానా (త్వం)=నీవు, అఘోరచక్షుః=భయంకరము గాని దృష్టిగలదానవును, అపతిఘ్నీ=పెనిమిటిని జంపనిదానవును, ఏధి=అగుము పతిభ్యః=పెనిమిటికొఱకును, బావ మరదులకొఱకును, శివా=మంగళప్రదురాలవు ఏధి=అగుము, సుమనాః=మంచి మనసుగలదానవును, సువర్చాః = మంచితేజస్సు గలదానవు, ఏధి= అగుము, జీవసూః = జీవించెడి సంతానము కనుదానవును, దేవ కామా = దేవతలను, (యాగమునిమిత్తము) లేక పరమేశ్వరుని (సౌభాగ్యము నిమిత్తము) కోరుదానవును, స్యోనా—ప్రశస్తమయినదానవును, భవ =అగుము, నః= మాసంబంధమయిన, ద్విపదె=ద్విపాదజంతువులగుమనుష్యులకొఱకును,చతుష్పదె= చతుష్పాదజంతులగు గోవులు మొదలగువానికొఱకును, శం=సుఖకరురాలవు, భవ=అగుము ॥౪॥

ఈ మంత్రము అథర్వ౧౪,౨-౧-మం ౬౨-(అబ్రాతృఘ్నీం వరుణా పశుఘ్నీం బృహస్పతే । ఇంద్రాపతిఘ్నీం పుత్రినీ మాస్మభ్యం సవిత ర్వహ) ఈరీతిగ స్వరపదవ్యత్యయములతో నున్నది. ఈరెండు పాఠములలోను అథర్వవేదమందుండు స్వరముశాస్త్రానుసారముగ గనుపించుచున్నది.

౧ షష్ఠ్యర్థమందు చతుర్థి.

౨ వా ఛందసి అను పాణినియ్య సూత్రముచేత యణాదేశము.

తా॥ ఈ కన్యక తన పెనిమిటియందును, బావలు మొదలగువారియందును మంచితనము గలదియును నశింపనిసంతానము గలదియును, దేవపూజాసక్తురాలును, భృత్యులయందును, పశువులయందును. ఆదరణముగలదియును, గావలయునని వరుడు దేవప్రార్థన జేయుచున్నాడు.

ఈమంత్రము- ఋ, మం-౧౦- సూ ౮౫- ఋ- ౪౪ - అఘోరచక్షు రపతిఘ్న్యేధి శివా పశుభ్య సుమనా స్సువర్చాః వీరసూ ర్దేవకామా స్యోనా శం నో భవ ద్విపదేశం చతుష్పదే ఈరీతిగ పదవ్యత్యముగా నున్నది.

మూ॥ ఇద మహం యా త్వయి పతి ఘ్న్యలక్ష్మి స్తాం నిర్దిశామి॥౫॥

ప॥ ఇదం ॥ అహం । యా । త్వయి ॥ పతిఽఘ్నీ । అలక్ష్మీ । తాం । నిః దిశామి ॥౫॥

అ॥ (హేవధు)=ఓచిన్నదానా, త్వయి=నీయందు, పతిఘ్నీ = పెనిమిటిని, జంపునట్టి, యా = ఏ (౧) అలక్ష్మీ = అభాగ్యత అస్తి = ఉన్నదో, తాం = ఆ యభాగ్యము, అహం = నేను, నిర్దిశామి=తుడిచితీసివేయుచున్నాను, ఇదం= దర్భచేత పెండ్లికూతునియొక్క భ్రూమధ్యమందుఃదుడుచుట యే యభాగ్యతను దీసివేయుట యగును తా॥ స్పష్టము.

అథ - కాం - ౧౪ - అ - ౨ మం- ౧౭ (అఘోరచక్షు రపతిఘ్నీ స్యోనా శగ్మాసుశేవాసుయమాగృహేభ్య ॥ వీరసూర్దేవృకామాస్వతయైదిషీమహి సుమనస్య మానా] ఈరీతిగ పదవ్యత్యయముగా నున్నది,

కృష్ణయజుర్వేదు లీమంత్రములో [పతిభ్యః) అని పఠింపుచున్నారు ఋగ్వేద మందును, శుక్లయజుర్వేదెలు వాడుకచేయు వివాహమంత్రమందును (పశుభ్యః) అనియున్నది. పతిభ్యః = భర్తకొరకు అను బహువచనమునకు హరదత్తుఁడు వ్యాఖ్యానములో బొహగార్ల మరదులు-అని కష్టక్ప్తిగా నర్థము వ్రాసినారు. పశు భ్యః = అనుపాఠమందు అట్టిబాధలేదు. ఈమంత్రములో పతిఘ్నీ అనుపద ముండుటచేతను ద్విరుక్తిదోషమును గనుపట్టుచున్నది. పశుభ్యః అనుపదమునకు గోవులు మొదలదునవి యనియర్థము - చతుష్పదె - అను పదమునకు ఏనుగులు - గుఱ్ఱములు మొదలగునవి యర్థము గనుక ద్విరుక్తిదోషమును లేదు

వా॥ ౧ లక్ష్మీశబ్దమునకు ఛందస్సగుటవలన హ్రస్వము.

మం॥ జీవాగ్ రుదంతి విమయంతే అధ్వరే దీర్ఘా మనుప్రసి తిం దీధియు ర్నరః వామం పితృభ్యోయ ఇదగ్ సమేరిరే మయః పతి భ్యో జనయః పరిష్వజే ॥౬॥

ప॥ జీవాం । రుదంతి । వి । మయంతె । అధ్వరే । దీర్ఘాం । అనుప్రసితం । దీధియుః । నరః । వామం । పితృభ్యః । యె । ఇదం। సంఏరిరె। మయః । పతిభ్యః॥ జనయః పరిష్వజే ॥౬॥

అ॥ యే=ఏ నరులు (కన్యకయొక్క బంధువులయిన జనులు) దీర్ఘాం=గొప్ప దయిన, ప్రసితిం=ప్రేమానుబంధమును (అనయోః)=మా యిద్దరకును, అనుదీధి

యః=చేయుచున్నారో, పితృభ్యః=పితృదేవతలకొరకు, వామం=కోరఁదగినట్టియు (౧) పతిభ్యః = (పత్యుః) పెనిమిటికైన (నాకు) (౨) మయః = సుఖకరమగునట్టి యు- (౩) జనయః (ఈ) పెండ్లికూతునియొక్క-(౪) పరిష్వజే=ఆలింగనము చేయఁ దగిన ఇదం=ఈ (వివాహకర్మమును) సమేరిరే = ప్రేరణజేసిరో, (తే) = వారు (కన్యాబంధుజనులు) అధ్వరే=హింసారహితమయిన, అనఁగా శుభకరమయిన ఈ వివాహకర్మయందు జీవాం = జీవించియున్న యీ చిన్నదాని గూర్చి, రుదంతి = ఏడ్చుచున్నారు, వినయంతే=వ్యత్యయమును జేయుచున్నారు.

తా॥ కన్యావియోగమునుగూర్చి దుఃఖించుచున్న బంధువులను సంతోషకర మగు వివాహసమయమందు దుఃఖింపవద్దు వరుడు కోరుచున్నాడు.

ఈ మంత్రము యజస్సు అవి ఆపస్తంబులవారు గృహ్యసూత్రములో వ్రాసినారు. కాని కృష్ణయజుర్వేదముయొక్క తైత్తిరీయశాఖయందు శుక్లయజుర్వే దముయొక్క కాణ్వశాఖయందును ఈ మంత్రము గనుపింపలేదు.

(ఋక్ - మం ౧౦ సూ ౪౦ ఋ ౧౦) ఈమంత్రమునకు విద్యారణ్యుల వారు యజ్ఞములో ప్రాతరనువాకయందు వినియోగఁజెప్పి, అర్థమును భేదముగా వ్రాసినారు జీవాం, అనుపదమునకు మారుగా ఋగ్వేదమందు జీవం అనియున్నది. (అథ-కాం ౧౪ అను ౧ మం ౪౬) జీవం రుదంతి వినయం త్యధ్వరం దీర్ఘామనుప్ర సితిం దీధ్యుర్నరః ॥ వామ పితృభ్యోయ ఇదం సమీరిరే మయః పతిభ్యో జనయె పరిష్వజే ఈరీతిగ స్వరపద వ్యత్యయములతో అథర్వవేద మందు వివాహప్రకరణమం దున్నది.

మూ॥ వ్యుత్క్షుత్ క్రూర ముదచం త్వాప అస్యై బ్రాహ్మణా స్స్నపనగ్ం హరంతు అవీరఘ్నీ రుదచం త్వాపః॥ ౭॥

పదవిభాగం॥ ఉత్ క్షుత్ । క్రూరం ॥ ఉత్ । అచంతు । ఆపః । ఆ ॥ అస్యై బ్రాహ్మణాః । స్నపనం ॥ హరంతు ॥ అవీరఽఘ్నీః । ఉత్ ॥ అచంతు । ఆపః ॥౭॥

టీక॥ క్రూరం = ఉదకసంబంధమయిన కలుషత్వము, ౧. వ్యుత్క్షుత్ = దూర ముగా బోవుఁగాక ఆపః = ఉదకములు, ఉదచంతు = మీదికి వచ్చుఁగాక, ౨. అస్యై=ఈ చిన్నదానికి, బ్రాహ్మణాః=బ్రాహ్మణులు, స్నపనం = ఉదకమును, ఆ+హరంతు=తీసికొని వచ్చెదరుగాక, ౩. అవీరఘ్నీః=వీరులగు పుత్రులనుజంపని,

అపః=ఉదకములు, ఉదచంతు=మూడికి వచ్చుఁగాక.

తా॥ కలుషములేని యుదకముల నీచిన్నదాని స్నానము నిమిత్తము బ్రాహ్మణులు తీసికొని రావలసినది.

౬ వ్యా॥ ౧. షష్ఠ్యేకవచన స్థానమందు వ్యత్యయముగా చతుర్థీబహువచన ప్రత్యయము, ౨. సకారాంత ద్వితీయైకవచము. ౩. జనిశబ్దమునకు షష్ఠ్యేకవచన స్థానమందు వ్యత్యయముగా ప్రథమా బహువచన ప్రత్యయము. ౪. పరిపూర్వకమయిన ష్వంజ-సంగ-అను ధాతువుకంటె కృత్యార్థమందు కేవ్ప్రత్యయము ఆలింగనము జేసికొనదగినట్టిది యని యర్థము.

ఈ మంత్రము, అస్యైబ్రాహ్మణాస్స్నప నీర్హరంత్వవీరఘ్ని రుదజంత్వాపః ఈ రీతిగ స్వరపద వ్యత్యయములతో అథ కాం ౧౪ - అ ౧ మం ౩౯ లో ప్రథమార్ధర్చగానున్నది. దీనిని ఋక్కు అని ఆపస్తంబులవారు గృహ్యసూత్రములో వ్రాసిరి. ఋగ్వేదముయొక్క శాకలశాఖలో గనుపించలేదు, ఈ మంత్రముయొక్క ప్రథమపాదము అథర్వవేదమందు గనుపించలేదు.

౭ వ్యా॥ ౧ సేచనార్థకమయిన ఉక్షదాతువున కిచ్చుట పోయుట యర్థము లేట్ లకారముయొక్క రూపము ౨. షష్ఠ్యర్థమందు చతుర్థి ౩. ప్రథమా బహువచనమునకు వాఛందసి-అను సూత్రముచేతను పూర్వసవర్ణదీర్ఘము.

మూ॥ అర్యమ్ణో అగ్నిం పరియంతు క్షిప్రం ప్రతీక్షంతాగ్ శ్వశ్రో దేవరాశ్చ ॥౮॥

పదవి॥ అర్యమ్ణః । అగ్నిం । పరి ॥ యంతు । క్షిప్రం । ప్రతి । ఈక్షంతాం శ్వశ్రువః । దేవరాః । చ ॥౮॥

టీక॥ శ్వశ్ర్వః = అత్తగార్లు అనఁగా మా యిద్దఱయొక్క తల్లులును, దేవరాః=చ=బావమరదులును, అనఁగామాయిద్దఱయొక్క తోబుట్టువులును, ఆర్యమ్ణః=సూర్యునియొక్క లేక సర్వవ్యాపకుఁడగు భగవంతునియొక్క (ప్రసాదాత్)=అనుగ్రహమువలన, అగ్నిం= [వివాహసంబంధమయిన] అగ్నిని క్షిప్రం=శీఘ్రముగాను, పరియంతు=చుట్టునావరించియుందురుగాక, ప్రతీక్షంతాం=[చల్లారకుండునట్లు జాగరూకతచే] చూచుచుందురుగాక తా॥ స్పష్టము.

ఈ మంత్రము యజుస్సు అని ఆపస్తంబులవారు గృహ్యసూత్రమున వ్రాసినారు

కాని కృష్ణయజుర్వేదముయొక్క తైత్తిరియ్యశాఖయందును శుక్లయజుర్వేదము యొక్క కాణ్వశాఖయందును గనుపించలేదు.

[అర్యమ్ణోఅగ్నింపర్యేతుపూషన్ప్రతీక్షంతేశ్వశురోదేవరశ్చ) ఈరీతిగ పద వ్యత్యయముతో అథర్వ ౧౪-అ ౧-మం ౩౯లో రెండవయర్థర్చగానున్నది.

ఈ మంత్రముయొక్క తాత్పర్యము, వరునియొక్కయు కన్యకయొక్కయు తల్లులును బావమరుదులును వివాహాగ్నికి చుట్టును జాగరూకతగా సంరక్షకులై యుండగలందులకు వరుడు కోరినట్లు కానబడుచున్నది. ఆపస్తంబులవారీమంత్ర ముచేతను కన్యయొక్కశిరస్సునందు ఇణ్వ * మను పేరుగలదర్భవలయము నుంచ వలసినదని వినియోగము చెప్పిరి. హరదత్తాచార్యులు కన్యకయొక్క శిరస్సునందుం చబడు ఇణ్వము యెటులు వలయాకారముగా నుండునో అటులు వివాహాగ్నిని వర కన్యా బంధువులు చుట్టును ఆవరించి సంరక్షణఁ జేయవలసినదని వ్రాసిరి.

ఇణ్వమనగా ఇరువదిదర్భలను అయిదుదర్భలచేతను వలయాకారముగా జుట్టునది.

* శ్లో॥ పంచభి ర్వలయాకారై ర్వేష్టనం వింశతే స్తథా। పంచవింశతిదర్భైశ్చ ఇణ్వసంఖ్యా విధీయ్యతే ॥

మూ॥ ఖేఽనసః ఖే రథః ఖే యుగస్య శచీపతే। అపాలా మింద్ర త్రిః పూ ర్త్వ్యకర త్సూర్యవర్చసం ॥౮॥

ప॥ ఖే। అనసః। ఖే। రథః॥ ఖే। యుగస్య। శచేఽపతే। అపాలాం। ఇంద్రః। త్రిః। పూర్త్వీ। అకరత్। సూర్యఽతర్చ్సం ॥౮॥

టీక॥ హేశచీపతే = శచీదేవికిఁ బెనిమిటివైన యో ఇంద్రా (త్వం) = నీవు అనసః = ఇరుసుయొక్క, ఖే = రంధ్రమందును, ౧. రథః = రథముయొక్క, ఖే = రంధ్రమందును, యుగస్య = కాడియొక్క. ఖే = రంధ్రమందును, అపాలాం = అపాలయను పేరుగల కన్యకను, త్రిః = ముమ్మాఱు ౨. పూర్త్వీ = శోధదచేసి. సూర్యవర్చసం = సూర్యునియొక్క తేజస్సువంటి తేజస్సుగలదానినిగా ౩. అకరత్ = చేసితివి.

తా॥ ఓ యింద్రుఁడా యీ చిన్నదానిని గూడ అపాలనువలె సూర్యతేజస్సు గలదానినిగా జేయుము.

(ఖే రథస్యఖేనసఃఖేయుగస్య శతక్రతో ॥ అపాలా మింద్రత్రిష్పూత్వ్యా

కృణో స్సూర్యత్వచం) ఈరీతిగ పదవ్యత్యయముగా నర్థభేదములేకుండ బుక్ మంత్రానువాదము గానున్నది. విద్యారణ్యులవా రీమంత్రమునకు శరీర దోషము కలవారు పఠించినయెడల దోషముపోయి సూర్యతేజస్సు వచ్చునని వినియోగము వ్రాసిరి.

అథర్వవేదములో కాం ౧౪ - అ ౧- మం ౪౧ - కొంచెము భేదముగా వివాహప్రకరణములో నున్నది.

తా॥ అత్రిమహాముని కొమార్తెయు, బ్రహ్మవాదిని యను పేరుగల యొకకన్య బొల్లి యను వ్యాధిగలదిగా వున్నదాని నెవడును వివాహము చేకొనినం డాయెను. అందువలన పాలకులు లేనిది గావున అపాలయను పేరువహించెను. పెండ్లియగుటకు నింద్రు నెట్లు పూజింతుననీ యెల్లప్పుడును దానికి గోరిక గలిగెను, అది యొకప్పుడు స్నానమునకై నదిలోనికి దిగి ప్రవాహవేగముచేత గొట్టుకొని పోవుచు ఆ కోరిక యే మనసునం గలిగి, నీటం గొట్టుకొని వచ్చుచున్న సోమలతను జూచి యాతీగను దంతముతో నమలి యారసము నింద్రునికి సమర్పించెను. ఇంద్రుండా రసము ద్రావి, రథము, ఇరుసు, కాడి యీమూటిరంధ్రమునయందు నుదకము పోసి యా యుదకముచే నామెను మూడుమాదులు స్నానము చేయించి,

మూ॥ శం తే హిరణ్యగ్ం సముశం త్వాప శ్శం తే మేధీ భవతు శం యుగస్య తృద్మ । శం త ఆపశ్శతపవిత్రా భవం త్వధా పత్యా త్వనగ్ం సగ్ంసృజస్వ ॥౧౦॥

పదవి॥ శం ॥ తే ॥ హిరణ్యం । సం । ఉ । శంతు । ఆపః । శం । తే । మేధీ భవతు । యుగస్య । తృద్మ । శం । తే । ఆపః శతపవిత్రాః భవంతు । అధ పత్యా తన్వ । సం ॥ సృజస్వ ॥౧౦॥

ఇతి ప్రథమఖండసమాప్తః.

టీక॥ (హేవధు)=ఓ చిన్నదానా, తే=నీకు, హిరణ్యం=(బండికాడియొక్క రంధ్రమందుంచిన) బంగారము, శం=సుఖకరము, (అగుగాక) ఆపః=(ఉదకములు) ౧. సం + ఉ = ౨. సుఖకరములు, 3, శంతు=అగుంగాక, మేధీ = కాడి,

---

పవిత్రురాలి నొనర్చెను, గాన నామెబొల్లి వదలి సూర్యునితేజస్సుగలది యాయెను. ఈ యితిహాసము హారదత్తాచార్యులు మంత్రపన్నముల వ్యాఖ్యానమున

వ్రాసిరి. ౨ * వ్యా॥ ౧. షష్ఠ్యర్థమందు ప్రథమ- ౨. పూత్వా - అను క్త్వాప్రత్య యాంతమునకు ఈకారణమును, రేఫయును ఛందస్సగుటవలన వచ్చినవి. ౩ మధ్యమ పురుషస్థానమందు ప్రథమపురుష.

* "సముసంత్వాపః" అను స్థలమందు సముసంత్వాప అను పాఠము కొన్ని పుస్తకములయందు గనుపించినది గాని మూలమందు వ్రాసిన పాఠమే సంప్రదాయ సిద్ధము, అని హరదత్తాచార్యులు వ్రాసిరి.

తే=నీకు, శం=సుఖకరము, భవతు=అగుఁగాక, యుగస్య=కాడియొక్క, తృద్మ=రంధ్రము, శం=సుఖకరము, (అగుఁగాక) శతపవిత్రాః=అనేకవస్తువులను బవిత్రముచేసెడు, ఆపః=ఉదకములు, తే=నీకు, శం=సుఖకరములు, భవంతు= అగుగాక అథ అటు పిమ్మటను, పత్యా=పెనిమిటియైన (నా) తోడను, తన్వం= (నీయొక్క) దేహమును, సంస్పృజస్వ=కలుపుము ॥౧౦॥

తా॥ బండికాడియొక్క రంధ్రమందుంచఁబడిన బంగారముమీదుగా ప్రస రించిన యుదకంచేతఁ బవిత్రమయిన యీ కన్యకయొక్క దేహము ఆలింగనమునకర్హ మగు నని వరుఁడు కోరుచున్నాఁడు.

"శం తే హిరణ్యం శము సం క్వ్యాప శ్శం త్వాప మేదిర్భవతు శం యుగస్య తర్ద్మ । శంత ఆప శ్శతపవిత్రా భవంతు శము పత్యాతన్వం సంస్పృశస్వ" ఈ ప్రకారముగ గొంచెము స్వరపదవ్యత్యయముతో అథర్వం ౧౪ అను ౧ మం ౪౦ గా నున్నది.

వ్యా॥ ౧. వ్యత్యయముగా శవర్ణస్థానమందు సవర్ణము ౨. అనర్థకపదము పాద పూరణమే ప్రయోజనముగాఁ గలది ౩. సకారస్థానమందు వ్యత్యయముగా శవర్ణము. ప్రథమ ఖండసమాప్తము శ్రీ శ్రీ శ్రీ

మూ॥ హిరణ్యవర్ణా శ్శుచయః పావకాః ప్రచక్రముర్హిత్వా వద్య మాపః శతం పవిత్రా వితతా హ్యాసు తాభిష్ట్వా దేవ స్సవితా పునాతు

పదవి॥ హిరణ్యఽవర్ణాః । శ్శుచయః । పావకాం । చక్రముః । హిత్వా అవ ద్యం । ఆపః । శతం । పవిత్రాః ॥ వితతాః । హి ॥ అసు । తాభిః । త్వా ॥ దేవః ॥ సవితా పునాతు॥

టీక॥ హిరణ్యవర్ణాః=బంగారముయొక్క కాంతివంటికాంతి గలిగినట్టియు, శుచయః=పరిశుద్ధములగునట్టియు, పావకాః=పవిత్రము చేయునట్టియు, ఆపః=ఉదకములు, ప్రచక్రముః=ప్రవహించుచున్నవి, అపద్యం=పాపమును, హిత్వా=పోగొట్టి ఆసుహి = ఈ యుదకములయందు, పవిత్రాః = పవిత్రములగునట్టియు, వితతాః=వ్యాపించినట్టియు, శతం=నూఱులకొలది, యనఁగా ననేకమైన తీర్థములు (నద్యాద్యుదకములు) (సంతి) ఉన్నవి, (హేవధు)=ఓ చిన్నదానా సవితా=ప్రేరకుఁడైన దేవః=పరమేశ్వరుఁడు తాభిః= ఆ (ఉదకములచేతను) త్వా=నిన్నును, పునాతు=పవిత్రురాలను జేయుఁగాక.

తా॥ పవిత్రములగు ననేక తీర్థములుగల యీ యుదకములు, ఓచిన్నదానా, దేవుఁడు నీపాపమును బోగొట్టి నిన్నును బవిత్రురాలను జేయుగాక.

ఈ మంత్రము మొదలు అయిదు మంత్రములు తైత్తిరీయ్య సంహితయొక్క కాం ౫ ప్ర ౬ అ ౧ ప ౧-౨లో పదభేదముగాను, స్వరవ్యుత్పయగాను ఉనవి.

మం॥ హిరణ్యవర్ణా శ్శుచయః పావకా యాసుజాతః కశ్యపో యా స్వగ్నిః యా అగ్నిం గర్భం దధిరే సువర్ణాస్తా స్తఆపశ్శగ్గ్ స్యోనా భవంతు ॥౧॥

పదవి॥ హిరణ్యవర్ణాః । శుచయం ॥ పావకాః ! యాసు జాతః ! కశ్యపః । యాసు । అగ్నిః ॥ యాః ॥ అగ్నిం ॥ గర్భం ॥ దధిరె ॥ సు-వర్ణాః । తాః । తే ॥ ఆపః ॥ శం ॥ స్యోనా భవంతు ॥౨॥

టీక॥ యాసు=ఏయుదకములయందు, ౧. కశ్యపః = సూర్యుఁడు, జాతః= పుట్టెనో, యాసు=ఏయుదకములయందు, అగ్నిః=అగ్ని, జాతః=పుట్టెనో, యాః= ఏయుదకములు, అగ్నిం=బడబాగ్నిని, ౨. గర్భం=గర్భమందు, దధిరే-ధరించినవో, హిరణ్యవర్ణాః బంగారముయొక్క కాంతిగలిగినట్టియుః శుచయః=పరిశుద్ధములగునట్టియు, పావకాః=పవిత్రముచేయునట్టియు; సువర్ణాః=యోగ్యమైన కాంతి గలిగినట్టియు, తాః=అ, ఆపః=ఉదకములు, (హేవధు)=ఓ చిన్నదానా, తే= నీకు, శం=(ఇహలోకమందు) సౌఖ్యమును జేయునవియును, స్యోనా =(పరలోకమందు) సౌఖ్యమును జేయునవియును, భవంతు=అగుఁగాక.

తా॥ అత్యంత పవిత్రులగు సూర్యాగ్నులను పుట్టించినట్టియు, తమయందు

బడబాగ్నిని ధరించినట్టియు, ఈ యుదకములు ఓ చిన్నదానా నీకు ఇహపరసౌఖ్యములను గలుగజేయుఁగాక.

౨॥ ౧౨॥ తై - సం - కాం ౫ - ప్ర౬ అ ౧ ప ౨ - (౧) పశ్యతిసర్వమతి పశః = సర్వమును జూచువాఁడు, పశ్య ఏవ పశ్యకః = స్వార్థమందు కప్రత్యయము. ప్రశ్యకశబ్దమునకు ఆద్యంతవర్ణములయొక్క వ్యత్యయముచేత కశ్యపః అను రూపము కలిగిన సర్వవ్యాపారములనుచూచే సూర్యుడని యర్థము.

మూ॥ యాసాగ్ రాజా వరుణో యాతి మధ్యే సత్యానృతే అవపశ్యన్ జనానాం యాఅగ్నింగర్భం దధిరే సువర్ణాస్తాస్త ఆపశ్శగ్గ్ స్యోనా భవంతు ॥౩॥

పదవి॥ యాసాం । రాజా । వరుణః । యాతి । మధ్యే । సత్యానృతేఇతిసత్యౕఅనృతే । అవౕపశ్యన్ । జనానాం । యాః ॥ అగ్నిం । గర్భం । దధిరే సుౕవర్ణాః । తే ఆపః శం । స్యోనాః । భవంతు

మూ॥ యాసాం దేవా దివి కృణ్వంతి భక్షం యా అంతరిక్షే బహుధాని నివిష్టాః యా అగ్నింగర్భం దధిరే సువర్ణాః స్తాస్త ఆపశ్శగ్గ్ స్యోనా భవంతు ॥౪॥

టీక॥ వరుణః=వరుణుఁడు, యాసాం=యేయుదకమయిన, రాజా=ప్రభువగుచు, జనానాం= జనులయొక్క, సత్యానృతే = నిజానిజములను, అవపశ్యన్ = చూచుచునవాడగును, అనఁగా తెలిచినవాడగుచు, మధ్యే = మధ్యలోకమందు యాతి = సంచరించుచున్నాడో, తాః = అ ఆపః = ఉదకములు (హేవధు) = ఓ చిన్నదానా, తే=నీకు, స్యోనాః, సుఖకరములు, భవంతు=ఖగుగాక ॥౩॥

తా॥ మధ్యలోకమందలి జనులయొక్క నిజానిజములను గని పెట్టుచున్న వరుణుడు అధిష్టానదేవతగా గలయుదకములు ఓచిన్నదానా నీకు సుఖకరములగుగాక ॥౩॥

ఇందుకు ప్రమాణము, తైత్తిరియ్యారణ్యకము. ప్రిపాఠకము. ౧ అ ౮ ప ౮ లో "కశ్యపః" పశ్యకో భవతి ॥ యత్సర్వం పరిపశ్య తీతి సౌక్ష్మ్యాత్ ॥

౨ సప్తమ్యర్థమందు ద్వితీయావిభక్త్యేకవచన ప్రత్యయము.

3 ఈ మంత్రముయొక్క పూర్వార్థము ఋగ్వేదము మండలము 7 సూక్తము। 49 ఋక్కు 3 లో నున్నది. తై-సం-కాం౫ప్ర౬అ౧-ప౭

ప॥ యాసాం । దేవాః । దివి । కృణ్వంతి । భక్షం యాః । అంతరిక్షే బహుఽధా । నిఽవిష్టాః । యాః ॥ అగ్నిం ॥ గర్భం ॥ దధిరే ॥ సుఽవర్ణాః ॥ తాః। తే । ఆపః ॥ శం । స్యోనాః । భవంతు ॥౪॥

మూ॥ శివేన త్వా చక్షుషా పశ్యం త్వాప శ్శివయా తన్వో పస్పృశంతు త్వచంతేః ఘృతశ్చుత శ్శుచయోయాః పావకా స్తాస్త ఆపశ్శగ్గ్ స్యోనా భవంతు ॥౫॥

పదవి॥ శివేన । త్వా । చక్షుషా ॥ పశ్యంతు । ఆపః ॥ శివయా। తన్వా ॥ ఉప స్పృశంతు । త్వచం । తే ఘృతశ్చుఽతః ॥ శుచయః ॥ యాః ॥ పావకాః ॥ తాః ॥ తే ॥ ఆపః ॥ శం ॥ స్యోనాః ॥ భవంతు॥

టీక॥ యాసాం=ఏయుదకములయొక్క, భక్ష=భక్షణమును, దివి=అంతరిక్ష లోకమునందు, దేవాః=దేవతలు, కృణ్వంతి=చేయుచున్నారో, యాః=ఏయుదకములు, అంతరిక్షే=ఆకాశమునందు, అనగా మేఘములయందును, బహువిధా=అనేక ప్రకారములుగాను, నివిష్టాః=ఉన్నవో, తాః=ఆ, ఆపః=ఉదకములు, (హేవధు)= ఓచిన్నదానా. తే=నీకు, స్యోనాః=సుఖకరములు. భవంతు=అగుంగాక. తాత్ప ర్యము స్పష్టము ॥౪॥

5 మం॥ టీక। ఘృతశ్చుతః=నేతివంటిరసమును ప్రవించుచున్నట్టియు, శుచయః=పరిశుద్ధములగునట్టియు, పావకాః=పవిత్రము చేయునట్టియు, యాః=ఏ ఆపః= ఉదకములు, (సంతి)=ఉన్నవో, తాః=ఆపః=ఉదకములు హేవధు=ఓచిన్నదానా త్వాం=నిన్ను, శివేన=మంగళమయిన, చక్షుషా=దృష్టిచేతను.

తై-సం-కాం-౫-ప్ర౬-అ౧-ప-౧

మూ॥ పరి త్వా గిర్వణో గిర ఇమా భవంతు విశ్వతః వృద్ధా యు మనువృద్ధయో జుష్టాభవంతు జుష్టయః ॥౬॥

ప॥ పరి ॥ త్వా ॥ గిర్వణః ॥ గిరః ॥ ఇమాః ॥ భవంతు ॥ విశ్వతః వృద్ధఽఆయుం అను ॥ వృద్ధయః ॥ జుష్టాః ॥ భవంతు ॥ జుష్టయః ॥౬॥

పశ్యంతు=చూచుఁగాక, శివయా=మంగళమయిన, తన్వా=(తమ) శరీరము చేతను, తే=నీయొక్క, త్వచం=శరీరమును, ఉపస్పృశంతు=స్పృశించుగాక, తే= నీకు, స్యోనాః=సుఖకరములు, భవంతు=అగుగాక, తాత్పర్యము స్పష్టము ॥౫॥

౬ మం అ॥ ౧. హేగిర్వణః = స్తుతివాక్యములచేతను, సేవింపదగిన యో ఇం ద్రుడా (భగవంతుడా) త్వా=నిన్ను, ఇమాః=ఈ నా సంబంధమయిన గిరః=స్తుతి వాక్యములు, విశ్వతః అంతటను, పరి+భవంతు = ఆవరించుగాక, వృద్ధాయుః = దీర్ఘాయుర్దాయముగల, త్వా=నిన్ను. అను= అనుసరించి, వృద్ధయః= వృద్ధిగలవి, భవంతు=అగుగాక. జుష్టయః=(నాయొక్క) సేవలు జుష్టాః=(నీకు) ప్రియములైనవి భవంతు=అగుగాక ॥౬॥

తా॥ ఈమంత్రముచేతను వరుఁడు పెళ్ళికూతురుని మధుపర్కవస్త్రముచేతను గప్పవలసినదని ఆపస్తంబులవారు చెప్పిరి, సుతివాక్యము లెట్లు ఇంద్రుని నంతటను ఆవరించునో యట్లే వస్త్రము పెళ్ళికూతురిని ఆవరించునని యభిప్రాయమును హార దత్తాచార్యుఁడు వ్రాసినాడు. ఈ మంత్రము ఋగ్వేదముయొక్క మం అ సూ౧౦ ఋక్కు ౧౨ గాను తైత్తిరియ సంహితయొక్క కాం ౧ ప్ర ౩ అ ౧ ప౨లో యజుస్సుగాను ఉన్నది. ఈమంత్రముయొక్క అర్థము వ్యాఖ్యానములలో భేద ముగా నుండుటవలన ఆ భేదము లిచ్చట వివరింపబడును.

హారదత్తునిచే వ్రాయఁబడినయర్థము.

హే ఇంద్ర త్వం గిర్వణః వర్ణసంజ్ఞిక స్తుతిలక్షణాభి ర్గర్భి స్సంభజనీయ్యాః, స్తుతీనాం సంభక్తిః, ఇమా, మదియ్యా, గిరః త్వా, త్వాం, పరిభవంతు (పరిపూర్ణో భవతిః, పరిగ్రహే. వర్తతే) పరిగృహ్ణంతు, విశ్వతః సర్వతః,యథేమా మిదంవాసః పరితోభవ తీత్యభిప్రాయః । కీదృశం త్వాం, వృద్ధాయుం, వృద్ధా, స్గర్యాస్ప్రతి గంతారం కిదృశ్యోగిరః. అనువృద్ధయః, అను రనర్థకః, ప్రవృద్ధాః, తాశ్చజుష్టా స్సేవితా భవంతు త్వయా జుష్టయస్సేవితవ్యా॥ శ్రీవిద్యారణ్యులవారిచే యజుర్వేదము నందు వ్రాయబడినయర్ధము। కల్పః అథైనాం పరిశ్రియంతి పరిత్వా గిర్వణో గిర ఇమా భవంతు విశ్వతో వృద్ధాయు మనువృధయో జు భవంతు జుష్టయః ఇతి గీర్భిస్తుతిభి ర్వననీయో భజనీయ ఇంద్ర స్సదోభిమానీ గిర్వణః హే గిర్వణ ఇమాః స్తోత్రశస్త్రరూపాః గిరఃసర్వతః కటరూపేణ త్వాం పరిభవంతు వేష్టయంతు కీదృశ్యః దీర్ఘాయుషం త్వా మనుస్వయమపి వృద్ధిమత్యః కించ జుష్టయః అస్మత్సే

వాఃతిన జుష్టాః ప్రియాః భవంతు మంత్రస్య స్పష్టార్థతాం దర్శయతి పరిత్వా గిర్వణో గిర ఇత్యాహ యథా యజుర్వైతత్ సం ౯ కాం ౨ ప్ర ౧౦-అను.

శ్రీ దయానంద సరస్వతీస్వాములవారిచే జేయఁబడిన ఋగ్వేదభాష్యమందు వ్రాయఁబడిన యర్థము.

పదార్థః ॥ పరి-పరితః। పరీతి సర్వతో భావంప్రాహ ॥ నిరు ౧-౩ త్వా త్వాం సర్వ తస్స్తుతిభాజన మింద్ర మీశ్వరం । గిర్వణః-గీర్భి ర్వేదానాం, విదుషాంచ వాణీభి ర్వన్యతేసంసేవ్యతే యస్తత్సంబుద్ధౌ ॥ గిరః-స్తుతయః ॥ ఇమాః వేదస్థాః ప్రత్యక్షావిద్వత్ప్రయుక్తాః॥ భవంతు॥ విశ్వతః-విశ్వస్యమధ్యే వృద్ధాయుం అత్మనో వృద్ధమిచ్ఛతీతి తం అను-క్రియార్థే । వృద్ధయః-వర్ధ్యంతే యాస్తాః ॥ జుష్టాః యాః ప్రీణంతి సేవంతే తాః॥ భవంతు జుష్టయః-జుష్యంతే యాస్తాః॥

అన్వయః॥ హే గిర్వణ ఇంద్ర విశ్వతో యా ఇమా గిర స్సంతి తాః పరిసర్వత స్త్వాం భవంతు। తథా చేమా వృద్ధయో జుష్టయో జుష్టా వృద్ధాయుం [illegible] మను భవంతు॥

భావార్థః ॥ హే భగవన్ యా యోత్కృష్టా ప్రశంసా సా త ద్వై వాఽస్త యా యా సుఖానందవృద్ధిశ్చ సా సా త్వా మేవ సంసేవతే । య ఏవ మీశ్వరశ్య గుణాన్ తత్సృష్టిగుణాం శ్చాఽనుభవంతి త ఏవ ప్రసన్నా విద్యావృద్ధా భూత్వా విశ్వస్మిన్ పూజ్యా జాయంతే । అత్ర సాయణాఽచార్యేణ పరిభవంతు సర్వతః (ప్రాప్నువం త్వి త్యశుద్ధ ముక్తం । కుతః పరా భువోఽవజ్ఞాన ఇతి పరిపూర్వకస భూధాతో స్తిరస్కారార్థే నిపాతిరిత్వాత్॥

మ॥ ౭॥ ఆశాసానా సౌమనసం ప్రజాగ్ం సౌభాగ్యం తనూం అగ్నేరనువ్రతాభూత్వా సన్నహ్యే సుకృతాయ కం ॥౭॥

పదవి॥ ఆఽశాసానా । సౌమనసం । ప్రఽజాం । సౌభాగ్యం । తనూం అగ్నేః । అనుఽవ్రతా । భూత్వా । సంనహ్యే । సుఽకృతాకం ॥

పూషా త్వేతో నయతు హస్తగృహ్యా శ్వినా త్వా ప్రవహతాగ్ం రథేన గృహా న్గచ్ఛ గృహపత్నీ యథా సో వశినీ త్వం విదథ మావదాసి ॥౮॥

టీక॥ (వధూః) పెండ్లికుమార్తె, సౌమనసం=మంచిమనస్సును, ప్రజాః=సం

తానమును, సౌభాగ్యం=సువాసినీత్వమును, తనూం(మంచి)దేహమును, ఆశాసానా= కోరుచున్నదగుచు, అగ్నేః=అగ్నికి లేక భగవంతునికి, అనువ్రతా=అనుసరించి వ్రితము చేయుచున్నది,భూత్వా=అయి, (ప్రతిష్ఠతి ఉంచుచున్నది,) సుకృతాయ= వివాహమనెడి పుణ్యకర్మకొరకు, యోక్త్రేణ=త్రాటిచేతను, సన్నహ్యే=కట్టు చున్నాను. కం=నిరర్థకము.॥౭॥

తా॥ ఈ పెళ్ళికుమార్తె మంచిమనసును సంతానయమును, సువాసినీత్వమును మంచిదేహమును, గోరి వ్రితములను జేయుచున్నది. వివాహమనెడు పుణ్యకర్మకొరకీ చిన్నదానికి నడుమునిందు దర్భత్రాటిని గట్టుచున్నాను.

వా॥ ౧. గిరా వన్యతే ఇతి గిర్వణాః స్తుతివాక్యంబులచేత సేవింపఁబడు వాఁడు. తస్య సంబుద్ధిః - హేగిర్వణః గిర్ అను శబ్దము ఉపపదముగల "వన సంభక్తౌ" అను ధాతువుకంటె కర్మార్థమందు అసుక్ ప్రత్యయము ఈ పదము సకారాంతము. పృషోదరాది గణములోని దగుటవలన ఉపపద మయినగిర్ అను శబ్దమునకు దీర్ఘము రాలేదు. ౨. పరి అను ఉపసర్గ పూర్వముగాగల భవంతు అను పదమునకు ఇచ్చట ఆవరించుట యర్థము॥౭॥

ఈ మంత్రము తైత్తిరియ్య సంహితయొక్క కాం ౧ ప్ర ౧ అ ౧౦ ప ౧లో బుక్కుగానున్నది.

౮ మ॥ ప॥ పూషా । త్వా । ఇతః । నయతు । హస్తఽగృహ్య । అశ్వినా । త్వా । ప్ర । వహతాం । రథేన । గృహాన్ । గచ్ఛ । గృహఽపత్నీ । యథా । అసః । వశినీ । త్వం ! విఽదథం ॥ ఆవదాసి ॥౮॥

టీక॥ (హేవధు)=ఓచిన్నదానా, త్వా=నిన్ను, పూషా=సూర్యుఁడు, లేక పోషకుఁడగు భగవంతుఁడు, హస్తగృహ్య=హస్తమును బట్టుకొని, ఇతః=ఇక్కడ నుంచి, నయతు= (అగ్నిసమీపమును) పొందించుఁగాక, అశ్వినా=అశ్వినీదేవతలు, త్వా=నిన్ను, రథేన=రథము చేతను, (ప్రవహతాం=నడపించెదరుగాక,గృహపత్నీ= గృహయజమానివి, యథా=ఏప్రకారముగాను, అసః=అగుదువో, తథా=ఆప్రకా రముగాను, గృహాన్ =(నా సంబంధమయిన) గృహములను, గచ్ఛ = పొందుము, త్వ=నీవు, వశినీ=(గృహజనులయొక్క) స్వాధీనముగలదానవగుచు, విదథం=గృహ కార్యములను, ఆవదాసి=చెప్పుము॥౮॥

తా॥ ఓచిన్నదానా సూర్యుఁడును అశ్వినీదేవతలును రథముచే నిన్ను నా

గృహమును బొందించెదరుగాక. నీవు నా గృహమునకు యజమానురాలవై గృహ కార్యములను బాగుగ నెరవేర్పుము. ఈ మంత్రము ఋగ్వేదముయొక్క మం ౧౦ సూ ౮౫ ఋక్కు ౨౭ గా నున్నది. ఈ మంత్రముచేతను పెండ్లి కొమార్తెను భర్తృగృహప్రయాణమునిమిత్తము రథము నెక్కింపవలసినదని ఆశ్వలాయనగృహ్య సూత్రమందు వినియోగము చెప్పబడినది. "పూషా త్వేతో నయతు హస్త గృహ్యాతి యాన మారోహయేత్" ఆశ్వలాయనగృహ్యసూత్రము ౧-౭

పెండ్లికొమార్తెను అగ్నిసమీపమును బొందింపవలసిన దని ఆపస్తంబులవారిచే వినియోగము చెప్పఁబడినది. "అథైనాముత్తరయా దక్షిణహస్తే గృహీత్వాగ్ని మభ్యానియ" ఆప-గృ-ప్ర ౧-ఖం ౪.

ద్వితీయ ఖండము సమాప్తము.

—♦ ప్రథమ మంత్ర ప్రశ్నః ♦—

మూ॥ సోమః ప్రథమో వివిదే గంధర్వో వివిద ఉత్తరః తృతీయో అగ్నిష్టే పతి స్తురీయస్తే మనుష్యజాః

పద॥ సోమః। ప్రథమః। వివిదే। గంధర్వః। వివిదే। ఉత్తరః। తృతీయః। అగ్నిః। తే। పతిః। తురీయః। తే। మనుష్యజాః॥

టీక॥ సోమః=చంద్రుఁడు, ప్రథమః= మొదటి పెనిమిటియయి, త్వాం=నిన్ను వివిదే=పొందెను, గంధర్వః=విశ్వావసుఁడనుగంధర్వుడు ఉత్తరః=వానికర్వాతి పెనిమిటియై త్వాం=నిన్ను, వివిదే=పొందెను అగ్నిః=అగ్నిహోత్రుడు, తే=నీస తృతీయః=మూడవవాడైన, పతిః=పెనిమిటి, మనుష్యజాః= మనుష్యునివలనబుట్టిన, అహం=నేను, తే=నీకు, తురీయః=నాల్గవవాడనైన, పతిః=పెనిమిటిని॥

తా॥ ఓ చిన్నదానా! చంద్రుఁడు నిన్ను ముందుగా వరియించెను. అటు పిమ్మట విశ్వావసుఁడను గంధర్వుడు నిన్ను వరియించెను. వారిద్దఱి యనంతరమగ్ని హోత్రుఁడు వరియించినందున మూడవపెనిమిటి యాయెను. ఆదేవతలు పొందిన పిమ్మట మనుష్యజాతియందుఁ బుట్టిన నేనుపొందినవాఁడనవుటచే నాల్గవపెనిమిటి నయ్యెదను.

మూ॥ సోమోఽదద ద్గంధర్వాయ గంధ ర్వోఽదద దగ్నయే రయిం చ పుత్రాగ్ శ్చాదాదగ్నిర్మహ్య మథో ఇమాం॥

పదవి॥ సోమః ॥ అదదత్ । గంధర్వాయ । గంధర్వః । అదదత్ । అగ్నయే। రయిం । చ । పుత్త్రాన్ । చ । అదాత్ । అగ్నిః । మహ్యం । అథః । ఇమాం॥

టీక॥ సోమః=చంద్రుఁడు, త్వాం=నిన్ను, గంధర్వాయ=గంధర్వునికొరకు అదదత్=ఇచ్చెను, గంధర్వః=గంధర్వుఁడు, అగ్నయే=అగ్నిహోతృనికొరకు, అదదత్=ఇచ్చెను, అథః=అనంతరమందు, అగ్నిః=అగ్నిహోత్రుడు, మహ్యం=నా కొరకు, రయించ=ధనమును, పుత్త్రాంశ్చ=తనయులను, ఇమాం=ఈచిన్నదానవైన నిన్నును, అదాత్=ఇచ్చెను.

తా॥ చంద్రుఁడు ముందుగా ఈ చిన్నదానిని పొంది విశ్వావసుః డను గంధర్వున కిచ్చెను. ఆ గంధర్వుఁడు అగ్నిహోత్రున కిచ్చెను. ఆ యగ్నిహోతృఁడీ చిన్నదానిని నాకొర కిచ్చి దీనియందు సంతానము కలుగునట్లుగాను, నాకు భాగ్యము కల్గునట్లుగా ననుగ్రహించెను

మం॥ గృభ్ణామి తే సుప్రజాస్త్వాయ హస్తం మయాపత్యా జరదష్టి ర్యథాసః భగో అర్యమా సవితా పురంధి ర్మహ్యం త్వా దుర్గార్హపత్యాయ దేవాః॥

పదవి॥ గృభ్ణామి । తే । సుప్రజాస్త్వాయ । హస్తం । మయా । పత్యా । జరదష్టిః యథా । అసః । భగః । అర్యమా । సవితా । పురంధిః । మహ్యం । త్వా । అదుః । గార్హపత్యాయ । దేవాః॥

టీక॥ పత్యా= పెనిమిటినైన, మయా= నాతోఁగూడ, యథా=ఏప్రకారముగా జరదష్టిః=ముసలితనమును, అసః=పొందెదవో, తథా=ఆ ప్రకారముగాను, సుప్రజాస్త్వాయ=యోగ్యమైనసంతానము కలుగుటకొరకు, తే=నీయొక్క, హస్తం=హస్తమును, గృభ్ణామి=పట్టుకొనుచున్నాను, పురంధిః=విశేషమైనజ్ఞానముగల అర్యమా= అర్యముఁడు, భగః=భగుఁడు, సవితా=సవితృఁడు అను పేర్లుగల దేవాః=దేవతలు, గార్హపత్యాయ=గృహస్థాశ్రమముకొరకు, త్వాం=నిన్ను, మహ్యం= నాకొరకు అదుః=ఇచ్చిరి.

తా॥ ఓ చిన్నదానా నన్ను వివాహము చేసుకొని నే నంతపర్యంతము వార్ధక్యదశను బొందియుండెదవో అంతపర్యంతము జీవించియుండుము. యోగ్యమైన సంతానమును బొందుటకు నిన్ను బాణిగ్రహణమును జేసికొనుచున్నాను. విశే

మైన జ్ఞానముగలవారును దేవతలును ద్వాదశాదిత్యులలో నన్యతములు నగు భగుడు అర్యముఁడు, సవితృఁడు, నేను గృహస్థాశ్రమమును బొందుటకై నిన్ను నాకిచ్చు నట్లు ప్రేరేపణజేసిరి

మూ॥ తే హ పూర్వేజనాసో యత్ర పూర్వ వహో హితాః మూర్ధన్వాన్ యత్రసౌభ్రవ దేవేభ్య ఆతపతు॥

పదవి॥ తే । హ । పూర్వే । జనాస, । యత్ర । పూర్వవహః । హితాః । మూర్ధ । న్వాన్ । యత్ర ! సౌభ్రవః । పూర్వ । దేవేభ్యః ॥ ఆతపతు॥

టీక॥ తేహ=ఆపూర్వోక్తమైన భగుఁడు మొదలగువారును పూర్వవహః=వివాహమునకు బూర్వమందుఁగర్తలై నవారును, పూర్వేజనాసః= పూర్వులైన తండ్రి మొదలగు మనుష్యులును= యత్ర, ఏ గార్హపత్య విషమై, హితాః=ప్రయత్నము కలవారై యుండిరో మూర్ధ్వాన్=ప్రధానుఁడైనవాడును, దేవేభ్యః =దేవతలకంటె పూర్వః, మొదటివాడును=భసౌప్రవః, అదితి కుమారుఁడు నగు అగ్ని హోత్రుఁడు, యత్ర=ఏ గార్హపత్య. వేదికయందు=ఆతపతు, అంతట బ్రకాశించుచుండునో॥

తా॥ ఏ గృహస్థాశ్రమము విషయమై చిన్నదానియొక్క తండ్రిలు మొదలగువారును భగుఁడు మొదలగు దేవతలును ప్రయత్నము జేయుచుండిరో దేవతలకంటె మొదటివాఁడును, ప్రధానుఁడును, అదితి కుమారుఁడు నగు అగ్నిహోత్రుడు ఏ వివాహ వేదిక యందు బ్రకాశించుచుండునో యటువంటి గార్హపత్యాశ్రమమును గురించి భగుఁడు మొదలగు దేవతలు నిన్ను నాకొరకిచ్చుచున్నారు. గాన నీహస్తమును గ్రహించు చున్నానని పూర్వముతో నన్వయము.

మూ॥ సరస్వతి ప్రేద మవ సుభగే వాజినీపతి తాం త్వా విశ్వశ్య భూతస్య ప్రగాయామ స్యగ్రతః॥

పదవి॥ సరస్వతి । ప్ర । ఇదం । అవ । సుభగే । వాజినీవతి । తాం । త్వా । విశ్వస్య । భూతస్య । ప్ర గాయామసి అగ్రతః॥

టీక॥ సుభగే=ఓ సౌభాగ్యవంతురాలా వాపినీవతి=స్తోత్రములు, కలదానా సరస్వతి=సరస్వతీదేవీ! ఇదం=ఈపాణిగ్రహమును, ప్రావ=మికిల్కి రక్షింపుము తాం=ఆపూర్వోక్తమయిన త్వాం=నిన్ను, విశ్వస్య=సమస్తమయిన, భూతస్య= జంతువులలో,అగ్రతః=ముందుగా. ప్రగాయామసి= స్తోత్రమును జేయుచున్నాము.

తా॥ భాగ్యవంతురాలవును, స్తుతింపఁబడుదానవునగు నో సరస్వతీ! ఈ వివాహమును మిక్కిలి రక్షింపుము: సమస్త భూతములలో నిన్ను ముందుగా స్తోత్రమును జేయుచున్నాము.

మూ॥ య ఏతి ప్రదిశ స్సర్వా దిశోఽను పవమానః హిరణ్యహస్తా ఐరమ్మ స్స త్వా మన్మనసం కృణోతు॥

పదవి॥ యః । ఏతి । ప్రదిశః । సర్వా । దిశః । అను । పవమానః । హిరణ్య । హస్తః । ఐరమ్మః । సః । త్వా । మన్మనసం । కృణోతు॥

టీక॥ హిరణ్యహస్తః = భక్తులకు నిచ్చునట్టి బంగారము హస్తమందుఁ గలవాఁడును. ఐరమ్మః=అన్నమును గలిగింపజేయు నగ్నిహోతృనికి మిత్రుఁడునునగు, యః = ఏ, పవమానః=వాయువు, సర్వాః=సమస్తమైన,దిశః=దిక్కులను, ప్రదిశః=విదిక్కులను, అను = క్రమముగా, ఏతి = వ్యాపించుచున్నాడో, సః=అటువంటి వాయువు, త్వాం=నిన్ను, మన్మనసం=నాయందు, మనస్సుగలదానిగా కృణోతు= చేయుఁగాక॥

తా॥ ఏ వాయువు భక్తులకు నిచ్చుకొరకు బంగారము హస్తమందుఁ గలవాడై తూర్పు మొదలగు దిక్కులయందు వ్యాపించి సంచరించు చున్నాడో, యన్నప్రదుఁడగు నట్టి యగ్నిహోతృనకు స్నేహితుండగు వాయువు నిన్ను నా యందెల్లప్పుడు ప్రేమగలదానిగా జేయుఁగాక॥

మూ॥ ఏక మిషే విష్ణు స్త్వా న్వేతు । ద్వే ఊర్జే విష్ణు స్త్వా న్వేతు । త్రీణి వ్రతాయ విష్ణు స్త్వాన్వేతు । చత్వారి మాయోభవాయ విష్ణు స్త్వానేతు పంచ పశుభ్యో విష్ణు స్త్వాన్వేతు । షడృతుభ్యో విష్ణు స్త్వాన్వేతు । సప్త సప్తభ్యో హోత్రాభ్యో విష్ణు స్త్వాన్వేతు॥

పదవి॥ ఏకం । ఇషే । విష్ణు । త్వా । అను । ఏతు । ద్వే । ఊర్జే । విష్ణుః । త్వా అను । ఏతు । త్రీణి । వ్రతాయ । విష్ణుః । త్వా । అను । ఏతు చత్వారి । మయోభవాయ । విష్ణుః । త్వా । అను । అను । ఏతు । పంచ । పశుభ్యః । విష్ణుః । త్వా । అను ఏతు । షట్ ఋతుభ్యః । విష్ణుః । త్వా । అను । ఏతు । సప్తభ్యః । హోత్రాభ్యః విష్ణుః । త్వా । అను । యేతు॥

టీక॥ యేకం=ఒక యడుగున, ఇషే=అన్న సమృద్ధికలుగుటకొరకు, త్వా=

నిన్ను, విష్ణుః=విష్ణుమూర్తి, అన్వేతు=అనుసరించి, నడచుగాక, ఊర్జే=బలముకలుగుటకొరకు ద్వే=రెండడుగులను, త్వా=నిన్ను, విష్ణుః=విష్ణుమూర్తి, అన్వేతు=అనుసరించి నడచుఁగాక వ్రతాయ=కర్మముకొరకు, త్రీణి=మూడడుగులు, త్వా=నిన్ను, విష్ణుః=విష్ణుమూర్తి, అన్వేతు=అనుసరించి, నడచుగాక, మయోభవాయ=కర్మసంబంధమయిన సుఖముకొరకు, త్వా=నిన్ను, విష్ణుః=విష్ణుమూర్తి. అన్వేతు=అనుసరించి నడచుగాక, పశుభ్యః = పశుసమృద్ధికొరకు, పంచ = అయిదడుగులు, త్వా=నిన్ను, విష్ణుః=విష్ణుమూర్తి, అన్వేతు=అనుసరించి నడచుగాక ఋతుభ్యః=ఋతుసంపత్తుల కొరకు, షట్=ఆరడుగులను. విష్ణుః=విష్ణుమూర్తి, త్వా=నిన్ను, అన్వేతు=అనుసరించి నడచుగాక, సప్తభ్యః=యేడుగురైన, హోత్రాభ్యః=హోతలకొరకు, త్వా=నిన్ను, సప్త= యేడడుగులను, విష్ణుః=విష్ణుమూర్తి, అన్వేతు=అనుసరించి నడచుగాక.

తా॥ ఓ చిన్నదానా ! నీవు నన్ననుసరించి నడువుము, విష్ణుమూర్తి నీవు నడచు మొదటియడుగువలన అన్నమును, రెండవయడుగువలన బలమును, మూడవయడుగువలని కర్మమును, నాలుగవయడుగువలన కర్మసుఖమును, అయిదవయడుగువలన పశుసమృద్ధిని, ఆరవయడుగువలన ఋతుసంపత్తును, యేడవయడుగువలన యజ్ఞము సు జేయించుటకు హోత, ప్రశాస్త, బ్రాహ్మణాచ్ఛంసి పోత, నేష్ట అచ్ఛావాక, అగ్నీధ్రు లను నేడుగురు ఋత్విక్కులను గలుగ జేయుఁగాక॥

మం॥ సఖా సప్తపదా భవ సఖాయౌ సప్తపదా బభూవ సఖ్యం తేగమేయగ్ం సఖ్యాత్తే మా యోషగ్ం సఖ్యాన్మే మా యోష్ఠాః స్సమాయావ సంకల్పావహైసంప్రియౌ రోచిష్ణూ సుమనస్యమానౌ॥ ఇష మూర్జ మభిసంవసానౌ సం నౌ మనాగ్ంసి సం వ్రతా సము చిత్తా న్యాకరం సా త్వ మ స్యమూహ మమూహ మస్మి సా త్వం ద్యౌ రహంపృథివీ త్వగ్ం రేతోఽహగ్ం రేతో భృత్త్వ మనోఽహ మస్మి వాక్త్వగ్ం సామాఽహ మ స్మ్యృక్త్వగ్ం సా మా మనువ్రతా భవ పుగ్ంసే పుత్రాయి వేత్తవై శ్రియై పుత్రాయ వేత్తవ ఏహి సూనృతే॥

పదవి॥ సఖా । సప్తపదా । భవ । సఖాయౌ । సప్తపదా । బభూవ । సఖ్యం

తే । గమేయం । సఖ్యాత్ ॥ తే । మా । యోషం। సఖ్యాత్ । మే । మా ।యోష్ఠా
సం । అయావ । సంకల్పావహై। సం ప్రియౌ । రోచిష్ణూ। సుమనస్యమానౌ। ఇషం।
ఊర్జం । అభి । సంవసానౌ ॥ సం ॥ నౌ ॥ మనాంసి ॥ సం ॥ వ్రతాః ॥ సం ॥ ఉ ॥
చిత్తాని ॥ ఆకరం ॥ సా ॥ త్వం ॥ అసి ॥ అమః ॥ అహం ॥ అమః ॥ అహం ॥ అస్మి
సా ॥ త్వం ద్యౌః॥ అహం పృధివీ! త్వం । రేతః। అహం। రేతోభృత్ ।త్వం మనః
అహం ॥ అస్మి ॥ వాక్ ॥ త్వం ॥ సామ ॥ అహం ॥ అస్మి ॥ ఋక్ ॥ త్వం ॥
సా॥మాం ॥ అను వ్రతా ॥ భవ ॥ పుంసే ॥ పుత్త్రాయ ॥ వేత్తవై ॥ శ్రియై ॥
పుత్త్రాయ ॥ వేత్తవే ॥ శ్రియై ॥ పుత్రాయ॥ వేత్తవే॥ యేహి ॥సూనృతే ॥

టీక॥ సప్తపదా = ఏడడుగులు కూడ నడచిన దానవై. సఖా = స్నేహితు
రాలవు. భవ=ఆగుము, సప్తపదా = ఏడడుగులు కూడ నడచిన మన మిద్దఱము,
సఖాయౌ=స్నేహితులము, బభూవ=అయ్యెదము। తే=నీయొక్క, సఖ్యం=స్నేహ
మును, గమేయం = పొందెదను, తే = నీయొక్క, సఖ్యాత్ = స్నేహమువలన,
మాయోషం=వియోగమునుబొందను, మే=నాయొక్క, సఖ్యాత్=స్నేహమువలన
మాయోష్ఠాః=వియోగమును బొందకుము, సంప్రియౌ=పరస్పరము ప్రేమగలవారమై
రోచిష్ణూ=అనుకూలమైన దాంపత్యముచే బ్రకాశించువారమై, సుమనస్యమానౌ=
మంచిమనస్సులుగలరమై, ఇషం=అన్నమును, ఊర్జం=బలమును, అభిసంవసానౌ=
కలసి యనుభవించువారమై, సమయావ = కలసికొందము, సంకల్పావహై = ఈ
కార్య మిట్లు చేయవలయు నని యాలోచించుకొందము, నౌ = మనయొక్క,
మనాంసి=మనస్సులను, సమాకరం=కలసికొనినట్లుగాజేసికొందము,తధా=అప్రకా
రముగా, వ్రతాని=వ్రతములను,చిత్తాని=బాహేంద్రియములను,సమాకరం=కలసి
కొనినట్లుగా జేసికొందము, త్వం=నీవు, సా=ఋగ్వేదము, అసి=అయితివి, అహం=
నేను, అమః=సామవేదము, అస్మి=అయితివి, అహం=నేను, అమః=సామవేదము
అస్మి=అయితిని, త్వం=నీవు, సా=ఋగ్వేదము, అస్మి=అయితిని, అహం=నేను,
ద్యౌఃఆకాశమయితిని, త్వం=నీవు పృధివీ=భూమి వైతివి, అహం=నేను, రేతః=
వీర్యమునుంచువాఁడను త్వం=నీవు రేతేభృత్=రేతస్సును భరించుదానవు అహం=
నేను, మనః=మనస్సును అస్మి=అయితిని,త్వం=నీవు,వాక్=వాక్కువు అసి=అయి
తివి. అహం=నేను, సామ=సామవేదము, అస్మి=అయితిని, త్వం=నీవు. ఋక్=
ఋగ్వేదము అయితివి, సా=అటువంటి త్వం=నీవు, మాం=నన్నుగురించి, అను
వ్రతా=అనుకూలమైనవ్రతముగలదానవై, భవ=ఆగుము, సూనృతే=సత్యవాక్కులు
గలదానా పుంసేపుత్రాయవేత్తవై=పురుషసంతానమును పొందుటకొరకును, శ్రియై

పుత్రీయవేత్త వే=భాగ్యముగలసంతానముపొందుటకొరకొరకు నుఏహి=ఇటురమ్ము

తా॥ ఓ చిన్నదానా ! మనముద్దరము యేడడుగులు కూడ నడుచుట వలన స్నేహము గలవారమైతిమి. గనుక నీ స్నేహమును బొందితిని. నీ స్నేహమునుండి నిన్ను విడువను. నా స్నేహమునుండి నన్ను విడువకుము. మనమిద్దరము పరస్పరము ప్రేమగలవారమై యనుకూలమైన దాంపత్యము లభించుటచే బ్రకాశించు వారమై మంచి మనస్సులు గలవారమై సమానమైన యాహార బలములు గలవారమై యీ కార్య మిట్లు చేయవలయునని యాలోచనఁ జేసికొనుచు మన యుభయుల మనస్సుల నేకము చేసికొని ధర్మకార్యాదులను జేయుచుఁ గూడియుందుము, నేను సామవేదమును నీవు ఋగ్వేదమయితివి. అనఁగా ఋగ్వేదసామవేదములవలెనే యవి నాభావముగా నుందుము సంయోగక్రియలుబట్టి, యూర్ధ్వమందుండుటంజే నాకాశ సమానుండును, నీవుక్రిందుగనుండుటచే భూమితో సమానురాలవైతివి. నేను వీర్యము నుంచువాఁడను. నీ వారేతస్సును గ్రహించుదానవు ఇంద్రియములో బ్రధానమై మనస్సనేనైతిని. ఆమనస్సువలన రాబడినవాక్కు నీ వైతివి ఓ సస్యవాక్కులు గల దానా! అటువంటి నీవు నేఁ జేయు ధర్మకార్యములకు ననుకూలమైనదానవై యుం దుము. నీవలన భాగ్యముగలకుమారుని బొందవలయును గాన నిటురమ్ము॥

ఇతి తృతీయఖండ స్సమాప్తః

—♦ అథ చతుర్థఖండ ప్రారంభ ♦—

మూ॥ సోమాయ జనివిదే స్వాహా॥

పదవి॥ సోమాయ । జనివిదే ॥ స్వాహా॥

టీక॥ జనివిదే=వధువునుబొందిన, సోమాయ = చంద్రునికొరకు, స్వాహా= హవిస్సు నిచ్చుచున్నాను.

తా॥ ముందుగా ఈ వధువుని బొందిన చంద్రుని కొరకు ఆజ్యాదిహవిస్సు నిచ్చుచున్నాను.

మూ॥ గంధర్వాయ జనివిదే స్వాహా॥

పదవి॥ గంధర్వాయ । జనివిదే ॥ స్వాహా॥

టీక॥ జనివిదే= ఆచంద్రునియనంతర మీవధువును బొందిన. గంధర్వాయ= విశ్వావసుఁడను గంధర్వునికొరకు, స్వాహా=హవిస్సునిచ్చుచున్నాను.

తా॥ చంద్రుఁడు పొందినపిమ్మట వధువును బొందిన విశ్వావసుఁడని గంధర్వునికొరకు హవిస్సు నిచ్చుచున్నాను.

మూ॥ అగ్నయే జనివిదే స్వాహా॥

పదవి॥ అగ్నయే । జనివిదే । స్వాహా॥

టీక॥ జనివిదే=గంధర్వుని యనంతరము వధువును బొందిన, అగ్నయే=అగ్ని హోత్రునికొరకు స్వాహా=హావిస్సు నిచ్చుచున్నాను.

తా॥ గంధర్వుని యనంతరము వధువును బొందిన యగ్ని హోత్రుని కొరకు హావిస్సు నిచ్చుచున్నాను.

మూ॥ కన్యలా పితృభ్యోయతీపతిలోక మవ దీక్షామదాస్థస్వాహా॥

పదవి॥ కన్యలా । పితృభ్యః । యతీ । పతిలోకం । అవ । దీక్షాం । అదాస్త స్వాహా ॥

టీక॥ కన్యలా=కన్యక, పితృభ్యః = తండ్రిగృహములనుండి, పతిలోకం= భర్తృ వంశమును గురించి, యతీ = వెళ్ళుచున్నదై, దీక్షాం = కన్యకావ్రతమును, అవదాస్త=సమాప్తిపొందించుచున్నది॥

తా॥ ఈ చిన్నది కన్యకావ్రతమును సమాప్తిని బొందించి వివాహమును చేసి కొని పిమ్మట తండ్రిగృహమునుండి పెనిమిటియొక్క గృహమునకు వెళ్ళుచున్నది.

మూ॥ ప్రేతో ముంచాతి నాముత సుబద్ధా మముతస్కరత్ యథేయమింద్ర మీఢ్వ సుపుత్రాసుభగా సతీ॥

పదవి॥ ప్ర । ఇతః । ముంచాతి । న । అముతః । సుబద్ధాం । అముతః । కరత్ యథా । ఇమాం । ఇంద్ర । మీఢ్వః । సుపుత్రా ॥ సుభగా । సతీ ।

టీక॥ ఇంద్ర = ఓయింద్రుడా ! మీఢ్వః = వర్షముకురియజేయు, త్వం = నీవు, ఇమాం= ఈ చిన్నదానిని, ఇతః=ఈ తండ్రిగృహమునుండి, ప్రముంచాతి = విడిచిపెట్టించుము, అముతః =ఈ పెనిమిటిగృహమునుండి, నప్రముంచాతి = విడిచి పెట్టింపకుము, కింతు=ఇక నేమంటే, యథా=ఏ ప్రకారముగాను, ఇమం=ఈ స్త్రీ సుపుత్రా = మంచి కుమారులుగలదై, సుభగా=ఐశ్వర్యములుగలది, సతీ=అగునో తథా=ఆ ప్రకారముగాను, అముతః=ఈ పెనిమిటిగృహానందు, సుబద్ధాం = అను రాగముచే బంధింపఁబడినదానిగా, కరత్ =చేయుము.

తా॥ వర్షము గురిపించి సస్యములను వృద్ధిపొందించునట్టి యో యింద్రుఁడా, ఈ చిన్నదానిని వివాహము చేసికొనినపిమ్మటఁ బుట్టినింపై నపేక్షలేనిదానిగాను,

వెనిమిటిగృహమునందే యపేక్షగలిగి ప్రేమగలదానిగాను యోగ్యులైన తనయులు గనదానిగాను భాగ్యముగలదానిగాను జేయుము.

మూ॥ ఇమాం త్వమింద్ర మీఢ్వ సుపుత్రాగ్ం సుభగాం* దశా స్యాంపుత్రా నాధేహి పతిమేకాదశం కృధి॥

---

* కురుకృణుఇతివాపాఠః

ప॥ ఇమాం । త్వం । ఇంద్ర । మీఢ్వ । సుపుత్రాం । సుభగాం । కురు దశ । అస్యాం । పుత్రాన్ । ఆధేహి । పతిం । ఏకాదశం । కృధి ॥

టీక॥ ఇంద్ర = ఓ ఇంద్రుడా! మీఢ్వః = వర్షము కురియంజేయు, త్వం = నీవు, ఇమాం = ఈ చిన్నదానిని, సుపుత్రాం = యోగ్యమయిన తనయులుగలదానిగాను, సుభగాం = భాగ్యముగలదానిగాను. కురు = చేయుము, అస్యాం = ఈ స్త్రీయందు, దశ = పదుగురైన, పుత్రాన్ = తనయులను, ఆధేహి = ఉంచుము, పతిం = పెనిమిటినైన, మాం = నన్ను, ఏకాదశం = పదుకొండవవానిగా, కృధి = చేయుము.

తా॥ ఓ యింద్రుడా! ఈ స్త్రీని యోగ్యమయిన తనయులు గలదానిగాను భాగ్యము గలదానిగాను చేసి దీనియందు దీర్ఘాయుష్మంతులైన పదుగురు తనయులను గలుగజేసి పుత్రులయొక్క సంఖ్యచే బదునొకండవ వానిగానని నన్ను జీవింపజేయుము.

మూ॥ అగ్నిరైతు ప్రథమో దేవతానాగ్ం సో స్యై ప్రజాం ముంచతు మృత్యుపాశాత్ తదయగ్ం రాజా వరుణో నుమన్యతాం యథేయగ్ం స్త్రీ పౌత్ర మఘం న రోదాత్॥

పదవి॥ అగ్నిః । ఆ । ఏతు । ప్రథమః । దేవతానాం । సః । అస్యై । ప్రజాం ముంచతు । మృత్యుపాశాత్ । తత్ । అయం । రాజా । వరుణః । అను । మన్యతాం । యథా । ఇయం । స్త్రీ । పౌత్రం । అఘం । న । రోదాత్॥

టీక॥ దేవతానాం = దేవతలలో, ప్రథమః = మొదటివాడైన, అగ్నిః = అగ్నిహోత్రుడు, ఐతు = వచ్చుగాక, సః = ఆ యగ్నిహోత్రుడు, అస్యై = ఈ చిన్నదానియొక్క ప్రజాం = సంతానమును, మృత్యుపాశాత్ = మృత్యుసంబంధమైన త్రాటివలన, ముంచతు = విడిచిపెట్టించుగాక, అనగా బహుకాలము జీవించియుండునట్లు చేయుగాక, ఇయం = ఈ, స్త్రీ = ఆడుది, యథా = ఏ ప్రకారముగా, మోచితా = మృత్యువువలనవిడిచిపెట్టించబడినదై, పౌత్రం = పుత్రసంబంధమైన, అఘం = వ్యసనమునుగురించి, నరోదాత్ = దుఃఖించదో, అయం = ఈ, రాజా = రాజును, వరుణః =

వరుణ దేవుఁడును, తత్=ఆ యగ్నిచేఁ జేయబడిన కార్యమునే, అనుమన్యతాం= అంగీకరించుగాక॥

తా॥ దేవతలలో మొదటివాఁడగు యగ్నిహోతృఁ వచ్చి యీ చిన్నదియు యీ చిన్నదానియొక్క సంతానమును మృత్యువును జెందకుండునట్లుచేసి యీమెకు పుత్రసంబంధమలున దుఃఖమును గలుగకుండునట్లు జేయుఁగాక. ప్రధువగు వరుణ దేవుఁడును అగ్నిహోతృనిచే జేయఁబడిన యాకార్యమునే అంగీకరించుఁగాక

మూ॥ ఇమా మగ్ని స్త్రాయతాం గార్హపత్యః ప్రజా మస్యై నయతు దీర్ఘమాయుః। అశూన్యోపస్థా జీవతా మస్తు మాతా పౌత్ర మానంద మభిప్రబుధ్యతా మియం॥

పదవి॥ ఇమాం। అగ్నిః। త్రాయతాం। గార్హపత్యః। ప్రజాం। అస్యై। నయతు। దీర్ఘం। ఆయుః। అశూన్యోపస్థా। జీవతాం। అస్తు। మాతా। పౌత్రం ఆనందం। అభి ప్ర। బుధ్యతాం। ఇయం॥

టీక॥ గార్హపత్యః = వివాహసంబంధమయిన, అగ్నిః = అగ్నిహోతృఁడు, ఇమాం=ఈస్త్రీని, త్రాయతాం=రక్షించుఁగాక, అస్యై=ఈ చిన్నదానియొక్క ప్రజాం = సంతానమును, దీర్ఘం = విశేషమయిన, ఆయుః = ఆయుర్దాయమును' నయతు=పొందించుఁగాక, ఇయం=ఈ స్త్రీ, అశూన్యోపస్థా=పుత్రులచే నలంకరింపఁబడిన తొడలుగలదై, జీవతాం = చిరకాలము జీవించి యుండు పుత్రులకు, మాతా=తల్లి, అస్తు=అగుంగాక, ఇయం=ఈ స్త్రీ, పౌత్రం=పుత్రసంబంధమైన, ఆనందం=సంతోషమును, అభిప్రబుధ్యతాం=పొందుఁగాక॥

తా॥ వివాహసంబంధమయిన యగ్నిహోత్రము ఈ చిన్నదానిని ఈ చిన్నదానికి గలుగుసంతానమును దీర్ఘాయుర్దాయమొసఁగి రక్షించుగాక. ఈ చిన్నదానియొక్క తొడలు తనయులచే నలంకరింపఁబడుగాక. ఈ చిన్నదాని సంతానము చిరకాలము జీవించి యుండుటచే తత్సంబంధమయిన సంతోషమును ఈ చిన్నది యెల్లప్పుడు పొందుచుండుఁగాక.

మూ॥ మా తే గృహే నిశి ఘోష ఉత్థా దన్యత్ర త్వ ద్రుదత్య స్సంవిశంతు మా త్వం వికే శ్యుర ఆవధిష్టా జీవపత్నీ పతి లోకే విరాజ పశ్యంతీ ప్రజాగ్ం సుమనస్యమా నాం॥

పదవి॥ మా। తే। గృహే॥ నిశి। ఘోషః। ఉత్థాత్। అన్యత్ర। త్వత్॥

రుదత్యః । సం । విశంతు । మా । త్వం । వికేశీ । ఉరః ॥ ఆవధిష్ఠాః ॥ జీవపత్నీ పతిలోకే విరాజ ॥ పశ్యంతీ ॥ ప్రజాం ॥ సుమనస్యమానాం॥

టీక॥ తే = నీయొక్క, గృహే = గృహమునందు, నిశి = రాత్రియందు, ఘోషః=రోదనధ్వని, మోత్థాత్ =పుట్టకుండుగాక, రుదత్యః=ఏడ్చునట్టిస్త్రీలు, త్వత్=నీకంటె, అన్యత్ర =మరియొక స్థలమందు, సంవిశంతు = నివసింతురుగాక, త్వం = నీవు, వికేసీ = తలవిరియబోసికొనినదానవై, మావష్ఠా = కొట్టుకొనకుము, జీవపత్నీ = జీవించియుండు పెనిమిటిగలదానవై, పతిలోకే = పెనిమిటియొక్క గృహమునందు, సుమనస్యమానాం= క్షేమంగల, ప్రజాం=సంతానములు, పశ్యంతీ= చూచుచున్నదానవై, విరాజ=ప్రకాశించుము॥

తా॥ ఓ చిన్నదానా! మన గృహమందు రాత్రియందైనని రోదనధ్వని పుట్టకుండుగాక. రోదనము చేయువారైన నుండిరేని వారు నీవుండుచోటున నుండక దూరముగా మరియొకస్థలమం దుండుగాక. నీవు తల విరియబోసికొని యే కారణముచేతనైనను వక్షస్థలమును గొట్టుకొనకుము. యోగ్యమయిన సంతానమునుబొంది యా సంతానమును జిరకాలము జీవించనుండు పెనిమిటిని జూచి సంతోషించుచు బ్రకాశించుచుండుము.

మూ॥ ద్యౌ స్తే పృష్ఠగ్ం రక్షతు వాయు రూరూ అశ్వినౌ చ స్తనం ధయంతగ్ం సవి తాభిరక్షతు ॥ ఆవాససః పరిధానా ద్బృహస్పతి ర్విశ్వేదేవా అభిరక్షంతు పశ్చాత్॥

పదవి॥ ద్యౌః । తే ! పృష్ఠం । రక్షతు । వాయుః । ఊరూ ॥ అశ్వినౌ । చ ॥ స్తనం ॥ ధయతం ॥ సవితా ॥ అభి ॥ రక్షతు ॥ ఆ ॥ వాససః ॥ పరిధానాత్ ॥ బృహస్పతిః । విశ్వే । దేవాః । అభి । రక్షంతు । పశ్చాత్॥

టీక॥ తే= నీయొక్క, పృష్ఠం = వెనుకటిభాగమును, ద్యౌః = ఆకాశము, రక్షతు=రక్షించుగాక, వాయుః=వాయువు, తే=నీయొక్క, ఊరూ=తొడలను రక్షతు = రక్షించుగాక, అశ్వినౌచ = అశ్వినీదేవతలు, స్తనం = స్తనములను, రక్షతాం=రక్షించుగాక. సవితా=సూర్యుడు, ధయంతం=కుమారుని, అభిరక్షతు= రక్షించుగాక, బృహస్పతిః=బృహస్పతి, పరిధానాత్=ధరించిన,ఆవాససః=వస్త్రమువలన: (వస్త్రమును) అభిరక్షతు = రక్షించుగాక, విశ్వేదేవాః = విశ్వేదేవతలు, పశ్చాత్ = వెనుకటిభాగమును, అభిరక్షంతు=రక్షించుగాక

తా॥ ఓ చిన్నదానా! నీ కటిప్రదేశమును ఆకాశమును, తొడలను వాయువును, స్తనములను అశ్వినీదేవతలును, కుమారుని సూర్యుఁడు ధరించిన వస్త్రమును బృహస్పతియు, వెనుకభాగమును విశ్వేదేవతలును రక్షింతురుగాక.

మూ॥ అప్రజస్తాం పౌత్రమృత్యుం పాప్మాన ముత వాఽఘం శీర్ష్ణ స్స్రజ మి వోన్ముచ్య ద్విషద్భ్యః ప్రతిముంచామి పాశం॥

పదవి॥ అప్రజస్తాం । పౌత్రమృత్యుం । పాప్మానం । ఉత । వా । అఘం । శీర్ష్ణః । స్రజం । ఇవ । ఉన్ముచ్య । ద్విషద్భ్యః । ప్రతిముంచామి । పాశం॥

టీక॥ అప్రజస్తాం=సంతానము లేకపోవుటను, పౌత్రమృత్యుం, పుత్రసంబంధమయినమరణమును, పాప్మానం=పాపమును, ఉత=ఇంతియేకాదు, అఘం=పాపమువల్లనైనవ్యసనమును, శీర్ష్ణః=శిరస్సునుండి, స్రజమివ=మాలికనువలెనే, ఉన్ముచ్య=తీసి, ద్విషద్భ్యః, శత్రువులకొరకు, పాశమివ=పాశమునువలెనే, ప్రతిముంచామి=విడిచిపెట్టించుచున్నాను.

తా॥ సంతానము లేకపోవుటయు పుత్రులు కలిగి నశించుటయు మఱియు నితరమయిన పాపముగాని ఆపాపనిమిత్తమయిన వ్యసనముగాని మొదలగు నే దోషములు కలవో యట్టి దోషములను శిరస్సునుండి మాలికనుతీసి వృక్షము మొదలగు వానియందుంచినరీతిగా బంధించునట్టి త్రాటినివలెనే నా శత్రువుల కొరకు విడిచిపెట్టుచున్నాను.

మూ॥ ఇమం మే వరుణ శ్రుధీ హవ మద్యా చ మృడయ త్వా మవస్యు రాచకే॥

పదవి॥ ఇమం । మే । వరుణ ॥ శ్రుధి ॥ హవం । అద్య । చ । మృడయ । త్వాం । అవస్యుః । ఆచకే॥

టీక॥ వరుణ=ఓ వరుణుడా! మే=నాయొక్క, ఇమం=ఈ, హవం=పిలుపును, శ్రుధి=వినుము, అద్యాచ=ఇప్పుడే, మృడయ=సుఖపెట్టుము, అవస్యుః=రక్షణమును గోరినవాఁడనై, త్వాం = నిన్ను, ఆచకే=స్తోత్రము చేయుచున్నాను

తా॥ ఓ వరుణదేవుఁడా! నేను నిన్నుఁబిలుచునట్టి పిలుపును విని నన్నిప్పుడే సుఖపెట్టుము. నన్ను రక్షించుటకొరకు నిన్ను స్తోత్రము చేయుచున్నాను.

మూ॥ తత్త్వా యామి బ్రహ్మణా వందమాన స్త దాశాస్తే యజమానోహ

విర్భిః । అహేడ మానో వరుణేహ బోధ్యురుశగ్ంస మాన ఆయుః ప్రమోషీః॥

పదవి॥ తత్ । త్వా ॥ యామి । బ్రహ్మణా । వందమానః । తత్ । ఆశాస్తే। యజమానః । హవిర్భిః । అహేడమానః । వరుణ । ఇహ । బోధి । ఉరుశంస । మా నః । ఆయుః । ప్రమోషీః॥

టీక॥ వరుణ = వరుణుఁడా ! ఉరుశంస = అనేకులు స్తోత్రము చేయఁదగిన వాఁడా ! నః = మాయొక్క ఆయుః =ఆయుర్దాయమును, మా ప్రమోషీః=హీన పరపకుము, అహేడమానః=కోపములేని వాఁడవై, ఇహ=ఈ కర్మమునందు, నే జే యుస్తోత్రమును, బోధి=తెలిసికొనుము, తత్=అనంతరము, త్వా=నిన్ను, యామి= నా యభిలాషములను కోరుచున్నాను, యజమానః=యజమానుఁడు, బ్రహ్మణా= వేదముచేతను, వందమానః =నమస్కరించు చున్నవాఁడై హవిర్భిః=అజ్యాదిహవి స్సులచేఁ దృప్తిపఱుచుచు, తత్=నే గోరునట్టి దానినే, ఆశాస్తే=కోరుచున్నాడు॰

తా॥ అందరచేగొని యాడదగిన యోవరుణుఁడా ! మా యాయుర్దాయమును భంగపఱుపకుము. మేము చేయునట్టి కర్మములయందు మా పిలుపును గోపములేని వాఁడవై వినుము. అనంతరము నా మనస్సునందుండు కోరికలను వేడుచున్నాను. కర్మములను చేయు ప్రతియజమానుఁడును నేగోరునట్టిదానినే కోరుచున్నాడు.

మూ॥ త్వ న్నో అగ్నే వరుణస్య విద్వాన్ దేవస్య హేడో వయాసిసీష్ఠాః యజిష్ఠో వహ్నితమ శ్శోశుచానో విశ్వాద్వేషాగ్ంసి ప్రముము గ్ధ్యస్మత్॥

పదవి॥ త్వం । నః । అగ్నే । వరుణస్య । విద్వాన్ । దేవస్య । హేడః । అవ యాసిసీష్ఠాః । యజిష్ఠః । వహ్నితమః । శోశుచానః । విశ్వాద్వేషాంసి । ప్రముముగ్ధి అస్మత్॥

టీక॥ అగ్నే=ఓయగ్నిహోతృఁడా! దేవస్య=దేవుఁడైన, వరుణస్య=వరుణు నకు, నః=మావిషయమై- యత్=ఏ, క్రోధః=కోపముకలదో, తం=ఆకోపమును అవయాసిసీష్ఠా=మళ్ళిపోవులాగునఁ జేయుము, యజిష్ఠః = మిక్కిలి పూజింపఁబడిన వాఁడవై, వహ్నితమః=హవిస్సులను మోయుచున్నవాడవై, శోశుచానః=మిక్కిలి ప్రకాశించుచు, విశ్వాద్వేషాంసి=శత్రువులకు మా యందుండెడన్ని విరోధములను అస్మత్=మావలన, ప్రముముగ్ధి=విడిచిపెట్టించుము.

తా॥ ఓ యగ్నిహోతృఁడా! వరుణదేవునకు మాయందుండు కోపమునుబోఁ గొట్టుము. యజ్ఞాదికార్యములయందుఁ బూజింపఁబడువాడవును, దేవతలహవిస్సును

మోయుచుండెడివాఁడవును, మిక్కిలి ప్రకాశించువాఁడవును నగునీవు శత్రువులు మాకుఁ జేయు విరోధ కార్యములు మమ్ములను బొందక వ్యర్థమగునట్లు చేయు చుండుము,

మూ॥ స త్వ న్నో అగ్నేఽవమో భ వోతీ నేదిష్ఠో అస్యా ఉషసో వ్యుష్టౌ అవయక్ష్వ నో వరుణగ్ం రరాణో వీహి మృడీకగ్ం సుహవో న ఏధి॥

పదవి॥ సః । త్వం । నః । అగ్నే । అవమః । భవ । ఊతీ నేదిష్ఠః । అస్య । ఉషసః । వ్యుష్టౌ । అవయక్ష్వనః । వరుణం । రరాణః । వీహి । మృడీకం । సుహ । వః । నః । ఏధి॥

టీక॥ అగ్నే=ఓయగ్నిహోత్రుఁడా! అవమః=దేవతలలో మొదటివాఁడవును సః=ఆ పూర్వోక్తమైన, త్వం=నీవు, నః=మాయొక్క, ఊతీ నేదిష్ఠః=రక్షించుటచే సమీపమందుండువాఁడవై, భవ=అగుము, అస్య= ఈ, ఉషసః = ప్రాతఃకాలము యొక్క, వ్యుష్టౌ=ఆవిర్భావము కలిగియుండఁగా అనఁగా నిప్పుడేఅనుట, రక్ష= రక్షింపుము, వరుణం = వరుణుని, అవయక్ష్వ = కోపము వదలువానిగాఁ జేయుము, నః=మాకొరకు, రరాణః=ఇష్టముల నిచ్చుఁగాక, మృడీకం=సుఖపెట్టుహవిస్సును, వీహి=భక్షించుఁగాక, సుహవః=మంచి వాహనము గలవాఁడవై వచ్చి, నః=మమ్ములను, ఏధి=వృద్ధిపొందించుము॥

తా॥ ఓ యగ్నిహోత్రుఁడా ! దేవతలలో మొదటివాఁడివును అప్రసిద్ధమైన నీవు మమ్ములను రక్షించుట కొరకు ఎల్లప్పుడు మావద్ద నుండుము, వరుణుని మాయందు గోపము లేనివానిగాఁ జేయుము. యజ్ఞాదులయందు మేమిచ్చునట్టియా జ్యాదిహవిస్సును భుజయించి మంచి వాహనముగల వాఁడవై వచ్చి మాకోర్కెలను నిండింపుము.

మూ॥ త్వ మగ్నే అయా స్యయాస న్మనసా హితః అయాసన్ హవ్యమూహి షేఽయా నో ధేహి భేషజం॥

పదవి॥ త్వం । అగ్నే । అయాః । అసి । అయాః । సన్ । మనసా । హితః। అయాః సన్ హవ్యం మూహిషే అయాః నః ధేహి భేషజం॥

టీకః అగ్నే=ఓ యగ్నిహోత్రుఁడా! త్వం=నీవు, అయాః=భర్తులచే బొంద దగినవాఁడవై, అసి = అయివి, అయాస్సన్=భర్తులచే బొందదగిన వాఁడవగుచు

మనసా = మనస్సుచేత, హితః=ధ్యానింపఁబడుచున్నావు, అయాస్సన్ = భక్తులచే బొందదగినవాఁడవగుచు, హవ్యం= మావంటివారిచే నియ్యఁబడెడి యాజ్యాదిహవిస్సును, ఊహిషే =దేవతలకొఱకు మోసికొని పోవుచున్నాను, అయాః=భక్తులచేఁ బొందదగిననీవు, నః=మాకొఱకు, భేషజం=దుఃఖ నివృత్తికగమయిన యౌషధమును ధేహి=కలుగఁజేయుము.

తా॥ ఓ యగ్ని హోతుఁడా ! నీవు భక్తులచే బొంద దగినవాఁడవు గావ నిన్ను మేము మనస్సుచే ధ్యానించు చున్నాము. మాచే నియ్యంబడు అజ్యాది హవిస్సును దేవతలకొఱ కిచ్చినట్టివాఁడవు. దుఃఖనివృత్తికరమైన మందును మాకు గలుగఁజేయుము.

ఇతి చతుర్థఖండ సమాప్తః.

—♦ పంచమఖండ ప్రారంభః ♦—

మా॥ ఆతిష్ఠేమ మశ్మాన మశ్మేవత్వగ్ం స్థిరా భవ । అభి తిష్ఠ పృతన్యత స్సహస్వ పృతనాయతః ॥

పదవి॥ ఆతిష్ఠ ॥ ఇమం । అశ్మానం । అశ్మా । ఇవ । త్వం । స్థిరా ॥ భవ ॥ అభి ॥ తిష్ఠ । పృతన్యతః ॥ సహస్వ ॥ పృతనాయతః॥

టీక॥ ఇమం=ఈ, అశ్మానం=రాతిని, ఆతిష్ఠ = అధిష్ఠించుము, త్వం=నీవు, అశ్మేవ=రాయివలెనే, స్థిరా=శాశ్వతమైనదానవై, భవ=ఉండుము, పృతన్యతః= యుద్ధముచేయఁగోరికగలవారిని, అభితిష్ఠ=ఎదుర్కొనుము, పృతనాయతః=యుద్ధము జేయుచుండెడివారిని, సహస్వ=సహించుము.

తా॥ ఓ చిన్నదానా ! నీవు ఈ రాతిని నధిష్ఠించుము. నీవు రాయివలెనే శాశ్వతముగా నుందువు. యుద్ధము చేయువారల నెదుర్కొని యా యార్భాటమును సహించి యుద్ధముచేయుము.

మా॥ ఇయం నా ర్యుపబ్రూతే కుల్పా న్యావపంతికా ॥ దీర్ఘాయురస్తు మే పతి ర్జీవాతు శరద శ్శతం

పదవి॥ ఇయం । నారి । ఉప । బ్రూతే । కుల్పాని। ఆవపంతికా। దీర్ఘాయుః॥ అస్తు । మే । పతిః । జీవాతు । శరదః । శతం॥

టీక॥ ఇయం = ఈ, నారీ = స్త్రీ, కుల్పాని = పేలాలను, ఆవపంతికా= హోమమును చేయుచున్నదై, మే = నాయొక్క, పతిః = పెనిమిటి, దీర్ఘాయుః =

చిరాయువు గలవాఁడై, అస్తు=అగుఁగాక, శతం=నూరైన, శరదః=సంవత్సరములను జీవాతు = బ్రతికి యుండుఁగాక, ఇతి=ఈలాగునని, ఉపబ్రూతే=పలుకుచున్నది.

తా॥ ఈ చిన్నది పేలాలను హోమము చేయుచు నాభర్త చిరాయుగలవాడై నూఱు సంవత్సరములు పర్యంతము జీవించి యుండవలయు నని మనంబునఁదలఁచు చున్నది.

మూ॥ తుభ్య మగ్రే పర్యవహ స్సూర్యాం వహతునాసహ ॥ పునః పతిభ్యో జాయాం దా అగ్నే ప్రజయా సహ॥

పద॥ తుభ్యం । అగ్నే ॥ పర్యవహన్ । సూర్యాం । వహతునా । సహ । పునః పతిభ్యః జాయాం దాః అగ్నే ప్రజయా సహ॥

టీక॥ అగ్నే=ఓ యగ్నిహోత్రుడా ! తుభ్యం=నీకొరకు, అగ్రే=ముందుగా, సూర్యాం=వివాహాధిష్టాన దేవతయగుసూర్య యనుదానిని, వహతునాసహ=పితృకుల మంగుండినచిన్నదానితో గూడ పర్యవహన్=ఇచ్చిరి, పునః=ఇప్పుడు, పతిభ్యః= పెనిమిటినైననాకొరకు,ప్రజయాసహ=సంతానముతోఁగూడ జాయాం=భార్యగా, దాః=ఇమ్ము:

తా॥ ఓ యగ్నిహోత్రుఁడా ! ఈ చిన్నదానిని దండ్రి మొదలగువారు వివాహాధిష్ఠానదేవతయగు సూర్యయనుదేవతతో గూడ బూర్వమందు నీ కిచ్చిరి. ఇప్పుడీ చిన్న దానిని నాకు భార్యగాఁ జేసి దీనియందు నా వలన సంతానము పొందు నట్లు చేయుము.

మూ॥ పునః పత్నీ మగ్ని రదా దాయుషా సహ వర్చసా దీర్ఘాయురస్యా యః పతి స్స ఏతు శరద శతం॥

పద॥ పునః । పత్నీం । అగ్నిః । అదాత్ । ఆయుషా । సహ । వర్చసా । దీర్ఘాయుః । అస్యాః । యః । పతిః । సః । ఏతు । శరదః । శతం ॥

టీక॥ పునః=తిరిగి, అగ్నిః = అగ్నిహోత్రుఁడు, ఆయుషా=ఆయుర్దాయము తోడను, వర్చసా హ=వర్చస్సుతోడను, పత్నీం=భార్యను, అదాత్=ఇచ్చుగాక అస్యాః=ఈ స్త్రీ యొక్క, యః=ఏ, పతిః=పెనిమిటిగలడో, సః=అతఁడు, దీర్ఘాయుః=చిరకాలాయుర్దాయము గలవాఁడై, శతం=నూరైన, శరదః=సంవత్సరములు ఏతు=జీవించియుండుగాక.

తా॥ అగ్నిహోత్రుఁడు ఈచిన్నదానిని దీర్ఘాయువు కాంతి గలదానిగాజేసి

తిరిగి నాకొరకు భార్యగా నిచ్చుగాక. ఈచిన్నదానియొక్క పెనిమిటియు చిర కాలాయువు గలిగి నూఱుసంవత్సరముల పర్యంతము జీవించుచుయుండుగాక.

మూ॥ విశ్వాః ఉత త్వయా వయం ధారా ఉదన్యా ఇవ అతి గాహే మహి ద్విషః॥

పదవి॥ విశ్వాః । ఉత । త్వయా । వయం । ధారాః । ఉదన్యాః । ఇవ । అతిగాహేమహి । ద్విషః

టీక॥ ఉత= ఇంతేకాదు, అగ్నే = ఓ యగ్నిహోత్రుడా! వయం=మేము, త్వయా=నీ సహాయముతోగూడిన వారమై, వృషదభాయః = యెద్దు మొదలగునవి, ఉదన్యాః=జలసంబంధ మయిన, ధారాః ఇవ=ప్రవాహములనువలెనే, విశ్వాః= సమస్తమైన, ద్విషః=శత్రువులను, అతిగాహేమహి=అతిక్రమించి యుండగలము.

తా॥ ఓ యగ్నిహోత్రుడా! మేము నీ సహాయముగలవారమై యెద్దు మొద లగునవి జలప్రవాహములను వలెనే సమస్తమయిన శత్రువులను లక్ష్యము చేయక యతిక్రమించి యుండగలము.

మూ॥ ఆతిష్ఠేమమ శ్మాన మశ్మేవ త్వగ్ స్థిరా భవ॥

ఈ మంత్రమునకు గలుగుబడిన అర్థము మొదలగునవి చెప్పబడియుండెను.

మూ॥ అర్యమణం ను దేవం కన్యా అగ్ని మయక్షత । స ఇమాం దేవో అధర్వః ప్రేతో ముంచాతి నాముత స్సుబద్ధా మముత స్కరత్॥

పదవి॥ అర్యమణం । ను । దేవం । కన్యాః । అగ్నిం । అయక్షత । సః । ఇమాం । దేవః । అధర్వః । ప్ర । ఇతః । ముంచాతి । న । అముతః । సుబద్ధాం ॥ అముతః । కరత్ ॥

టీక॥ అర్యమణం=శీఘ్రముగా సంచరించునట్టి, అగ్నిందేవం = అగ్నిదేవుని, కన్యాః = స్త్రీలు, పూర్వం=మునుపు, అయక్షత=పూజించిరి, అధర్వః= హింసిం పని, సః=ఆ, దేవః=అగ్నిదేవుడు, ఇమాం = ఈస్త్రీని ఇతః=ఈ తండ్రి గృహ మునుండి, ముంచాతి = విడిచిపెట్టించుగాక, అముతః = భర్తృ గృహమువలన, నముంచాతి = విడిచి పెట్టింపకుండుగాక, కింతు = ఇకనేమని, అముతః=పెనిమి టిగృహమునందు, ఇమాం=ఈస్త్రీని, సుబద్ధాం=మిక్కిలి అనురాగము గలదానిగా, కరత్=చేయుగాక.

తా॥ పూర్వమందు స్త్రీలు అగ్నిహోత్రుని బూజించి తమ కిష్టమైనభర్తలను బొందిరి. లోకోపకారకుఁడైనట్టి యగ్నిహోత్రుఁడీ చిన్నదానిని వివాహమైన కిమ్మటఁ దండ్రిగృహమునందపేక్షవదిలించి భర్తృగృహమునకుఁబంపి యచ్చటనే విశేషానురాగము గలదానిగాఁ జేయుచుండుఁగాక.

మూ॥ తుభ్య మగ్రే పర్యవహాన్ ॥౯॥ పునః పత్నీ మగ్ని రదాత్ ॥౧౦॥ విశ్వా ఉత త్వయా వయం ॥౧౧॥ అతిష్ఠేమమ స్మానమ శ్మేవ త్వగ్ స్థిరా భవ॥

ఈ మంత్రములకు అర్థము మొదలగునవి మున్ను చెప్పఁబడినవి.

మూ॥ త్వ మర్యమా భవసి యత్కనీనాం నామ స్వధావత్స్వర్యం బిభర్షి అంజతి వృక్షగ్ం సుధితం న గోభి ర్య ద్దంపతి సమనసా కృణోషి॥

పదవి॥ త్వం। అర్యమా ॥ భవసి ॥ యత్ ॥ కనీనాం ॥ నామ ॥ స్వధావత్ స్వర్యం ॥ బిభర్షి ॥ అంజంతి ॥ వృక్షం ॥ సుధితం ॥ న ॥ గోభిః ॥ యత్ ॥ దంపతీ॥ సమనసా ॥ కృణోషి.

టీక॥ యత్=ఏ హేతువువలన, కనీనాం=కన్యకలకు, స్వధావత్=అన్నయుక్తమైన, స్వర్యం=స్వర్గఫలమును, బిభర్షి=భరించితివో, తత్=ఆహేతువువలన, త్వం=నీవు, అర్యమా=దాతవు, భవసి=అయియుంటివి, యథా=ఏప్రకారముగాను గోభిః=ఆజ్యాదులచేత, వృక్షం=వృక్షము, నసుధితం=వృద్ధిపొందదో, వృక్షం=వృక్షము జలేన=జలముచేత, యథా=ఏ ప్రకారముగాను. అంజంతి=తడుపుదురో, యత్ = ఏ హేతువు వలన, దంపతీ = భార్యాభర్తలను, సమనసా = సమాన మనస్సు గలవారినిగా, కృణోషి = చేయుచున్నావో, తత్ =ఆ హేతువువలన నీవు దాతవు.

తా॥ ఓ యగ్నిహోత్రుఁడా! ఏ హేతువువలన స్త్రీలును మేమును స్వధా స్వాహా శబ్దయుక్తులైన నావిస్సులు స్వర్గము నీయాధీనములైనవో వృక్షము ఆజ్యాదులచే పెరుగక జలముచే నేరీతిఁ బెరుగునో ఆ తీరుగా నెట్లు దంపతులను అన్యోన్యానురాగము గలవారినిగాఁ జేయుచున్నావో ఆ హేతువువలన నీవు దేవతలలో దాతవై యుంటివి.

మూ॥ తుభ్య మగ్రే పర్యవహన్ ॥౧౮॥ పునః పత్నీ మగ్ని రదాత్॥

మూ॥ విశ్వా ఉత త్వయా వయం॥

ఈ మంత్రములకు అర్థాదులు మున్నె చెపఁబడినవి.

మూ॥ ప్ర త్వా ముంచామి వరుణస్య పాశా ద్యేన త్వాబ ధ్నా త్సవితా సుకేతః । ధాతు శ్చ యోనౌ సుకృతస్య లోకే స్యోనం తే సహ పత్యా కరోమి॥

పదవి॥ ప్ర । త్వా । ముంచామి । వరుణస్య । పాశాత్ । యేన । త్వా । అబధ్నాత్ । సవితా । సుకేతః । ధాతుః । చ । యోనౌ । సుకృతస్య । లోకే । స్యోనం । తే । సహ । పత్యా । కరోమి॥

టీక॥ సవితా=అన్నింటిని ప్రేరేపణఁజేయువాఁడును, సుకేతః=మంచిచిత్తము గలవాఁడునగు వరుణుఁడు, యేన=ఏ పాశముచే, త్వా=నిన్ను, అబధ్నాత్=బంధించెనో, వరుణస్య= వరుణదేవునియొక్క, తస్మాత్=ఆ, పాశాత్=రజ్జువువలన, త్వా=నిన్ను, ప్రముంచామి=విడిచిపెట్టించుచున్నాను, సుకృతస్య=పుణ్యముయొక్క యోనౌ=కారణమైన, ధాతుః=బ్రహ్మయొక్క, లోకే=లోకమునందు, పత్యా= పెనిమిటితోన, మయాసహ= నాతోఁగూడ, తే=నీకు, స్యోనం=సుఖకరమగుస్థానమును, కరోమి=చేయుచున్నాను.

తా॥ ఓ చిన్నదానా ! వరుణదేవుండేపాశముచే నిన్ను బంధించెనో యట్టి పాశమునుండి నిన్ను వదలించునట్లుగా ఈ త్రాటిని విప్పుచున్నాను గాన కల్మషరహితులమై మన మిద్దరము పుణ్యములచే సుఖమును గలుగఁ జేయునట్టి బ్రహ్మలోకమునందు వసింపఁగలము.

మూ॥ ఇమం విష్యామి వరుణస్య పాశం య మబధ్నీత సవితా సుశేవః । ధాతు శ్చ యోనౌ సుకృతస్య లోకేఽరిష్టాం త్వా సహ పత్యా కృణోమి॥

పదవి॥ ఇమం । విష్యామి । వరుణస్య । పాశం । యం । అబధ్నీత । సవితా । సుశేవః । ధాతుః । చ । యోనౌ । సుకృతస్య । లోకే । అరిష్టాం । త్వా । సహ । పత్యా । కృణోమి॥

అ॥ సవితా = అన్నింటిని ప్రేరేపణ చేయువాఁడును, సుశేవః = భక్తులకు సుఖమునిచ్చువాఁడునగు వరుణుఁడు, యం=ఏ పాశమును, అబధ్నీత=బధించెనో, వరుణస్య=వరుణునియొక్క, ఇమం = ఈ, పాశం = పాశము, విష్యామి = విప్పుచున్నాను, సుకృతస్య=పుణ్యమునకు, యోనౌ=కారణమయిన, ధాతు=బ్రహ్మయొక్క, లోకే=లోకమునందు, పత్యాసహ=పెనిమిటితోనైన నాతోఁగూడ, త్వాం=నిన్ను, అరిష్టాం=నాశలములేనిదానిగా, కృణోమి=చేయుచున్నాను.

తా॥ అన్ని జీవములను ప్రేరేపించువాఁడును భక్తులకు సుఖము నిచ్చువాడు నగు వరుణదేవుఁడే పాశముచే బంధించెనో ఆ పాశమునుండి నిన్ను విడిపించునట్లు నీ నడుమునుం డీ త్రాటిని విప్పుచున్నాను. కాబట్టి పుణ్యమునకుఁ గారణభూతమైన బ్రహ్మలోకమునందు మన మిద్దరము నాశనములేనివారమై యుందుము,

మూ॥ అయా శ్చాఽగ్నే స్యనభిశ స్తీ శ్చ సత్య మి త్వ మయా అసి । అయసా మనసా ధృతో య సా హవ్య మూహిషే యా నో ధేహి భేషజం॥

పదవి॥ అయాః । చ । అగ్నే । అసి । అనభిశస్తిః । చ । సత్యం । ఇ । త్వం । అయాః । అసి । అయసా । మనసా । ధృతః । అయసా । హవ్యం । ఊహిషే । అయాః । నః ॥ ధేహి ః భేషజం ॥

టీక॥ అగ్నే= ఓ యగ్నిహోత్రుఁడా ! త్వం=నీవు, అయాశ్చ, భక్తులచే బొందదగినవాఁడవు, అసి=అయితివి, అనభిశస్తిః=దోషరహితుఁడవు, అసి=అయితివి అయాః=పొందదగినవాఁడవు, అసి=అయితివి, సత్యము=నిజము, అయసా=నీయందుంచఁబడిన, మనసా=మనస్సుచేత, ధృతః=ధ్యానముచేయబడితివి, అయసా=మాయందు నీకున్న మనస్సుచేత, హవ్యం=మాచేనీయబడిన హవిస్సును, ఊహిషే=దేవతలకొరకు, వహించుచున్నావు, అయాః=భక్తులచు బొందునట్టినీవు, నః=మాకొరకు భేషజం=సుఖరూపమైనయౌషధమును, ధేహి=కలుగఁజేయుము.

తా॥ ఓ యగ్నిహోత్రుఁడా ! నీవు భక్తులను బొందువాఁడవును దోషరహితుఁడవునైతివి. నీయందున్నట్టి మనస్సుతో నిన్ను ధ్యానించుచున్నాము. నీవును నీ మనస్సును మాయందుంచి మాచే నియ్యంబడు నాజ్యాది హవిస్సులను దేవతలకిచ్చుకొరకు మోసికొని పోవుచున్నావు. కాఁబట్టి భక్తులయందు ప్రేమగలయో

యగ్నిహోతుడా ! నీవు మాకొరకు సుఖ స్వరూపమయిన యాషధమును గలు గఁజేయుము. ఇతి పంచమఖండ సమాప్తః.

—♦ అథ షష్ఠఖండ ప్రారంభః ♦—

మూ॥ సత్యే నోత్తభితా భూమి స్సూర్యే ణోత్తభితా ద్యౌః । ఋతే నాదిత్యా స్తిష్ఠంతి దివి సోమో అధిశ్రితః॥

పదవి॥ సత్యేన ॥ ఉత్ ॥ తభితా ॥ భూమిః ॥ సూర్యేణ ॥ ఉత్ ॥ ద్యౌః ॥ ఋతేన ॥ ఆదిత్యాః ॥ తిష్ఠంతి ॥ దివి ॥ సోమః ॥ అధి ॥ శ్రితః॥

టీక॥ భూమిః=భూమి, సత్యేన=సత్యముచేతను, ద్యౌః=ఆకాశము, సూర్యేణ=సూర్యునిచేతను, ఉత్తభితా=పట్టుకోబడినదై, తిష్ఠతి=ఉంచున్నది, ఆదిత్యా=సూర్యులు, ఋతేన=యజ్ఞము చేతను, ఉత్తభితాః=పట్టుకోబడిన వారై, తిష్ఠంతి=ఉంచున్నారు, సోమః = చంద్రుడు, దివి = స్వర్గమునందు, అధిశ్రితః=అధిష్ఠించి యుండెను.

తా॥ సత్యము నాధారముచేసికొని భూమియు, సూర్యు నాధారము చేసికొని యాకాశమును, యజ్ఞము నాధారముచేసికొని ద్వాదశాదిత్యులును, స్వర్గము నాధారముచేసికొని చంద్రుడును, నే ప్రకారముండిరో ఓ యగ్నిహోతుడా! అప్రకారమే నీవును మమ్ముల నాధారముచేసికొని యుండుము.

మూ॥ యుంజంతి బధ్న మరుషం చరంతం పరితస్థుషః । రోచంతే రోచనా దివి॥

పదవి॥ యుంజంతి॥ బధ్నం ॥ అరుషం । చరంతం । పరి । తస్థుషః । రోచంతే। రోచనాః । దివి॥

టీక॥ పురుషాః = మనుష్యులు, బధ్నం = పెద్దదైనదియు, అరుషం = శీఘ్రముగా నడువఁగలదియు, తస్థుషః=స్థిరపదార్థములను, పరి=విడిచిపెట్టి, చరంతం=సంచరించెడు, అశ్వం=అశ్వమును, దివి=ఆకాశమునందు, రోచనాః = నక్షత్రము మొదలగునవి, యావత్=యెంతపర్యంతము రోచంతే=ప్రకాశించుచున్నవో తావత్= అంత పర్యంతము, యుంజంతి = కూర్చుచున్నారు, అనఁగా అధిష్ఠించుచున్నారనుట.

తా॥ నక్షత్రములు ఆకాశమునం దెంతకాలము నివసించి యుందునో అంత

పర్యంతము మనుష్యులు యజ్ఞాది శుభకార్యముల యందు బెద్దదియుఁ జక్కగానడ వఁగలదియు స్థావర పదార్థములను విడిచిపెట్టి సంచరించునట్టి యశ్వమును ఆయత్త పఱుతురుగాక.

మూ॥ యోగే యోగే తవ స్తరం వాజేవాజే హవామహే సఖా య ఇంద్ర మూతయే॥

పదవి॥ యోగే । యోగే । తవస్తరం । వాజే । వాజే । హవామహే । సఖాయః । ఇంద్రం । ఊతయే ॥

టీక॥ వాజే వాజే = ప్రతియుద్ధము ప్రాప్తించిన దగుచుండఁగా, యోగే యోగే=యెప్పుడెప్పుడు రథములకు అశ్వములను గూర్చుచుందురో, తథా=అప్పుడు సఖాయః=స్నేహితులమయిన. వయం = మేము, తవస్తరం = వృద్ధిగలిగి యుండిన ఇంద్రం = దేవేంద్రుని, ఊతయే = రక్షించుట కొరకు, హవామహే = పిలుచు చున్నాము.

తా॥ యెప్పుడైనను యుద్ధము సంభవించి రథములకు నశ్వములకు గూర్చి ప్రయాణ మగునప్పుడు మేము రక్షించుటకొరకు బలవంతుండగు దేవేంద్రు బిలుచు చున్నాము.

మూ॥ సుకిగ్ం శుకగ్ం శల్మలిం విశ్వరూపగ్ం హిరణ్యవర్ణ గ్ం సువృత్తగ్ం సుచక్రం। ఆరోహవ ధ్వమృతస్య లోకగ్ స్యోనం పత్యే వహతుం కృణుష్వ॥

పదవి॥ సుకింశుకం । శల్మలిం । విశ్వరూపం । హిరణ్యవర్ణగ్ం । సువృత్తం । సుచక్రం । ఆరోహ । వధు । అమృతస్య । లోకం । స్యోనం । పత్యే । వహతుం । కృణుష్వ॥

టీక॥ హేవధు=ఓ చిన్నదానా! సుకింశుకం=శోభస్కరమైన యాకులుగల దియు, శల్మలిం=బూరుగవృక్షముచేఁ జేయబడినదియు, విశ్వరూపం=అనేకరూప ములు గలదియు, హిరణ్యవర్ణం=ప్రకాశించుకొంతిగలదియు, సువృత్తం=చక్కగా నడచునదియు, సుచక్రం = మంచిచక్రములు గలదియునగు రథమును, ఆరోహ = అధిష్ఠించుము, అమృతస్య=మృతిపొందని నాయొక్క, లోకం=స్థానమును, ఆరో హ=అధిష్ఠించు, పత్యే=పెనిమిటికైన, వహ్యం=నాకొరకు స్యోనం = సుఖకర

మైన వహతుం=స్త్రీధనమును, కృణుష్వ=స్థాపనచేయుము.

తా॥ ఓ చిన్నదానా ! శోభస్కరమైన యాకులుగలదియు బూరుగచెట్టుచేఁ జేయఁబడినదియు ననేక వర్ణములు గలదియు బంగారు కాంతిగలదియు జక్కగా నడచు నదియు మంచి చక్రములు గలదియు నగు రథమునెక్కి దీర్ఘాయుష్మంతుఁడ నైన నాయొక్క స్థానమును అధిష్ఠించి నన్ను సుఖపెట్టునట్టి నీ స్త్రీస్వభావమును స్థిరపరుచుకొనుము.

మూ॥ ఉదుత్తర మారోహంతీ వ్యస్యంతీ పృతన్యతః మూర్ధా నం పత్యు రారోహ ప్రజయాచ విరాడ్భవ॥

పదవిభాగం॥ ఉత్ । ఉత్తరం । ఆరోహంతీ । వ్యస్యంతీ । పృతన్యతః । మూర్ధానం । పత్యుః । ఆరోహ । ప్రజయా । చ । విరాట్ । భవ॥

టీక॥ ఉత్తరం=శ్రేష్ఠమైనరథమును, ఉదారోహంతీ=పైకినెక్కి దానవై, పృతన్యతః=యుద్ధముచేయఁగోరికగలవారిని, వ్యస్యంతీ=అనేకవిధలుగా జిమ్ముచు, పత్యుః=పెనిమిటినైన నాయొక్క, మూర్ధానం=శిరస్సును, ఆరోహ=అధిష్ఠించుము, ప్రజయాచ=సంతానముచేతను, విరాట్=ప్రకాశించుదానవు, భవ=అగుము.

తా॥ ఓ చిన్నదానా ! శ్రేష్ఠమయిన రథము నెక్కినదానవై యుద్ధముచేయ దలంపుగలవారిని అనేకవిధములుగా దరిమివేయుచు నాకు బ్రధానురాలవుగానుండి సంతానగలదానవై ప్రకాశించుచుండుము.

మూ॥ సమ్రాజ్ఞీ శ్వశురే భవ సమ్రాజ్ఞీ శ్వశ్ర్వాం భవ ననాం దరి సమ్రాజ్ఞీ భవ సమ్రాజ్ఞీ అధి దేవృషు॥

పదవి॥ సమ్రాజ్ఞీ । శ్వశురే । భవ । సమ్రాజ్ఞీ । శ్వశ్ర్వాం । భవ । ననాందరి । సమ్రాజ్ఞీ । భవ । సమ్రాజ్ఞీ । అధి । దేవృషు॥

టీక॥ శ్వశురే=మామయందు, సమ్రాజ్ఞీ=ప్రేమగలదానవై, శ్వశ్ర్వాం= అత్తయందు, సమ్రాజ్ఞీ=ప్రేమగలదానవు, భవ=అగుము, ననాందరి = పెనిమిటి యొక్క తోబుట్టువునందును, సమ్రాజ్ఞీ=ప్రేమగలదానవై, దేవృషు = పెనిమిటి యొక్క సహోదరులయందు, సమ్రాజ్ఞీ=ప్రేమగలదానవు, భవ=అగుము.

తా॥ మామయందును, అత్తయందును, ఆడుబిడ్డల యందును, మావమఱదుల యందును, ప్రేమగలదాన వగుము.

మూ॥ స్నుషాణాగ్ం శ్వశురాణాం ప్రజాయాశ్చ ధనస్య చ।
పతీనాంచ దేవృణాంచ సజాతానాం విరాడ్భవ॥

పదవి॥ స్నుషాణాం । శ్వశురాణాం । ప్రజాయాః । చ । ధనస్య । చ । పతీనాం । చ । దేవృణాం । చ । సజాతానాం । విరాట్ । భవ॥

టీక॥ స్నుషాణం = కోడండ్రకును, శ్వశురాణాం = అత్త మామలకును, ప్రజాయాశ్చ=సంతానమునకును, ధనస్య=ధనమునకును, పతీనాం = పెనిమిటినైన నాకును, దేవృణాం=బావమరదులకును, సజాతానాం= మరియు మావంశమందుఁ బుట్టినవారికిని, విరాట్=ఆధారగా బ్రకాశించుదానవు, భవ=అగుము.

తా॥ ఓ చిన్నదానా! కోడండ్రను అత్తమామలను సంతానమును పెనిమిటినైన నన్ను బావమరదులను మరియు మావంశమందు బుట్టివారిని పోషించుచు భాగ్యముచే బ్రకాశించుచుండుము.

మూ॥ నీలలోహితే భవతః కృత్యాసక్తి ర్వ్యజ్యతే యేదంతేఽస్యా జ్ఞాతయః పతి ర్బంధేషు బధ్యతే॥

పదవి॥ నీలలోహితే । భవతః । కృత్యాసక్తిః । వ్యజ్యతే । ఏధంతే । అస్యాః । జ్ఞాతయః । పతిః । బంధేషు । బధ్యతే ॥

టీక॥ నీలలోహితే=నలుపుఎరుపులంగులుగలవి,భవతః=అగుచున్నవి,కృత్యాసక్తిః=పరులచేఁబ్రయోగింపబడినక్రియకుబ్రతిహతము, వ్యజ్యతే=ఆవిర్భావమగును అస్యాః=ఈ చిన్నదానియొక్క, జ్ఞాతయః=జ్ఞాతులు, ఏధంతే=వృద్ధిపొందుదురు, పతిః=పెనిమిటి, బంధేషు=పాశము లనఁదగినకార్యములవిషయమై, అనగాస్నేహములవిషయమై, బధ్యతే=కట్టఁబడు చుండవలయును.

తా॥ ఓ చిన్నదానా! ఉత్తరపు దిక్కున నలుపు దక్షిణపు దిక్కున యెరుపు గలసూత్రములను ధరించు చుంటివి ఈ సూత్రములు పరులచే నీయందుఁ బ్రయోగింపఁబడు పరాభవకార్యములను మళ్ళింపఁజేయును. నీ జ్ఞాతులు బంధువులు మొదలగువారు వృద్ధిపొందుదురుగాక. పెనిమిటినైననేను బద్ధుండనుగాఁదగిన స్నేహకార్యములవిషయమై బద్ధుండనై యుందుఁగాక.

మూ॥ యేవధ్వ శ్చంద్రం వహతుం యక్ష్మా యంతి జనాగ్ం

అను పున స్తా స్యజ్ఞియా దేవా నయంతు యత ఆగతాః॥

పదవి॥ యే । వధ్వః । చంద్రం । వహతుం । యక్ష్మాః । యంతి । జనాన్ ఆను ॥ పునః ॥ తాన్ ॥ యజ్ఞియాః ॥ దేవాః ॥ నయంతు ॥ యతః ॥ ఆగతాః॥

టీక॥ యక్ష్మాః = క్షయరోగులని చెప్పఁదగిన, యే= ఏ చోరులు, వధ్వః= ఈ చిన్నదానియొక్క, చంద్రం=సంతోషకరమైనదియు, వహతుం=తండ్రికులము వలన వచ్చిన ధనమును, యంతి =అపహరించుచున్నారో, తాన్=ఆ దొంగలను యతః=ఎక్కడనుండి,ఆగతాః=వచ్చిరో, తతః=అక్కడనుండి, యజ్ఞియాః=యజ్ఞములయందు హవిస్సులను భుజియించెడు, దేవాః=దేవతలు, పునః=తిరిగి జనానను మనుష్యులసమీపమును, నయంతు=పొందింతురుగాక.

తా॥ ఈ చిన్నది తండ్రి గృహమునుండి తెచ్చినట్టి సంతోషకరమయిన యే ధనము కలదో యట్టిధనమును రోగమువలెనే నిందింపఁదగిన చోరు లపహరించిరేని వారెచ్చటనుండి వచ్చిరో అక్కడనుండివారిని యజ్ఞమునందు వచ్చుదేవతలు తెచ్చి మనుష్యులయెదుట నుంచుదురుగాక.

మూ॥ మా విద న్పరిపంథినో య ఆ సీదంతిదంపతీ సుగేభి ర్దుర్గ మతీతా మపద్రాంత్వరాతయః॥

పదవి॥ మా । అనిధన్ । పరిపథినః । యే । ఆ । సీదంతి । దంపతీ । సుగేభిః । దుగం । ఆతీతాం । అపద్రాంతు । అరాతయః॥

టీక॥ యే=ఏ, పరిపంథినః=మార్గమునుఅనుసరించి అపహరింపగోరికగలవారై దంపతీ=ఈ భార్యాభర్తలను గురించి, ఆసీదంతి= అభిముఖముగా రాఁదలచియుండిరో, తత్=ఆచోరులు, ఏతత్=ఈస్థలమును, మావిదన్=గుర్తెరుగ కుందురుగాక, ఏతౌ=ఈ దంతులు, సుగేభిః=సుఖకరమైన మార్గములచేత, దుర్గం = దాటశక్యము గాని ప్రదేశమునైనను, అతీతాం=దాటివెళ్ళుదురుగాక, అరాతయః= శత్రువులు, అపద్రాం=పారిపోవుదురుగాక.

తా॥ యే దొంగ లీ దంపతు లేతెంచునట్టి మార్గమునావరించియుండి సొమ్ము మొదలగువాని నపహరింప దలచిరో వారి స్థలమును దెలిసికొనకుందురుగాక, ఈ దంపతులుదాటశక్యముగాని ప్రదేమునైనను సులభమైనమార్గములచేదాటి పోవుదురుగాక. శత్రువులు తమప్రయత్నములు వ్యర్థమగుటచే బారిపోదురుగాక.

మూ॥ సుగం పంథాన మారుక్ష మరిష్టగ్ స్వస్తివాహనం యస్మిన్వీరో నరిష్య త్యన్యేషాం విదంతే వసు॥

పదవి॥ సుగం । పంథానం । ఆరుక్షం । అరిష్టం । స్వస్తివాహనం । యస్మిన్। వీరః ॥ న । రిష్యతి । అన్యేషాం । విదంతే । వసు॥

టీక॥ వీరః=నాసంబంధమయిన యోధుఁడు, యస్మిన్=ఏ మార్గమందు నరిష్యతి=కష్టపడఁడో, అన్యేషాం=ఇతరులయొక్క అనగా చోరులయొక్క, వసు=ధనమును, విదంతే=పొందునో, సుగం=సుఖముగా వెళ్ళదగినదియు, అరిష్టం=బాధనుకలిగింపనదియు, స్వస్తివాహనం=గుఱ్ఱము మొదలగునవి సుఖముగా పెళ్ళుటకుఁదగినదియు, తం=ఆ పూర్వోక్తమైన, పంథానం=మార్గమును, అరుక్షం=అధిష్ఠింతిని అనగా నవలంబించితిని.

తా॥ నా భృత్యుండే మార్గంబున బాధనొందక నావిరోధులధనమును హరింపంగలడో సుఖకరమైనదియు, గుఱ్ఱము మొదలగు వాహనములకుఁ కష్టమును గలిగింపనదియు, నాశనములేనిదియు నైనమార్గంబున వెళ్లుచుంటిమి.

ఇతి షష్ఠఖండ స్సమాప్తః.

—— ♦ అథ సప్తమఖండ ప్రారంభః ♦——

మూ॥ తా మన్దసానా మనుషో దురోణ అధత్తంగ్ రయిం దశవీరం వచస్యవే కృతం తీర్థగ్ం సుప్రాణగ్ం శుభస్పతి స్థాణుం పథేష్ఠా మపదుర్మతిగ్ం హతం॥

పదవి॥ తా। మందసానా । మనుషః। దురోణే। అధత్తరం। రయిం॥ దశవీరం॥ వచస్యవే । కృతం । తీర్థం । సుప్రాణం । శుభస్పతీ । స్థాణుం । పథేష్ఠాం । అప । దుర్మతిం । హతం॥

టీక॥ మందసానా = స్తోత్రార్హులైన, తా=ఆ యశ్వినీదేవతలు, వచస్యవే=స్తుతింపఁబడినవారై, మనుషః=మనుష్యునియొక్క, దురోణే= గృహమందు, దశవీరం=పదిమంది తనయులతోఁగూడిన, రయిం=ధనమును, అధత్తరం= ఇత్తురుగాక, శుభస్పతి=వర్షరూపమయిన జలమునకు పాలకులైన యశ్వినీదేవతలు, మార్గే=మార్గమునందు, తీర్థం = జలములు, సుప్రాణం = సుఖముగాఁబానము చేయఁదగినదా

నిఁగా, కృతం=చేయుదురుగాక, పథేష్ఠాం= మార్గమందున్న, స్థాణుం=కొయ్యలు మొదలగువానిని, దుర్మతిం= దుష్టబుద్ధిగల చోరులు మొదలగువారిని, అపహాతం= వెళ్ళగొట్టుదురుగాక.

తా॥ స్తుతింపఁదగిన యశ్వినీదేవతలు మాచే స్తుతింపఁబడినవారై పదిమంది కుమాళ్ళను ధనమును కలిగింతురుగాక. మార్గమందుఁ దాగుటకుఁ దగినజలమును నిర్మింతురుగాక. మార్గప్రతి బంధక మొనర్చు కొయ్యలను రాళ్ళను తస్కరులను తొలగింతురుగాక.

మూ॥ అతాం నో మహ్యాః పారగ్ స్వస్తి నేష ద్వనస్పతిః ॥ సీరా న స్సుతరా భవ దీర్ఘాయుత్వాయ వర్చసే॥

పదవి॥ అయం । నః । మహ్యాః । పార । స్వస్తి । నేషత్ । వనస్పతిః॥ సీరా నః । సుతరా । భవ । దీర్ఘాయుత్వాయ । వర్చసే॥

టీక॥ వనస్పతిః= వృక్షముచేఁజేయఁబడిన, అయం=ఈ, నః=మాయొక్క, నౌః=ఓడ, మహ్యాః=పెద్దదియగునదియొక్క, పారం=అవతలితీరమును, నేషత్= పొందించుఁగాక, సీరా= 'సీర' యనెడి యోనదీ ! దీర్ఘాయుత్వాయ = దీర్ఘాయుర్దాయముకొరకును, వర్చసే=కాంతికొరకును, నః=మాకు, సుతరా=సులభముగా దాటఁదగినదానవై, భవ=అగుము.

తా॥ కొయ్యచేఁ జేయఁబడి వనస్పతివికారమయిన యీ యోడ పెద్దదియగు నదియొక్క యవ్వలితీరమున దాటించుఁగాక. 'సీర' యనఁబడెడి యోడా ! సులభముగా మమ్ముగను దాటించి మాకు దీర్ఘాయుర్దాయమును గాంతిని గలిగింపుము.

మూ॥ అస్య పారే నిర్ ఋథస్య జీవా జ్యోతి రశీమహి ॥ మహ్యా ఇంద్ర స్వస్తయేః

పదవి॥ అస్య । పారే । నిర్ఋథస్య । జీవాః । జ్యోతిః । అశీమహి । మహ్యా । ఇంద్రః । స్వస్తయే॥

టీక॥ నిర్ఋథస్య=దాటఁదగిన, అస్య=ఈనదియొక్క, పారే=తీరమందు జీవాః=బ్రతికియున్నవారమై, ప్రాప్తా=చేరిన, వయం=మేము, జ్యోతిః=అభయమును, అశీమహి=పొందితిమి, ఇంద్రః=ఇంద్రుఁడు, కమహ్యా = అధికమయిన, స్వస్తయే=శుభముకొరకు, భవతు=అగుగాక,

తా॥ దాటవలసిన యీ నదిని దాటి యవ్వలియొడ్డున జేరినవారమై మే మే మియు నాపత్తును బొందక నిర్భయులమయితిమి, ఇంద్రుడును మాకు విశేషమైన శుభమును జేయుచుండుగాక,

మూ॥ య దృతేచి దభిశ్రిషః పురా జత్రుభ్య ఆతృదః ।
సంధాతా సంధిం మఘవా పురోవసు ర్నిష్కర్తా విహ్రుతం పునః

పదవి॥ యత్ । ఋతే । చిత్ ॥ అభిశ్రిషః। పురా। జత్రుభ్యః । ఆతృదః ।
సంధాతా । సంధితం । మఘవా । పురోవసుః । నిష్కర్తా । విహ్రుతం । పునః ॥

టీక॥ యత్=యే కారణమువలన, మఘవా=దేవేంద్రుడు, పురా=ముందుగానే, ఋతేచిత్=శ్మశానము మొదలగునవి లేకయే, అభిశ్రిషః=విడిపోయినభాండాదికమును, జత్రుభ్యం = లక్క మొదలగు వానిచే, ఆతృదః = దృఢముగాఁ జేసెనో, సంధిం=కూర్పఁదగినవస్తువును,సంధాతా=కూర్చంగలడో విహ్రుతం=నష్టమయినవస్తువును, పునః= తిరిగి నిష్కర్తా = కూర్చగలడో తస్మై=ఆ యింద్రుని కొరకు స్వాహా=హవిస్సునిచ్చుచున్నాను.

తా॥ శ్మశానపురాళ్ళు మొదలగునవి గల మార్గమునందు రథము పోవుటచే రథాదికమునకు భంగము కలుగునని పూర్వమే లక్క మొదలగు వానిచే దృఢము చేసినవాఁడును విడిపోయిన పదార్థమును దిరిగి కూర్చందగినవాడును నూతనముగా గూర్చ దగిన వస్తువులను గూర్చందగినవాడునగు దేవేంద్రునికొరకు హవిస్సునిచ్చుచున్నాను.

మూ। ఇడా మగ్నే పురుదగ్ంసగ్ం సనిం గో శ్శశ్వత్తమగ్ం హవమానాయ సాధ స్యాన్న సూ్సను స్తనయో విజా వాగ్నే సా తే సుమతి భూ్ర్ త్వస్మే॥

పదవి। ఇడాం। అగ్నే । పురుదంసం। సనిం । గోః । శశ్వత్తమం ! హవమానాయ । సాధ । స్యాత్ । నః । సూనుః । తనయః । విజావా । అగ్నే । సా । తే । సుమతిః । భూత్ । అస్మే॥

టీక॥ అగ్నే=ఓ యగ్నిహోతుడా ! ఇడాం=అన్నమును, పురుదంసం=మిక్కిలి కొనియాడందగిన, గ్నోః= ఆవులయొక్క, సనిం = దానమును, హోవమానాయ= నిన్నుఁబిలుచుచున్న, మహ్యం = నాకొరకు, శశ్వత్తమం=మాటిమాటికి,

సాధ=కలుగఁజేయుము, విజావా=పవిత్రస్వభావముగల, సూనుః=కుమారుఁడును తనయః=మనుమఁడును నః=మాకు, స్యాత్=అయ్యేని, అగ్నే=అగ్నిహోతృఁడా! కింబహుదా = అనేకము చెప్పుటచే నేమి ప్రయోజనము ? తే=నీయొక్క, సా= ఆ ప్రసిద్ధమయిన, సుమతిః = అనుగ్రహబుద్ధి, అస్మే=మా విషయమై, భూత్= అగుఁగాక.

తా॥ ఓ యగ్నిహోతృఁడా! అన్నము అనఁగా అందరచే గొనియాడబడుటకు దగినగోసమూహము నిమ్మని నిన్ను ప్రార్థించుచున్న మాకు గనుగజేయుము. కుమారుని, మనుమని గలుగఁజేసి పవిత్రమైన స్వభావము గలవానిరిగా జేయుము. ఇది అది యని చెప్పనేల ? నీ యనుగ్రహమును మాయందు వ్యాపింపజేసి సమస్తమును గలుగజేయుము.

మూ॥ ఇమంమేవరుణ ॥౭॥ తత్త్వాయామి ॥౮॥ త్వన్నో అగ్నే ॥౯॥ సత్వన్నో అగ్నే ॥౧౦॥ త్వమగ్నే అయాసి॥

ఈ మంత్రములకు అర్థము పదచ్ఛేదము తాత్పర్యము మొదలగునవి పూర్వమే చెప్పంబడినవి.

మూ॥ యే గంధర్వా అప్సరసశ్చ దేవీ రేషు వృక్షేషు వానస్పత్యే ష్వాసతే శివా స్తే అస్మై వధ్వై భవంతు మాహిగ్ంసిషు ర్వహతు మూహ్యమానాం॥

పద॥ యే । గంధర్వాః । అప్సరసః । చ । దేవీ । ఏషు । వృక్షేషు । వానస్పత్యేషు । ఆసతే । శివాః । తే అస్మై । వధ్వై । భవంతు । మా । హింగ్సిషుః । వహతుం । ఊహ్యమానాం॥

టీక॥ యే=ఏ, గంధర్వాః=గంధర్వులును, అప్సరసశ్చ = అప్సరస్త్రీలును, సంతి=కలరో, వానస్పత్యేషు = పూసికాయునట్టి, ఏషు=ఈ, వృక్షేషు = పనస మామిళ్ళు మొదలగు చెట్లయందు, దేవీః=ఏ దేవతలుకలరో, తే= ఆ సమస్తమైన దేవతలును, అస్మై=ఈ, వధ్వై=చిన్నదానికొరకు, శివాః=మంగళకరులు, భవంతు= అగుదురుగాక, ఊహ్యమానాం = తండ్రి గృహమునుండి తీసికొని రాబడునట్టి, వహతుం=స్త్రీ ధనమును, మాహిగ్ంసిషుః=నశింపజేయ కుందురుగాక.

తా॥ గంధర్వులును అప్సరస్త్రీలును పూసికాసెడు చెట్లయొక్క యధిదేవత

లెవరు కలరో వారందరును మార్గమునం దీచిన్నదానికి కష్టములను గలిగింపక తండ్రి యొక్క గృహమునుండి తెచ్చుకొనునట్టి ధనమును హరింప జేయు దుందురుగాక.

మూ॥ యా ఓషధయో యా నద్యో యాని ధన్వాని యే వనా। తేత్వా వధు ప్రజావతీం ప్రత్వే ముంచం త్వగ్ంహసః॥

పదవి॥ యాః । ఓషధయః । యాః । నద్యః । యాని । ధన్వాన । యే । వనాన । తే, త్వా । వధు । ప్రజావతీం । ప్ర । త్వా । ముంచంతు । అంహసః॥

టీక॥ యాః=ఏ, ఓషధయః=లతావిశేషములు, యాః=ఏ, నద్యః=నదులు, యాని=ఏ, ధన్వాని=నిజలాల ప్రదేశములు, యే=ఏ, వనాని=వనములు, అతిక్రాంతాః=దాటఁబడినవో, హేవధు=ఓ చిన్నదానా! తే=ఆ ప్రదేశముయొక్క యధిష్ఠానదేవతలు, త్వా=నన్ను, ప్రజావతీం=సంతానము కలదానిగాఁ జేయుగాక, త్వా=నిన్ను, అంహసః=పాపమువలన, ప్రముంచంతు=విడిపింతురుగాక.

తా॥ ఓ చిన్నదానా! మనచే దాటఁబడిన యే లతలు, నదులు, నిర్జలప్రదేశములు వనములు కలవో ఆ ప్రదేశముల కధిష్ఠానదేవత లెవరు కలరో వారందరును నిన్నుఁ పాపమునుండి విడిపించి సంతానము కలదానిగాఁ జేయుదురుగాక.

మూ॥ సంకాశయామి వహతుం బ్రహ్మణా గృహై రఘోరేణ చక్షుషా మైత్రేణ పర్యాణద్ధం విశ్వరూపం యదస్యాగ్ స్యోనం పతిభ్య స్సవితా కృణోతు తత్॥

పదని॥ సంకాశయామి । వహతుం । బ్రహ్మణా । గృహైః । అఘోరేణ । చక్షుషా । మైత్రేణ । పర్యాణద్ధం । విశ్వరూపం ! యత్ । అస్యాం । స్యోనం । పతిభ్యః । సవితా । కృణోతు । తత్॥

టీక॥ వహతుం = తండ్రియొక్క గృహమునుండి తీసికొనివచ్చిన స్త్రీ ధనమును గృహైః=నా సంబంధమైన యిండ్లలోఁగూడ, బ్రహ్మణా=వేదమంత్రము చేత, సంకాశయామి=చూపించుచున్నాను. ఏషా = ఈ చిన్నది, అఘోరేణ=కౄరముకానిదియు, మైత్రేణ=స్నేహముతోఁగూడినదియునగు. చక్షుషా=దృష్టిచే, పశ్యతు=చూచుగాక, పర్యాణద్ధం=బంధువులు మొదలగువారిచే గానుకగా నియ్యబడి యలంకరింపఁబడినవై, విశ్వరూపం=అనేకరూపములుగలిగి, అస్యాం=ఈచిన్నదానియందు, యత్ =యే యాభరణాదులు కలవో, తత్ = ఆ యాభరణాదులను

సవితా=సూర్యుడు, పతిభ్యః= పెనిమిటినైన నాకొరకు, స్యోనం = సంతోషకర మయినదానిగా, కృణోతు=చేయుచుండుగాక.

తా॥ ఈచిన్నది తండ్రిగృహమునుండి దీసికొనివచ్చిన ధనముతోఁగూడ నా గృహముల నీ చిన్నదానికి జూపించు చున్నాను. కఠినము కానిదియు ప్రేమ గలదియునగు చూపుతో ఈ చిన్నది చూచుగాక. ఈ చిన్నదాని బంధువులే యాభరణాదులిచ్చి యలంకరించి పంపిరో ఆ యాభరణాదులు నాకును నాసహోదరులు మొదలగువారికిని సంతోషము జేయుగాక.

మూ॥ ఆ వా మగన్ సుమతి ర్వాజినీ వసూ న్యశ్వినా హృత్సు కామాగ్ం ఆయగ్ంసత అభూతం గోపా మిథునా శుభస్పతీ ప్రియా అర్యమ్ణో దుర్యాగ్ం అశీమహి॥

పదవి॥ ఆ । వాం । అగన్ । సుమతిః । వాజినీవసూ । ని । అశ్వినా । హృత్సు । కామాన్ । అయంసత । అభూతం । గోపా । మిథునా । శుభస్పతీ । ప్రియా । అర్యమ్ణః । దుర్యాం । అశీమహి॥

టీక॥ అశ్వినా = ఓ యశ్వినీదేవతలారా ! వాం = మీయిద్దర యొక్కయు, సుమతిః = అనుగ్రహబుద్ధి, అస్మాన్= మమ్ములను, ఆగన్ = పొందినది వాజినీ వసూ=హవిస్సే ధనముగాగల యశ్వినీదేవతలారా ? హృత్సు =మా మనస్సులయం దుండెడి, కామాన్=.కోరికలు, న్యయంసత = నిశ్చితఫలముగల వయ్యెను. శుభ స్పతీ=జలమును పాలించువారును, అర్యమ్ణః=సూర్యునకు, ప్రియా=మిత్రులునైన వాం=మీ రిద్దరును, మిథునా=దంపతులమయిన మమ్ములను, పథి=మార్గమునందు, గోపా = రక్షించువారు, అభూతం = అయితిరి, దుర్యాన్ = మా గృహములను, అశీమహి=ప్రవేశించితిమి.

తా॥ హవిస్సే ధనముగాగల యో యశ్వినీదేవతలారా ! మీ యనుగ్రహము మాయందుఁ గలుగుటచే మా మనస్సునందుండు కోరికలు సఫలమయిన వయ్యెను. జలపాలకులును సూర్యునకు మిత్రులును అగు మీరు మార్గమునందు మమ్ములను గాపాడుటచే నేయాపదయులేక మా గృహములో బ్రవేశింపగలిగితిమి.

మూ॥ అయం నో దేవ స్సవితా బృహస్పతి రిందాగ్నీ మిత్రా వరుణా స్వస్తయే త్వష్టా విష్ణుః ప్రజయాసగ్ం రరాణః కామ ఆయాతం కామాయ త్వా విముంచంతు॥

పద॥ అయం । నః । దేవః । సవితా । బృహస్పతిః । ఇంద్రాగ్నీ । మిత్రా। వరుణా । స్వస్తయే । త్వష్టా । విష్ణుః । ప్రజయా । సం రరాణః । కామే । ఆయాతం । కామాయ । త్వా । విముంచతు॥

టీక॥ నః= మాకు, కామే = కోరికగలుగు చుండగా, ఇహ = ఇక్కడకు, ఆయాతం=వచ్చిన, త్వా= నిన్ను, అయం = ఈ, దేవః = దేవుడగు, సవితా = సూర్యుడు, బృహస్పతిః=గురుడు. ఇంద్రాగ్నీ=ఇంద్రుడును, అగ్నిహోత్రుడును, మిత్రావరుణా= మిత్రుడను సూర్యుండను వరుణుడును, త్వష్టా= బ్రహ్మయు, విష్ణుః=విష్ణుమూర్తియు, ప్రజయా=సంతానము చేత, సంరరాణః=మిక్కిలి క్రీడింపజేయువారై, స్వస్తయే=సుఖస్థితికొరకును, కామాయ = స్వేచ్ఛగాసంచరించుకొరకును, విముంచతు=విడిచిపెట్టుదురుగాక.

తా॥ ఓ గుణ్యమా ! నా మనోభీష్టముచే నిన్నెక్కి యిక్కడకుఁ దీసికొని వచ్చితిని గాన నీవిప్పుడు స్వేచ్ఛగా విహరింతి సుఖముగా నుండుము. సూర్యుడును బృహస్పతియు, ఇంద్రుడు, అగ్నియు, మిత్రుడును, వరుణుడును, బ్రహ్మయు, విష్ణువు మొదలగువారు నీకు సంతానము గలుగఁజేసి సుఖపెట్టుదురుగాక.

ఇతి సప్తమఖండ స్సమాప్తః

—♦ అథాఽష్టమఖండ ప్రారంభః ♦—

మూ॥ శర్మ వర్మేద మాహ రాఽస్యై నార్యా ఉపస్థిరే । సినీవాలి ప్రజాయాత మియం భగస్య సుమతా అసత్ ఇతిపాథోద్యశ్యాతే తాఽవసత్॥

ప॥ శర్మ । వర్మ । ఇదం । ఆహర । అస్యై । నార్యాః । ఉపస్థిరే । సినీవాలి ప్రజాయతాం । ఇయం । భగస్య । సుమతౌ । అసత్॥

టీక॥ శర్మ=సుఖకరమయిన, ఇదం=ఈ వర్మ= కవచమును, అస్యై=ఈ, నార్యాః=స్త్రీయొక్క, ఉపస్థిరే=ధరించుటనిమిత్తమై, అహర=తీసికొనిరమ్ము,సినీవాలి=చంద్రకళతోఁగూడిన ఓయమావాస్యా! ఇయం=ఈ చిన్నది, భగస్య= సూర్యునియొక్క, సుమతౌ=అనుగ్రహము కలుగుచుండఁగా, ప్రజాయతాం=సంతానము కలది, అసత్=అగుఁగాక.

తా॥ ఈచిన్నది ధరించుకొరకు సుఖకరమైన కవచమును తెండు. ఓ చంద్ర

కళతోఁగూడిన యమావాస్యానీ యనుగ్రహమువలనను సూర్యుని యనుగ్రహము వలనను ఈ చిన్నది సంతానవంతురా లగుగాక.

మూ॥ గృహాన్ భద్రాం త్సుమనసః ప్రపద్యే వీరఘ్ని వీరవత స్సువీరాన్ ఇరాం వహతో ఘృత ముక్షమాణా స్తేష్వహగ్ం సుమనా స్సంవిశామి॥

పదవి॥ గృహాన్ । భద్రాన్ । సుమనసః । ప్రపద్యే । అవీరఘ్నీ । వీరవత। సువీరాన్ । ఇరా । వహతః । ఘృతం । ఉక్షమాణాః । తేషు । అహం । సుమనాః సం । విశామి॥

టీక॥ భద్రాన్=మంగళకరములగునవియు, సుమనసః = మంచిమనస్సుతోఁ గూడినవియు, బావలు మొదలగువారియొక్క సంతానముతో గూడియుండినవియు, సువీరాన్=అధికపరాక్రముగలభటులు గలవియు. ఇరాం=అన్నమును, వహతః= కలిగియున్నవియు, ఘృతం = నేతిని, ఉక్షమాణాః =(ద్వితీయార్థందుఁ బ్రథమ) అచ్చటచ్చట ప్రదర్శించు నవియునగు, గృహాన్= ఇండ్లను, ప్రపద్యే= పొందఁగలను, తేషు=అటువంటి గృహములయందు, అహం=నేను, అవీఃఘ్నీ = పుత్రు లనుహింసింపని దాననై, సుమనాః= మంచిమనస్సుగల దాననగుచు, సంవిశామి= ప్రవేశించు చున్నాను.

తా॥ వివాహసంబంధమయిన చిహ్నములు కలవగుటచే మంగళప్రద మగు నవియు అత్తమామలు మొదలగువారీ చిన్నదానిని జూచి సంతోష చిత్తులగుటచే మంచిమనస్సుగలవియు బావలు మొదలగువారియొక్క పుత్రులతోఁ గూడియుండి నవియు అధికబలముగల రక్షకభటులతోఁ గూడియుండి నవియు అన్నసమృద్ధి గల వియు బ్రాహ్మణభోజనాదులయందు నేలమీద నిటునటువ్యాపించియుండు నేతితో గూడియుండినవియు నగునిండ్లలో మంచిమనస్సుగలదాననై ప్రవేశించెదను. పిమ్మట నేయాపత్తులేని సంతానముకలిగినదాననై యుందును.

మూ॥ ఆగ న్గోష్ఠం మహిషీ గోభి రశ్వై రాయుష్మత్పత్నీ ప్రజయా స్వర్విత్ బహ్వీం ప్రజాం జనయతీగ్ం సుర త్నేమ మగ్నిగ్ం శతహిమా స్సపర్యాత్॥

పదవి॥ ఆగన్ । గోష్ఠం । మహిషీ । గోభిః । అశ్వైః । ఆయుష్మత్పత్నీ।

ప్రజయా । స్వర్విత్ । బహ్వీం । ప్రజాం । జనయంతీం । సురత్నా । ఇమం । అగ్నిం । శతహిమాః । సపర్యాత్॥

టీక॥ ఆయుష్మత్పత్నీ= చిరాయుష్మంతుఁడైన పెనిమిటిగల, మహిషీ=నా భార్య, గోభిః=ఆవులతోడను, అశ్వైః=గుఱ్ఱములతోడను, గోష్ఠం=నా గృహమును గూర్చి, ఆగన్=వచ్చినదై, బహ్వీం=విశేషమయిన, ప్రజాం=సంతానమును, జనయంతీం=కనునదై, (ప్రథమార్థేద్వితీయా) ప్రజయా=సంతానముచేత, స్వర్విత్= స్వర్గమును బొందఁగలది యగుచు, సురత్నా=అధికమయిన ధనముగలది యగుచు, ఇమం=ఈ, అగ్నిం= గార్హపత్యాగ్నిని, శతహిమాః = నూరుసంవత్సరములు, సపర్యాత్=పరిచర్యం జేయుగాక.

తా॥ ఈ చిన్నది చిరాయుగలభర్తగలదియై తల్లిదండ్రు లిచ్చిన యావులు గుఱ్ఱములు వీనితోడ నా గృహమునకు వచ్చినది యగుచు, విశేషమయిన సంతానము గలదియగుచు, "అపుత్రస్య గతిర్నాస్తి" యను న్యాయంబున సంతానము గలది యగుటచే స్వర్గలోకమును బొందగలదియు విశేషమయిన భాగ్యము గలదియునై ఈ గార్హపత్యాగ్నిని నూఱుసంవస్సరముల పర్యంతము సేవించుచు చిరంజీవియై యుండుఁగాక.

మూ॥ అయ మగ్ని గృహపతి స్సుసగ్ంసత్పుష్టివర్ధనః యథా భగ స్యాభ్యాం దద ద్రయిం పుష్టి మథో ప్రజాం॥

పదవి॥ అయం । అగ్నిః । గృహపతిః । సుసంసత్పుష్టివర్ధనః । యథా భగస్య । ఆభ్యాం । దదత్ । రయిం । పుష్టిం । అథః । ప్రజాం॥

టీక॥ అయం=ఈ, అగ్నిః=అగ్నిహోత్రుఁడు, గృహపతిః=నాహగృమును రక్షించువాఁడై- సుసంసత్పుష్టివర్ధనః = సభ యొక్కయు నా యొక్కయు వృద్ధిని బోషించువాఁడై. భగస్యయథా=భగునకువలెనేఅనఁగా దేవతలకువలెనే, ఆభ్యాం= దంపతులమయిన మన యిద్దఱకొరకును, రయిం=ధనమును పుష్టిం=వృద్ధిని, అథః= అనంతరము, ప్రజాం=సంతానమును, దదత్=ఇచ్చుఁగాక.

తా॥ ఈ అగ్నిహోత్రుఁడు మా గృహమును రక్షించువాఁడై మా సంఘము నకును మాకును బుష్టి నొసంగువాఁడై దేవతలకువలెనే మన యిద్దర కొరకును ధన మును సంతానమును బుష్టిని గలుగఁజేయుగాక.

మూ॥ ప్రిజయా ఆభ్యాం ప్రిజాపత ఇందాగ్రిగ్నీ శర్మ యచ్ఛ
య దైనయోర్న ప్రిమీయాతా ఉభయో ర్జీవతోః ప్రిజాః॥

పదవి॥ ప్రిజాయై । ఆభ్యాం । ప్రిజాపతే । ఇందాగ్రిగ్నీ । శర్మ । యచ్ఛం ।
యథా । ఏనయోః । న ప్రమీయాతై । ఉభయోః । జీవతోః । ప్రజాః॥

టీక॥ ప్రజాపతే=ఓ బ్రిహ్మ! ఆభ్యాం= ఈ మాఇద్దరియొక్క (పత్న్యర్థేః చతుర్థీ) ప్రిజాయై = సంతానముకొరకు శర్మ=సుఖమును, యచ్ఛ=ఇమ్ము, ఇంద్రాగ్నీ=ఇంద్రాగ్నురాలా ! యువాం=మీరిద్దరు, శర్మ=సుఖమును, యచ్ఛత= ఇండు, యథా=ఏప్రికారముగా, ఏనయోః=ఈ, ఉభయోః=ఇద్దరును, జీవతోః= బ్రితికి యున్నవారగు చుండంగా, ప్రిజాః = సంతానమును, నప్రిమీయాతై = మృతినొందదో,

తా॥ ఓ బ్రిహ్మ! ఓ ఇంద్రుడా! ఓ యగ్నీ! దంపతులమయిన మే మిద్దరము బ్రితికి యుండునంత పర్యంతము మా సంతానము మృతినొందకుండురీతి రక్షించి వారికి సుఖమును గలుగజేయుము.

మూ॥ తేన భూతేన హవి షాయ మాప్యాయతాం పునః ।
జాయాం యా మస్మై ఆవాక్షు స్తాగ్ంరసే నాభివర్ధతాం ॥

పదవి। తేన । భూతేన । హవిషా । ఆయం । అప్యాయతాం । పునః ।
జాయాం । యాం । అస్మై । ఆవాక్షుః । తాం । రసేన । అభి । వర్ధతాం॥

టీక॥ తేన=అటువంటి, భూతేన = పొందబడిన, హవిషా = హవిస్సుచేత అయం=ఈ అగ్నిహోతృడు. పునః=మాటిమాటికి, ఆప్యాయతాం=తృప్తినొందుగాక, అస్మై=ఈనాకొరకు, యాం=ఏస్త్రీని,జాయాం=భార్యగాను,అవాక్షుః= ఇచ్చిరో, తాం = ఆ భార్యను, రసేన = ఆజ్యాదిరసముచేతను, అభివర్ధతాం = వృద్ధినిబొందించుగాక.

తా॥ యజ్ఞాది కర్మముల మాటిమాటికి నే నిచ్చునట్టి ఆజ్యాది హవిస్సుచే దృప్తినొంది యగ్నిహోతృడు నాకుభార్యగా నేర్పడియున్న స్త్రీకి ఆజ్యాదులను గలుగజేసి పోషించుచుండుగాక.

మూ॥ అభివర్ధతాం పయ సాభి రాష్ట్రేణ వర్ధతాం రయ్యా
సహస్రపోష సే మాకాస్తా మనపేక్షితౌ॥

పదవి॥ అభివర్ధతాం । పయసా । అభి । రాష్ట్రేణ । వర్ధతాం । రయ్యా సహస్రపోషసా । ఇమౌ ! స్తాం । అనపేక్షితౌ॥

టీక॥ ఇయం=ఈ స్త్రీ, పయసా=క్షీరముల చేతను, అస్మాన్=మమ్ములను అభివర్ధతాం=వృద్ధి నొందించుఁగాక, రాష్ట్రేణ=గృహ క్షేత్రాదులచేతను, అభివర్ధతాం = వృద్ధి నొందించుఁగాక, సహస్రపోషసా = అనేకులను బోషింపఁజాలిన, రయ్యా=ధనముచేతను, అభివర్ధతాం=వృద్ధినొందించుఁగాక, ఇమౌ=ఈ దంపతులు, అనపేక్షితౌ=ఇతరాపేక్షలేనివారై స్తాం=ఉందురుగాక.

తా॥ ఈ చిన్నది మమ్ములను క్షీరములు, గృహక్షేత్రములు, ధనము, మొదలగువానిచేఁ బోషించుచుండుఁగాక, అనఁగా నవియన్నియుఁ సమృద్ధిగా నుండుగాక యని యర్థము. ఈ దంపతుల కన్నియు సమృద్ధిగాఁ గలుగఁజేసి యన్యాపేక్ష లేకుండునట్లు చేయవలయును.

మూ॥ ఇహైవ స్తంమావియోష్టంవిశ్వమాయుర్వ్యశ్నుతం మహ్యా ఇంద్రస్స్వస్తయే॥

పదవి॥ ఇహ । ఏవ । స్తం । మా । వియోష్టం । విశ్వం । ఆయుః । వ్యశ్నుతం । మహ్యా । ఇంద్రః । స్వస్తయే॥

టీక॥ అంతరాత్మానౌ=ఓ అంతఃకరణలారా, ఇహైవ= ఈ గృహములందే స్తం=ఉండుఁడు, మావియోష్టం=విడిచిపెట్టిపోకుఁడు, విశ్వం=అధికమైన, ఆయుః= ఆయుర్దాయమును, అనఁగా నూటపదియాఱుసంవత్సరములు, వ్యశ్నుతం=పొందుడు ఇంద్రః=దేవేంద్రుఁడు, మహ్యా=విశేషమయిన, స్వస్తయే=మీ సుఖస్థితికొరకు, భవంతు=అగుఁగాక.

తా॥ ఈ మంత్రమునందు దంపతు లిద్దరు తమ యంతఃకరణములతోఁ జెప్పుచున్నారు. ఓ మనస్సులారా ! ఈ గృహమందే నివసించి యుండుఁడు. విడిచి పెట్టి పోకుఁడు. పరమాయుర్దాయమయిన, నూటపదియాఱు సంవత్సరముల పరియంతము జీవించియుందురుగాక. ఇంద్రుఁడును మీ సుఖముకొరకుఁ బ్రయత్నపడుగాక.

మూ॥ ధ్రువైధి పోష్యా మయి మహ్యం త్వాఽదాద్బృహస్పతిః మయా పత్యా ప్రజావతీ సంజీవ శరదశ్శతం॥

పద॥ ధ్రువా । ఏధి । పోష్యా । మయి । మహ్యం । త్వా । అదాత్ । బృహస్పతిః । మయా । పత్యా । ప్రజావతీ । సం । జీవ । శరదః । శతం ।

టీక॥ హేవధు=ఓ చిన్నదానా! త్వం=నీవు,మయా=నాచేతను. పోష్యా=పోషింపఁబడదగినదానవై, మయి=నాయందు. ధ్రువా=నిశ్చలమైనభక్తికలదానవై ఏధి=వృద్ధిపొందుము, బృహస్పతిః= బృహస్పతి, త్వా = నిన్ను, మహ్యం=నా కొరకు, అదాత్=ఇచ్చెను, పత్యా=పెనిమిటిచేనైన, మయా=నాచేత, ప్రజావతీ= సంతానముకలదానవై, శతం=నూఱు, శరదః=సంవత్సరములు, సంజీవ=మిక్కిలి జీవించుము.

తా॥ ఓ చిన్నదానా ! నీవు నావలనఁ బోషింపఁబడుచు నాయందు నిశ్చలమయినభక్తికలదానవై వృద్ధిపొందుము. బృహస్పతి నిన్ను నాకొఁగకిచ్చెను. కాబట్టి నావలన సంతానమునుబొంది నీవు నూఱుసంవత్సరముల పర్యంతము జీవింపుము.

మం॥ త్వష్టా జాయా మ జనయ త్త్వష్టాస్యై త్వాంపతిం । త్వష్టా సహస్ర మాయూగ్ంషి దీర్ఘమాయుః కృణోతు వాం॥

పద॥ త్వష్టా । జాయాం । అజనయత్ । త్వష్టా । అస్యై ॥ త్వాం । పతిం । త్వష్టా । సహస్రం । ఆయూంషి । దీర్ఘం । ఆయుః । కృణోతు । వాం ॥

టీక॥ త్వష్టా=బ్రహ్మ ఇమాం=ఈ స్త్రీని, జాయాం=భార్యనుగా, అజనయత్=పుట్టించెను, త్వష్టా=బ్రహ్మ, అస్యై=ఈచిన్నదానికొరకు, త్వాం=నిన్ను పతిం=పెనిమిటిగా, అజనయత్=పుట్టించెను, త్వష్టా=బ్రహ్మ, వాం=మీ ఇద్దరు కొరకు, సహస్రం=అనేకమైన, ఆయూంషి, ధనములను, దీర్ఘం=విశేషమగుచున ఆయుః=ఆయుర్దాయమును, కృణోతు=చేయుచుండుఁగాక.

తా॥ ఓ. యంతఃకరణమా ! బ్రహ్మ యీ చిన్నదానిని నాకు భార్యగాఁ బుట్టించెను. నన్ను ఈచిన్నదానికి పెనిమిటిగా బుట్టించెను. ఆ బ్రహ్మ దేవుడు మా ఇద్దరకును విశేషమైనధనము గలుగఁజేసి చిరాయుర్దాయమును జేయుగాక.

మం॥ ఇమం మేవరుణ ॥౧౨॥ తత్త్వా యామి ॥౧౩॥ త్వన్నో అగ్నే ॥౧౪॥ స త్వ న్నో అగ్నే ॥౧౫॥ త్వ మగ్నే అయాసి॥

ఈ మంత్రములకు పదవిభాగమును అర్థమును తాత్పర్యము మొదలగునవియు పూర్వమే చెప్పంబడినవి. ఇతి అష్టమఖండ స్సమాప్తః.

—♦ అథ నవమఖండ ప్రారంభః ♦—

మూ॥ ఇహ గావః ప్రజయధ్వ మిహాశ్వా ఇహాపురుషాః।
ఇహో సహస్రదక్షిణో రాయస్పోషో నిషీదతు॥

పదవి॥ ఇహ । గావః । ప్రజాయధ్వం । ఇహ । అశ్వాః । ఇహ । పురుషాః
ఇహో । సహస్రదక్షిణం ॥ యయస్పోషః । నిషీదతు॥

టీక॥ హే గావః=ఓ ధేనువులారా! ఇహ = ఈ గృహమునందు, ప్రజా యధ్వం=ప్రసవింపుడు, ఇహ=ఇక్కడ, అశ్వాః=ఓ గుఱ్ఱములారా! పూరుషాః= పురుషులారా! ప్రజాయధ్వం = ప్రసవింపుడు; అనగా ప్రసవకారణముకండు, ఇహో=ఇక్కడనే, సహస్రదక్షిణః=విశేషముగా ధర్మము చేయుటకుతగిన, రాయ స్పోషః=ధనవృద్ధి, నిషీదతు=ఉండుగాక.

తా॥ ఓ ధేనువులారా! ఓ గుఱ్ఱములారా! ఓ పురుషులారా! ఈ గృహము లందే సంతానము కలవారలై కుటుంబవృద్ధిగలిగి ధనవృద్ధిగలిగియుందురుగాక.

మూ॥ సోమే నాదిత్యా బలిన స్సోమేన పృథివీ దృఢా అథో
నక్షత్రాణా మేషా ముప స్థే సోమ ఆథితః॥

పదవి॥ సోమేన । అదిత్యాః ॥ బలినః । సోమేన । పృథివీ । దృఢా । అథః।
నక్షత్రాణాం । ఏషాం । ఉపస్థే । సోమః । ఆథితః॥

టీక॥ ఆదిత్యాః=దేవతలు, సోమేన = సోమరసముచేత, బలినః = బలముగల వారు, పృథివీ= భూమి, సోమేన = లతావిశేషములచేత, దృఢా = బలముగలది, అథః = అనంతరము, యేషాం ఈ, నక్షత్రాణాం నక్షత్రములయొక్క, ఉపస్థే= తొడయందు, ఆథితః=ఉంచబడెను, యేవం=ఈప్రకారముగా, తవ= నీయొక్క, ఉపస్థే=తొడయందు అయం=ఈ, బాలః=పిల్లవాడు, ఉపవిశతు=కూర్చుండుగాక.

తా॥ దేవతలు సోమపానచే బలముగలవారైరి. భూమియు సోమలతమొద లగువారిచే దృఢముగలదై యున్నది, ఈ నక్షత్రములయొక్క తొడయందనంగా సమీపమునందు చంద్రుడును యేర్పఱుపఁబడెను. (ఇక్కడ సోమశబ్దముచంద్ర పరముగాను లతాపరముగాను శ్లేషింపబడినది) ఈ ప్రకారము ఈ పిల్లవాడు నీ తొడయందుఁ గూర్చుండుఁగాకయని యొకపిల్లవానిని వధువుతొడయందుఁ గూర్చుం డఁ బెట్టవలయును.

మూ॥ ప్రస్వ స్థ ప్రియం ప్రజయా భువనే శోచేష్ట॥

పదవి॥ ప్రస్వః । స్థ । ప్ర । ఇయం । ప్రజయా । భువనే । శోచేష్ట॥

టీక॥ హేఫలాని=ఓ ఫలములారా! యూయం=మీరు, ప్రస్వః=ప్రసవించుస్వభావముగలవారు, స్థ=అయితిరి, తథా=ఆ ప్రకారముగా ఇయం=ఈ స్త్రీ, భువనే=ఈ లోకమునందు ప్రజయా=సంతానముచేత, శోచేష్ట=ప్రకాశించుగాక.

తా॥ ఓ ఫలములారా! మీరేప్రకారముగా చెట్లను బుట్టించు స్వభావముగలవారలో ఆ ప్రకారమే యీ చిన్నదియు సంతానముగలదై ప్రకాశించుఁగాక అని ఆ పిల్లనాథికి ఫలముల నియ్యవలయును.

మూ॥ ఇహ ప్రియం ప్రజయా తే సమృధ్యతా మస్మిన్గృహే గార్హపత్యాయ జాగృహి ఏనా పత్యా తన్వగ్ంసగ్ంస్పృజ స్వాఽథా జీవ్రి * వివిథ మావదాసి॥

పదవి॥ ఇహ । ప్రియం । ప్రజయా । తే । సమృధ్యతాం । అస్మిన్ । గృహే । గార్హపత్యాయ । జాగృహి । యేనా । పత్యా । తన్వం । సం । స్పృజస్వ । అథ । జీవ్రి । వివిథం । ఆవదాసి॥

టీక॥ ఇహ=ఈ గృహమునందు, ప్రజయా = సంతానముచేత, తే = నీకు, ప్రియం=ప్రీతి, సమృధ్యతాం=అధికము కాఁబడుఁగాక, అస్మిన్=ఈ, గృహే=గృహమునందు, గార్హపత్యాయ= గృహపతి ధర్మముకొఱకు, జాగృహి= జాగ్రతగలదాన వగుము, ఏనా=ఈ. పత్యా=పెనిమిటినైన నాతోడ, తన్వం=నీశరీరమును, సంస్పృజస్వ = సంభోగకాలమందు గలసికొనునటు చేయుము, అథ = అనంతరము, జీవ్రి=ముసలిదానవగుచు, వివిథం=అనేక విషయములను, తనయాదీనాం=పుత్రులు మొదలగువారికి, ఆవదాసి=చెప్పుచుండుము.

---

* విదద మితి వా పాఠః.

తా॥ ఓ చిన్నదానా! ఈ గృహమునందు నివసించి కాపురముచేయుచు సంతాన సమృద్ధిగలదానవగుము. ఈగృహమునం దుండదయే గృహస్థునిధర్మ మగు నతిథ్యభ్యాగతులను బూజించుచుండుము, పెనిమిటినైన యీ నాతోడను సంభోగకాలమందు ఆలింగనాదులచే నీ శరీరమును నా శరీరముతోఁ గూర్చు చుండుము. అనంతరము ముసలిదానవగుచు ఈ కార్యమిట్లు చేయవలయునని నీ పుత్రులు మనుములు మొదలగువారికి బోధించుచుండు.

మూ॥ సుమంగలీ రియం వధూ రిమాగ్ం సమేత పశ్యత సౌభాగ్య మస్యై దత్వా యఽథాఽ_స్తం విపరేతన॥

పదవి॥ సుమంగలీః । ఇయం । వధూః । ఇమాం । సమేత । పశ్యత । సౌభాగ్యం । అస్యై । దత్వాయ । అథ । అ_స్తం । విపరేతేన॥

టీక॥ ఇయం=ఈ. వధూః=ఆడుది, సుమంగలీః= చిరకాలము సువాసినీత్వమును బొందునదిగాక, ఇమాం=ఇటువంటిస్త్రీని, సమేత=వచ్చి, పశ్యత=చూతురుగాక, అస్యై= ఈ చిన్నదానికొరకు, సౌభాగ్యం=భాగ్యమును, దత్వా=ఇచ్చి, అథ=అనంతరము, అ స్తం=మీమీ ఇండ్లకు, విపరేతిన=స్వేచ్ఛగా వెళ్ళుదురుగాక.

తా॥ బహుకాలమువరకు సువాసినీత్వము గలిగియుండెడి యీ చిన్నదానిని మీరందరు వచ్చి చూచి యీచిన్నదాని కొరకు ఆయుర్భాగ్యముల నొసఁగి యనంతరము మీ ఇండ్లకు స్వేచ్ఛగా జనుఁడు. వివాహమును జూడవచ్చిన వారి నుద్దేశించి యీ మంత్రము చెప్పంబడినది.

మూ॥ ధ్రువక్షితి ధ్రువయోని ధ్రువ మసి ధ్రువత స్థితం॥ త్వం నక్షత్రాణాం మేథ్యసి స మా పాహి పృతన్యతః

పదవి॥ ధ్రువక్షితః । ధ్రువయోని । ధ్రువం । అసి । ధ్రువతస్థితం । త్వం। నక్షత్రాణాం । మేధీ । అసి । సః । మా । పాహి । పృతన్యతః॥

టీక॥ ధ్రువక్షితిః=నాశరహితమయిన నివాసముగలదానవు, ధ్రువయోనిః=నాశము లేనికారణము-గలదానవు, త్వం=నీవు . ధ్రువతస్థితం = ఇతరనక్షత్రములకు. నాశరహిత తత్వమును సూచించుచు, ధ్రువం=నాశము లేని దానవు అసి=అయితివి, నక్షత్రాణాం=నక్షత్రములకు, త్వం=నీవు, మేధీ=కట్టుకొయ్యవు, అసి=అయితివి. సః=అటువంటి, త్వం=నీవు. మాం= నన్ను, పృతన్యతః = యుద్ధము చేయువారి వలన, పాహి=రక్షింపుము.

తా॥ ఓ. ధ్రువనక్షత్రమా ! నీవు నాశనములేని నివాసము కలదానవును, నాశనములేని కారణము గలదానవునై నీవు నాశములేనిదాన వగుచు ఇతర నక్షత్రములు స్థిరపదమును బొందుటకు మార్గదర్శి వయితివి. నక్షత్రములన్నియు నిన్ను నాధారము జేసికొని నీ చుట్టుతిరుగుచున్నవి. కాఁబట్టి నీవు మాతో యుద్ధము చేయుటకు-నెవరైన వచ్చిరేని వారివలన మాకు భాధ కలుగకుండునట్లు చేయుము.

మూ॥ సప్తఋషయః ప్రథమాం కృత్తికానా మరుంధతీం । య ద్ధ్రువతాగ్ంహ నిన్యుః షట్కృత్తికా ముఖ్యయోగం వహంతీయ మస్మాక మేధ త్వష్టమీ॥

పదవి॥ సప్త । ఋషయః । ప్రథమాం । కృత్తికానాం । అరుంధతీం । యత్ । ధ్రువతాం । హ । నిన్యుః । షట్ । కృత్తికాః । ముఖ్యయోగం । వహంతీ। ఇయం । అస్మాకం । ఏధతు । అష్టమీ॥

టీక॥ యత్ = ఎప్పుడు, సప్తఋషయః = యేడుగురుమునులును, కృత్తికానాం= ఈ మునులయొక్క యేడుగురుభార్యలలో, అరుంధతీం=వసిష్ఠునిభార్యయగు అరుంధతీదేవిని, ప్రథమాం=ముందుగాగణనచేయదగినదానిగాను, ధ్రువతాం= నాశరహితురాలనుగాను, నిన్యుః=పొందించిరో అనగా నెంచిరో, తథా=అప్పుడు, షట్కృత్తికాః=అరుంధతిగాక మిగిలిన యారుగురు, ముఖ్యయోగం=అరుంధతియం దగ్రగణ్యత్వము,వహంతి=భావించిరి, తథా=ఆ ప్రకారముగా,ఇయం= ఈచిన్నది అస్మాకం= మాకు, అష్టమీ = యెనిమిదవది యగుచు. ఏధతు =వృద్ధిపొందునుగాక.

తా॥ కశ్యపుడు మొదలగు నేడుగురు మునులును తమయేడుగురు భార్యలలో నరుంధతీదేవి యగ్రగణ్యురాలనియు, మనస్సునైనను వ్యభిచారాది గుణములు లేని దగుటచే నిశ్చలమయినదనియు దలంచిరి. అందువలన అరుంధతిగాక తక్కిన యారుగురు స్త్రీలు అరుంధతిని దమలో నగ్రగణ్యురాలను భావము వహించిరి. ఆ తీరుననే యీ చిన్నదానిని ఆ యేడుగురికి పిమ్మట నెనిమదవ దానిగాను పవిత్రమయినదానిగాను దలంచితిమి గాన ఈ చిన్నది వృద్ధిపొందునుగాక. ఇచ్చట భర్త సప్తఋషులకు పిమ్మట దానెనిమిదవ ఋషినని భావించుకొన్నట్లు అర్థాస్తు సిద్ధించు చున్నది.

మూ॥ సదసస్పతి మద్భుతంప్రియ మింద్రస్య కామ్యం ।సనిం మేధా మయాశిషం।

పదవి॥ సదసస్పతిం । అద్భుతం । ప్రియం । ఇంద్రస్య । కామ్యం । సనిం । మేధాం । అయాశిషం॥

టీక॥ అద్భుతం= గొప్పవాడును, ఇంద్రస్య = దేవేంద్రునకు, ప్రియం = ఇష్టుడును, కామ్యం= ప్రార్థింపదగినవాడునగు, సదస్పతిం = అగ్నిహోతృని

గురించి, సనిం=దానమును, మేధాం=జ్ఞానమును అయాశిషం=యాచించుచున్నాను.

తా॥ గొప్పవాఁడును దేవేంద్రునకు స్నేహితుఁడును ప్రార్థించఁదగినవాఁడు నగు అగ్నిహోత్రుని దానమును జ్ఞానమును నాకు కలుగఁజేయుటకొరకు యాచించుచున్నాను.

మూ॥ ఉద్దీప్యస్వజాతవే దోఽపఘ్నన్నిర్ ఋతిం మమ।
పశూగ్ఁశ్చ మహ్య మావహ జీవనం చ దిశో దిశ॥

పదవి॥ ఉత్ । దీప్యస్వ । జాతవేదః । అపఘ్నన్ । నిర్ఋతిం । మమ । పశూన్ । చ । మహ్యం । ఆవహ । జీవనం । చ । దిశః । దిశ॥

అ॥ హేజాతవేదః = ఓ యగ్నిహోత్రుఁడా! మమ = నాయొక్క, నిర్ఋతిం = ఘాతుకసమూహమును, అపఘ్నన్ = నశింపఁజేయుచు, ఉద్దీప్యస్వ = మిక్కిలి ప్రకాశింపుము మహ్యం=నాకొరకు, పశూంశ్చ=పశువులను, ఆవహ= తెమ్ము, దిశః=అన్నిదిక్కులను, జీవనం=నాకొరకు జీవనమును, దిశ=ఇమ్ము.

తా॥ ఓ యగ్నిహోత్రుఁడా ! నన్ను హింసింపఁ దలఁచిన క్రూరు లెవ్వరు గలరో వారిని నశింపఁజేసి నీవు ప్రకాశింపుము. నాకొరకుఁ బశువులను గలుగఁ జేయుము. నే నేదిక్కున కేగినను నిరభ్యంతరముగా జీవనముండునట్లు జేయుము.

మూ॥ మా నో హిగ్ంసీ జ్ఞాతవేదో గా మశ్వం పురుషం జగత్। అభిభ్రదగ్న ఆగహి శ్రియా మా పరిపాతయ॥

పదవి॥ మా । నః । హింసీత్ । జాతవేదః । గాం । అశ్వం । పురుషం । జగత్ । అబిభ్రత్ । అగ్నే । అగహి । శ్రియా । మా । పరి । పాతయ॥

టీక॥ హేజాతవేదః=ఓ యగ్నిహోత్రుఁడా ! నః= మమ్ములను. మాహింసీత్=హింసచేయకుము, గాం=ఆవును, అశ్వం=గుఱ్ఱమును, పురుషం=మనుష్యుని, జగత్=మరియు నితరమైన పదార్థమును, దేహి = కలుగఁజేయుము. అగ్నే=ఓ యగ్నిహోత్రుఁడా ! అబిభ్రత్ = దేవతల కొరకునిచ్చు హవిస్సును గ్రహింపక, ఆగహి=నా వద్దకురమ్ము, శ్రియా=లక్ష్మిచేత, మా= నన్ను, పరిపాతయ (పరిపాలయ)=రక్షించవలెను.

తా॥ ఓ యగ్నిహోత్రుఁడా ! మమ్ములను హింసచేయక పశువులను గుఱ్ఱములను మనుష్యులను మరియు నితరమయిన యన్ని పదార్థములను గలుగఁ జేయుము.

దేవతలకొరకిచ్చునట్టి హవిస్సును గ్రహింపక ముందు నా వద్దకు వచ్చి నాకు భాగ్యము నొసఁగి రక్షింపుము. ఇతి నవమఖండ స్సమాప్తః.

—♦ అథ దశమఖండ ప్రారంభః ♦—

మూ॥ ఉదీ ష్వాఽతో విశ్వావసో నమ సేడామహే త్వా । అన్యామిచ్ఛ ప్రఫర్వ్యగ్ం సం జాయాం పత్యా సృజ॥

పదవి॥ ఉదీష్వ । అతః । విశ్వావసో ! నమసా । ఈడామహే । త్వా । అన్యాం । ఇచ్ఛ । ప్రఫర్వ్యం । సం । జాయాం । పత్యా । సృజ॥

టీక॥ విశ్వావసో=విశ్వావసువను గంధర్వుఁడా! అతః=ఈ దండమునుండి, ఉదీష్వ=లెమ్ము, త్వా=నిన్ను, నమసా = నమస్కారముచేత, ఈడామహే = యాచించుచున్నాను, ప్రఫర్వ్యం=నూతనవయస్సుగల, అన్యాం=మరియొకచిన్నదానిని, ఇచ్ఛ=కోరుము, యేనాం=ఈ చిన్నదానిని, పత్యా = పెనిమిటియైన నాతోడ, జాయాం=భార్యనుగా, సంసృజ=కూర్చుము.

తా॥ విశ్వావసు వనెడి యో గంధర్వుఁడా! యిక్కడ నుండి లేచి వెళ్లుము. నీ కొరకు నమస్కారముచేసి నిన్నొకటి యాచించుచున్నాను అది యేదనఁగా ఈ చిన్నదానిని నాకు భార్యగా విడిచిపెట్టి నీవు యౌవనావిర్భావ మగుచున్న మరియొక చిన్నదానిని వహింపుము.

మూ॥ ఉదీష్వాఽతః పతివతీ హ్యేషా విశ్వావసుం నమసా గీర్భి రీట్టే ॥ అన్యా మిచ్ఛ పితృషదం వ్యక్తాగ్ం స తే భాగో జనుషా తస్య విద్ధి॥

పదవి॥ ఉదీష్వ । అతః । పతివతీ । హి । ఏషా । విశ్వావసుం । నమసా । గీర్భిః । ఈట్టే । అన్యాం । ఇచ్ఛ । పితృషదం । వ్యక్తాం । సః । తే । భాగః । జనుషా । తస్య । విద్ధి॥

టీక॥ అతః= ఇక్కడనుండి. ఉదీష్వ = లెమ్ము, యేషా = ఈ చిన్నది, పతివతీహి=పెనిమిటికలదైనదికదా, నమసా=నమస్కారముచేతను గీర్భిః=స్తోత్రములచేతను, త్వా=నిన్ను, ఈట్టే=యాచించుచున్నాను, పితృషదం=వివాహము కానిదగుటచే తండ్రిగృహమునందున్నదియు, వ్యక్తాం=వివాహము చేయుటకు నావిర్భావమగుచున్న యౌవనము కలిగియుండగు, అన్యాం=మరియొకస్త్రీని, ఇచ్ఛ=కోరుము, సః=అది, తే=నీయొక్క, జనుషా= జన్మముచే, భాగః=భాగమైనది, తస్య=దానిని, (ద్వితీయార్థషష్ఠి) విద్ధి=పొందుము.

తా॥ ఓ గంధర్వుడా! ఇక్కడనుండి లెమ్ము. ఈ చిన్నది నన్ను వివాహము చేసికొనిన దగుటచే పెనిమిటి గలదైనది. కాబట్టి విశ్వావసు వను పేరుగల నీకు నమస్కారస్తోత్రములను జేసి వేడున దేమనఁగా, వివాహము కానిది యగుటచే తండ్రిగృహమునందే యున్నదియు వివాహము జేయుట కావిర్భవించుచున్న యౌవనము గలదియు నగు మఱియొక స్త్రీని గోరుము. అట్టి స్త్రీలే నీకు భాగలబ్ధలై యుండిరి. కాబట్టి అట్టి స్త్రీని బొందుము.

మూ॥ అగ్నే ప్రాయశ్చిత్తే త్వం దేవానాం ప్రాయశ్చిత్తిరసి బ్రాహ్మణస్త్వా నాథకామః ప్రపద్యేయాఽస్యాం పతిఘ్నీ తనూః ప్రజాఘ్నీ పశుఘ్నీ లక్ష్మీఘ్నీ జారఘ్నీ మస్యై తాంకృణోమిస్వాహా॥

పదవి॥ అగ్నే। ప్రాయశ్చిత్తే। త్వం। దేవానాం। ప్రాయశ్చిత్తిః। అసి। బ్రాహ్మణః। త్వా। నాథకామః। ప్రపద్యే। పతిఘ్నీ। తనూః। ప్రజాఘ్నీ। పశుఘ్నీ। లక్ష్మీఘ్నీ। జారఘ్నీం। అస్యై। తాం। కృణోమి। స్వాహా॥

టీక॥ ప్రాయశ్చిత్తే=నశించిన కర్మముల ననుసంధానము చేయునట్టి, అగ్నే= ఓ యగ్నిహోత్రుడా! త్వం= నీవు, దేవానాం = దేవతలలో, ప్రాయశ్చిత్తిః = నశించిన కర్మములను సంధానము చేయువాఁడవు, అసి = అయితివి, బ్రాహ్మణః = బ్రాహ్మణుఁడైనను. అహం= నేను, నాథకామః=ప్రభువును గోరినవాడనై, త్వాం= నిన్ను, ప్రపద్యే=పొందితిని, అస్యాం= ఈ స్త్రీయందు, పతిఘ్నీ=పెనిమిటిని నశింపుజేయునట్టిదియు, ప్రజాఘ్నీ = సంతానమును నశింపుజేయునట్టిదియు, పశుఘ్నీ= పశువులను నశింపుజేయునట్టిదియు లక్ష్మీఘ్నీ = సంపత్తును నశింపుజేయునట్టిదియు, యా=ఏ తనూః=శరీరముకలదో, అస్యై= ఈ స్త్రీయొక్క, తాం= ఆ శరీరమును, జారఘ్నీం = ఉపపతిని నశింపు చేయునదిగా, కృణోమి = చేయుచున్నాను అని, స్వాహా=హోమమును చేయుచున్నాను.

తా॥ కర్మభ్రష్టులను దిరిగి కర్మములయం దధికారము కలవారిఁగాఁ జేయువాఁడా! నీవు దేవతలలో నశింపజేయఁబడిన కర్మములను దిరిగి చేయించువాఁడవైతివి. బ్రాహ్మణుఁడనైన నేను నిన్ను ప్రభువుగాఁ గోరి యాశ్రయించితిని. పెనిమిటిని జంపునట్టిదియు సంతానమును జంపునట్టిదియు పశువులను చంపునట్టిదియు సంపత్తును నశింపజేయునట్టిదియు నగు అమంగళకరములగు రేఖలుగాని అవయవలోపములుగాని

యేవి యీ స్త్రీయందుఁ గలవో అవి యన్నియు ఈ చిన్నదానికి విటుఁడున్న యెడల వానిని నశింపుచేయునవిగాఁజేయును.

మూ॥ వాయో ప్రాయశ్చిత్తే॥ ఆదిత్య ప్రాయశ్చిత్తే ప్రజాపతే ప్రాయశ్చిత్తే॥

పదవి॥ వాయో । ప్రాయశ్చిత్తే । ఆదిత్య । ప్రాయశ్చిత్తే । ప్రజాపతే । ప్రాయశ్చిత్తే॥

టీక॥ ప్రాయశ్చిత్తే=భ్రష్టకర్మలనుకర్మయోగ్యకలవారిగాఁజేయు, వాయో=వాయువా, ప్రాయశ్చిత్తే=కర్మభ్రష్టులను దిరిగి యోగ్యులనుగాఁజేయు, ఆదిత్య=సూర్యుఁడా! ప్రజాపతే=ఓ బ్రహ్మ.

తా॥ ఈ మూడు మంత్రములలో వాయువును సూర్యుని బ్రహ్మను సంబోధనజేయుట మగిలినయన్నిపదములకు మొదటిమంత్రములోఅర్థాదులు చెప్పఁబడియె.

మూ॥ ప్రసవ శ్చోపయామ శ్చ కాట శ్చార్ణవ శ్చ ధర్ణసిశ్చ ద్రవిణం చ భగ శ్చాంతరిక్షం చ సింధు శ్చ సముద్రశ్చ సరస్వాగ్ శ్చ విశ్వవ్యచా శ్చ తే యం ద్విష్మో యశ్చ నో ద్వేష్టి తమేషాం జంభే దధ్మ స్వాహా॥

పదవి॥ ప్రసవః । చ ఉపయామః । చ । కాటః । చ । అర్ణవః । చ । ధర్ణసిః । చ । ద్రవిణం । చ భగః । చ । అంతరిక్షం । చ । సింధుః । చ । సముద్రః । చ । సరస్వాన్ । చ । విశ్వవ్యచాః । చ । తే । యం । ద్విష్మః । యః । చ । నః । ద్వేష్టి । తం । ఏషాం । జంభే । దధ్మః । స్వాహా॥

టీక॥ ప్రసవశ్చ = అనుజ్ఞయు, ఉపయామశ్చ = పృథివియు, కాటశ్చ=లింగరూపమగు పరుద్రుఁడును, అర్ణవశ్చ=మడుగు, ధర్ణసిశ్చ=ధర్ణసియను పేరుగల గ్రహము, ద్రవిణంచ=ధనము, భగశ్చ=భగుఁడను సూర్యుఁడు,అంతరిక్షంచ=ఆకాశము, సింధుశ్చ=సింధువను నదియు, సముద్రశ్చ=సముద్రము, సరస్వాన్=సరస్వత్తనుదేవత, విశ్వవ్యచాశ్చ=దేవేంద్రుఁడు, తే= అనఁబడు ప్రసిద్ధులగు నే దేవతలు కలరో, వయం=మేము, యం=యెవని. ద్విష్మః=ద్వేషించు చున్నామో యశ్చ=యెవఁడు నః=మమ్ములను, ద్వేష్టి=ద్వేషించు చున్నాఁడో, తం=వానిని

యేషాం=ఈ దేవతలయొక్క జంభే=దంతములయందు, భక్షణాయ=భక్షించుట కొరకు, దధ్మ=ఉంచుచున్నాను.

తా॥ అనుజ్ఞ భూమి, రుద్రుఁడు, మడుగు, ధణా యనుగ్రహము, ధనము భగుఁడను సూర్యుఁడు, ఆకాశము, సింధు వను నది, సముద్రము, సర్వసత్త్వ అను దేవత, ఇంద్రుఁడు అనఁబడెడి యే దేవతలు కలరో ఆ దేవతలచే మమ్ముల నెవఁడు ద్వేషించుచున్నాఁడో వానిని మేమెవ్వని దూషించుచున్నామో వానిని భక్షింప జేయుచున్నాము.

మూ॥ మధు శ్చ మాధవ శ్చ శుక్ర శ్చ శుచి శ్చ నభ శ్చ నభస్య శ్చేష శ్చోర్జ శ్చ సహ శ్చ సహస్య శ్చ తప శ్చ తపస్య శ్చ తే యం ద్విష్మో యశ్చ నో ద్వేష్టి త మేషాం జంభే దధ్మస్స్వాహా॥

పదవి॥ మధుః । చ । మాధవః । చ । శుక్రః । చ శుచిః । చ । నభః । చ । నభస్యః । చ । ఇషః । చ । ఊర్జః । చ సహః । చ సహస్యః । చ । తపః । చ । తపస్యః । చ । తే । యం । ద్విష్మః । యః । చ । నః । ద్వేష్టి । తం । యేషాం । జంభే । దధ్మః । స్వాహా॥

టీక॥ మధుః=చైత్రమాసము, మాధవః= వైశాఖమాసము, శుక్రః= జ్యేష్ఠ మాసము, శుచిః=ఆషాఢమాసము, నభః=శ్రావణమాసము, నభస్య = భాద్రపద మాసము. ఇషః=ఆశ్వయుజమాసము, ఊర్జః=కార్తికమాసము, సహః=మార్గశిర మాసము, సహస్యః=పుష్యమాసము. తపః = మాఘమాసము, తపస్యః= ఫాల్గున మాసము, అను, తే=ప్రసిద్ధమైన యేమాసములుకలవో, ఏషాం=ఈమాసాది దేవత లయొక్క, జంభే=దంతములయందు, వయం = మేము, యం = ఎవనిని, ద్విష్మః= ద్వేషించుచున్నామో. యః= ఎవఁడు. నః = మమ్ములను, ద్వేష్టి=ద్వేషించుచు న్నాడో తం=వానిని, భక్షణాయ=భక్షించుటకొరకు,దధ్మః=ఉంచుచున్నాము.

తా॥ చైత్రము, వైశాఖము, జ్యేష్ఠము, ఆషాఢము, శ్రావణము, భాద్రప దము, ఆశ్వయుజము, కార్తికము, మార్గశీర్షము, పుష్యము, మాఘము, ఫాల్గుణము, అను ప్రసిద్ధములయిన యే మాసములు కలవో ఆ మాసములు భక్షించుట కొరకు మమ్ములను దూషించువానిని, మేము దూషించువానిని, ఆమాసాదిదేవతల దంత ములలో నుంచుచున్నాము.

మూ॥ చిత్తంచ చిత్తి శ్చాఽకూతం చాఽకూతి శ్చాఽధీతం చాఽధీతి శ్చ విజ్ఞాతం చ విజ్ఞానం చ నామ చ క్రతుశ్చ దర్శపూర్ణమాస శ్చ తే యం ద్విష్మో య శ్చ నో ద్వేష్టి త మేషాం జంభే దధ్మ స్వాహా॥

పదవి॥ చిత్తం । చ చిత్తిః । చ । ఆకూతం । చ । ఆకూతిః । చ । అధీతం । చ ।అధీతిః । చ । విజ్ఞాతం । చ । విజ్ఞానం । చ । నామ । చ । క్రతుః । చ ।దర్శః చ । పూర్ణమాసః ॥ చ తే ॥ యం ॥ ద్విష్మః ॥ యః ॥ చ ॥ నః ॥ ద్వేష్టి ॥ తం ॥ యేషాం ॥ జంభే ॥ దధ్మః॥

టీ॥ చిత్తంచ=అంతఃకరణమును, చిత్తించ = అంతఃకరణ వ్యాపారమును, ఆకూతంచ=అభిప్రాయమును బొందినపదార్థమును, ఆకూతించ= అభిప్రాయమును, అధీతంచ=చదువంబడువిద్యను, అధీతిశ్చ=చదువుట, విజ్ఞాతంచ=తెలిసికొనఁబడిన విషయమును, విజ్ఞానంచ=తెలిసికొనుజ్ఞానమును, నామచ = పేరును, క్రతుఃచ=రూపమును, దర్శఃచ=ఇష్టివిశేషమును, పూర్ణమాసః = పౌర్ణమియందుఁ జేయఁబడు నట్టి యిష్టి అనునట్టి, తే = ప్రసిద్ధములైనవి యేవిగలవో.యేషాం=వానియొక్క.జంభే= (జాత్యేకవచనము) దంతములయందు వయం=మేము, యం=యెవనిని,ద్విష్మః= ద్వేషించుచున్నామో, యః=యెవఁడు, నః = మమ్ములను, ద్వేష్టి = ద్వేషించుచున్నాడో, తం=వానిని, దధ్మ=ఉంచుచున్నాము.

తా॥ అంతఃకరణము, అంతఃకరణవ్యాపారము, అభిప్రాయము అభిప్రాయముగల పదార్థము. చదువుట, చదువఁబడిన విద్య తెలిసికొనుట, తెలిసికొనబడిన విషయము, నామము, రూపము, దర్శపూర్ణమాసేష్టు లనబడినవి యేవిగలవో వాని యొక్క అధిదేవత లెవరుగలరో వారు మాకు విరోధులైన వారిని భక్షించుటకొరకు దేవతల దంతములయం దుంచుచున్నాము.

మూ॥ భూ స్స్వాహా ॥౧౧॥ భువ స్స్వాహా ॥౧౨॥ సువస్స్వాహా ॥౧౩॥ ఓగ్ స్వాహా॥

పదవి॥ భూః॥ స్వాహా॥ భువః ॥ స్వాహా ॥ సువః ॥ స్వాహా ॥ ఓం ॥ స్వాహా

టీక॥ భూః=భూలోకము, భువః=భువర్లోకము, సువః=సువర్లోకము, ఓం= బ్రహ్మ, ఏత్=వీరు, తృప్యతు=నేజేయు కర్మమువలన సంతోషమును బొందుదురు

గాక, అని. స్వాహా=హోమమును జేయుచున్నాఁడు.

తా॥ నేజేయు కర్మమువలన భూలోక భువర్లోక సువర్లోక బ్రహ్మలు సంతోషింతురుగాక యని జేయుచున్నాఁడు ఇతి దశమఖండ స్సమాప్తః.

—♦ అష్టాదశఖండ ప్రారంభః ♦—

మూ॥ అపశ్యం త్వా మనసా చేకితానం తపసో జాతం తపసో విభూతం ఇహ ప్రజామి హరయిగ్ం రరాణః ప్రజాయస్వ ప్రజయా పుత్రకామ॥

పదవి॥ అపశ్యం । త్వా । మనసా । చేకితానం । తపసః । జాతం । తపసః । విభూతం । ఇహ । ప్రజాం । ఇహ । రయిం । రరాణః । ప్రజాయస్వ । ప్రజయా। పుత్రకామ॥

టీక॥ త్వాం=నిన్ను, చేకితానం=నాయభిప్రాయమునుగుర్తెఱిఁగినవానిగాను తపసః=గర్భాదానము మొదలుగాగల షోడశకర్మము లనెడుతపస్సువలన, జాతం = పుట్టినవాఁగాను, తపసః=భిక్షాచర్యను మొదలగు తపస్సుచే, విభూతం = ఐశ్వర్యముగలవాఁనిగాను, మనసా=మనస్సుచే, అపశ్యం=చూచితిని, పుత్రకామ=పుత్రులయందు గోరికగలవాఁడా! ఇహ= ఈ గృహమునందే, ప్రజాం = సంతానమును, రయిం=ధనమును, రరాణః=ఇచ్చువాఁడవై, ప్రజయా = సంతానముచేత, ప్రజాయస్వ=పుట్టుము.

తా॥ నా యభిప్రాయమును తెలిసినవానిఁగాను, వేదోక్త షోడశకర్మములచే సంస్కరింపఁబడుటచే తపస్సువలనఁ బుట్టినవానిఁగాను భిక్షాచర్య మొదలగునివిచేసి వేదాభ్యాసము చేయుటచే ఐశ్వర్యము గలవానిగాను, అనఁగా బ్రాహ్మణునకు వేదమే సంపత్తని యభిప్రాయము మనస్సుచే జూచితిని అనఁగా గ్రహించితిని. సంతానాపేక్ష గలిగియున్న నీవు నాయందు సంతానమును బుట్టించి యైశ్వర్యమును కలుగజేయుము అని భార్య పెనిమిటితోఁ జెప్పుచున్నది.

మూ॥ అపశ్యం త్వా మనసా దీధ్యానాగ్ం స్వాయాం * తనూఋత్వ్యే నాధమానాం ఉప మా ముచ్చా యువతి ర్బభూయాః ప్రజాయస్వ ప్రజయాపుత్రకామే॥

పదవి॥ అపశ్యం । త్వా । మనసా । దీధ్యానం । స్వాయాం । తనూం ॥ఋత్వియే ॥ నాధమానాం ॥ ఉప ॥ మాం ॥ ఉచ్చా ॥ యువతిః ॥ బభూయాః ॥ ప్రజయా॥ స్వ । ప్రజయా ॥ పుత్రకామే ॥

టీక॥ త్వాం= నిన్ను, దీధ్యానాం = నాయందలి భక్తిచే నన్ను ధ్యానించు దానవుగాను, స్వాయాంతమా=నీ శరీరమందు, ఋత్వియే=ఋతుకాలమందైనగర్భమందు,నాధమానాం= కోరికగలదానిఁగాను.మనసా=మనస్సుచేత, అపశ్యం=చూచితిని, యువతిః=యౌవనముగల నీవు, మాం=నన్ను, ఉచ్చా=సంభోగకాలమందు పైననున్నవానిఁగా, ఉపబభూయాః= అనుభవింపుము, పుత్రకామే = పుత్రులను గోరుదానా! ప్రజయా=సంతానముచేత, ప్రజాయస్వ=పుట్టుము.

---

*తనూగ్ం ఋత్వియే ఇతి వా పాఠో దృశ్యతే.

(మా పితృ శుక్లశోణిత సంబంధము కలిగియుండుటచే పుత్రరూపముగా జనన ముభయులయందు వర్తించుచున్నది)

తా॥ నాయందలి భక్తిచే నను ధ్యానించు దానవుగాను. ఋతుకాలమంజే ర్పడు గర్భధారణమందపేక్ష గలదానవుగాను, నిన్ను నే దెలిసికొంటిని. యౌవనముగల నీవు నాతో సంభోగించితివేని నీకు సంతానము కలుగును

మూ॥ స మంజంతు విశ్వేదేవా స్స మాపో హృదయాని నౌ సం మాతరిశ్వా సం ధాతా స ము దేష్ట్రీ దిదేష్టు నౌ॥

పదవి॥ సం । అంజంతు । విశ్వేదేవాః । సం । ఆపః । హృదయాని । నౌ । సం । మాతరిశ్వా । సం । ధాతా । సం । ఉ । దేష్ట్రీ । దిదేష్టు । నౌ॥

టీక॥ విశ్వేదేవాః=విశ్వేదేవతలు, నౌ= మన యిద్దర యొక్కయు, హృదయాని=హృదయములను, సమంజంతు=స్నేహముకలవిగాఁ జేయుగాఁక, ఆపః= ఉదకములు, సమంజంతు=స్నేహముగలవిగాఁ జేయుఁగాక, మాతరిశ్వా=వాయువు, సమనక్తు= స్నేహముగలవిగాఁ జేయుఁగాక, ధాతా=బ్రహ్మ, సమనక్తు=స్నేహముగలవిగాఁ జేయుఁగాక. దేష్ట్రీ = సంభాషణమును జేయించు సరస్వతి, నౌ = మనయిద్దరను, సందిదేష్టు=సంభోగకాలమం దనుకూలమయిన సంభాషణ గలవారినిగా మనలను జేయుచుండుఁగాక యని యర్థము.

తా॥ విశ్వేదేవతలు జలములు వాయువు బ్రహ్మ వీరు మన మనస్సులను

స్నేహముతోఁ గూడినవిగాఁ జేయుదురుగాక. సరస్వతి మనలను అనుకూలమయిన సంభావన గలవారినిగాఁ జేయుఁగాక.

మూ॥ ప్రజాపతే తన్వం మే జుషస్వ త్వష్ట దేవేభి స్సహ సామ ఇంద్ర। విశ్వే ర్దేవై రాతిభి స్సగ్ంరరాణః పుగ్ంసాం బహూనాం మాతర స్స్యామ॥

పదవి॥ ప్రజాపతే । తన్వం । మే । జుషస్వ । త్వష్టః । దేవేభిః । సహసామః । ఇంద్ర । విశ్వైః । దేవైః । రాతిభిః । సం । రరాణః । పుంసాం । బహూనాం । మాతరః । స్యామ॥

టీ॥ ప్రజాపతే = ఓ బ్రహ్మ, మే = నాయొక్క, తన్వం = శరీరమును, జుషస్వ=ప్రవేశించుము త్వష్టః=ఓ త్వష్టప్రజాపతీ! సహసామః = రూపనిర్మాణమందు సమర్థుఁడవైన. త్వం=నీవు, దేవైః=దేవతలతోఁగూడ, మే=నాయొక్క తన్వం=శరీరమును, జుషస్వ=ప్రవేశింపుము ఇంద్ర=ఓ యింద్రుఁడా! రాతిభిః= నీకు మిత్రులయిన, విశ్వైః=సమస్తులయిన, దేవైః = దేవతలతోఁగూడ, మే=నాయొక్క, తన్వం=శరీరమును, ప్రవిశ్య = ప్రవేశించి, సంరరాణః = మా యొక్క కోర్కెల నిమ్ము, ఆవాం= మేమిద్దరము, బహూనాం=అనేకులయిన, పుంసాం= పురుషులకు. మాతరః=(పితృశబ్దములకె ఏకశేషవృత్తిగాని మాతృశబ్దమునకు లేదు. ఇది ఛాందసము) తల్లిదండ్రులము స్యామ=అయ్యెదము.

తా॥ ఓ. ప్రజాపతీ! త్వష్ట అనఁబడెడి యో బ్రహ్మ! ఇంద్రుఁడా! మీ రందరును మీకు స్నేహితులైన సమస్తమైన దేవతలతోఁగూడ నా శరీరమందుఁ బ్రవేశించి నాకు బలమును కలిగించుఁడు. నా కోర్కెల నన్నియు నొసఁగుడు, మా కనేకులైన తనయులు జనియించునట్లు చేయుఁడు.

మూ॥ ఆ నః ప్రజాం జనయతు ప్రజాపతి రా జరసాయ సమన క్త్వర్యమా అదుర్మంగలీః పతిలోక మావిశ శ న్న ఏధి ద్విపదే శం చతుష్పదే।

పదవి॥ ఆ । నః । ప్రజాం । జనయతు । ప్రజాపతిః । అజరసాయ । సమనక్తు । అర్యమా । అదుర్మంగలీః । పతిలోకం । ఆవిశ । శం । నః । ఏధి ॥ ద్విపదే । శం । చతుష్పదే॥

టీక ప్రజాపతిః=బ్రహ్మ, నః=మా యొద్దరకు, ప్రజాం = సంతానమును, ఆజనయతు=పుట్టించుఁగాక, అర్యమా=సూర్యుడు, ఆజరసాయ=మిడిమిపర్యంతము ఆవాం=మమ్ముల‌ను, సమనక్తు=స్నేహముగలవారినిగా జేయుఁగాక, త్వం= నీవు, అగర్భంగలీః=అమంగళములు లేనిదానవగుచుఅనఁగాసువాసివిగానున్నదానవగుచు, పతిలోకం=పెనిమిటినైన నాయొక్క గృహమును, ఆవిశ = నివశించియుండుము, నః=మా కొరకు, శం=సుఖమును, ద్విపదే=రెండుపాదములుగల మనుష్యులు మొద లగువారికొరకు, శం= సుఖమును, చతుష్పదే = నాలుగు పాదములుగల పశువులు మొదలగువానికొరకు, శం=సుఖమును, ఏధి=వృద్ధిపొందించుము.

తా॥ బ్రహ్మ మాకు సంతానమును గలిగించుఁగాక. సూర్యుఁడు మేము బ్రతికియుండునంత పర్యంతము మమ్ములను స్నేహము గలవారినిగాఁ జేయుఁగాక. నీవు చిరకాలమువరకు సువాసిగానుండి మాకును ఇతరులైనమనుష్యులకును పశువులు మొదలగువానికిని సుఖమును కలుగజేయుచుండుము.

మం॥ తాం పూషం చ్ఛివతమా మేరయస్వ యస్యాం బీజం మనుష్యా వపంతి యా న ఊరూ ఉశతీవిస్రయా౹తె యస్యాముశంతః ప్రహరేమ శేఫం॥

పదవి॥ తాం । పూషన్ । శివతమాం । ఏరయస్వ । యస్యాం । బీజం । మను ష్యాః । వపంతి । యా । నః । ఊరూ । ఉశతీ । విశ్రయాత్తే । యస్యాం । ఉశం తః । ప్రహరేమ । శేఫం॥

టీక॥ పూషన్=ఓసూర్యుఁడా! తాం= ఆపూర్వోక్తమైన నాభార్యను, శివ తమాం=అనుకూలమైనదానిగా,కృత్వా=చేసి,ఏరయస్వ=నావద్దకుఁబ్రేరేపింపుము, మనుష్యాః=మనుష్యులు, యస్యాం=ఏస్త్రీయందు బీజం = వీర్యమును, వపంతి= ఉంచుచున్నారో, యా= ఏ స్త్రీ, ఉశతీ = కోరుచున్నదై, ఊరూ = తొడలను, విసయాత్తే=విడునట్లుగాఁజేయుచున్నదో, వయం=మేము, ఉశంతః=కోరుచున్న వారమై, యస్యాం=దేనియందు, శేఫం=శిశ్నమును, ప్రహరేమ=ప్రయోగించుచు న్నామో, అని వెనుకకన్వయము.

తా॥ ఓ సూర్యుఁడా! స్త్రీలయందుఁ బురుషులు శుక్లమును విడిచిపెట్టుటచే సంతానము కలుగును. కాఁబట్టి యే స్త్రీ యపేక్ష గలదై సంభోగాదులకు దగిన

ప్రయత్న సన్నాహములను జేయుచుండునో యట్టి నా భార్యను నా కనుకూలము యిన దానిగాఁజేసి నా వద్దకుఁ బంపించుము. ఇంతకంటె స్పష్టముగాఁ జెప్పుట విరుద్ధముగా నుండునుగానఁ జెప్పలేను. ఇతి ఏకాదశఖండ సమాప్తః

—♦ ద్వాదశఖండ ప్రారంభః ♦—

మూ॥ అరోహోరు ముపబర్హస్వ బాహుం పరిష్వజస్వ జాయాం సుమనస్యమాన । తస్యాం పుష్యతం మిథునౌ సయోనీ బహ్వీం ప్రజాం జనయంతౌ సరేతసా।

పదవి॥ అరోహ । ఊరుం । ఉప ! బర్హస్వ । బాహుం । పరిష్వజస్య । జాయాం । సుమనస్యమానః । తస్యాం । పుష్యతం । మిథునౌ । సయోనీ । బహ్వీం । ప్రజాం । జనయంతౌ । సరేతసా॥

టీక॥ ఆత్మన్=ఓ ఆత్మా ! ఊరుం = తొడను. ఆరోహ = అధిష్టించుము, బాహుం=హస్తమును, ఉపబహర్స్వ=చాపుము, తస్యాం=దానియందు, సుమనస్యమానః=ప్రేమగలవాఁడవై,జాయాం= భార్యను: పరిష్వజస్వ = ఆలింగనము జేసి కొనుము, పుష్యతం= (మీరిద్దఱు) పుష్టిగలిగి యుండుఁడు, మిథునౌ=మీరు దంపతులై, సయోనీ=కలిసికొనిన యుపస్థేంద్రియమును కలవారై, సరేతసా = వీర్యముతోఁగూడినవారలగుచు, బహ్వీం = విశేషమయిన, ప్రజాం = సంతానమును, జనయంతౌ=పుట్టించుచుండుఁడు.

తా॥ పురుషుఁడు తన ఆత్మతోఁ జెప్పుచున్నాఁడు. ఓ ఆత్మా ! భార్య యందు ప్రేమగలవాఁడవై కటి ప్రదేశము నధిష్ఠించి బాహువులను జాచి భార్యను ఆలింగనము చేసికొనుము. ఇప్పుడు తమ యిద్దఱను గూర్చి చెప్పుచున్నాఁడు. మీరిద్దరు దంపతులై పుష్టిగలవారగుచు సంభోగించి వీర్యమును గ్రహించిన వారలై సంతానమును బుట్టించుచుండుఁడు

మూ॥ ఆదర్రా యారణ్యా యత్రామంథ త్పురుషం పురుషేణ శక్రః । తదేతౌ మిథునౌ సయోని ప్రజయామ్రు తే నేహ గచ్ఛతం ॥

పదవి॥ ఆదర్రా యా । అరణ్యా । యత్ర । అమంథత్ । పురుషం । పురుషేణ ।

శక్రః । తత్ । ఏతా । మిథునా । సయోనీ । ప్రజయా । అమృతేన । ఇహ । గచ్ఛతం॥

టీక॥ ఆద్రిణాయా=నేతితోఁ దడపఁబడిని అరణ్యా=అరణిచేత, అగ్నిం=అగ్నిహోత్రమును, యత్ర=యేప్రకారము, అమంథత్ = మథించెనో, శక్రః=దేవేంద్రుఁడు. పురుషేణ = పురుషరూపమేఢ్రముచే, పురుషం=పురుషుఁడగు గర్భస్థజంతువును, అమంథత్=తరిచెనో, తత్ = ఆ ప్రకారముగా, మిథునా= దంపతులయిన, ఏతా=ఈమీరిద్దరు సయోనీ=కలసికొనినవారలై,ప్రజయా=సంతానమును, అమృతేన=అమృతముచేత, ఇహ=ఇక్కడను, గచ్ఛతం=పొందుఁడు.

తా॥ మ. అత్మలారా ! యజ్ఞాదికము నందరణిచే మథించి యగ్ని నెట్లు పుట్టించెనరో యా తీరున దేవేంద్రుఁడు సంతానమును గలుగ జేయుటకు రతివ్యాపారమును గురించి ప్రోత్సాహ పరచుచున్నాఁడు. గాన దంపతులయిన మీరిద్దరును సంభోగించుటకుఁ గలసికొనిన వారలై యమృతమువలెనే శ్రేయస్కరమగు సంతానమును బొందుదురుగాక.

మం॥ అహం గర్భ మదధా మోషధీ ష్వహం విశ్వేషు భువనేష్వంతః । అహం ప్రజా అజనయం పితౄణా మహం జనిభ్యో అపరీషు పుత్రాన్॥

పదవి॥ అహం । గర్భం । అదధాం । ఓషధీషు । అహం । విశ్వేషు । భువనేషు ॥ అంతః (అహం ॥ ప్రజాః ॥ అజనయం ॥ పితౄణాం । అహం ॥ జనిభ్యః ॥ అపరేషు । పుత్రాన్॥

టీక॥ అహం=నేను, ఓషధీషు = ఓషధుల యందు గర్భం = బీజమును, అదధాం=ధరించితిని, అహం=నేను, విశ్వేషు=సమస్తములయిన, భువనేషు=లోకములయందు, అంతః=లోపమునను, స్థితః = ఉంటిని, అహం=నేను, పితౄణాం=పితృదేవతలయొక్క, అర్థాయ = ప్రయోజనము కొరకు, ప్రజాః = సంతానమును, అజనయం=పుట్టించుచున్నాను, అహం=నేను, జనిభ్యః=ఈ నా భార్యవలనను, అపరీషు=ఇతరులైన కోడండ్రు మొదలగువారి యందును, పుత్రాన్=పుత్రులను, అజనయం=పుట్టించుచున్నాను.

తా॥ శ్రౌతస్మార్త కర్మములయం దియ్యఁబడిన హవిస్సువలన క్రమముగా

ఓషధులయందు బ్రవేశించుటచే ఓషధులయొక్క గర్భమునకు నేనే కారణమాయిన వాఁడను. అనఁగా నగ్నియందుంచబడిన హవిస్సులు సూర్యునింజేరి వృష్టిరూపముగా నోషధులం బ్రవేశించును. అంతరాత్మగా సమస్తభూతములయందును నేనే నండియున్న వాఁడను. పితృదేవతల ఋణమును దీర్చుకొనుటకు నేనే సంతానమును బుట్టించుచున్నాను. ఈ నా భార్యయందు నేనే సంతానమును బుట్టించుచున్నాను. నా తనయుల వలనఁ గోడండ్రయందు సంతానము గలుగుటచే దానికి గారణమయినవాఁడను నేనే.

మూ॥ ప్రతి ణేమా కుమారిణా విశ్వ మాయు ర్వ్యశ్నుతం ఉభాహిరణ్య పేశసా వీతిహోత్రా కృతద్వసూ॥

పదవి॥ ప్రతి్రణా॥ (ప్రతి ణౌ)॥ ఇమా॥ (ఇమా)॥ కుమారిణా। (కుమారిణౌ) విశ్వం॥ ఆయుః। వ్యశ్నుతం। ఉభా। (ఉభౌ)। హిరణ్యపేశసా। వీతిహోత్రా (వీతిహోత్రౌ)॥ కృతవసూ॥

టీక॥ ఇమా=ఈ, ఉభౌ = దంపతులు, ప్రతి్రణౌ =కుమారులు గలవారై, కుమారిణౌ=కుమారికలు గలవారై, హిరణ్యపేశసౌ= బంగారు వంటి రూపము గల వారై వీతిహోత్రౌ=హవిస్సుచేత హోమముచేయువారై, కృవసూ=సంపాదింపఁబడిన ధనముగలవారై, విశ్వం=విశేషమయిన, ఆయుః=ఆయుర్దాయమును. వ్యశ్నుతం=పొందుదుగాక.

తా॥ ఓ. ఆత్మా! ఈ దంతతు లిద్దరును కుమారులు కుమారికలు గలవారై బంగారువంటి కాంతిగలవారై యజ్ఞము మొదలగు కర్మములను జేయువారై ధనమును సంపాదించినవారై పనమాయుర్దాయమయిన నూటపదియారు సంవత్సరముల పర్యంతము జీవింతురు గాక,

మూ॥ దశస్యం త్వామృతాయకం శ మూధో రోమశగ్ం హాథో దేవేషు కృణుతో దువః॥

పదవి॥ దశస్యం। త్వా। అమృతాయకం। శం। ఊధః। రోమశం। హాథః, దేవేషు। కృణుతం। దువః

టీక॥ దశస్యం = యాచకుల కోర్కులనిచ్చుచు, అమృతాయకం=దేవత్వమునుబొందుటకొరకు, రోమశం=రోమములచే వ్యాప్తమైన, ఊధః=ఉపస్థేంద్రియ

ములను. శంమాకః=కలిసికొనునట్లుజేయుడు, దేవేషు=దేవతలవిషయమై, దువః= పరిచర్యను, కృణుతః= చేయుదురుగాక, రోమములు రాకపూర్వ ముపస్థభోగయోగ్యముకాదని యభిప్రాయము.

తా॥ ఓ దంష్ట్రాధారా! యాచకుల కోర్కెలఁ దీర్చుచు పితృఋణమును దీర్చి స్వర్గలోకంబున స్థిరముగా నుండుకొరకు సంతానమును బడయుటకై సంభోగింపుడు. పిమ్మట సంతానము గలవారై స్వర్గలోకసబుననుండి దేవతలు సేవింపు చుండుఁడు. ఇతి ద్వాదశఖండ స్సమాప్తః

—♦ అథ త్రియోదశఖండ ప్రారంభః ♦—

మూ॥ విష్ణు ర్యోనిం కల్పయతు త్వష్టా రూపాణి పిగ్ంశతు ఆసించతు ప్రజ పతి ర్ధాతా గర్భం దధాతు తే॥

పదవి॥ విష్ణుః । యోనిం । కల్పయతు । త్వష్టా । రూపాణి । పింశతు । ఆసించతు । ప్రజాపతిః । ధాతా । గర్భం । దధాతు । తే॥

టీక॥ విష్ణుః=విష్ణుమూర్తి, తే=నీయొక్క యోనిం=భగమును, కల్పయతు= గర్భాదానమునకు సమర్థమయిన దానిగాజేయుగాక, ప్రజాపతిః=నవబ్రహ్మలలో నొకబ్రహ్మ, ఆసించతు = నన్నావేశించి నాచేత వీర్య ముంచఁబడునట్లు చేయుఁ గాక. ధాతా=బ్రహ్మ, తత్=ఆ వీర్యమును, గర్భం=పిండాకృతిగా, దధాతు= చేయుఁగాక, త్వష్టా=ఒకబ్రహ్మ, తస్య=ఆ పిండమునకు. రూపాణి=శిరస్సు మొదలగు నవయవములను. పింశతు=ఏర్పరచి స్ఫుటమానట్టుగాఁ జేయుఁగాక.

తా॥ ఓ చిన్నదానా! నీభగమును విష్ణుమూర్తి సంభోగమునకు సహజమా నట్టు చేయును. నవబ్రహ్మలలో నొకఁడు నీ యందు నావలన రేతస్సు విడువబడు నట్టు చేయును ఒకబ్రహ్మ ఆ రేతస్సును బిండమానట్టు చేయును. ఒకబ్రహ్మ యాపిండమునకు నవయవముల నేర్పరచి ప్రకాశించినట్టు చేయును.

మూ॥ గర్భం ధేహి సినీవాలి గర్భం ధేహి సరస్వతి గర్భం తే అస్వినౌ దేవా వాధత్తాం పుష్కరస్రజా॥

పదవి॥ గర్భం । ధేహి । సినీవాలి । గర్భం । ధేహి । సరస్వతి । గర్భం । తే । అశ్వినౌ । దేవౌ । ఆధత్తాం । పుష్కరస్రజా । (పుష్కరస్రజౌ)॥

టీక॥ సినీవాలి=చంద్రకళతోఁగూడినయమావాస్యచే నధిష్ఠింపబడినదానా! సరస్వతి=సరస్వతిచే నధిష్ఠింపబడినదానా! గర్భం=గర్భమును, ధేహి=ధరింపుము,

పుష్కరస్రజౌ=పద్మమాలలను ధరించిన, అశ్వినౌ=అశ్వినులను, దేవౌ=దేవతలు తే=నీకు, గర్భం=గర్భమును, ఆధత్తాం=చేయుదురుగాక.

తా॥ సినీవాలిచేతను సరస్వతిచేతను ఆవేశింపఁబడిన యో చిన్నదానా ! అశ్వినీదేవతలు సకలకోర్కెల నిచ్చునట్టి పద్మమాలికలను ధరించినవారై నీవు గర్భమును ధరించుటకు ప్రయత్నము చేయుచున్నాను గాన నీవు గర్భమును ధరింపుము.

మూ॥ హిరణ్యయీ అరణీ య న్నిర్మంథతో అశ్వినా తం తే గర్భగ్ం హవామహే దశమే మాసి సూతవే॥

పదవి॥ హిరణ్యయీ । అరణీ । యం । నిర్మంథతః । అశ్వినా । (అశ్వినౌ) । తం । తే । గర్భం । హవామహే । దశమే । మాసి । సూతవే॥

టీక॥ హిరణ్యయీ=బంగారుచే చేయఁబడిన, అరణీ=అరణిచేత, యం=ఏ గర్భమును. నిర్మంథతః = మథించుటవలన, అశ్వినా = అశ్వినీ దేవతలు, పుట్టిరో, తే=నీయొక్క, గర్భం=గర్భమును, తం=అటువంటిదానిగాను, దశమే=పదియవదగు, మాసి=మాసమునందు,సూతవే=కనుటకొరకు,హవామహే=కోరుచున్నాము.

తా॥ బంగారపుటరణిచే మథించినరీతిగా గర్భమును మథించుటవలన యే అశ్వినీదేవతలు పుట్టిరో అట్టి యశ్వినీదేవతలు వలెనే రూప సంపత్తుగల తనయులను బదియవమాసంబున గనుము.

మూ॥ య థేయం పృథివీ మహీ తిష్ఠంతీ గర్భమాదధే ఏవం త్వం గర్భ మాధస్స్వ దశమే మాసి సూతవే॥

పదవి॥ యథా । ఇయం । పృథివీ । మహీ । తిష్ఠంతీ । గర్భం । ఆదధే । యేవం । త్వం । గర్భం । ఆధత్స్వ । దశమే । మాసి । సూతవే॥

టీక॥ మహీ= పెద్దదియగు, ఇయం=ఈ, పృథివీ= భూమి, తిష్ఠంతీ=ఉనికిగలదగుచు, గర్భం=సస్యగర్భమును, యథా=యే ప్రకారముగా, అదధే=ధరించెనో యేవం=ఈ, (ఆ) ప్రకారముగా, త్వం= నీవు, దశమే = పదియవదగు, మాసి= మాసమునందు. సూతవే=కనుటకొరకు, గర్భం=గర్భమును, ఆధత్స్వ=ధరింపుము

తా॥ ఈ విశాలమయిన భూమి వర్షకురియుటచే సస్యరూపమగు గర్భము, నెట్లుధరించెనో, ఆవిధముగానే నీవు గర్భమునుధరించి పదియవదియగు మాసంబున బ్రసవింపుము.

మూ॥ యథా పృథి వ్యగ్నిగర్భా ద్యౌ ర్య థేంద్రేణ గర్భిణీ వాయుర్యథా దిశాం గర్భ ఏవం గర్భం దధామి తే॥

పదవి॥ యథా । పృథివీ । అగ్నిగర్భా । ద్యౌః । యథా । ఇంద్రేణ । గర్భిణీ । వాయుః । యథా । దిశాం । గర్భః । ఏవం । గర్భం । దధామి । తే॥

టీక॥ యథా=యేప్రకారముగా, పృథివీ=భూమి, అగ్నిగర్భా= అగ్నిహోత్రుడు గర్భమందుగలదయ్యెనో, యథా= ఏప్రకారముగాను, ద్యౌః = స్వర్గము, ఇంద్రేణ=దేవేంద్రునిచేత, గర్భిణీ= గర్భము గలదయ్యెనో, వాయుః=వాయువు, దిశాం=దిక్కులకు, గర్భః=గర్భమయ్యెనో, ఏవం=ఈప్రకారముగా, తే=నీకు, గర్భం=గర్భమును, దధామి=చేయుచున్నాను.

తా॥ భూమి యగ్నిహోత్రు నేప్రకారముగా గర్భమందు ధరించెనో, స్వర్గలోకము దేవేంద్రు నేప్రకారముగా గర్భమందు ధరించెనో దిక్కులు వాయువు యే ప్రకారముగా గర్భమందుధరించెనే యాతీరున పుత్రునిగర్భమందు దరింపుము.

మూ॥ విష్ణో శ్రేష్ఠేన రూపే ణాస్యాం నార్యాం గవీన్యాం । పుమాగ్ంసం గర్భ మాధేహి దశమే మాసి సూతవే॥

పదవి॥ విష్ణో । శ్రేష్ఠేన । రూపేణ । అస్యాం । నార్యాం । గవీన్యాం । పుమాంసం । గర్భం । ఆధేహి ! దశమే । మాసి । సూతవే॥

టీక॥ విష్ణో=ఓ విష్ణుమూర్తీ! శ్రేష్ఠేన = శ్రేష్ఠమయిన, రూపేణ = రూపముతోగూడిన, పుమాంసం=పురుషుడగు, గర్భం= గర్భస్థజంతువును, గవీన్యాం= కోరదగిన, అస్యాం=ఈ, నార్యాం స్త్రీయందు, దశమే= పదియవదగు, మాసి= మాసమునందు, సూతవే=కనుటకొరకు, ఆధేహి=చేయుము,

తా॥ ఓ విష్ణుమూర్తీ! ప్రేమింపదగిన, యీ చిన్నదానియందు శ్రేష్ఠమైన రూపము గల పుత్రుని పదియవ మాసమునందు కనునట్లు జేయుము.

మూ॥ నేజమేష పరాపత సపుత్రః పునః రాపత ॥ అస్యై మే పుత్రకామాయై గర్భ మాధేహి యః పుమాన్॥

పదవి॥ నేజమేష । పరాపత । సపుత్ర । పునః । ఆపత । అస్యై । మే పుత్రకామాయై । గర్భం । ఆధేహి । యః । పుమాన్॥

టీక॥ నేజమేష = నేజమేష అను పేరుగల ఓ గ్రహమా ! పరాపత =

పారిపొమ్ము, పునః=తిరిగిరాదలచితివేని, సపుత్రైః= పుత్రునితోఁ గూడినదానవై అపత=రమ్ము, యః=యేగర్భము, పుమాన్=పురుషుఁడగునో, తం=అట్టి, గర్భం= గర్భమును, మే=నాయొక్క భార్యయై, పుత్రకామాయై,=పుత్రులను గోరుచున్న అస్యై=ఈ స్త్రీకొరకు, ఆధేహి=చేయుము.

తా॥ 'నేజమేష' యనఁబడెడి యో గ్రహమా ! గర్భమందుండు శిశువును హింసఁజేయదలచితివేని నిక్కడనుండి పారిపొమ్ము. ఇచ్చట నుండిదలచితివేని హింసఁ జేయకుము. ఈ నా భార్య పుత్రులను గోరుచున్నది, గాన బుత్రుని కలగఁజేయుము.

మూ॥ వ్యస్య యోనిం ప్రతి రేతో గృహాణ పుమా న్పు త్రోధీయతాం గర్భే అంతః తం మాతా దశమాసో భిభర్తి సజా యతాం వీరతమస్స్వానాం॥

పదవి॥ వ్యస్య । యోనిం । ప్రతి । రేతః । గృహాణ । పుమాన్ । పుత్రః । ధీయతాం । గర్భే । అంతః । తం । మాతా । దశ । మాసః । బిభర్తి । సః । జాయ తాం । వీరతమః । స్వానాం॥

టీక॥ యోనిం=భగమును, వ్యస్య=విశాలపరచి, రేతః=వీర్యమును, ప్రతిగృ హాణ=గ్రహింపుము, తే=నీయొక్క, అంతః= లోపమును, గర్భే = గర్భమందు. పుత్రః=పున్నామనరకమునుండి విడిపించు, పుమాన్= పురుషుఁడు, ధీయతాం= ధరింపఁబడుఁగాక, మాతా = తల్లి, తం = ఆ గర్భమును, దశమాసః = పదిమాస ములను, బిభర్తి=భరించుచున్నది, సః=ఆ పురుషుఁడు, స్వానాం=స్వకీయమయిన వారిలో, వీతమః=పరాక్రమవంతుఁడు, జాయతాం=అగుగాక.

తా॥ ఓ చిన్నదానా ! నీవు యోనిని విశాలపరచి రేతస్సును గ్రహింపుము. ఆ రేతస్సు గర్భమందుఁ బుత్రరోపముగా ఘనీభవించును. ఆ గర్భమును తల్లి పది మాసముల పర్యంతము భరించుచున్నది. ఆ పురుషుఁడు తనవారిలో బరాక్రమ వంతుఁ డగుఁగాక.

ఆ తే గర్భో యోని మేతు పుమా న్బాణ ఇవేషు ధిం ఆవీ రోఽజాయతాం పుత్రస్తే దశమాస్యః॥

పదవి॥ ఆ । తే । గర్భః । యోనిం । ఏతు । పుమాన్ । బాణః । ఇవ ॥

ఇషుధిం । ఆ । వీరః । అజాయతాం । పుత్రః । తే । దశమాస్యః॥

టీక॥ తే=నీయొక్క, యోనిం=యోనినిగురించి, పుమాన్=పురుషుఁడగు, గర్భః=గర్భము, ఇషుధిం=అంబులపొదినిగురించి, బాణఇవ=బాణమువలెనే, ఏతు=వచ్చుఁగాక, తే=నీయొక్క, పుత్రః=తనయుఁడు, దశమాస్యః= పదిమాసములు, గర్భమందు ధరింపఁ బడినవాఁడై, వీరః=పరాక్రమ వంతుఁడగుచు, అజాయతాం=పుట్టుఁగాక.

తా॥ అంబులపొదిని బాణమువలెనే నీయోనిని బురుషుఁడు ప్రవేశించి నీ గర్భమందుఁ పదిమాసముల పర్యంతము వృద్ధిపొంది యనంతరము పరాక్రమము గల వాఁడుగా బుట్టుగాక. ఇతి త్రయోదశఖండ సమాప్తః

—♦ అధ చతుర్దశఖండ ప్రారంభః ♦—

మూ॥ కరోమి తే ప్రాజాపత్య మా గర్భో యోని మేతు తే అనూనః పూర్ణో జాయతా మశ్లోణోఽపిశాచధీతః॥

పదవి॥ కరోమి ॥ తే । ప్రాజాపత్యం । ఆ । గర్భః । యోనిం । ఏతు । తే । అనూనః పూర్ణః జాయతాం అశ్లోణః అపిశాచధీతః॥

టీక॥ అహం=నేను, ప్రాజాపత్యం=ప్రజాపతిసంబంధమగుకర్మమును, తే=నీకొఱకు, కరోమి=చేయుచున్నాను. గర్భః=గర్భము, తే=నీయొక్క, యోనిం=యోనినిగూర్చి, ఏతు=వచ్చుంగాక, సః=ఆగర్భము, అనూనః=తక్కువగానిఅవయవములు గలదియగుచు, పూర్ణః=గర్భమందు పదిమాసములు వృద్ధిపొందిన దగుచు అశ్లోణః=కుంటి చెముడు మొదలగునవి లేనిదగుచు అపిశాచధీతః=పిశాచము మొదలగువానిచే బాధింపబడనిదై జాయతాం=పుట్టుఁగాక.

తా॥ ప్రజాపతిసంబంధమైనకర్మము నవఁగా సంభోగమును జేయుచున్నాను గాన జీవము నీయోనిని బ్రవేశించినదై పదిమాసములు పెరిగి సంపూర్ణమయిన యవయవములు గలదియగుచు కుంటి చెవుడు మూగ మొదలగునవి లేనిదై పిశాచము మొదలగువానిచేఁ బీడింపఁబడక పుట్టుఁగాక.

మూ॥ పుమాగ్ స్తే పుత్రో నారి తం పుమా ననుజాయతాం తాని భద్రాణి బీజా న్యృషభా జనయంతు నౌ॥

పదవి॥ పుమాన్ । తే । పుత్రః । నారి ॥ తమ్ । పుమాన్ । అను జాయతాం । తాని । భద్రాణి । బీజాని । ఋషభాః । జనయంతు । నౌ॥

టీక॥ నారి = ఓ స్త్రీ! పుమాన్ పుత్రః=కుమారుఁడు, జాయతాం=పుట్టు గాక, తం= ఆ కుమారిని, అను = అనుసరించు, పుమాన్ = పురుషుఁడు, జాయతాం=పుట్టుగాక, ఋషభాః=సమర్థులగు ప్రజాపతిమొదలగు వారు, తాని=అటువంటి, భద్రాణి=మంగళప్రదములగు, బీజాని=వీర్యములను, నౌ=మాయిద్దరకు, జనయంతు=పుట్టింతురుగాక.

తా॥ ఓ స్త్రీ ! ముందుగాను పిమ్మటను నీకుఁ తనయులే పుట్టుచుందరుగాక. ప్రజాపతి మొదలగువారు మాయిద్దరకు మంగళప్రదములగు వీర్యములను గలుగఁ జేయుదురుగాక.

మూ॥ యాని భద్రాణి బీజా న్యృషభా జనయంతి నః ।
తై స్త్వం పుత్రా న్విందస్వ సా ప్రసూ ర్ధేనుకా భవ॥

పదవి॥ యాని । భద్రాణి । బీజాని । ఋషభాః ॥ జనయంతి । నః ॥ తైః । త్వం ॥ పుత్రాన్ ॥ విందస్వ ॥ సా ॥ ప్రసూః ॥ ధేనుకా ॥ భవ॥

టీక॥ ఋషభాః=ప్రజాపతి మొదలగువారు, భద్రాణి=మంగళకరములగు. యాని=ఏ, బీజాని=బీజములను, నః= మనకు జనయంతి = పుట్టించుచున్నారో, తైః=ఆ బీజములచేత. త్వం=నీవు పుత్రాన్=తనయులను, విందస్వ=పొందుము సా=ఆ పూర్వోక్తమయిన, త్వం=నీవు, ప్రసూః=యీనిన, ధేనుకా=ఆవువలెనే భవ=ఉండుము.

తా॥ ఓ చిన్నదానా ! ప్రజాపతి మొదలగువారు మంగళప్రదములగు నే వీర్యములను మన యిద్దరకుఁ గలుగఁజేసిరో ఆ వీర్యములచె నీవు పుత్రులను బొంది యావు తన దూడలకు నే రీతి పాలిచ్చి పోషించునో యా తీరున నీ తనయులకు క్షీరముల నిచ్చి పోషింపుము.

మూ॥ కామసమృధ్యతాం మహ్యమపరాజిత మేవమే। యం
కామం కామయే దేవ తం మే వాయో సమర్థయ॥

పదవి॥ కామప్రం । ఋధ్యతాం । మహ్యం । అపరాజితం । ఏవ । మే ।
యం । కామం । కామయే । దేవ । తం । మే । వాయో । సమర్థయ॥

టీక॥ మే = నాయొక్క, ఇదం= ఈ, కర్మ=కర్మము, మహీం=నాకోరకు, కామప్రం=కోరికలనుపూర్తిగానిచ్చునదై, అపరాజితమేవ=వ్యర్థము కానిదగుచు

బుధ్యతాం=సమృద్ధిని బొందుఁగాక, దేవ= దేవుఁడవగు, వాయో = వాయువా! యం=యే కామం=పుత్రుఁడు జనియించవలయునను కోరికను, కామయే= కోరుచున్నానో, మే= నాయొక్క, తం = ఆ కోరికను, సమర్ధయ = సిద్ధించునట్లు చేయుము.

తా॥ నేఁ జేయునట్టి యీ కర్మము కోరికల నిచ్చునదియు, వ్యర్థముకానిదియు నగుఁగాక. ఓ వాయువా! పుత్రులు కావలయునని నేఁ గోరునట్టి కోరికను సఫలమయిన దానిగాఁ జేయుము.

మూ॥ అనుహావం పరిహావం పరీవాదం పరిక్షపం ॥ దుస్స్వప్నం దురుదితం త ద్ద్విషద్భ్యోదిశా మ్యహం॥

పదవి॥ అనుహావం । పరిహావం । పరీవాదం । పరిక్షపం । దుస్స్వప్నం । దురుదితం । తత్ । ద్విషద్భ్యః ॥ దిశామి । అహం ॥

టీక॥ అనుహావం=వెనుకఁ బిలుచుటయు, పరిహావం=అంతటఁ బిలుచుటయు పరీవాదం= నిందించుటయు, పరిక్షపం = దగ్గు తుమ్ము మొదలగునవియు, దుస్స్వప్నం=దుష్టమయినస్వప్నమును, దురుదితం = అయోగ్యమయినరోదనము మొదలైనయే దుశ్శకునములు కలవో, తత్ =దానిని, జాతావేకవచనం, అహం= నేను, ద్విషద్భ్యః=శత్రువులకొరకు, దిశామి=ఇచ్చుచున్నాను.

తా॥ శుభకార్యములఁగూర్చి పోవుచుండఁగా ప్రతిబంధకములైన (1) వెనుకఁబిలుచుట, (2) అన్నిప్రక్కలనుండి పిలుచుట, (3) నింద సంభవించుట, దగ్గు తుమ్ము మొదలగునవి తటస్థించుట, చెడుకలఁగనుట, రోదనము వినుట, మొదలగు నే దుశ్శకునములుకలవో వాని నన్నిటిని నాశత్రులను జెందునట్లు చేయుచున్నాను.

మూ॥ అనుహూతం పరిహూతగ్ం శకునే ర్య దశాకునం । మృగస్య స్రుత మక్ష్ణయా త ద్ద్విషద్భ్యోదిశా మ్యహం

పదవి॥ అనుహూతం । పరిహూతం । శకునేః । యత్ । అశాకునం । మృగస్య । సృతం । అక్ష్ణయా । తత్ । ద్విషద్భ్యః । దిశామి । అహం॥

టీక॥ అనుహూతం=వెనుకపిలువఁ బడుటయు, పరిహూతం=అన్నిదిక్కులనుండి పిలువబడుటయు, శకునేః= పక్షిసంబంధమగు, యత్ = ఏ, అశాకునం = దుశ్శకునము, మృగస్య=మృగముయొక్క, అక్ష్ణయాస్రుతం = అపసవ్యముగా నడు

చుటయు మొదలగునవి యేవి కలవో, తత్ = అది (అవి) ద్విషద్భ్య = శత్రువుల కొరకు, అహం= నేను, దిశామి= చేయుచున్నాను.

తా॥ వెనుకనుండి పిలువఁబడుట, యన్నిదిక్కులనుండి పిలువఁబడుట, పక్షులు మృగములు, వీనిసంబంధమగు నపసవ్యగమనము. మొదలగువానివలన నే దుశ్శకునము సంభవించునో యా దుశ్శకునము నాశత్రువులను జెందుచుండుఁగాక.

మూ॥ ఆరా త్తే అగ్ని ర స్త్వారా త్పరశు రస్తు తే నివాతే త్వాఽభివర్షతు స్వస్తి తేఽస్తు వనస్పతే స్వస్తి మేఽస్తు వనస్పతే॥

పదవి॥ ఆరాత్ । తే । అగ్నిః । అస్తు । ఆరాత్ । పరశుః । అస్తు । తే । నివాతే । త్వా । అభివర్షతు । స్వస్తి । తే । అస్తు । వనస్పతే । స్వస్తి । మే । అస్తు । వనస్పతే॥

టీక॥ వనస్పతే= ఓ వృక్షమా! తే= నీకు, ఆరాత్ =దూరమందు, అగ్నిః = అగ్నిహోత్రుఁడు, అస్తు= ఉండుఁగాక, తే= నీకు, ఆరాత్ = దూరమందు, పరశుః= గొడ్డలి. అస్తు= ఉండుఁగాక, నివాతే= వాయువు లేకుండఁగా, త్వా= నినుగురించి అభివర్షతు = వర్షము కురియుఁగాక, వనస్పతే = ఓ వృక్షమా ! తే= నీ కొఱకు, స్వస్తి= శుభము అస్తు= అగుఁగాక, వనస్పతే = ఓ వృక్షమా ! మే = నాకొరకు, స్వస్తి= శుభము. అస్తు= అగుఁగాక.

తా॥ ఓ వృక్షమా ! నీ వగ్నిచే దహింపఁబడక గొడ్డలిచే నఱుకఁ బడక * గాలి లేని వర్షముచేఁ బెరిఁగి శోభస్కరముగా వృద్ధిపొందుము. నాకు శుభ మగు చుండుఁగాక.

మూ॥ నమ శ్శకృత్సదే రుద్రాయ నమో రుద్రాయ శ్శకృత్సదే। గోష్ఠ మసి నమ స్తే అస్తు మా మా హింసీః॥

* (గాలియుండినచో వృక్షమునకు భంగము కలిగించున గాన)

పదవి॥ నమః । శకృత్సదే । రుద్రాయ । నమః । రుద్రాయ । శకృత్సదే గోష్ఠం । అసి ॥ నమః । తే । అస్తు । మా । మా । హింసీః॥

టీక॥ శకృత్సదే= గోమయనివాసుండగు, రుద్రాయ= రుద్రునికొరకు, నమః= నమస్కారము (నమోరుద్రాయ పునరుక్తిః) శకృత్ = గోమయమా ! గోష్ఠం= ఆవులయందున్నదానవు, అసి= అయితివి, తే= నీకొరకు, నమః = నమస్కారము,

అస్తు=అగుఁగాక, మా=నన్ను, మాహిగ్ంసీః=బాధపెట్టకుము.

తా॥ గోమయమందు నివాసుండగు అనఁగా బవిత్రస్వరూపుఁడగు రుద్రుని కొఱకు నమస్కారముజేసెద. ఓ గోమయమా! నీవు గోవులయందున్నదానవైతివి. కావున గోవులు నన్ను హింసింపనట్లు నీవును నన్ను హింసింపకుము.

మం॥ సి గసి నసి వజ్రో నమస్తే అస్తు మా మా హిగ్ంసీః॥

పద॥ సిక్ । అసి । న । అసి । వజ్రం । నమః । తే । అస్తు । మా । మా। హిగ్ంసీః॥

టీక॥ సిక్=వస్త్రముల యంచుతో సమానమయినదానవు, అసి= అయితివి, వజ్రః=వజ్రాయుధము, నసి(నాసి)=కావు, తే=నీకొఱకు, నమః=నమస్కారము, అస్తు=అగుఁగాక, మా=నన్ను, మాహిగ్ంసీః=బాధపెట్టకుము.

తా॥ ఓ గోమయమా! వస్త్రముయొక్క యంచువలె మృదువైన దానవైతివి వజ్రాయుధమువలె తీక్ష్ణమయినదానవు కావు. కాన నీకు నమస్కారము జేసెద నన్ను హింసింపకుము.

మం॥ ఉద్గాతేవ శకునే సామ గాయసి బ్రహ్మపుత్ర ఇవ సవనేషు శగ్ంశిస్వస్తిన శకునే అస్తు ప్రతి న స్సుమనా భవ॥

పద॥ ఉద్గాతా । ఇవ ॥ శకునే । సామ । గాయసి । బ్రహ్మపుత్రః ॥ ఇవ । సవనేషు ॥ శంససి । స్వస్తి । నః । శకునే । అస్తు । ప్రతి । నః । సుమ ॥ నాః । భవ॥

టీక॥ హే శకునే=ఓ పక్షీ, ఉద్గాతేవ=ఉద్గాతవలెనే సామ=సామవేదమును, గాయసి = గానముఁ జేయుచున్నావు. బ్రహ్మపుత్రఇవ = బ్రాహ్మణాచ్ఛంసియను ఋత్విక్కువలెనే, సవనేషు= యజ్ఞములవిషయమై, శంససి=చెప్పుచున్నావు, నః=మాకొఱకు, స్వస్తి = శుభము, అస్తు= అగుఁగాక, నః ప్రతి= మముఁ గూర్చి, త్వం=నీవు, సుమనాః=మంచి మనస్సుగలదానవు, భవ=అగుము.

తా॥ ఓ పక్షి! శ్రవణానందముగా నీవు ధ్వనించేయుట యజ్ఞమునం దుద్గాతసామవేదమును గానముఁ జేసినట్లువలెనే యుండెను. "బ్రాహ్మణాచ్ఛంసి" యని ఋత్విక్కు యజ్ఞమునందు వేదము సూత్రములు మొదలగునవి పల్కి యజ్ఞము ను జేయించినట్లువలెనే యుండెను గాన మాయందుఁ బ్రేమగలదానవై మాకు మేలు ను గలుగఁజేయుచుండుము. ఇతి చతుర్థఖండ స్సమాప్తః

—♦ అథ పంచదశఖండ ప్రారంభః ♦—

మూ॥ ప్రాతరగ్నిం ప్రాత రింద్రగ్ం హవామహే ప్రాత ర్మిత్రా వరుణా ప్రాత రశ్వినా ప్రాత ర్భగం పూషణం బ్రహ్మణ స్పతిం ప్రాత స్సోమ ముత రుద్రగ్ం హువేమ॥

పదవి॥ ప్రాతః । అగ్నిం । ఇంద్రం । హవామహే । ప్రాతః । మిత్రా(వరుణా । ప్రాతః । అశ్వినా । ప్రాతః । భగం । పూషణం । బ్రహ్మణ స్పతిం । ప్రాతః । సోమం । ఉత । రుద్రం । హువేమ ।

టీక॥ ప్రాతః = ఉదయమున, అగ్నిం = అగ్నిహోత్రుని, ప్రాతః=ఉద యమున, ఇంద్రం = దేవేంద్రుని, ప్రాతః = ఉదయమున మిత్రావరుణా=సూర్య వరుణులను, ప్రాతః = ఉదయమున, అశ్వినా = అశ్వినీదేవతలను, హవామహే= పిలుచుచున్నాము, ప్రాతః = ఉదయమున, భగం = భగుఁడనుసూర్యుని, పూష ణం = పూషణుఁడనుసూర్యుని, బ్రహ్మణస్పతిం = బృహస్పతిని, ప్రాతః = ఉద యమున. సోమం = చంద్రుని, ఉత = ఇంతియేకాదు, రుద్రం = రుద్రుని, హువేమ = పిలుచుచున్నాము.

తా॥ ఉదయమున స్నానసంధ్యావందనాదికృత్యములను జేసి యగ్నిహోత్ర మునుజేయుచు అగ్ని, ఇంద్రుడు, మిత్రావరుణులు. అశ్వినులు,భగుడు, పూషణుడుఁ బృహస్పతి, చంద్రుడు, రుద్రుడు మొదలగు దేవతలను గురించి హోమముఁ జేయుచున్నాను.

మూ॥ ప్రాత ర్జితం భగముగ్రగ్ం హువేమ వయం పుత్ర మదితే ర్యో విధర్తా ఆధ్రశ్చిద్యం మన్యమాన స్తురశ్చి ద్రాజా చి ద్యం భగం భ క్షీ త్యాహ॥

పదవి॥ ప్రాతః । జితం ।భగం । ఉగ్రం । హువేమ । వయం । పుత్రం । అదితేః । యః । విధర్తా । ఆధ్రః । చిత్ । యం । మన్యమానః ।తురః । చిత్ । రాజా । చిత్ । యం । భగం । భక్షు। ఇతి । ఆహ.

టీక॥ ప్రాతః = ఉదయమునుండియు, జితం = ప్రకాశించువాఁడును, ఉగ్రం = తేజశాలియైన, భగం = భగుఁడను సూర్యుని, వయం = మేము, హువేమ, పిలుచుచున్నాము, యః = ఎవఁడు విధర్తా = అంతయును ధరించి యున్నాఁడో, తం = అటువంటి, అదితేః = అదియొక్క. పుత్రం = కుమారు డైన భగుని హువేమ=పిలుచుచున్నాము, ఆధ్రశ్చిత్ =దరిద్రుఁడైనను; తురశ్చిత్

త్వరపడుచున్నవాడైనను, రాజాచిత్ = రాజైనను, యం=ఏ, భగం=భగుడను సూర్యు భక్షీ=సేవింపువివలయును- ఇతి = ఈ (యని వెనుక కన్వయము) ఆహ =పలుకు చున్నాడో.

తా॥ ఏ భగుడు వర్షము మొదలగువానిచే బ్రపంచము నంతయు ధరించు యున్నాడో దరిద్రుడైనను త్వరతోఁ గూడినవాడైనను రాజైనను ఏభగుని ధ్యానించుచు నందఱచే భగుడు సేవింపఁబడఁదగినవాఁడని చెప్పుచున్నారో, యుద యము నుండియుఁ బ్రకాశించువాఁడను నితరులచేఁ దిరస్కరింపఁబడనివాఁడు నగు ఆ భగుఁడను సూర్యుని బిలుచుచున్నము.

మూ॥ భగ ప్రణేత ర్భగ సత్యరాధో భ గేమాం ధియముదవదద
న్నః భగ ప్రణో జనయ గోభిరశ్వైర్భగ ప్రనృభిర్నృవంత
స్స్యామ॥

పదవి॥ భగ । ప్రణేతః । భగ । సత్యరాధః । భగ । ఇమాం ధియం । ఉదవ। దదత్ । నః । భగ । ప్ర । నః । జనయ । గోభిః । అశ్వైః । భగ । ప్ర । నృభిః నృవంత । స్యామ ॥

టీక॥ ప్రణేతః = అంతర్యామియైనవాఁడవైన భగ = భగుఁడనఁబడెడియో సూర్యుఁడా!, భగశబ్దముయొక్క పునఃపునరుక్తి యాదరార్థము, సత్యరాధః =సత్య మేధనముదాకల, త్వం = నీవు, ఇమాం = ఈ, ధియం = (శత్రువులను బాధింప వలయు ననెడి) బుద్ధి యిచ్చనుగుణించి, ఉదవ = లెమ్ము, నః – మాకు, దదత్ = ఇష్టములను ఇమ్ము భగ= ఓ భగుఁడా !, గోభిః =ఆవులచేతను, అశ్వైః =గుఱ్ఱముల చేతను, నః = మనుష్యులను, ప్రజనయ =సమృద్ధిగలవారినిగాఁ జేయుము, భగ = ఓ భగుఁడా !, నృభిః = దాసీదాలజనముచేత, నృవంతః = అనేకజనము కలవారము ప్రస్యామ = ముఖ్యులి యగుదుము.

తా॥ ఓ భగుఁడా ! శత్రువులను నశింపఁ జేయవలయు ననెడి నా కోరికను నెఱవేర్చుటకు లేచి యిటురమ్ము. నీవు ప్రపంచమున కంతయు నియామకుఁడవు సత్యమగు దానశక్తి గలవాఁడవు గాన నిన్ను వేడుచున్నాను నా యిష్టముల నిమ్ము ఓభగుఁడా ! మాకుఁ బశువులను గుఱ్ఱములను సమృద్ధిగాఁ గలుగఁజేసి దాసీదాసవర్గ మును గలుగఁజేసి జను లనేకులు నాయింట నుండునట్లు చేయుము.

మూ॥ ఉతేదానీం భగవంత స్స్యా మోత ప్రపిత్వ ఉత మధ్యే
అహ్నాం ! ఉ తోదితా మఘవం త్సూర్యస్య వయం దేవా
నాగ్ం సుమతౌ స్యామ ॥

పదవి॥ ఉత । ఇదానీం । భగవంతః । స్యామ । ఉత । ప్రపిత్వే । ఉత మధ్యే । అహ్నాం । ఉత । మఘవన్ । సూర్యస్య । వయం । దేవానాం సుమతౌ । స్యామ ॥

టీక ॥ ఉత = ఇంతే కాదు, ఇదానీం = ఇప్పుడు, ఉత = ఇంతియే కాదు ప్రపిత్వే = సాయంకాలమంతను, ఉత = ఇంతియే కాదు, మధ్యే అహ్నాం = మధ్యాహ్నమంగును, ఉత = ఇంతియే కాదు, సూర్యస్య = సూర్యుని యొక్క, ఉదితా = ఉదయము కలుగుచుండఁగా మఘవన్ = ధనముగలవాఁడా! దేవానాం = దేవతల యొక్క. సుమతౌ = అనుగ్రహబుద్ధియందు, స్యామ = అయితిమి ॥ అనఁగా నను గ్రహము పొందితిమి, వయం = మేము, భగవంతః = భగుఁడనుసూర్యుని సేవించు వారము. స్యామ = అయితిమి.

తా॥ ధనముగల యో భగుఁడా! ప్రాతఃకాలమందును మధ్యాహ్నమందును సాయంకాలమందును మఱియు నన్ని కాలములందును భగుఁడనుసూర్యుని సేవించు టచే భగవంతుల మైతిమి. మఱియు భగునియనుగ్రహమువలన సమస్తదేవతల యను గ్రహముగలవార మైతిమి.

మూ॥ భగ ఏవ భగవాగ్ం అస్తు దేవా స్తేన వయం భగవంత స్స్యామ । తం త్వా భగ సర్వ ఇజ్జోహవీమి స నో భగ పుర ఏతా భ వేహ

పదవి॥ భగః । ఏవ । భగవాన్ । అస్తు । దేవాః । తేన । వయం । భగ వంతః । స్యామ । తం । త్వా । భగ । సర్వః । ఇత్ । జోహవీమి । సః । నః । భగః । పురః । ఏతా । భవ । ఇహ ॥

టీక॥ దేవాః = ఓదేవతలారా! భగఏవ = భగుఁడెయ్యేవే, భగవాన్ = భగవంతుఁడు, అస్తు = అగుఁగాక, తేన = ఆ భగునిచేత, వయం = మేము భగవంతః = భగవంతులము, స్యామ = అయితిమి, భగ = ఓభగుఁడా! తం = అటు వంటి. త్వా = నిన్ను, సర్వః = సమస్తజనము, జోహవీమి = సేవించుచున్నది. (పురుషవ్యత్యయః) భగ = ఓభగుఁడా! సః = అటువంటి. త్వం = నీవు, ఇహ = ఈ కర్మమునందు, నః = మాయొక్క, పురః = ముందు, స్థితః = ఉండినవాఁడవై, ఏతా = ప్రేరేపణఁజేయువాఁడవు భవ = అగుము.

తా॥ భగశబ్దమునకు భగుఁడు అనియు షడ్గుణైశ్వర్యసంపత్తు అనియు రెండు ధర్మములు. ఇక్కడ శ్లేషచేఁ జెప్పబడుచున్నది ఓదేవతలారా! భగుఁడు

భగవంతుఁడు. ఆ భగునిచే మేము భగవంతుల మైతిమి. ఓభగుఁడు ! అటువంటి నిన్ను సర్వజనులు సేవించుచున్నారు. అట్టిభగవంతుఁడవైన నీవు మేము చేయు నట్టికర్మమునందు మాముందుండి మాకు సహాయుఁడవై ప్రేరేపించుచుండుము.

మూ॥ స మధ్వరా యోషసో నమంత దధిక్రావేవ శుచయే పదాయ అర్వాచీనం వసువిదం భగం నో రథ మి వాశ్వా వాజిన ఆవహంతు॥

పదవి॥ సం । అధ్వరాయ । ఉషసః । అనమంత । దధిక్రావా । ఇవ । శుచయే । పదాయ । అర్వాచీనం । వసువిదం । భగం । నః । రథం । ఇవ । అశ్వాః । వాజినః । ఆవహంతు॥

టీక॥ ఉషసః = ఉషఃకాలములు, శుచయే = పరిశుద్ధమైన, పదాయ = స్థానముకొఱకు, దధిక్రావేవ = సూర్యుఁడువలెనే, అధ్వరాయ = అగ్నిహోత్రముల కొఱకు, సమనమంత = ప్రయత్నపడుఁగాక, వాజినః = వేగముగల, అశ్వాః = గుఱ్ఱములు, రథమివ = రథములవలెనే, వసువిదం = ధనసంపత్తు గల, భగం = భగుని, నః = మాకు, అర్వాచీనం = అభిముఖునిగా, ఆవహంతు = పొందించుఁగాక.

తా॥ సూర్యుఁ డెట్లు పవిత్రము చేయుటకొఱఁకి ప్రయత్నించునో యా తీరుననే ప్రాతఃకాలములు గృహస్థులచే అగ్నిహోత్రములను జేయుంచుటకొఱకు, ప్రయత్నపడుఁగాక. వేగముగల గుఱ్ఱములు రథమును వహించి యజమానునెదుట దాని నెట్లు పెట్టునో యా తీరుననే యుషఃకాలములు ధనపతియగు భగుని మా యెదుట, బెట్టుఁగాక.

మూ॥ అశ్వావతీ ర్గోమతీ ర్న ఉషాసో వీరవతీ స్సద ముచ్ఛంతు భద్రాః ఘృతం దుహానా విశ్వతః ప్రపీనా యూయం పాత స్వస్తిభి స్సదా నః॥

పదవి॥ అశ్వావతీః। గోమతీః । నః । ఉషాసః । వీరవతీః। సదం। ఉచ్ఛంతు। భద్రాః . ఘృతం । దుహానాః । విశ్వతః । ప్రపీనాః । యూయం । పాత । స్వస్తిభిః ! సదా । నః॥

టీక॥ ఉషాసః = ఉషఃకాలములు, అశ్వావతీః = గుఱ్ఱములు గలవియై, గోమతీః = పశువులుగలవియై, వీరవతీః = తనయులుగలవియై, నః = మమ్ముల గూర్చి, సదం = ఎల్లప్పుడు, ఉచ్ఛంతు = ఉద్భాసించుఁగాక, హే ఉషాసః=

ఓయుషః కొలములారా! భద్రాః = మంగళప్రదములైన, యూయం = మీరు, ఘృతం = నేతిని, దుహానాః = పిదుకువారలై, విశ్వతః=అంతటను, ప్రపీనాః= వృద్ధిపొందుచున్న వారలై, సదా = ఎల్లప్పుడు, నః = మమ్ములను, స్వస్తిభిః = శుభములచేత, పాత = రక్షింపుడు.

తా॥ ఓయుషఃకొలములారా! మీరు దుదయించుచున్న వారలై యెల్లప్పుడు మమ్ములను పుత్రులు గలవారిగను, పశువులు గలవారిగాను, తనయులు గలవారిగాను, జేయుఁడు, మంగప్రదములైనమీరు పాలు, ఘృతము, మొదలగువానినొసగుచుఁ బ్రపంచము నందంతట వృద్ధిపొందుచు మాకు శుభముల నొసఁగుచు నెల్లప్పుడుమమ్ములను రక్షింపుడు ఇతి పంచదశఖండ స్సమాప్తః.

—♦ అథ షోడశఖండప్రారంభః ♦—

మం॥ ఇమాం ఖనా మ్యోషధీం వీరుధం బలవత్తమాం యయా సపత్నీం బాధతే యయా సంవిదతే పతిం॥

పదవి॥ ఇమా । ఖనామి । ఓషధీం । వీరుధం । బలవంత్తమాం । యయా । సపత్నీం । బాధతే । యయా । సం । విందతే । పతిం॥

టీక॥ వీరుధం = అనేకవిధములుగానలుకొనునట్టియు, బలవత్తమాం = మిక్కిలిబలముగలదియునగు, ఇమాం = ఈ, ఓషధీం = లతావిశేషమును ఖనామి = త్రవ్వుచున్నాను, యయా = ఏతీగచేత, సపత్నీం = సవతిని, బాధతే = బాధించుచున్నదో, యయా = ఏతీగచేత, పతిం = పతని, సంవిందతే = బాగుగాఁబొందుచున్నదో (అనివెనుకకన్వయము).

తా॥ ఏలతావిశేషముచే సవతిని బాధించి పెనిమిటిని బొందునో యనేకవిధములుగా నల్లుకొనునదియు బలముగలదియునగు లతావిశేషమును దవ్వుచున్నాను అని భార్య భర్తృవశ్యకర్మమును జేయుచున్నది.

మం॥ ఉత్తానపర్ణే సుభగే సహమానే సహస్వతి సపత్నీంమే పరాధమ పతిం మే కేవలం కృధి॥

పదవి॥ఉత్తానపర్ణే । సుభగే । సహమానే । సహస్వతి । సపత్నీం । మే । పరాధమ । పతిం । మే । కేవలం । కృధి॥

టీక॥ ఉత్తానపర్ణే = ఎతబడిన ఆకులుగలిగి, సుభగే = సౌభాగ్యమునొసఁగుచు, సహమానే = సవతిని, సహించుచు. సహస్వతి = మిక్కిలి బలముగలిగియుండెడుదియో లతావిశేషమా! మే = నాయొక్క, సపత్నీం= సవతిని, పరాధమ= పారఁ

దోలుము, మే = నాకు (నాయందు) పతిం = పెనిమిటిని, కేవలం = ముఖ్యము గాఁ ప్రేమకలవానినిగా, కృధి=చేయుము.

తా॥ ఎత్తబడినయాకులును సౌభాగ్యనిచ్చుటయు సవతులనెదిరించుటయు మిక్కిలిబలమునుగల యోలతా విశేషమా! నాసవతిని పొఁడోలి నా పెనిమిటికి నాయందనురాగము స్థిరముగానుండునట్లు చేయుము.

మూ॥ ఉత్తరాహ ముత్తరఉత్త రేదుత్తరాభ్యః । అథాసపత్నీ యా మమాధరా సాఽధరాభ్యః॥ ।

పదవి॥ ఉత్తరా । అహం । ఉత్తరే । ఉత రా । ఇత్ । ఉత్తరాభ్యః అథ । సపత్నీ । యా । మమ । అధరా । సా । అధరాభ్యః ॥

టీక॥ ఉత్తరే =ఉత్కృష్టమైనదానా!, ఉత్తరా =అధికురాలనైన,అహం = నేను, ఉత్తరాభ్యః = అధికులకంటె, ఉత్తరా = అధికురాలను, భూయాసం = అయ్యెదను, మమ = నాకు, యా = ఏ, సపత్నీ = సవతికలదో సా = ఆ సవతి, అధరాభ్యః = తక్కువవారిరంటె,అరాద = తక్కువది. భవతు = అగుఁగాక!

తా॥ ఉత్కృష్టమైన లతావిశేషమా!స్వతస్సిద్ధముగా నధికురాల నైన నేను నీ సహాయముచే నుత్తములకంటె నుత్తమురాల నయ్యెదను నా సవతి హీనులకంటె హీనురా లగుఁగాక॥

మూ॥ న హ్యస్యై నామ గృహ్ణామి నో అస్మిన్ రమతే జనే । పరా మేవ పరావతగ్ం సపత్నీం నాశయామసి॥

పదవి॥ న । హి । అస్యై । నామ । గృహ్ణామి । నో । అస్మిన్ । రమతే । జనే । పరాం । ఏవ । పరావతం । సపత్నీం । నాశయామసి॥

టీక॥ అస్యై = ఈ సవతియొక్క, నామ= పేరిని, న గృహ్ణామి = గ్రహించను, సా = ఆసవతి, అస్మిన్=ఈ, జనే = మనుష్యునియందు, నో రమతే = ఇష్టమైనదికాదు, పరమేవపరావతం = మిక్కిలి దూరమందుండుఁగాక, సపత్నీ = సవతిని, నాశయామసి = నశింపుచేయుచున్నాను.

తా॥ సవతి నాకిష్టమైనది కాకపోవుటచే దానిపేరునైనను స్మరింపను. అది దూరముగా వెళ్ళఁగొట్టబడుఁగాక లేదా దానిని నశింపుచేయుచున్నాను.

మూ॥ అహ మస్మి సహమానా ఽథ త్వ మసి సాసహిః ఉభే! సహస్వతీ భూత్వా సపత్నీం మే సహావహై॥

పదవి॥ అహం । అస్మి । సహమానా । అథ । త్వం । అసి । సా । సహిః ।

ఉభే । సహాస్వతీ । భూత్వా । సపత్నీం । మే । సహావహై.

టీక॥ అహం = నేను, సహమానా = సవతులను నిరాకరించుదానను. అస్మి = అయితిని, అథ = అనంతరము, సా = అపూర్వోక్తమైన, త్వం = నీవు, సహీః = సహించుదానవు, అసి = అయితివి, ఉభే = మనమిద్దఱము, సహాస్వతీభూత్వా = బలముగలవారమై, మే = నాయొక్క, సపత్నీం = సవతిని, సహావహై = నిరాకరింపఁగలము.

తా॥ ఓ లతావిశేషమా ! నాస వతిని నేను నిరాకరింప సమర్థురాలను. నీవు సమర్థురాలవు. గాన మన మిద్దఱ మేకీభవించి నా సవతిని వెళ్ళఁగొట్టెదము.

మూ॥ ఉప తేఽధాగ్ం సహమానా మభి త్వాఽధాగ్ ంసహీయసా మా మను ప్ర తే మనో వత్సం గా రివ ధావ త్పథా వా రివ ధావత్ ॥

పదవి॥ ఉప । తే । అధాం । సహమానాం । అభి । త్వా । అధాం । సహీయసా । మాం । అను । ప్ర । తే । మనః వత్సం । గాః । ఇవ । ధావత్ । పథా । వాః । ఇవ । ధావత్.

టీక॥ తే = నీయొక్క, ఉపాధాం = సమీపమందున్నట్టి, సహమానాం = సహనముగల. మాం = నన్ను. త్వామభిధాం = నీ సమీపమందున్న, ఇమాం = ఈ స్త్రీని, సహీయసా = సహనముగలమనస్సుచే, దృష్ట్వా = చూచి, తే = నీయొక్క మనః = మనస్సు, గాః = ఆవు. వత్సమివ = దూడనుగూర్చివలెనే, వాః=ఉదకము పథేవ = పల్లపుమార్గమువలెనే మామను = నన్నుగూర్చి ప్రధావత్ = పఱుగెత్తుకొనివచ్చుఁగాక.

తా॥ దూడనుగూర్చి యావువలెనే జలము పల్లమునకువెళ్ళునట్లుగా మాయిద్దఱిలో నాయందనురాగము కలవాఁడవగుము.

ఇతి షోడశఖండ సమాప్తః

... అథ సప్తదశఖండ ప్రారంభః ...

మూ॥ ఉదసౌ సూర్యో అగా దుదయం మామకో భగః అహం త ద్విద్వలా పతి మభ్యసాక్షి విషాసహిః॥ ।

పదవి॥ ఉత్ । అసౌ । సూర్యః । ఉదయం । మామకః । భగః । అహం

తత్ । విద్వాలా । పతిం । అభి । అసాక్షి । విషాసహిః॥

టీక॥ అసౌ = ఈ సూర్యుడు, యథా = ఏప్రకారముగా, ఉదగత్ = ఉదయించి వృద్ధిపొందుచున్నాడో, తథా=అప్రకారముగా, అయం=ఈ, మామకః= నాసంబంధమైన, భగః =ఐశ్వర్యము, ఉదగత్ = వృద్ధిపొందుగాక, తత్ = ఆ కారణమువలన, అహం=నేను, విద్వాలా=తెలిసికొనినదాననై, విషాసహిః=మిక్కిలి సహించుదాననై, పతిం = పెనిమిటిని, అభ్యసాక్షి = స్వాధినము జేసుకొనియదను.

తా॥ ఈసూర్యుడుదయించి వృద్ధిపొందునట్లుగా, వృద్ధిపొందు, నా భాగ్యమునుబట్టి ఓర్పుగలదాననై తెలివిగలదాననై నా పెనిమిటిని స్వాధీనముచేసి కొనియదను,

మూ॥ అహం కేతు రహం మూర్ధాఽహ ముగ్రా వివాచనీ మమే దనుక్రతుం పతి స్సేహానాయా ఉపాచరేత్ ॥

పదవి॥ అహం । కేతుః । అహం । మూర్ధా । అహం । ఉగ్రా । వివాచనీ । మమ । ఇత్ । అను । క్రతుం । పతిః । సేహానాయాః । ఉవ (ఉప)! ఉపచరేత్॥

టీక॥ అహం = నేను, కేతుః = రెండువంశములకు, ప్రధానురాలనగుదునుగాక, అహం = నేను, మూర్ధా = ఉన్నతస్థానమందుండుగాక, అహం = నేను, ఉగ్రా = చురుకుదనముగలదానా నగుగాక, అహం = నేను, వివాచనీ = నిర్ణయము చేయగలదానా నగుగాక, పతిః = నా పెనిమిటి, సేహానాయాః = సమర్థురాలనైన, మమేత్ = నాయొక్క, క్రతుం = క్రియను, అను = అనుసరించి, ఉపాచరేత్ = ఆచరించుచుండుగాక

తా॥ నేనే మాతాపితృవంశముల రెంటిని దరింపజేయు సంతానము గలదాననై స్త్రీలలో నగ్రగణ్యురాలనై చురుకుగలదాననై యిని యిట్లు చేయవలయునని నిర్ణయించి చెప్పగాలదాన నగుగాక. నాపెనిమిటి నేజేయు సద్వ్యాపార మనుసరించియే నడుచుకొనుచుండుగాక.

మూ॥ మమపుత్రా శ్శత్రుహ ణోఽథో మే దుహితా విరాట్ ! ఉతాహ మస్మి సంజయా పత్యు ర్మే శ్లోక ఉత్తమః ॥

పదవి॥ మమ । పుత్రాః । శత్రుహణః । అథః । మే । దుహితా । విరాట్ । ఉత । అహం । అస్మి । సంజయా । పత్యుః । మే । శ్లోకం । ఉత్తమః ॥

టీక॥ మమ = నా యొక్క, పుత్రాః = తనయులు, శత్రుహణః = శత్రువులను సంహరించు వారగుగాక, అథః = అనంతరము, మే = నాయొక్క

దుహితా = కూతురు, విరాట్ = ప్రకాశించుచున్న, వగుంగాక, ఉత = ఇంతియే కాదు, అహం = నేను, సంజయా = సవతులను, మిక్కిలి జయించుదాన నగుం గాక, పత్యుః = పెనిమిటకి, మే = నాయొక్క. ఉత్తమః = శ్రేష్ఠమైన, శ్లోకః = పొగడ్త, భవతు = అగుగాక.

తా॥ నాతనయులు శత్రువులను జయించు వారలగుదు గాక. నా కూతురు సౌందర్యసుగుణాదులచేఁప్రకాశించుగాక, నేను నా సవతుల నందఱను జయించు దాన నగుగాక, నా పెనిమిటి నన్ను శ్లాఘించు చుండుఁగాక ॥

మూ॥ యే నేంద్ర హవిషా కృత్వ్యభవ ద్ది వ్యుత్తమః । అహం త దక్రి దేవా అసపత్నాకి లాభవం ॥

పదవి॥ యేనః । ఇంద్రః । హవిషా । కృతీ । అభవత్ । దివి । ఉత్తమః । అహం । తత్ । అక్రి । దేవాం । అసపత్నా । కిల అభవం ॥

టీక॥ యేన = ఏ, హవిసా = హవిస్సుచేత, ఇంద్రః = దేవేంద్రుఁడు, కృతీ = కృతకృత్యుఁడు, అభవత్ = అయెనో, దివిచ = స్వర్గమందును, ఉత్తమః= శ్రేష్ఠుఁడు, అభవత్ = అయ్యెనో, అహం = నేను, తత్ = ఆహవిస్సును, అక్రి= చేసితిని, దేవాః = దేవతలారా! తస్మాత్ = ఆ కారణమువలన, అహం = నేను, అసపత్నా = సవతిలేనిదానను, అభవం కిల = అయితిని గదా,

తా॥ ఏహవిస్సుచే దేవేంద్రుఁడు సార్థకజన్ముఁడై స్వర్గలోకంబున దేవత లలో నుత్తముఁ డాయెనో, ఆహవిస్సు నాచేత నియ్యఁబడినది గాన ఓ దేవత లారా! మీయనుగ్రహమువలన నేను సవతిలేనిదాన నయ్యెదను.

మూ॥ అసపత్నా సపత్నిఘ్నీ జయం త్యభిభూవరీః । ఆవిత్స సర్వా సాగ్ం రాధో వర్చో అస్థేయసా మివ ॥

పదవి॥ అసపత్నా । సపత్నిఘ్నీ । జయంతీ । అభిభూవరీః । అవిత్సి । సర్వాసాం । రాధః । వర్చః । అస్థేయసాం । ఇవ ॥

టీక॥ అహం= నేను, అసపత్నా = విరోధులులేనిదాననై, సపత్నిఘ్నీ =సవ తులను వెళ్ళగొట్టుదానను జయంతీ = జయస్వభావము గలదానను, అభిభూ వరీః = విరోధులను తిరస్కరించుదానను, భూయాసం = నేయ్యెదను, అస్థేయ సామివ = దార్ఢ్యములేనివారియొక్క వలెనే, సర్వసాం = సమస్తస్త్రీలయొక్క రాధః = ధనము, వర్చః = కాంతిని. అవిత్స=ఆకర్షించి పొందుదాన నయ్యెదను.

తా॥ నేను శత్రువులులేనిదానను సవతులు లేనిదానను జయము గలదానను విరోధులు తిరస్కరించుదాన నయ్యెదను. దుర్బలులయొక్క ధనము మొదలగు

వానినివలెనే సమస్త స్త్రీలయొక్క ధనమును కాంతిని ఆకర్షింపఁగలదాన నయ్యెదను

మూ॥ సమహ్మైష మిమా అహగ్ం సపత్నీ రభిభూవరీ॥ యథాహ
మస్య వీరస్య విరాజమి ధనస్య చ ॥

పదవి॥ సం । అజైషం । ఇమాః । అహం । సపన్నీః । అభిభూవరీః । యథా। అహం । అస్య । వీరస్య । విరాజామి । ధనస్య । చ ॥

టీక॥ యథా = ఏప్రకారముగా, అహం = నేను, ఇమాః = ఈ, సపత్నీః = సవతులను, అభిభూవరీః = తిరస్కరించుదాననై, సమజైషం = జయించెదనో, తథా = ఆప్రకారముగా, అహం = నేను, అస్య = ఈ, వీరస్య = నాపెనిమిటి యొక్క, ధనస్య చ = ధనమునకును, విరాజామి = అధిపతినై ప్రకాశించెదను.

తా॥ నాసవతులెల్ల తిరస్కరించి జయించెదనో ఆప్రకారమే నాపెనిమిటి యొక్క ధనము మొదలగువానికి నేనే అధికారముకలదాన నయ్యెదను.

ఇతి సప్తదశఖండ స్సమాప్తః

—♦ అథాష్టాదశ ఖండప్రారంభః ♦—

మూ॥ అక్షీభ్యాం తే నాసికాభ్యాం కర్ణాభ్యాం చుబుకా దధి ।
యక్ష్మగ్ం శీర్షణ్యం మస్తిష్కాజ్జిహ్వాయా వివృహామి తే ॥

పదవి॥ అక్షిభ్యాం । తే । నాసికాభ్యాం । కర్ణాభ్యాం । చుబుకాత్ । అధి । యక్ష్మం । శీర్షణ్యం । మస్తిష్కాత్ । జిహ్వాయాః । వివృహామి । తే ॥

టీక॥ తే = నీయొక్క, అక్షీభ్యాం = నేత్రములచేతను నాసికాభ్యాం = ముక్కురంధ్రములచేతను, కర్ణాభ్యాం = చెవులచేతను, చుబుకాత్ = గడ్డమునను, మస్తిష్కాత్ = కపాలమధ్యయందుండు మాంసమువలనను జిహ్వాయాః = నాలుకవలన సంభవించినదియు, శీర్షణ్యం = సిరస్సువలన సంభవించినదియునగు, తే = నీయొక్క, యక్ష్మ = క్షయరోగమును వివృహామి = స్పృశించి పోఁగొట్టుచున్నాను

తా॥ ఓచిన్నదానా ! నీ నేత్రములయందుఁగాని ముక్కునందుఁగాని చెవులయందుగాని గడ్డమందుగాని, శిరస్సునందుఁగాని, కపాలమధ్యయందుగాని, నాలుకయందుగాని, యుండు నీ క్షయరోగమును నీయవయవములను స్పృశించుటచేఁ బోఁగొట్టుచున్నా నని వరుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు.

మూ॥ గ్రీవాభ్యస్త ఉష్ణిహాభ్యః కీకసా భ్యోఽనూక్యాత్ । యక్ష్మం
దోషణ్య మగ్ంసాభ్యా బాహుభ్యాం వివృహామి తే॥

పదవి॥గ్రీవాభ్యః తే । ఉష్ణిహాభ్యః । కీకసాభ్యః । అనూక్యాత్ । యక్ష్మం । దోషణ్యం । అంసాభ్యాం । బాహుభ్యాం । వివృహామి । తే॥

టీక॥ తే = నీయొక్క = గ్రీవాభ్యః, కంఠమువలనను = ఉష్ణిహాభ్యః కంఠమందుండు నాడులవలనను, కీకసాభ్యః = ఎముకలవలనను, అనూక్యాత్ = వెన్నెముకలవలన ను.అంసాభ్యాం=మూపురమువలనను, బాహుభ్యాం=చేతులవలనను సంభవించినయు, దోషణ్యాం=బాహులలో నొక ప్రదేశమువలన సంభవించినదియునగు, తే = నీయొ క్క, యక్ష్మం = క్షయరోగమును, వివృహామి = స్పృశించి పోఁగొట్టుచున్నాను.

తా॥ నీకంఠమందును కంఠనాడులయందును ఎముకలయందును వెన్నెముక యందును బాహులయందును మూపురములయందును సంభవించిన క్షయరోగమును స్పృశించి పోఁగొట్టుచున్నాను.

మూ॥ ఆంత్రేభ్య స్తే గుదాభ్యో వనిష్ఠో ర్హృదయా దధి యక్ష్మం మతస్నాభ్యాం యక్నః ప్లాశిభ్యో వివృహామి తే॥

పదవి॥ ఆంత్రేభ్యః । తే । గుదాభ్యః । వనిష్ఠోః । హృదయాత్ । అధి । యక్ష్మం । మతస్నాభ్యాం । యక్నః । ప్లాశిభ్యః । వివృహామి । తే.

టీక॥ తే = నీ యొక్క ఆంత్రేభ్యః = పేగులవలనను గుదాభ్యః = యోనినాడులవలనను, వనిష్ఠోః = పేగులయందుండు స్థూలప్రదేశము వలనను, హృదయాత్ = హృదయమువలనను, మతస్నాభ్యాం = పచ్చికాయలవలెనుండు తిత్తులవలనను, యక్నః = కడుపులోని మాంసమువలనను ప్లాశిభ్యః = పొత్తికడుపు వలనను, సంభవించిన, తే = నీయొక్క యక్ష్మం = క్షయరోగమును, వివృహామి= స్పృశించి పోఁగొట్టుచున్నాను.

తా॥ నీ పేగులు యోనియందునాడులు పేగులయందుండు స్థూలప్రదేశము హృదయము. పచ్చికాయలవలెనుండు తిత్తులు, మాంసము, పొత్తికడుపు మొదలగు వానివలనఁగలుగు నీక్షయరోగమును నేను స్పృశించి పోఁగొట్టుచున్నాను.

మూ॥ ఊరుభ్యాం తేఽష్ఠీవద్భ్యాం జంఘాభ్యాం ప్రపదాభ్యాం యక్ష్మం శ్రోణీభ్యాం భాసదా ద్ధ్వంససో వివృహామి తే॥

పదవి॥ ఊరుభ్యాం । తే । అష్ఠీవద్భ్యాం । జంఘాభ్యాం । ప్రపదాభ్యాం । యక్ష్మం । శ్రోణీభ్యాం । భాసదాత్ । ధ్వంససః । వివృహామి । తే.

టీక॥ తే = నీయొక్క, ఊరుభ్యాం = తొడలవలనను, అష్ఠీవద్భ్యాం = మోకాళ్ళవలన, జంఘాభ్యాం = పిక్కలవలనను, ప్రపదాభ్యాం = పాదములవల నను, శ్రోణీభ్యాం = పిఱుదులవలనను, భాసదాత్ = గృహ్యప్రదేశమందుండెడి యవయవవిశేషమువలనను, ధ్వంససః = నాభివలనను సంభవించిన, తే = నీయొక్క యక్ష్మం = క్షయరోగమును, వివృహామి = స్పృశించి పోఁగొట్టుచున్నాను.

తా॥ నీతొడలు, మోగాళ్ళు, పిక్కలు, పాదములు, పిఱుదులు, గుహ్యస్థానమందుండు నొగానొకఅవయవము, దాభి మొదలైనఅవయవమువలన సంభవించిన నీక్షయరోగమును నేనుస్పృశించి పోఁగొట్టుచున్నాను.

మూ॥ మేహనా ద్వలంకరణా ల్లోమభ్యస్తే నఖేభ్యః । యక్ష్మగ్ంం సర్వస్మాదాత్మనస్త మిమం వివృహామి తే॥

పదవి॥ మేహనాత్ ఉ । అలంకారణాత్ । లోమభ్యః । తే । నఖేభ్యః యక్ష్మం । సర్వస్మాత్ । ఆత్మనః । తం । ఇమం । వివృహామి । తేః

టీక॥ అలకరణాత్ = అలంకారభూతమైన, = మేహనాత్ = కటిప్రదేశమువలనను లోమభ్యః = కేశమువలనను, తే = నీయొక్క, నఖేభ్యః = గోళ్ళవలనను, కించ = ఇంతియేకాదు, తే = నీయొక్క, సర్వస్మాత్ = సమస్తమైన, ఆత్మనః = శరీరమువలనను, సంభవించిన, త్వం = అపూర్వ్యాక మైన, ఇమం = ఈ, యక్ష్మ = క్షయరోగమును, వివృహామి = స్పృశించి పోగొట్టుచున్నాను.

తా॥ నీకు నలంకారమైన కటిప్రదేశము, వెండ్రుకలు, గోళ్ళు. మఱియు నవియే గాక చెప్పఁబడిన యేఅవయవము లున్నవో వానివలనను సంభవించిన నీ క్షయరోగమును స్పృశించి పోగొట్టుచున్నాను.

మూ॥ అంగా దంగా ల్లోమ్నోలోమ్నో జాతం పర్వణీ పర్వణి యక్ష్మగ్ంం సర్వస్మా దాత్మన స్తమిమం వివృహామి తే॥

పదవి॥ అంగాత్ । అంగాత్ । లోమ్నః । లోమ్నం । జాతం । పర్వణి । పర్వణి । యక్ష్మం । సర్వస్మాత్ । ఆత్మనః । తం । ఇమం । వివృహామి । తే ॥

టీక॥ తే = నీయొక్క, అగందాంగాత్ = ప్రతిఅవయవమువలనను లోమ్నః లోమ్నః = ప్రతికేశమువలనను, పర్వణిపర్వణి = అవయవములయొక్క ప్రతిసంధియందునను, సర్వస్మాత్ = అంతయునైన, ఆత్మనః = శరీరమువలనను జాతం = పుట్టిన, తం = ఆప్రసిద్ధమైన, ఇమం = ఈ, యక్ష్మం = క్షయరోగమును, వివృహామి = స్పృసించిపోగొట్టుచున్నాను.

తా॥ నీశరీరమునందుండు ప్రతిఅవయవమునందును ప్రతివెండ్రుక యందును అవయవములయొక్క ప్రతి సంధి ప్రదేశ మునందునను మఱియు నీశరీరమందెక్కడనైనను బుట్టినక్షయరోగమును నేనుస్పృశించిపోగొట్టుచున్నాను.

మూ॥ పరాదేహి శాబల్యం బ్రహ్మభ్యో విభజా వసు కృత్యేషా పద్వతీ భూత్వా జాయా విశతే పతిం ॥

పదవి॥ పరాదేహి । శాబల్యం । బ్రహ్మభ్యః । విభజా (విభజ) । వసు కృతి।

ఏషా । పద్వతీ । భూత్వా । జాయా । విశతే । పతిం॥

టీక॥ శాబల్యం = చిత్రవర్ణముగలవస్త్రమును, పరాదేహి = విడిచిపెట్టుము బ్రాహ్మభ్యః = బ్రాహ్మణులకొఱకు, వసు = ధనమును, విభజ = విభజించియిమ్ము ఏషా = ఈ, జాయా = నీభార్య, కృతి = కృతకృత్యురాలై, పద్వతీ=పాదచారిణియై పతిం = పెనిమిటివైననిన్ను, విశతే = పొందుచున్నది.

తా॥ చిత్రవర్ణవస్త్రమును పరిత్యజింపుము నీ వద్దనుండు ధనమును బ్రాహ్మణులకొఱకు పంచియిమ్ము. నీభార్య సార్థకజన్మముగలదై పాదచారిణియై నీవద్దకేతెంచుచున్నది.

మూ॥ అశ్లీలా తనూ ర్భవతి రుశతీ పాపయాఽముయా । పతి ర్య
ద్వధ్వో వాససా స్వ మంగ మభిధిత్సతి ॥

పదవి॥ అశ్లీలా । తను । భవతి । రుశతి । పాపయా । అముయా । పతిః । యత్ । వధ్వై । వాససా । స్వం । అంగం । అభిధిత్సతి ॥

టీక॥ అముయా = ఈ, పాపయా = పాపకార్యముచేత, తనూః = పెనిమిటియొక్క శరీరము, అశ్లీలా = సంపత్తులేనిది, భవతి = అగుచున్నది, రుశతీ = హింసజేయునది, భవతి = అగుచున్నది. పతిః = పెనిమిటి, వధ్వై = వధువుయొక్క వాససా = వస్త్రముచేత, స్వం = తన సంబంధమైన, అంగం = శరీరమును, పరిధిత్సతియుడి = ధరించుకొఱకు నిచ్ఛగలవాఁడాయెనా, [అని వెనుక కన్వయము.]

తా॥ భార్యాసంబంధమైన వస్త్రమును పెనిమిటి ధరింఁగోరినట్లాయెనా వాని కాయుర్భాగ్యములు నశించును గాన ఈనింద్యమైనకార్యమెన్నటికిని జేయఁగూడదు.

మూ॥ కూర్ర మేతత్ కటుక మేత దపాష్ఠవ ద్విషవ న్నైత దత్తవే
సూర్యాంయః ప్రత్యక్షం విద్యాత్స ఏత త్ప్రతిగృహ్ణీయాత్ ॥

పదవి॥ కూర్రం । ఏతత్ । కటుకం । ఏతత్ । అపాష్ఠవత్ । విషవత్ । న । ఏతత్ । అత్తవే సూర్యాం । యః । ప్రత్యక్షం । విద్యాత్ । సః । ఏతత్ । ప్రతిగృహ్ణీయాత్ ॥

టీక॥ ఏతత్ = ఈవస్త్రమును, కూర్రం = నశింపుజేయునది, ఏతత్ = ఈ వస్త్రము, కటుకం = వ్యతిరేకమైనది, ఏతత్ = ఈ వస్త్రము, అపాష్ఠవత్ = ప్రతికూలమైనది, విషవత్ = అనుకూలముగాని, ఏతత్ = ఈవస్త్రము, అత్తవే = ఉపయోగించుకొఱకు, నభవతి = తగినదికాదు, యః = ఎవఁడు, సూర్యాం = 'సూర్య' యను వివాహాధిష్ఠానదేవతను ప్రత్యక్షం = ప్రత్యక్షముగా, విద్యాత్ = తెలిసికొనెనో, సః=వాఁడు, ఏతత్ = ఈవస్త్రమును, ప్రతిగృహ్ణీయాత్ = గ్రహించవలెను.

తా॥ ఈవస్త్రము అనర్థకారియగునది కాబట్టి యెవరును ధరింపఁగూడదు, అలాగైన ఈవస్త్రమును ధరింపఁ నర్హులెవరంటిరేని, వివాహసంబంధమగుమంత్రముల యర్థము నంతయుఁ దెలిసికొని వివాహాధిష్ఠానదేవత యగు 'సూర్య' యనుదేవత నెవఁడు తెలిసికొనుచున్నాఁడో వాఁడీవస్త్రము ధరింప నర్హుండు.

మూ॥ ఆశసనం విశసన మథో అధి విచర్తనం । సూర్యాయాః పశ్య రూపాణి తాని బ్రహ్మోత శగ్ంసతి ॥

పదవి॥ ఆశసనం । విశసనం । అథః । అధి । విచర్తనం । సూర్యాయాః । పశ్యరూపాణి । తాని । బ్రహ్మ । ఉత । శంసతి ॥

టీక॥ ఆశసనం = శూలము మొదలగువానిచేఁ బాడవబడినదియు, విశసనం = చర్మములను వేఱుగాఁజేసినదియు, విచర్తనం = చర్మవిసర్జన చేయఁబడినదియునగు ఏతత్ = ఈవస్త్రము నార్హతి = ధరించుటకుఁదగినది కాదు, సూర్యయా = సూర్య యను దేవతయొక్క, పశ్యరూపాణి = చూడఁదగినరూపము లేవికలవో, బ్రహ్మ = బ్రాహ్మణుఁడు, తాని = ఆరూపములను. ఉత = లెస్సగా, శంసతి = చెప్పుచున్నాఁడు,

తా॥ శూలనుమొదలగువానిచే, బాడిచి చర్మములనుఁ దీసి వేసి పిమ్మట వచ్చినపద్ధతివలన నుద్భవించిన యీవస్త్రము ధరించుట నర్హము కాదు, కాని వివాహాధిష్ఠానదేవత యగు సూర్య నెఱిఁగిన బ్రాహ్మణుండు ధరించును.

ఇతిఅష్టాదశఖండ స్సమాప్తః

ద్వితీయమంత్రప్రశ్న ప్రారంభః

మూ॥ ఉష్ణేన వాయ వుదకేనే హ్యదితిః కేశాన్ వపతు॥

పదవి॥ ఉష్ణేన । వాయో । ఉదకేన । ఏహి । అదితిః । కేశాన్ । వపతు॥

టీక॥ హేవాయో = ఓ వాయువా! ఉష్ణేన = వేడియైన, ఉదకేన = జలముతోడ, ఏహి = రమ్ము. అదితిః = అదితియనుదేవత, కేశాన్ = వెండ్రుకలను, వపతు = ఖండించుఁగాక॥

తా॥ ఓ వాయువా అదితి కేశములను ఖండించును గాన నీవు వేడియైన జలమును దీసికొని రావలయును.

మూ॥ ఆపఉదంతు జీవసే దీర్ఘాయుత్వాయ వర్చసే । జ్యోక్చ సూర్యం దృశే ॥

పదవి॥ ఆపః । ఉదంతు । జీవసే । దీర్ఘాయుత్వాయ । వర్చసే । జ్యోక్ । చ । సూర్యం । దృశే ॥

టీక॥ జీవసే = జీవించుకొఱకును, దీర్ఘాయుత్వాయ = దీర్ఘాయుర్దాయముకలుగుట కొఱకును, వర్చసే = కాంతికొఱకును జ్యోక్ = చాలాకాలము, సూర్యం = సూర్యుని, దృశేచ = చూచుటకొఱకును, అస్యశిరః = ఈపిల్లవానియొక్కశిరస్సును ఆపః = ఉదకములు, ఉదంతు = తడుపునుగాక॥

తా॥ దీర్ఘాయుర్దాయము కలిగిచిరకాలము సూర్యుని దర్శించు చుకాంతి గలవాఁడై యుండుటకొఱకు నుదకము లీ పిల్లవానిశిరస్సును తడుపునుగాక॥

మూ॥ యేనా వప త్సవితా క్షురేణ సోమస్య రాజ్ఞో వరుణస్య విద్వాన్ తేన బ్రహ్మాణో వప తేద మ స్యాఽయుష్మాన్ జరదష్టి ర్యథా సదయ మసౌ ॥

పదవి॥ యేన । అవపత్ । సవితా । క్షురేణ । సోమస్య । రాజ్ఞః । వరుణస్య విద్వాన్ । తే । బ్రహ్మాణః । వపత । ఇదం । అస్య । అయుష్మాన్ । జరదష్టిః । యథా । అసత్ । అయం । అసౌ ॥

టీక॥ విద్వాన్ = నేర్పరియగు. సవితా = సూర్యుడు, యేన = ఎటువంటి, క్షురేణ = కత్తిచేత సోమస్య = చంద్రునియొక్కయు, రాజ్ఞః = రాజగు వరుణస్య = వరుణునియొక్కయు, శిరః= శిరస్సును, అవపత్ = వపనముజేసెనో, హేబ్రహ్మణః = ఓ బ్రాహ్మణులారా ! . తేన = అటువంటి కత్తిచేత, అస్య = ఈ పిల్లవానియొక్క, ఇదం = ఈ శిరస్సును, వపత = నాచేవపనముజేయింపుడు, అయం=బ్రహ్మచారియగు, అసౌ=ఈ పిల్లవాడు, ఆయుష్మాన్=ఆయుష్మంతుడై, జరదష్టిః=ముదిమిచేఁబాల్పాహారముగలవాడై. యథా=ఏప్రకారము,అవసత్=అవునో ఆ ప్రకారముగా జేయుడని ముందుకన్వయము.

తా॥ నేర్పరియగు సూర్యుడు సోమునియొక్కయు వరుణునియొక్కయు శిరస్సుల నెటువంటి కత్తితో వపనముజేసెనో ఓ బ్రాహ్మణులారా! అటువంటి కత్తితో బ్రాహ్మచారియగు ఈ పిల్లవాడు ముసిమిగలిగి చిరజీవియై యుండు రీతి ఈపిల్లవాని శిరస్సును నాచేవపనము జేయింతురుగాక.

మూ॥ యేన పూషా బృహస్పతే రగ్నే రింద్రస్య చాఽయుషేవపత్। తే నాఽస్యాయుషే వప సౌ శ్లోకాయ స్వస్తయే॥

పదవి॥ యేన । పూషా । బృహస్పతే । అగ్నేః । ఇంద్రస్య । చ । ఆయుషే ఆవసత్ । తేన । అస్య । ఆయుషే । వప । శ్లోకాయ । స్వస్తయే. ॥

టీక॥ పూషా = సూర్యుఁడు, యేన = ఎటువకటి కత్తిచేత, బృహస్పతేః = బృహస్పతియొక్కయు, అగ్నేః = అగ్నిహోతునియొక్కయు, ఇంద్రస్యచ = యింద్రునియొక్కయు, శిరః = శిరస్సును, ఆయుషే = దీర్ఘ ఆయుస్సు కలుగుట కొఱకు, ఆవవత్తు వపనముచేసెనో, తేన = ఆటివంటికత్తిచేత, అస్య = ఈ పిల్ల వానియొక్క, శిరః = శిరస్సును, ఆయుషే = ఆయుస్సుకొఱకు, శ్లోకాయ= మంచికీర్తి కలుగుటకొఱకును, స్వస్తయే = సుఖముగానుండుటకొఱకు, వప = వపనము చేయింపుమా.

తా॥ సూర్యుఁడేకత్తి చేతబృహస్పతియొక్కయు,అగ్నిహోతునియొక్కయు ఇంద్రుని యొక్కయు, శిరస్సులను ఆయుస్సుకొఱకు, వపనముచేసెనో (ఓనాపిదయ మా!) ఆటివంటికత్తి చేత ఈపిల్లవానియొక్క సిరస్సుఆయుస్సుకొఱకును మంచికీర్తి కొఱకు సుఖముగానుండుటకొఱకునునాచే వపనము చేయింపుమా!

మూ॥ యేన భూయశ్చరాత్యయం జ్యోక్చ పశ్యాతి సూర్యం తే నాఽస్యాఽయుషే వప సౌ శ్లోకాయ స్వస్తయే॥

పదవి॥ యేన । భూయః । చరాతి । అయం । జ్యోక్ । చ । పశ్యాతి । సూర్యం । తేన । అస్య । ఆయుషే । వప । స్వస్తయే.

టీక॥ యేన=ఏకత్తిచేతవపనము చేయఁబడినవాఁడై,అయం = ఈబ్రహ్మచారి భూయః=చిరకాలము, చరాతి = ప్రవర్తించుచున్నాడో, జ్యోక్చ = బహుకాలము, సూర్యం = సూర్యుని, పశ్యాతి = చూచుచున్నాఁడో॥ ఉత్తరార్థము మున్నుచెప్పఁబడినది॥

తా॥ ఏకత్తిచేత వపనము చేయఁబడినవాఁడై యీబ్రహ్మచారి చిరకాలము జీవించి యెప్పుడును సూర్యుని జూచునట్టి వాఁడగునో ఆటువంటికత్తిచేత ఈ పిల్ల వాని యొక్క సిరస్సును ఆయుష్షుకొఱకు, మంచికీర్తికొఱకును, సుఖముగా నుండుటకొఱకును నాచేవపనము చేయింపుమా!

మూ॥ యేనా పూషాబృహస్పతే రగ్నే రింద్రస్య చాయుషే వపత్ తేన తే వపా మ్యసాఽవాయుషా వర్చసా యథా జ్యోక్సుమనా అసాః॥

పదవి॥ యేన । పూషా । బృహస్పతే । అగ్నేః । ఇంద్రస్య । చ । ఆయుషే

అవపత్ । తేన । తే వపామి । అసౌ । ఆయుషా । వర్చసా । యథా । జ్యోక్ । సుమనాః । అసః ॥

టీక॥ పూర్వార్థమునకు నర్థము మున్నె చెప్పఁబడినది. తేన = అటువంటికత్తి చేత, తే = నీయొక్క, శిరః = శిరస్సును వపామి = వపనము చేయుచున్నాను, అసౌ = ఈనీవు, యథా = ఏప్రకారముగా, ఆయుషా = ఆయుస్సుతోడను, వర్చసా = కాంతితోడనుగూడినవాఁడవై, జ్యోక్ = చిరకాలము, సుమనాః = మంచి మనస్సుగలవాడవై, అసా = అయ్యెదవో ॥

తా॥ సూర్యుఁడేకత్తిచేత బృహస్పతియొక్కయు,అగ్నిహోతృనియొక్కయు ఇంద్రుని యొక్కయు శిరస్సును ఆయుర్దాయముకొఱకు వపనముజేసెనో నీవేప్రకారను చిరకాల మాయుర్దాయము గలవాఁడవును కాంతిగలవాడవునై మంచిమనస్సు కలవాఁడ నయ్యెదవో అట్లుఅటువంటికత్తిచేత నీశిరస్సును వపనము చేసెదను.

మూ॥ యత్క్షురేణమర్చయతా సుపేశనా వప్త్రా వపసి కేశాన్
శుంధి శిరో మాఽస్యాఽయుః ప్రమోషీః।

పదవి॥ యత్ । క్షురేణ । మర్చయతా । సు పేశసా । వప్త్రా । వపసి । కేశాన్ । శుంధి । శిరః । మా । ఆయుః । ప్రమోషీః ॥

టీక॥ మర్చయతా = వాడిగలిగి, సుపేశసా = మంచి రూపముచే బ్రకాశించునట్టి, వప్త్రా = కత్తిచేత, అస్య = ఈ పిల్లవానియొక్క. కేశాన్ = వెండ్రుకలను, యత్ = ఎప్పుడు వపసి = వపనము జేసితివో, తథా = అప్పుడు అస్య = ఈపిల్లవాని యొక్క, శిరః = శిరస్సును, శుంధి = శుభ్రముగాఁజేయుము, అస్య = ఈపిల్లవాని యొక్క, ఆయుః = ఆయుర్దాయమును. మాప్రమోషీః = లోపము చేయకుము.

తా॥ వాడిగలదియు మంచిరూపముచే ప్రకాశించునట్టి కత్తిచే ఈ పిల్లవాని నాయుర్దాయభంగము లేకుండునట్లు వపనము చేసి తలశుభ్రముగాఁ జేయుమని పిల్లవానితల్లి వపనముచేయువాని ప్రార్థించుచున్నది.

మూ॥ ఉప్త్వాయ కేశా న్వరుణస్య రాజ్ఞో బృహస్పతి స్సవితా సోమో అగ్నిః తేభ్యో నిధానం బహుధా న్వవింద న్నంతరా ద్యావా పృథివీ అప స్సువః॥

పదవి॥ ఉప్త్వాయ । కేశాన్ । వరుణస్య । రాజ్ఞః । బృహస్పతిః । సవితా

సోమః । అగ్నిః । తేభ్యః । నిధానం । బహుధా । అను । అవిందన్ । అంతరాద్యావాపృథివీ । అపః । సువః ॥

టీక॥ బృహస్పతిః = బృహస్పతియు, సవితా = సూర్యుఁడును, సోమః = చంద్రుఁడును, అగ్నిః = అగ్నిహోత్రుఁడును రాజ్ఞః = రాజైన, వరుణస్య = వరుణునియొక్క, కేశాన్ = వెండ్రుకలను, ఉత్స్వాయ = ఖండించి, అంతరాద్యావాపృథివీ = ఆకాశ భూములయొక్క మధ్యప్రదేశమును, అపః = జలమును, సువః = స్వర్గలోకమును, తేభ్యః = ఆ వెండ్రుకలనుంచుటకు, నిధానం = స్థానమునుగాను, బహుధా = అనేకప్రకారములుగా, అన్వవిందన్ = క్రమముగా దెలిసికొనిరి.

తా॥ బృహస్పతియు సూర్యుఁడును చంద్రుఁడును అగ్నియు వరుణుని కేశములను ఖండించి అంతరాళమును సర్వదిక్కుల నడిమిప్రదేశమును జలమును స్వర్గమును ఆ వెండ్రుకలనుంచుటకు స్థానముగా నెఱింగిరి.

—♦ ద్వితీయ ఖండః ♦—

మూ॥ ఆయుర్దా దేవ జరసం గృణానో ఘృతప్రతీకో ఘృతపృష్ఠో అగ్నే ఘృతం పిబన్నమృతం చారు గవ్యం పితేవ పుత్రం జరసే న యేమం ॥

పదవి॥ ఆయుర్దాః । దేవ । జరసం । గృణానః । ఘృతప్రతీకః । ఘృతపృష్ఠః ॥ అగ్నే । ఘృతం । పిబన్ । అమృతం । చారు । గవ్యం । పితా । ఇవ । పుత్రం । జరసే । నయ ॥ ఇమం ॥

టీక॥ దేవ అగ్నే = ఓ అగ్నిదేవుఁడా ! జరసం = స్తోత్రమును, గృణానః = గ్రహించునట్టి, త్వం = నీవు, ఘృతప్రతీకః = ఆజ్యమును గ్రహించునట్టి అవయవములు కలవాఁడవును, ఘృతపృష్ఠః = వెనుకభాగమందు ఆజ్యముగలవాఁడవునై, అమృతం = అమృతముతో సమానమయినదియు, చారు = రుచిగలదియు, గవ్యం = ఆవుసంబంధమయిన ఆజ్యమును, పిబన్ = పానము చేసినవాఁడవై, పుత్రం = తనయుని పితేవ = తండ్రివలెనే, ఇమం = ఈ బ్రహ్మచారిని, జరసే = ముదిమినిగూర్చి, నయ = పొందించుమా॥

తా॥ ఓ అగ్నిహోత్రుఁడా ! స్తోత్రమును గ్రహించునట్టి నీవు వెనుకభాగమందు ఆజ్యము గలవాఁడవై ఆజ్యమును పానముచేయుచు ఈబ్రహ్మచారిని తండ్రి తనయునివలెనే ముదిమిగలవానిగాఁ జేయుము అనఁగా దీర్ఘాయుర్దాయము గలవానిగాఁ జేయవలయుననుట.

మూ॥ ఆతిష్ఠేమ మశ్మాన మశ్మేవ త్వగ్ స్థిరో భవ అభితిష్ఠ పృతన్యత సహస్వ పృతనా యతః॥

పదవి॥ ఆతిష్ఠ । ఇమం । అశ్మానం । అశ్మా । ఇవ । త్వం । స్థిరః । భవ । అభి । తిష్ఠ । పృతన్యతః । సహస్వ । పృతనాః । యతః॥

టీక॥ ఇమం=ఈ, అశ్మానం=రాతిని, ఆతిష్ఠ= యెక్కుమా, త్వం=నీవు, అశ్మేవ=రాయివలెనే, స్థిరః=చిరకాలజీవిగా, భవ=ఉండుము, యతః= యేహేతువువలన, పృతనాః = సేనలు, పృతన్యతః = యుద్ధముచేయఁగోరికగలవారిలో ఆ హేతువవలనసేనలను, అభితిష్ఠ=యెదుర్కొనుమా, సహస్వ=జయించుమా.

తా॥ నీవు ఈ రాతి నధిష్ఠించి ఈ రాయివలెనే చిరకాలము జీవించుము. యుద్ధము చేయుగోరిక గలిగి వచ్చిన సేనలనెదుర్కొని యాసేనలను జయింపుమా.

మూ॥ రేవతీ స్త్వా వ్యక్ష్ణ న్కృత్తికా శ్చాఽకృంతగ్ స్త్వా ధియోఽవయ న్నవ గ్నా అవృంజన్సహస్రి మంతాగ్ం అభితో అయచ్ఛన్ ॥

పదవి రేవతీః । త్వా । వ్యక్ష్ణన్ । కృత్తికాః । చ । అకృంతన్ । త్వా । ధియః । అవయన్ । అవ గ్నాః । అవృంజన్ । సహస్రిం । అంతాన్ । అభితః, అయచ్ఛన్ ॥

టీక॥ త్వా = నిన్నుగూర్చి, వాసః = వస్త్రమును నేయుటకు, రేవతీః= రేవతులనెడు దేవతలు, వ్యక్ష్ణన్= పత్తిని విడదీసిరి. కృత్తికాశ్చ = కృత్తికలనెడు దేవతలును, త్వా=నిన్నుగూర్చి, అకృంతన్ = దారములనుజేసిరి. ధియః=బుద్ధులు అనెడు దేవతలు, అవయన్ = వస్త్రములను నేసిరి, గ్నాః = గ్నాలు అనెడు దేవతలు, అవావృంజన్ = వస్త్రముల మధ్యము ఖండించిరి, సహస్రిం = ఇతరమయిన అనేక దేవతలు, అభితః = రెండుప్రక్కలను, అంతాన్ = అంచులను కమ్ములను, అయచ్ఛన్=ఇచ్చిరి అనఁగా ఉంచిరి.

తా॥ నీ నిమిత్తమయిన వస్త్రమును నేయఁదలచి రేవతులు పత్తిని విడతీసిరి. కృత్తికలు దారములుగా నడికిరి. బుద్ధులు వస్త్రములుగా నేసిరి. గ్నాలు నడిమికి నుత్తరించిరి. ఇతరమయిన యనేకదేవతాస్త్రీలు రెండుప్రక్కలను అంచులును కమ్ములును గలుగునట్లు నిర్మించిరి,

మూ॥ దేవీ ర్దేవాయ పరిధీ సవిత్రే మహ త్త దాసా మభవ న్మహి త్వనం॥

పదవి॥ దేవీః । దేవాయ । పరిధీ । సవిత్రే । మహాత్ । తత్ । ఆసాం । అభవత్ । మహిత్వనం ॥

టీక॥ దేవీః=(ఈ పదము పూర్వమంత్రముతో నన్వయము) దేవాయ=దేవుండగు, సవిత్రే=సూర్యునియొక్క (షష్ఠ్యర్థమందు చతుర్థి) పరిధీ=ధరించినకాలమందు (సప్తమ్యర్థమందు ప్రథమ) ఆసాం = ఈ దేవతలయొక్క, తత్=ఆ, మహిత్వనం=మహిమ, మహత్=విశేషమైనది, అభవత్=అయెను.

తా॥ ఈ దేవతలయొక్క వస్త్రనిర్మాణశక్తి పూర్వమందు సూర్యునికి వస్త్రమును నిర్మాణముచేసినప్పుడు కలిగిన విశేషమహిమకలది యగుగాక.

మూ॥ యా అకృంత న్నవయన్ యా అతన్వత యాశ్చ దేవీ రంతానభితో దదంత తాస్త్వా దేవీ జరసే సంవ్యయం త్వాయు ష్మా నిదం పరిధత్స్వ వాసః॥

పదవి యాః । అకృంతన్ । అవయన్ । యాః । అతన్వత । యాః । చ । దేవీః॥ అంతాన్ । అభితః । దదంత । తాః । త్వా । దేవీః । జరసే । సం । వ్యయంతు । ఆయుష్మాన్ । ఇదం । పరిధత్స్వ ॥ వాసః॥

టీక॥ యాః=యే, దేవీః=దేవతలు, అకృంతన్=పత్తిని విడదీసిరో, యాః=యే దేవతలు, అవయన్=వస్త్రమును నేసిరో, యాః=యేదేవతలు, అతన్వత=వస్త్రమును విస్తరింపజేసిరో, యాశ్చ=యేదేవతలు, అభితః = రెండుప్రక్కలయందును, అంతాన్=అంచులను కమ్ములను, దదంత=ఇచ్చిరో, తాః=అటువంటి, దేవీః=దేవతలు, త్వా=నిన్ను, జరసే=ముదిమికొఱకు, సంవ్యయంతు = వస్త్రమును ధరింపజేయుదురుగాక, ఆయుష్మాన్ = ఆయుష్మంతుండవగునీవు, ఇదం = ఈ, వాసః= వస్త్రమును, పరిధత్స్వ=ధరింపుమా.

తా॥ నీ నిమిత్తమైన వస్త్రమునుగూర్చి యే దేవతలు పత్తిని విడదీసిరో యే దేవతలు వస్త్రమును నేసిరో యే దేవతలు ఆ వస్త్రమును విశాలమయినదానిగా చేసిరో యే దేవతలు ఆ వస్త్రమునకు అంచులు మొదలగు వానిని గల్పించిరో యాయా దేవతలు నీవు దీర్ఘాయుష్మంతుడవగు రీతిని ఆ వస్త్రమును నీచే ధరింపజేయగా నీవాయుష్మంతుడవై మాచే నియ్యబడు ఈ వస్త్రమును ధరింపుము

మూ॥ పరి ధత్త ధత్త వాస సైనగ్ం శతాయుషం కృణుత దీర్ఘమాయుః । బృహస్పతిః ప్రాయచ్ఛ ద్వాస ఏత థ్సోమాయ రాజ్ఞే పరిధాతవా ఉ॥

పదవి॥ పరి । ధత్త । ధత్త । వాససా । ఏనం । శతాయుషం । కృణుత । దీర్ఘం । ఆయుః । బృహస్పతిః । ప । అయచ్ఛత్ । వాసః । ఏతత్ । సోమాయ । రాజ్ఞే । పరిధాతవై । ఉ ॥

టీక॥ హేదేవ్య = ఓ రేవతీ మొదలగుదేవతలారా ! ఏవం = ఈ పిల్లవానిని, వాససా=వస్త్రముచేతను, పరిధత్త = ధరింపఁజేయుఁడు ధత్త = ధరింతజేయుఁడు, ఏనం = ఈ పిల్లవానిని, శతాయుషం = నూఱుసంవత్సరములపర్యంతము జీవించువానిగా, కృణుత=చేయుఁడు దీర్ఘం=విశేషమైన, ఆయుః= ఆయుస్సునుగురించి, ఏతత్ =ఈ, వాసః=వస్త్రమును, రాజ్ఞే=రాజైన, సోమాయ = సోమునికొరకు, పరిధాతవై=ధరింటకొఱకు, బృహస్పతిః=బృహస్పతి, ప్రాయచ్ఛత్=ఇచ్చెను, ఉ అనుపదము నిరర్థకమైనది.

తా॥ ఓ రేవతీ మొదలగుదేవతలారా ! ఉ పిల్లవానిచే వస్త్రమును ధరింపజేసి నూఱుసంవత్సరములపర్యంతము జీవించువానిగాఁ జేయుడు. ఈ వస్త్రమెటువంటి దనగా దీర్ఘాయుర్దాయనిమిత్తమై ధరించుటకుఁ గాను సోమునికొరకు బృహస్పతిచే నియ్యబడినటువంటిది.

మూ॥ జరాం గచ్ఛాసి పరిధత్స్వ వాసో భవాఽకృష్టీనా మశభి స్తిపావా శతం చ జీవ శరద సువర్చా రాయచ్ఛ పోషము పసంవ్యయస్వ ॥

పదవి॥ జరాం । గచ్ఛాసి । పరిదత్స్వ । వాసః । భవ । అకృష్టీనాం । అభిశస్తిపావా । శతం । చజీవ । శరదః । స్సువర్చాః । రాయః । చ । పోషం । ఉప సం । వ్యయస్వ ॥

టీక॥ ఇదం=ఈ, వాసః= వస్త్రమును, పరిదత్స్వ = ధరింపుము, జరాం= క్రమముగా ముసనితనము, గచ్ఛాసి = పొందుదువు, అకృష్టీనాం = బంధువులు మొదలగువారియొక్క, అభశస్తిపావా అభిశస్తి = మేలును, పావా = అపేక్షించువాఁడవు, భవ=అవుము, సువర్చాః= మంచికాంతిగలవాఁడవై, శతం = నూఱైన,

శరదః=సంవత్సరములు, జీవ=బ్రతుకుమా, రాయశ్చపోషం= ధనవృద్ధినిగూర్చి, ఉపసంవ్యయస్వ యెప్పుడును ప్రయత్నపడుమా.

తా॥ ఈ వస్త్రమును ధరించుటచే నీవు ముదిమి వచ్చునంతవరకు జీవించి యుండుము. బంధువులు మొదలగు వారి మేలును గోరుచుండుము. మంచి కాంతి గల వాఁడవై, నూఱు సంవత్సరముల పర్యంతము జీవింపుమా ధనవృద్ధినిగూర్చి ప్రయత్నము జేయుమా

మూ॥ పరీదం వాసో అధిధాః స్వస్తయేఽభూరాపీనా మభిశస్తిపావా ॥ శతం చ జీవ శరదః పురూచీ ర్వసూనిచాఽర్యో విభజాఽసి జీవన్ ॥

పదవి॥ పరి । ఇదం । వాసః । అధి । ధాః । స్వస్తయే । అభూః । ఆపీనాం । అభిశస్తిపావా । శతం । చ । జీవ । శరదః । పురూచీః । వసూని । చ । ఆర్యః । విభజాసి । జీవన్ ॥

టీక॥ ఇదం= ఈ, వాసః = వస్త్రమును, స్వస్తయే = సుఖముగా నుండుట కొరకు, పర్యధిధాః=ధరించినవాఁడవైతివి, ఆపీనాం=ఆప్తులు జ్ఞాతులు మొదలగు వారియొక్క, అభిశస్తిపావా అభిశస్తి=మేలును, పావా=కోరువాఁడవు, అభూః= అవుమా, శతం=నూఱైన శరదశ్చ=సంవత్సరములను, జీవ=బ్రతుకుమా, ఆర్యః= అధిపతివై, జీవన్=జీవించుచు, పురూచీః=అనేకవిధములైన, వసూని=ధనములను విభజాసి=అర్థులకుఁ బంచిపెట్టుచుండుము.

తా॥ ఓపిల్లవాఁడా ! సుఖముగా నుండుటకొరకే వస్త్రమును ధరించితివి. ఆప్తులందరి యొక్కయు మేలును అపేక్షించువాఁడ వగుమా. నూఱు సంవత్సరములు జీవింపుము. అధిపతివై జీవించుచు విశేషమైన ధనములను అర్థులకు విభజించి యిచ్చుచుండుము.

మూ॥ ఇయం దురుక్తాత్పరిబాధమానా శర్మ వరూథం పునతీ న ఆగాత్ ప్రాణాపానాభ్యాం బల మాభరంతీ ప్రియా దేవానాగ్ం సుభగా మేఖ లేయం ॥

పదవి॥ ఇయం । దురుక్తాత్ । పరి । బాధమానా । శర్మ । వరూథం । పునతీ ।

నః । ఆగాత్ । ప్రాణాపానాభ్యాం । బలం । ఆ । భరంతీ । ప్రియా । దేవానాం। సుభగా । మేఖలా । ఇయం ॥

టీక॥ ఇయం = ఈ, మేఖలా = మొలనూలు, దురుక్తాత్ = దుష్టప్రసంగములను, (ద్వితీయార్థమందు పంచమి) పరిబాధమానా=అంతటను బోఁగొట్టుచు, వరూథం=కోరఁదగిన, శర్మ = గృహమును, పునతీ = పవిత్రము జేయుచు, నః= మమ్ములను, ఆగాత్=పొందెను, ఇయం=ఈ, మేఖలా = మొలనూలు, ప్రాణాపానాభ్యాం=ప్రాణ అపానవాయువుల కొఱకు, బలం=దార్ఢ్యమును, అభరంతీ= కలుగునట్లు జేయుచున్నదియు, దేవానాం= దేవతలకు. ప్రియా = ఇష్టమైనదియుఁ గనుక నే, సుభగా=మనోహరమైనది.

తా॥ దేవతలకు ప్రియమైన ఈ మొలనూలు నాచే ధరింపఁబడినదై, ప్రాణవాయువునకు అపానవాయువునకు బలమును గలుగఁజేయుచు దుష్టప్రసంగములను బోఁగొట్టుచు నేను సంచరించుచున్న గృహమును పవిత్రము చేయుగాక.

మూ॥ ఋతస్య గో ప్త్రీ తపసః పరస్వీ ఘ్నతీ రక్షః సహమానా అరాతీః సా న సమంత మను పరీహి భద్రయా భర్తార స్తే మేఖలే మా రిషామ॥

పదవి॥ ఋతస్య । గోప్త్రీ । తపసః । పరస్వీ । ఘ్నతీ । రక్షః । సహమానా॥ అరాతీః । సా । నః ॥ సమంతం । అను । పరి । ఇహి । భద్రయా । భర్తారః । తే । మేఖలే । మా । రిషామ ॥

టీక॥ మేఖలా=మొలనూలు, ఋతస్య = సత్యముయొక్క, గోప్త్రీ=కాపాడునదియు, తపసః=తపస్సునకు, పస్వీ=మిక్కిలి రక్షకమైనదియు, రక్షః=రాక్షసులను, ఘ్నతీ=కొట్టునదియు, అరాతీః=శతృవులను, సహమానా=తిరస్కరించునదియునైయున్నది, హేమేఖలే =ఓమొలనూలా ! సా=ఆప్రసిద్ధమైన, త్వం= నీవు, నః=మమ్ములను, సమంతం=అంతటను, అను= క్రమముగా, పరీహి=పొందితివి, భద్రయా = శోభస్కరమైన నీతోఁగూడినవారమై, వయం = మేము. మారిషామ=నశింపము, తే=నిన్ను ధరించినవారు, భర్తారః=అధిపతులు (కాఁగలరు).

తా॥ ఓ మొలనూలా ! నీవు సత్యమును కాపాడుదానవును తపస్సును రక్షించు దానవును రాక్షసులను నశింపఁజేయు దానవును, శతృవులను జయించు

దానవు నగుదువు. ఇట్టి మహిమగల నీవు క్రమముగా మమ్ముల నందఱను అధిష్టించితివి. నిన్ను ధరించుటచే మేము ఆపత్తులనుబొందము. నిన్ను ధరించినవారు అధిపతులు కాఁగలరు.

మూ॥ మిత్రస్య చక్షు ర్ధరుణం బలీయ స్తేజో యశస్వి స్థవిరగ్ం సమిద్ధం అనాహనస్యం వసనం జరిష్ణు ప రీదం వా జ్యజినం దధేహం ॥

పదవి॥ మిత్రస్య । చక్షుః । ధరుణం । బలీయః । తేజః । యశస్వి । స్థవిరం। సమిద్ధం ॥ అనాహనస్యం । వసనం । జరిష్ణు । పరి । ఇదం । వాజి । అజినం ॥ దధే। అహం ॥

టీక॥ మిత్రస్య=సూర్యునకు, చక్షుః= నేత్రమైనదియు, బలియః = విశేషమైన, తేజః=తేజస్సును, ధరుణం=ధరించునదియు, యశస్వి =ధరించువానికి కీర్తి నొసఁగునదియు, స్థవిరం=వృద్ధిబొందించునదియు, సమిద్ధం = ప్రకాశించునదియు, అనాహనస్యం=ధూర్తులకు పనికిరానిదియు, జరిష్ణు=ధరించువానికి ముదిమి వచ్చు వరకుండుటచే స్తోత్రపాత్ర మగునదియు, వాజి=అన్నము నొసగునదియు నగు, ఇదం = ఈ, అజినం = కృష్ణాజినమును, వసనం = వస్త్రముగా, అహం = నేను, పరిదధే=ధరించుచున్నాను.

తా॥ సూర్యునకు నేత్రమైనదియు విశేష తేజస్సును ధరించినదియు కీర్తి నిచ్చునదియు వృద్ధినిచ్చునదియు కాంతిగలదియు ధూర్తులకు పనికిరానిదియు అన్నమును గలుగ జేయునదియు స్తోత్రపాత్రమగు ఈకృష్ణాజినమును వస్త్రముగా, నేను ధరించుచున్నాను.

—♦ తృతీయఖండః ♦—

మూ॥ ఆగంత్రా సమగన్మహి ప్ర సు మృత్యుంయుయోతన అరిష్టాః సంచరేమహి స్వస్తి చరతా దిహ స్వస్త్యాగృహేభ్యః ॥

పదవి॥ ఆగంత్రా । సం । అగన్మహి । ప్ర । సు । మృత్యుం । యుయోతన । అరిష్టాః । సం । చరేమహి । స్వస్తి । చరతాత్ । ఇహ । స్వస్తి । ఆ । గృహేభ్యః॥

టీక॥ ఆగంత్రా=వచ్చుచున్నఆచార్యునితో, సమగన్మహి=గలసికొంటిమి, మృత్యుం=మరణమును, ప్రసుయుయోతన= మిక్కిలిబాగుగాఁ బోగొట్టగలఁ(ము)

అరిష్టాః=ఆపత్తులులేనివారమై, సంచరేమహి = సంచరించెదము, ఆచార్యోఽపి= ఆచార్యుఁడును, స్వస్తి= శుభముగలవాఁడై, చరతాత్ = సంచరించుగాక, ఇహ= ఈబ్రహ్మచర్యమందు, ఆగృహాభ్యః = గృహస్థాశ్రమముపర్యంతము, మమాపి= నాకును, స్వస్తి=శుభము, భవతు=అగుగాక.

తా॥ వచ్చుచున్నయాచార్యునితోఁ గూడి మేము మరణమును పోఁగొట్టుకొనెదము. ఆచార్యుఁడును నేనును ఆపత్తులు లేనివారమై సంచరించెదము ఆచార్యునకును, ఇప్పుడు మొదలుకొని గృహస్థాశ్రమము పర్యంతము నాకును శుభ మగుఁగాక॥

మూ॥ సముద్రాదూర్మి ర్మధుమాగ్ం ఉదార దుపాగ్ం శునా సమమృతత్వ మశ్యాం ఇమే నుతే రశ్మయ సూర్యస్య యేభి సపిత్వం పితరో న ఆయన్ ॥

పద॥ సముద్రాత్ । ఊర్మిః । మధుమాన్ । ఉదారత్ । ఉప । అంశునా సం । అమృతత్వం । అశ్యాం । ఇమే । ను తే । సూర్యస్య । యేభిః । సపిత్వం । పిత ః ॥ నః ॥ ఆయన్ ॥

టీక॥ ఊర్మిః=నన్ను ప్రోక్షించెడి తరంగజలము, సముద్రాత్=సముద్రము వలనఁ దీసికొని రాఁబడినది, మధుమాన్=సముద్రుఁడు, ఉదారత్= నా సమీపమును బొందినవాఁ డాయెను, అంశునా=దీప్తిగల ఈతరంగజలముచే, అమృతత్వం= దేవత్వమును, సముపాశ్యాం=పొందెదను. నః= మాయొక్క, పితరః =పూర్వులైన అంగిరసుఁడు మొదలగువారు, యేభిః=యే కిరణములచేతను, సపిత్వం=దేవతలతోఁ గూడ సయానసోమపానమును, ఆయన్=పొందిరో, సూర్యస్య=సూర్యుని యొక్క తే=ఆ కిరణములు, ఇమే=ఈ సముద్రతరంగజల మే.

తా॥ నన్ను ప్రోక్షణచేసిన జలము సముద్రోదకము గాన సముద్రుఁడు నాకుఁ ప్రత్యక్షమయ్యెను. ఈ జలప్రోక్షణచే దేవత్వమును బొందెదను. మా పూర్వులైన అంగిరసుఁడు మొదలగువారు సూర్యకిరణములకంటె వేఱు గాని ఈ సముద్రజలముచే దేవతలతోఁగూడ సమానమైన సోమపానమును జేసినవారైరి. యాభి రాదిత్య స్తపతి తాభిః పర్జన్యో వర్షతి - ఆదిత్యా జ్జాయతే వృష్టిరితి - ఈ ప్రమాణములచే సూర్యకిరణములకును జలమునకును అభేదాధ్యవసాయముగా అనగా భేదము లేదని యిచ్చటఁ జెప్పఁబడియె.

మూ॥ అగ్నిష్టే హస్త మగ్రభీత్ ॥

పదవి॥ అగ్నిః । తే । హస్తం । అగ్రభీత్ ॥

టీక॥ అగ్నిః=అగ్నిహోత్రుఁడు, తే = నీయొక్క, హస్తం = హస్తమును, అగ్రభీత్=గ్రహించెను.

తా॥ అగ్నిహోత్రుడు నిన్ను సంరంక్షించుటకొరకు నీహస్తమును పట్టుకొనెను.

మూ॥ సోమ స్తే హస్త మగ్రభీత్ ॥

పదవి॥ సోమః । తే । హస్తం । అగ్రభీత్ ॥

టీక॥ సోమః=చంద్రుఁడు, తే= నీయొక్క. హస్తం = హస్తమును, అగ్రభీత్=గ్రహించెను.

తా॥ చంద్రుఁడు నీ హస్తమును బట్టుకొనెను. సంరక్షించుటకొరకు అను నది ౧౧ వ మంత్రము వరకు నన్వయించుకొనదగినది.

మూ॥ సవితా తే హస్త మగ్రభీత్ ॥

పదవి॥ సవితా । తే । హస్తం । అగ్రభీత్ ॥

టీక॥ సవితా=సూర్యుఁడు, తే=నీయొక్క, హస్తం= హస్తమును, అగ్రభీత్=గ్రహించెను.

తా॥ సూర్యుడు నీహస్తమును పట్టుకొనెను,

సరస్వతే తే హస్త మగ్రభీత్ ॥

పదవి॥ సరస్వతీ ॥ తే । హస్తం । అగ్రభీత్ ॥

టీక॥ సరస్వతీ=సరస్వతీదేవి, తే=నీయొక్క, హస్తం = హస్తమును, అగ్రభీత్=గ్రహించెను.

తా॥ సరస్వతి నీయొక్క హస్తమును గ్రహించెను.

మూ॥ పూషా తే హస్త మగ్రభీత్ ॥

పదవి॥ పూషా ! తే । హస్తం । అగ్రభీత్ ॥

టీక॥ పూషా = ద్వాదశసూర్యులలో నొక సూర్యుఁడు, తే = నీయొక్క, హస్తం=హస్తమును, అగ్రభీత్=గ్రహించెను.

తా॥ ద్వాదశ సూర్యులలో పూషయను నొక సూర్యుఁడు నీహస్తమును గ్రహించెను.

మూ॥ బృహస్పతి స్తే హస్త మగ్రభీత్ ॥

పదవి॥ బృహస్పతిః । తే । హస్తం । అగ్రభీత్ ॥

టీక॥ బృహస్పతిః=బృహస్పతి, తే = నీయొక్క, హస్తం = హస్తమును, అగ్రభీత్=గ్రహించెను,

తా॥ బృహస్పతి నీహస్తమును గ్రహించెను-

మూ॥ అర్యమా తే హస్త మగ్రభీత్ ॥

పదవి॥ అర్యమా । తే । హస్తం । అగ్రభీత్ ॥

టీక॥ అర్యమా = ద్వాదశ సూర్యులలో అర్యముడను సూర్యుడు, తే= నీయొక్క, హస్తం=హస్తమును అగ్రభీత్=గ్రహించెను.

తా॥ ద్వాదశ సూర్యులలో అర్యముడను సూర్యుడు నీహస్తమును గ్రహించెను.

మూ॥ అగ్ంశు స్తే హస్త మగ్రభీత్ ॥

పదవి॥ అంశుః । తే । హస్తం । అగ్రభీత్ ॥

టీక॥ అంశుః= సూర్యకిరణము, తే=నీయొక్క, హస్తం=హస్తమును అగ్రభీత్=గ్రహించెను,

తా॥ సూర్యకిరణము నీయొక్క హస్తమును గ్రహించెను.

మూ॥ భగ స్తే హస్త మగ్రభీత్ ॥

పదవి॥ భగః । తే । హస్తం । అగ్రభీత్ ॥

టీక॥ భగః=ద్వాదశసూర్యులలో భగుడు అను సూర్యుడు, తే= నీయొక్క, హస్తం=హస్తమును అగ్రభీత్=గ్రహించెను.

తా॥ ద్వాదశసూర్యులలో భగుడు అనుసూర్యుడు నీహస్తమునుగ్రహించెను.

మూ॥ మిత్రి స్తే హస్త మగ్రభీత్ ॥

పదవి॥ మిత్రః ॥ తే । హస్తం । అగ్రభీత్ ॥

టీక॥ మిత్రః = ద్వాదశ సూర్యులలో మిత్రుడు అను సూర్యుడు తే = నీయొక్క, హస్తం=హస్తమును, అగ్రభీత్=గ్రహించెను.

తా॥ ద్వాదశసూర్యులలో మిత్రుడను సూర్యుడు నీహస్తమునుగ్రహించెను.

మూ॥ మిత్రస్త్వ మసిధర్మణాగ్ని రాచార్య స్తవ ॥

పదవి॥ మిత్రః । త్వం । అసిధర్మణా । అగ్నిః । ఆచార్యః । తవ ॥

టీక॥ ధర్మణా = ధర్మముచేతను, త్వం = నీవు, మిత్రః = సూర్యుఁడవు, అసి = అగుచున్నావు, తవ = నీయొక్క, ఆచార్యః = గురువు, అగ్నిః = అగ్ని హోతునితో సమానుఁడు.

తా॥ ధర్మము చేతను నీవు సూర్యునితో సమానమును నీ గురువు అగ్నిహోతునితో సమానము నయితిరి.

మూ॥ అగ్నయే త్వా పరిదదా మ్యసౌ ॥

పదవి॥ అగ్నయే । త్వా । పరి । దదామి । అసౌ ॥

టీక॥ అసౌ=ఓబ్రహ్మచారీ ! త్వా=నిన్ను, అగ్నయే = అగ్నిహోతుని కొరకు, పరిదదామి=ఇచ్చుచున్నాను.

తా॥ ఓ. బ్రహ్మచారీ ! సంరక్షించుట కొరకు నిన్ను అగ్నిహోతున కిచ్చుచున్నాను.

మూ॥ సోమాయ త్వా పరిదదా మ్యసౌ ॥

పదవి॥ సోమాయ । త్వా । పరి । దదామి । అసౌ ॥

టీక॥ అసౌ=ఓ బ్రహ్మచారీ ! త్వా=నిన్ను, సోమాయ = సోముని కొరకు, పరిదదామి=ఇచ్చుచున్నాను.

తా॥ ఓ బ్రహ్మచారీ! నిన్ను చంద్రుకొర కిచ్చుచున్నాను.

మూ॥ సవిత్రే త్వా పరిదదా మ్యసౌ ॥

పదవి॥ సవిత్రే । త్వా । పరి । దదామి । అసౌ ॥

టీక॥ అసౌ=ఓ. బ్రహ్మచారీ ! త్వా = నిన్ను, సవిత్రే = సూర్యుని కొరకు, పరిదదామి=ఇచ్చుచున్నాను,

తా॥ ఓబ్రహ్మచారీ! నిన్ను సూర్యున కిచ్చుచున్నాను

మూ॥ సరస్వత్యై త్వా పరిదదా మ్యసౌ ॥

పదవి॥ సరస్వత్యై । త్వా । పరి । దదామి । అసౌ ॥

టీక॥ అసౌ=ఓ బ్రహ్మచారీ ! త్వాం= నిన్ను, సరస్వత్యై=సరస్వతికొరకు, పరిదదామి=ఇచ్చుచున్నాను.

తా॥ ఓబ్రహ్మచారీ ! నిన్ను సరస్వతి కిచ్చుచున్నాను.

మూ॥ మృత్యవే త్వా పరిదదా మ్యసౌ॥

పదవి॥ మృత్యవే । త్వా । పరి । దదామి । అసౌ॥

టీక॥ అసౌ=ఓ బ్రహ్మచారీ! త్వా=నిన్ను, మృత్యవే= మృత్యువుకొరకు, పరిదదామి=ఇచ్చుచున్నాను.

తా॥ ఓ బహ్మచారీ! నిన్ను మృత్యువుఃకిచ్చుచున్నాను.

మూ॥ యమాయత్వా పరిదదామ్యసౌ ॥

పదవి॥ యమాయ । త్వా । పరి । దదామి । అసౌ ॥

టీక॥ అసౌ=ఓబ్రహ్మచారీ ! త్వా=నిన్ను, యమాయ = యమునికొరకు' పరిదదామి=ఇచ్చుచున్నాను.

తా॥ ఓబ్రహ్మచారీ ! నిన్ను యమునికొరకిచ్చుచున్నాను,

మూ॥ గదాయ త్వా పరిదదా మ్యసౌ ॥

పదవి॥ గదాయ । త్వా । పరి । దదామి । అసౌ॥

టీక॥ అసౌ= ఓ బ్రహ్మచారీ ! త్వా=నిన్ను, గదాయ= గదయను ఆయుధముకొరకు, పరిదదామి=ఇచ్చుచున్నాను.

తా॥ ఓబ్రహ్మచారీ ! నిన్ను గదయను ఆయుధముకొరకిచ్చుచున్నాను,

మూ॥ అంతకాయ త్వా పరిదదా మ్యసౌ ॥

పదవి॥ అంతకాయ । త్వా । పరి । దదామి । అసౌ ॥

టీక॥ అసౌ=ఓబ్రహ్మచారీ! త్వా=నిన్ను, అంతకాయ= అంతకునికొరకు, పరిదదామి=ఇచ్చుచున్నాను.

తా॥ ఓబ్రహ్మచారీ! నిన్ను సంహారముచేయు దేవునికొర కిచ్చుచున్నాను.

మూ॥ అద్భ్య స్త్వా పరిదదా మ్యసౌ ॥

పదవి॥ అద్భ్యః । త్వా । పరి । దదామి । అసౌ॥

టీక॥ అసౌ= ఓబ్రహ్మచారీ ! త్వా=నిన్ను, అద్భ్యః = ఉదకములకొరకు, పరిదదామి=ఇచ్చుచున్నాను,

తా॥ ఓబ్రహ్మచారీ! నిన్ను ఉదకములకొరకిచ్చుచున్నాను.

మూ॥ ఓషధీభ్య స్త్వా పరిదదా మ్యసౌ ॥

పదవి॥ ఓషధీభ్యః ॥ త్వా । పరి । దదామి । అసౌ॥

టీక॥ అసౌ=ఓ బ్రహ్మచారీ ! త్వా=నిన్ను, ఓషధీభ్యః= ఓషధులకొరకు, పరిదదామి=ఇచ్చుచున్నాను.

తా॥ ఓబ్రహ్మచారీ! నిన్ను ఓషధులకొరకిచ్చుచున్నాను.

మూ॥ పృథివ్యై త్వా సవైశ్వానరాయై పరిదదా మ్యసౌ॥

పదవి॥ పృథివ్యై । త్వా । సవైశ్వానరాయై । పరి । దదామి । అసౌ ॥

టీక॥ అసౌ = ఓ బ్రహ్మచారి ! త్వా = నిన్ను, సవైశ్వానరాయై = అగ్నిహోత్రునితోఁగూడిన. పృథివ్యై=భూమికొరకు, పరిదదామి=ఇచ్చుచున్నాను.

తా॥ ఓ బ్రహ్మచారీ ! నిన్ను అగ్నిహోత్రముతోఁ గూడిన భూదేవి కిచ్చుచున్నాను.

మూ॥ దేవస్య త్వా సవితుః ప్రసవ ఉప నయేఽసౌ ॥

పదవి॥ దేవస్య । త్వా । సవితుః ! ప్రసవే । ఉప । నయే । అసౌ ॥

టీక॥ అసౌ= ఓబ్రహ్మచారి ! దేవస్య = దేవుండగు, సవితుః = సూర్యునియొక్క, ప్రసవే = అనుజ్ఞ కలుగుచుండఁగా, త్వా = నిన్ను. ఉపనయే = నా సమీపమును బొందించుచున్నాను.

తా॥ ఓ బ్రహ్మచారీ! సూర్యుఁడనుజ్ఞనివ్వఁగా గాయత్రి నుపదేశించుట కొరకు నా సమీపమునందు నిన్నుఁ గూర్చుండఁ బెట్టుకొనుచున్నాను. పైని మంత్రములయందుండు - అసౌ - అను పదమునకు బ్రహ్మచారియొక్క నామమును సంబుద్ధిచే గ్రహింపవలయును. పిల్లవానిని పైని జెప్పఁబడిన దేవతలకొర కిచ్చుట సంరక్షణకొరకని తెలిసికొనవలయును.

మూ॥ సుప్రజాః ప్రజయా భూయాస్సువీరో వీరై స్సువర్చా వర్చసా సుపోషః పోషైః ॥

పదవి॥ సుప్రజాః । ప్రజయా । భూయాః । సువీరః । వీరైః । సువర్చాః । వర్చసా । సుపోషః । పోషైః॥

టీక॥ ప్రజయా=సంతానముచేత, సుప్రజాః= మంచి సంతానముగలవాఁడవును, వీరైః=పుత్త్రపౌత్త్రులచేత, సువీరః= యోగ్యులైన తనయాదులుగలవాఁడవును, వర్చసా=కాంతిచేత, సువర్చాః = మంచి కాంతిగలవాఁడవును, పోషైః= వృద్ధులచేత, సుపోషః=మంచివృద్ధిగలవాఁడవును, భూయాః=అవుమా.

తా॥ మంచిసంతానము గలవాఁడవును యోగ్యులైనపుత్రులు గలవాఁడవును మంచికాంతిగలవాఁడవును మంచివృద్ధిగలవాఁడవును అగుము,

మూ॥ బ్రహ్మచర్య మాగా ముప మా నయస్వ దేవేన సవి త్రా ప్రసూతః

పదవి॥ బ్రహ్మచర్యం ॥ ఆగాం । ఉప । మా । నయస్వ । దేవేన । సవిత్రా । ప్రసూతః ॥

టీక॥ అహం=నేను, బ్రహ్మచర్యం=వేదాభ్యాసము నిమిత్తమైన వ్రతమును, ఆగాం=పొందితిని = దేవేన = దేవుండగు, సవిత్రా = సూర్యునిచేత, ప్రసూతః= అనుజ్ఞను బొందినవాఁడవై, త్వం=నీవు, మా=నన్ను, ఉపనయస్వ=నీ సమీపమునకు తీసికొనుము,

తా॥ ఓ ఆచార్యుఁడా! నేను వేదాభ్యాసముకొఱకు బ్రహ్మచర్యవ్రతమును బూనితిని గాన నీవు సూర్యునిచే అనుజ్ఞనుబొంది వేదముపదేశించుకొఱకు నన్ను నీ సమీపము చేర్చుకొమ్ము అని వటువు ఆచార్యునితోఁ బలుకుచున్నాఁడు.

మూ॥ కో నామాఽస్యసౌ నామాఽస్మి॥

పదవి॥ కః । నామ । అసి । అసౌ । నామ । అస్మి ॥

టీక॥ త్వం=నీవు, కోనామ= ఏమిపేరుగలవాఁడవు, అసి = అయితివి అని ఆచార్యుఁ డడుగుచున్నాఁడు. అహం=నేను, అసౌనామ= ఈ పేరుగలవాఁడను అస్మి=అయితిని అని వటువు తనకేర్పరచియున్న పేరిని జెప్పుచున్నాఁడు.

తా॥ నీ పేరేమి యని యాచార్యుఁ డడుగఁగా నామకరణ సమయంబున నేర్పరచిన తనపేరిని వటువు చెప్పవలయును.

మూ॥ కస్య బ్రహ్మచా ర్యస్యసౌ ప్రాణస్య బ్రహ్మచా ర్యస్మ్యసౌ ॥

పదవి॥ కస్య । బ్రహ్మచారీ । అసి । అసౌ । ప్రాణస్య । బ్రహ్మచారీ । అస్మి । అసౌ ॥

టీక॥ అసౌ=ఓపిల్లవాఁడా! త్వం=నీవు, కస్య = యెవనియొక్క, బ్రహ్మచారీ=బ్రహ్మచర్యముగలవాఁడవు, అసి=అయితివి, అసౌ=ఈ నేను, ప్రాణస్య=

ఆత్మయొక్క. బ్రహ్మచారీ=బ్రహ్మచర్యముగలవాఁడను, అస్మి=అయితిని.

తా॥ ఓపిల్లవాఁడా ! నీ వెందునిమిత్తము బ్రహ్మచర్యముఁ బూనితి వని యాచార్యుం డడుగంగా నాత్మనుగురించి బ్రహ్మచర్యమును బూనితి నని వటువు చెప్పుచున్నాడు.

మూ॥ ఏష తే దేవ సూర్య బ్రహ్మచారీ తం గోపాయ స మా మృతైష తే సూర్య పుత్ర సుదీర్ఘాయు స్స మా మృత యాగ్ స్వస్తి మగ్ని ర్వాయు సూర్య శ్చంద్రమా ఆపో ను సంచ రంతి తాగ్ స్వస్తి మనుసంచరాఽసౌ ॥

పదప॥ ఏషః । తే । దేవ । సూర్య । బ్రహ్మచారీ । తం । గోపాయ । సః । మా మృత । ఏషః । తే । సూర్య । పుత్రః ! సు దీర్ఘాయుః । సః । మా । మృత । యాం । స్వస్తిం । అగ్నిః । వాయుః । సూర్యః । చంద్రమాః । ఆపః । ను । సం చరంతి । తాం । స్వస్తిం । అను । సం । చర । అసౌ ॥

టీక॥ దేవ = దేవుండగు, సూర్య = సూర్యుఁడా ! ఏషః = ఈ వటువు తే=నీయొక్క, బ్రహ్మచారీ = బ్రహ్మచర్యవ్రతము గలవాఁడు, తం = అటువంటి బ్రహ్మచారిని గోపాయ=రక్షించుమా, సః=ఆబ్రహ్మచారి, మామృత = మరణ మును బొందకుండుఁగాక, హేసూర్య=ఓ సూర్యుఁడా ! ఏషః = ఈ పిల్లవాఁడు, తే = నీయొక్క, పుత్రః = కుమారుఁడు, సః = ఆబ్రహ్మచారీ, సుదీర్ఘాయుః = మిక్కిలి దీర్ఘాయుర్దాయము గలవాఁడై, మామృత =అకాలమృత్యువును బొందకుం డుఁగాక, అసౌ=ఓబ్రహ్మచారీ, అగ్నిః=అగ్నిహోత్రుఁడును, వాయుః= వాయు వును, సూర్యః=సూర్యుఁడును, చంద్రమాః=చంద్రుఁడును, ఆపః=ఉదకములును, యాం=ఏ, స్వస్తిం=శుభమును, అను=క్రమముగా. సంచరంతి = కలిగి ప్రవర్తిం చుచున్నారో, త్వమపి=నీవును, తాం=అటువంటి, స్వస్తిం=శుభమును, అను= అనుసరించి, సంచర=ప్రవర్తింపుమా.

తా॥ ఓసూర్యుఁడా! ఈపిల్లవాడు నీసంబంధమైన బ్రహ్మచర్యమును బూని యున్నాడు. గాన ఈ బాలుని రక్షింపుము. ఓసూర్యుఁడా! ఇతడు నీ పుత్రునితో సమానుఁడు గాన దీర్ఘాయువు నొసఁగి అకాలమరణమును బొందింపకుము. ఓ పిల్లవాడా! అగ్నియు వాయువును సూర్యుఁడును చంద్రుఁడును ఉదకములును

యెటువంటిశుభము కలిగి ప్రవర్తించుట కలుగుచున్నదో నీవును అటువంటి శుభము కలిగి ప్రవర్తింపుమని యాచార్యుఁడు పలుకుచున్నాఁడు.

మూ॥ అధ్వనా మధ్వపతే శ్రేష్ట స్వాఽధ్వనఃపార మశీయ॥

పదవి॥ అధనాం । అధ్వపతే । శ్రేష్ఠస్య । అధ్వనః । పారం । ఆశీయ ॥

టీక॥ అధ్వనాం=సమస్తసుఖములనెడు, అధ్వపతే=మార్గములకు ప్రభువగునో సూర్యుఁడా! శ్రేష్ఠస్య=శ్రేయస్కరమైన, అధ్వనః = బ్రహ్మచర్యమను మార్గముయొక్క, పారం=అంతమును, అశీయ=పొందెదను.

తా॥ సుఖముల కధిపతి వగు నోసూర్యుఁడా! నీయనుగ్రహమువలన శ్రేయస్కరమైన బ్రహ్మచర్య వ్రతమును సంపూర్తి నొందింపగలను అని బ్రహ్మచారి పలుకుచున్నాడు,

—♦ అథ చతుర్థఖండః ప్రారభ్యతే ♦—

మూ॥ యోగే యోగే తవస్తరం వాజే వాజే హవామహే సఖాయ ఇంద్ర మూతయే ॥

పదవి॥ యోగే । యోగే । తవస్తరం । వాజే । వాజే । హవామహే । సఖాయః ఇంద్రం । ఊతయే॥

టీక॥ యోగేయోగే=ప్రతికర్మయందును, తవస్తరం= మిక్కిలి కొనియాడదగిన, ఇంద్రం=ఇంద్రుని, సఖాయః = స్నేహితులమైనమేము, వాజేవాజే = ప్రతియజ్ఞమందునను, ఊతయే=రక్షణకొఱకు, హవామహే=పిలుచుచున్నాము.

తా॥ ప్రతి కర్మమునందును కొనియాడఁదగిన దేవేంద్రుని మమ్ములను రక్షించుటకొఱకు ప్రతియజ్ఞమందును పిలుచుచున్నాము.

మూ॥ ఇమ మగ్న ఆయుషే వర్చసే కృధి ప్రియగ్ం రేతో వరుణ సోమ రాజన్ మాతేవఽస్మై అదితే శర్మ యచ్ఛ విశ్వేదేవా జరదష్టి ర్యథాఽసతే॥

పదవి॥ ఇమం । అగ్నే । ఆయుషే । వ ర్చసే । కృధి । ప్రియం । రేతః వరుణ । సోమ । రాజన్ । మాతా । ఇవ । అస్మై । అదితే । శర్మ । యచ్ఛ । విశ్వే దేవాః । జరదష్టి । యథా ॥ అసత్ ॥

టీక॥ హేఽగ్నే = ఓయగ్నిహోత్రుఁడా ! ఇమం=ఈ పిల్లవానిని, ఆయు

షే=ఆయుస్సుకొఱకును, వర్చసే=వర్చస్సుకొఱకును, కృధి= చేయుము, హే వరుణ=ఓవరుణుఁడా! రాజణ=ప్రభుఁడగు, సోమః = చంద్రుఁడా ! ప్రియం= ఇష్టమైన, శేతిః = సారమును, కృధి = కలుగజేయుము, హేఅదితే = ఓ అదితీ ! అస్మై=ఈతనికి, మాతేవ=తల్లివలెనే, శర్మ= సుఖమును, యచ్ఛ=ఇమ్ము, హే విశ్వేదేవాః=ఓ విశ్వేదేవతలారా! అయం=ఇతఁడు, జరదష్టిః=ముదిమిపొందువరకు, జీవించువాఁడై, యథా = యేప్రకారముగా, అసత్ = అగునో, తథా=అప్రకారముగా, యూయం=మీరు శర్మ=సుఖమును, యచ్ఛత=ఇండు.

తా॥ ఓఅగ్నిహోత్రుఁడా ! ఈపిల్లవానిని దీర్ఘాయువువర్చస్సు గలవానిగాఁ జేయుము. ఓవరుణుఁడా ! ఓచంద్రుఁడా ! ఇతనిని గృహస్థునిగాఁ జేయుఁడు ఓ. అదితీ ! నీవు తల్లివలెనే సుఖము నిమ్ము. ఓ విశ్వేదేవతలారా ! ఈ పిల్లవాడు ముసలివాడగునంతవఱకు జీవించునట్లు మీరీ పిల్లవానికి సుఖము నిండు.

మూ॥ శత మిన్ను శరదో అంతి దేవా యత్రా న శ్చక్రా జరసం తనూనాం పుత్రాసో యత్రపితరో భవంతి మా నో మధ్యా రీరిష తాఽఽయుర్గంతోః॥

పదవి॥ శతం । ఇ । ను । శ-దః । అంతి । దేవాః । యత్ర । నః । చక్రాః। జరసం । తనూనాం । పుత్రాసః । యత్ర । పితరః । భవంతి । మా । నః । మధ్యా రీరిషత । ఆయుః । గంతోః ॥

టీక॥ దేవాః=ఓదేవతలారా ! యూయం=మీరు, యత్ర = యేశతాయుర్దాయముచే, నః = మాయొక్క తనూనాం = శరీరములకు, జరసం = ముదిమిని, చక్రాః=చేసితిరో, శతమిన్ను=అటువంటి నూఱుఅయిన, శరదః=సంవత్సరములు, అంతి=స్వల్పమైనవి. యత్ర=ఏకాలములో, పుత్రాసః= తనయులుగలవారమై, పితరః=వారికిఁదండ్రులము, భవంతి=అవుచున్నామో, (ఆ) గంతోః=కాలమృత్యువు సంభవించునంత వరకును, నః= అట్టిమాయొక్క. ఆయుః = ఆయుస్సును, మధ్యా=నడిమికాలములో, మారీరిషత=భంగము చేయకుందురుగాక.

తా॥ ఓ దేవతలారా ! మీరు నూఱు సంవత్సరము లాయుర్దాయము నొసగి మమ్ముల ముదిమి కలుగునంతవరకు జీవించువారినిగాఁ జేసినను ఆకాలము స్వల్పము. అదిగాక దారాపుత్రాది పోషణముచే మా యాయుర్దాయమును వ్యర్థముగా వెళ్ళఁ

బుచ్చుచున్నాను గాన నగాల మృత్యువు సంభవించునంతవరకు మధ్యకాలములో మాయాయువునకు భంగము కలుగనీయకుఁడు.

మూ॥ అగ్నిష్ట ఆయుః ప్రతరాం దధా త్వగ్నిష్టే పుష్టిం ప్రతరాం కృణోతు ఇంద్రో మరుద్భిర్।ఋతుధా కృణో త్వాదిత్యై స్తే వసుభి రాదధాతు॥

పదవి॥ అగ్నిః । తే । ఆయుఃప్రతరాం । దధాతు । అగ్నిః । తే । పుష్టిం ప్రతరాం । కృణోతు । ఇంద్రః । మరుద్భిఃఋతుధా । కృణోతు । ఆదిత్యైః । తే । వసుభిః, ఆ । దధాతు ॥

టీక॥ అగ్నిః=అగ్నిహోత్రుడు, తే= నీయొక్క, ఆయుః = ఆయుస్సును, ప్రతరాం=విశేషమైనదానిగా, దధాతు=చేయుఁగాక, అగ్నిః=అగ్నిహోత్రుడు తే=నీయొక్క, పుష్టిం=పోషణమును, ప్రతరాం=వృద్ధిగలదానిఁగా, కృణోతు= చేయుఁగాక. ఇంద్రః=దేవేంద్రుఁడు, మరుద్భిః=దేవతలతోఁగూడ, ఋతుధా= ప్రతిఋతువునందునను, పుష్టిం = పోషణము, కృణోతు = చేయుఁగాక, సః=ఆ యింద్రుఁడు, ఆదిత్యైః=ద్వాదశాదిత్యులతోడను. వసుభిః=అష్టవసువులతోడను. తే=నీయొక్క, పుష్టిం=పోషణమును,ఆదధాతు=యెప్పుడును,చేయుచుండుగాకక.

తా॥ అగ్నిహోత్రుఁడు నీ యాయుర్దాయమును పుష్టిని వృద్ధి యగునట్లు చెయుగాక. యింద్రుఁడు దేవతలతోడను ద్వాదశాదిత్యులతోడను అష్టవసువుల తోడను గూడినవాఁడై ప్రతిఋతువునందునను ప్రతిక్షణమందునను నీ పోషణమును చేయుఁగాక.

మూ॥ మేధాం మహ్య మంగిరసో మేధాగ్ం సప్తఋషయో దదుః మేధాం మహ్యం ప్రజాపతి ర్మేధా మగ్ని ర్దదాతు మే॥

పదవి॥ మేధాం । మహ్యం । అంగిరసః । మేధాం । సప్త । ఋషయః ॥ దదుః, మేధాం । మహ్యం । ప్రజాపతిః । మేధాం । అగ్నిః । దదాతు । మే ॥

టీక॥ అంగిరసః=అంగీరసులు, మహ్యం = నాకొరకు, మేధాం = జ్ఞాపకశక్తిగలబుద్ధిని, దదుః= ఇత్తురుగాక, సప్త= యేడుగురైన ఋషయః = కశ్యపుఁడు, మొదలగు మునీశ్వరులు, మేధాం = ధారణాశక్తిగలబుద్ధిని, దదుః = ఇత్తురుగాక, ప్రజపతిః=బ్రహ్మ, మహ్యం= నాకొరకు, మేధాం=మేధను, దదాతు= ఇచుఁ

గాక, అగ్నిః=అగ్నిహోతుడు, మే=నాకొరకు, మేధాం=మేధను, దదాతు= ఇచ్చుగాక.

తా॥ అంగిరస్సులు సప్తర్షులు బ్రహ్మయు అగ్నిహోతుడును ధారణాశక్తి గలబుద్ధిని అనగా చెప్పినవిషయమును జ్ఞాపక ముంచుకోగలిగినబుద్ధిన నాకు కలుగ జేయుదురుగాక.

మూ॥ అప్సరాసు చ యా మేధా గంధర్వేషు చ య ద్యశః దైవీ యా మానుషీ మేధా సా మా మావిశతా దిహ॥

పదవి॥ అప్సరాసు । చ ॥ యా। మేధా । గంధర్వేషు । చ ।యత్ । యశః॥ దైవీ । యా । మానుషీ । మేధా । సా । మాం । ఆ । విశతాత్ । ఇహ॥

టీక॥ అప్సరాసుచ = అప్సరసలయందు, యా =ఏ, మేధా= బుద్ధికలదో, సా=ఆబుద్ధియును, గంధర్వేషుచ = గంధర్వులయందు, యత్ = యే, యశః = కీర్తికలదో. తత్ = ఆకీర్తియును, మాం=నన్ను. ఆవిశతాత్ = పొందునుగాక, ఉత=ఇంతియేకాదు, దైవీ=దేవతలసంబంధమైనదియు, మానుషీ=మనుష్యసంబంధ మైనదియు, యా=యే, మేధా=బుద్ధి, అస్తి=కలదో, సా=ఆబుద్ధి, మాం=నన్ను' ఇహ=ఇప్పుడే, ఆవిశతాత్=పొందునుగాక.

తా॥ గంధర్వులయం దుండునట్టికీర్తియు అప్సరసలయం దుండునట్టి బుద్ధియు నాకు గలుగగాక. ఇంతయేకాదు. దేవతలసంబంధమయినదిగాని మనుష్యసం బంధమయినదిగాని బుద్ధియంతయు నాకు గలుగుగాక.

మూ॥ ఇమం మేవరుణ శ్రుధీ హవ మద్యా చ మృడయ త్వా మవస్యు రాచకే॥

పదవి॥ ఇమం । మే । వరుణ । శ్రుధీ । హవం । అద్య ॥ చ । మృడయ ॥ త్వాం । అవస్యుః । ఆచకే ॥

టీక॥ హేవరుణ=ఓవరుణుడా; మే=నాయొక్క, ఇమం= ఈ, హవం= ఆపిలుపును, శ్రుధీ = వినుము, అద్యాచ= ఇప్పుడే, మాం = నన్ను, మృడయ = సుఖపెట్టుము, అహం= నేను, త్వాం=నిన్ను అవస్యుః= రక్షించువానిగాగోరిన వాడనై, ఆచకే=స్తోత్రము జేయుచున్నాను

తా॥ ఓవరుణుడా! నిన్ను రక్షకునిగా గోరి స్తోత్రము చేయుచున్నాను.

గాన నా పిలుపును విని వచ్చి ఇప్పుడే నన్ను సుఖపెట్టుము.

మూ॥ తత్త్వా యామి బ్రహ్మణా వందమానస్త దాశాస్తే యజమానో హవిర్భిః । అహేడమానో వరు ణేహబోధ్యురుశగ్ంస మా న ఆయుః ప్రమోషీః॥

పదవి॥ తత్ । త్వా । యామి । బ్రహ్మణా । వందమానః । తత్ । ఆశాస్తే। యజమానః । హవిర్భిః । అహేడమానః । వరుణ । ఇహ ॥ బోధి । ఉరుసంస । మా నః । ఆయుః । ప్రమోషీః॥

టీక॥ ఉరుసంశ = అనేకులచే స్తోత్రము చేయఁబడు, హేవరుణ =ఓ వరుణుఁడా! నః=మాయొక్క, ఆయుః= ఆయుర్దాయమును, మా ప్రమోషీః = భంగ పఱుపకుము, అహేడమానః = కోపము లేనివాఁడవై, ఇహ = ఈ కర్మమునందు నాచే జెప్పఁబడుదానిని, బోధి = తెలిసికొనుము, తత్ = అనంతరమందు, త్వా= నిన్ను, యామి=పొందుచున్నాను, యజమానః=ప్రతియజమానుఁడు, బ్రహ్మణా= వేదముచే, వందమానః=స్తోత్రము చేయుచున్నవాఁడై, హవిర్భిః=ఆజ్యాదిహవిస్సుల చేత తృప్తిపొందుచున్న వాఁడై, తదేవ=నేను కోరెడుదానినే, ఆశాస్తే=కోరుచునాఁడు.

తా॥ ఓ వరుణుఁడా! నా యాయుర్దాయమునకు భంగము కలిగింపకుము. నీవు కోపములేనివాఁడవై నా ప్రార్థనము వినుము. నేను కోరెడు దానిని అనంతరము యాచించెదను. ప్రతి యజమానుఁడును నిన్ను ఆజ్యాది హవిస్సులచేఁ తృప్తి నొందించియు వేదములచే ప్రార్థించియు నేను కోరెడు దానినే కోరుచున్నాఁడు.

మూ॥ త్వం నో అగ్నే వరుణస్య విద్వాన్దేవస్య హేడోఽవ యాసి సీష్ఠా యజిష్ఠో వహ్నితమ శోశుచానో విశ్వా ద్వేషాగ్ంసి ప్రముముగ్ధ్యస్మత్ ॥

పదవి॥ త్వం । నః । అగ్నే ! వరుణస్య । విద్వాన్ । దేవస్య । హేడః । అవ । యాసిసీష్ఠాః । యజిష్టః । వహ్నితమః । శోశుచానః । విశ్వాద్వేషాంసి । ప్రముముగ్ధి । అస్మత్ ॥

టీక॥ హేఅగ్నే=ఓ అగ్నిహోత్రుఁడా ! విద్వాన్= సమస్తమును దెలిసిన,

త్వం = నీవు, దేవస్య = దేవుండగు, వరుణస్య = వరుణునికి, నః = మాయందు, హేడః= ఏ క్రోధము కలదో, తం = ఆ క్రోధమును, అవయాసిసీష్ఠాః = విడిచి పెట్టునట్లు చేయుము, యజిష్ఠః = పూజింపఁ బడినటువంటిది. వహ్నితమ = అగ్ని హోతృఁడు, శోశుచానః=ప్రకాశించుచున్నవాఁడై, విశ్వాద్వేషాంసి = శతృవులకు మాయందుండు సమస్తమైన ద్వేషములను, అస్మత్ = మావల్లనుండి, ప్రముముగ్ధి=పిడిచి పెట్టునట్లు చేయుఁగాక.

తా॥ ఓ అగ్నిహోతృఁడా ! నీవు సమస్తమును తెలిసినవాఁడవు గాన వరుణునకు మాయందుండు కోపమును విడిచిపెట్టునట్లు చేయుము. అగ్నిహోతృఁడు నూచే పూజింపఁబడి ప్రకాశించుచు శతృవులకు ఇంతకుపూర్వము మాయందుండు సమస్తవైరములకు వారు విడిచిపెట్టునట్లు చేయుఁగాక.

మూ॥ స త్వం నో అగ్నేఽవమో భ వోతీ నేదిష్ఠో అస్యా ఉషసో వ్యుష్టౌ । అవయక్ష్వనో వరుణగ్ం రరాణో వీహి మృడీకగ్ం సుహవో న ఏధి ॥

పదవి॥ సః । త్వం । నః । అగ్నే । అవమః । భవ ।ఊతీ । నేదిష్ఠ । అస్య । ఉషసః । వ్యుష్టౌ । అవ । యక్ష్వ । నః । వరుణం । రరాణః । వీహి । మృడీకం । సుహవః । నః ॥ ఏధి॥

టీక॥ హేఅగ్నే=ఓ అగ్నిహోతృఁడా ! సః = ప్రసిద్ధుఁడవును, అవమః= దేవతలలో ప్రధానుఁడ వగు, త్వం = నీవు. ఊతీ = రక్షించుటచే, నః = మా యొక్క, నేదిష్ఠః=సమీపమందుండువాఁడవు, భవ = అగుము, కదా=యెప్పుడు, అస్య=ఈ, ఉషసః=ప్రాతఃకాలముయొక్క, వ్యుష్టౌ = ప్రారంభముగలుగుచుండఁగా, అనగా యెప్పుడునుఅనుట, వరుణం=వరుణుని, అవయక్ష్వ= క్రోధములేనివానిఁగా ప్రార్థింపుము, త్వం = నీవు, నః = మాకొరకు, రరాణః = సుఖముల ఇచ్చుచు, మృడీకం = మాచేనియ్యబడిన హవిస్సును, వీహి = భక్షింపుము, సుహవః=శుభ్రప్రదమైన అహ్వానము గలవాఁడవై, నః= మమ్ములను, యేధి=వృద్ధిపొందింపుము.

తా॥ ఓ అగ్నిహోతృడా ! దేవతలలో నగ్రగణ్యుఁడవుగాన నీవు మమ్ముల రక్షించుట కొరకు మాసమీపమం దెప్పుడు నుండుము. వరుణుని మాయందు

కోపము లేనివానిగా జేసి మాకు సుఖముల నిచ్చుచు మే మిచ్చెడు నాజ్యాదిహవి స్సులను భక్షించి మమ్ముల వృద్ధిపొందించు చుండుము.

మూ॥ త్వ మగ్నే అయా స్యయాస న్మనసా హితః । అయాసన్ హవ్య మూహిషే౽ యానో ధేహి భేషజం ॥

పదవి॥ త్వం । అగ్నే । అయాసి । అయాన్ । మనసా । హితః । అయాసన్ । హవ్యం । మూహిషే । అయాః । నః । ధేహి । భేషజం ॥

టీక॥ హే అగ్నే:= ఓ, అగ్నిహోత్రుఁడా ! త్వం = నీవు, అయాసి = భక్తులకుఁ బొందదగినవాఁడవైతివి, అయాసన్ = పొందఁదగినవాఁడవై, మనసా= మనస్సుచేత. హితః = నమస్కరింపఁబడుచున్నావు, అయాసన్ = పొందఁదగిన వాఁడవై, హవ్యం = మాచే నియ్యఁబడు హవిస్సును, ఊహిషే = దేవతల కొరకు వహించుచున్నావు, అయాః = పొందఁదగిన నీవు, నః = మాకొరకు, భేషజం = హితరూపమయిన ఔషధమును, ధేహి=కలుగజేయుము.

తా॥ ఓ అగ్నిహోత్రుఁడా ! నీవు భక్తులకుఁ బొందదగినవాఁడవై వారిచే మనస్సునందే ధ్యానింపఁబడుచుంటివి. ఇట్లు భక్తులకు బొందఁదగిన నీవు ఇంద్రాది దేవతలకు మే మిచ్చెడు హవిస్సును తీసికొని వెళ్ళి ఇచ్చుచు మాకు శుభములను కలుగఁజేయుము.

మూ॥ రాష్ట్రభృద స్యాచార్యాసంఁదీ మా త్వ ద్యోషం ॥

పదవి॥ రాష్ట్రభృత్ । అసి । ఆచార్యాసందీ । మా ॥ త్వత్ । యోషం॥

టీక॥ ఓ కూర్చా! త్వం=నీవు, రాష్ట్రభృత్=రాజ్యమును భరించుదానవు, అసి = అయితివి, ఆచార్యసందీ = ఆచార్యునకు ఆసనమైతివి, త్వత్ = నీకంటె, మాయోషం=వేరుగానుండవలెను.

తా॥ ఓ కూర్చా! నీవు సమస్తమైన రాజ్యమును భరించుదానవు ఆచార్యులకు ఆసనమయితివి. గాన నేను నీమీద గూర్చుండెదను.

మూ॥ త త్సవితు ర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహీ ధియో యోనః ప్రచోదయాత్ ॥

పదవి॥ తత్ । సవితుః । వరేణియం । భర్గః । దేవస్య । ధిమహి । ధియః । యః । నః । ప్ర । చోదయాత్ ॥

టీక॥ యః=ఏ సూర్యుఁడు, నః=మాయొక్క, ధియః=బుద్ధులను, ప్రచోదయాత్=ప్రేరేపణచేయునో, తస్య=అటువంటి. దేవస్య=దేవుండగు, సవితుః=సూర్యునియొక్క, తత్=ప్రసిద్ధమైనదియు, వరేణీయం=కోరదగినదగు. భర్గః=తేజస్సును, ధిమహి=ధ్యానించుచున్నాము.

తా॥ ఏ సూర్యుఁడు మా బుద్ధివృత్తులను ప్రేరేపణ చేయుచున్నాఁడో అటువంటి సూర్యుని యొక్క సమస్త పాపములను పోగొట్టి తేజస్సును ధ్యానించుచున్నాము.

మూ॥ అవృధ మసౌ సౌమ్య ప్రాణస్వం మే గోపాయ ॥

పదవి॥ అవృధం । అసౌ । సౌమ్య । ప్రాణ । స్వం । మే । గోపాయ ॥

టీక॥ అసౌ=ఈ నేను, అవృధం=వృద్ధిగలవాఁడనైతిని. సౌమ్య=శరీరమధ్యమందుండెడి. ప్రాణ=ఓ ప్రాణమా! మే =నాయొక్క, స్వం=గాయత్రీ రూపమైన ధనమును, గోపాయ=రక్షింపుము.

తా॥ గాయత్ర్యుపదేశముచే నేను శ్రీమంతుడనైతిని. ఓ ప్రాణమా! నాహృదయమందుండెడు గాయత్రీరూపమైన ధనమును గాపాడుచుండుము.

మూ॥ బ్రహ్మణ ఆణీ స్థః ॥

పదవి॥ బ్రహ్మణ । ఆణీ । స్థః ॥

టీక॥ బ్రహ్మణః=గాయత్రీరూపమైన మంత్రముయొక్క, ఆణీ = వినెడు స్థానములైన శ్రోత్రములారా! స్థః=ఉండుఁడు.

తా॥ ఓ శ్రోత్రములారా ! మీరు గాయత్రీ రూపమైన మంత్రమును వినెడు స్థానములై యుండుడు.

ఇతి చతుర్థఖండ స్సమాప్తః

—♦ పంచమఖండ ప్రారంభః ♦—

మూ॥ సుశ్రవ స్సుశ్రవసం మా కురు యథా త్వగ్ం సుశ్రవా అస్యేవ మహగ్ం సుశ్రవ సుశ్రవా భూయాసం యథా త్వగ్ం సుశ్రవో దేవానాం నిధి గోపో౽స్యేవ మహం బ్రాహ్మణానాం బ్రహ్మణో నిధి గోపో భూయాసమ్ ॥

పదవి॥ సుశ్రవః । సుశ్రవసం । మా ॥ కురు । యథా । త్వం । సుశ్రవః । సుశ్రవాః । అసి । ఏవం । అహం । సుశ్రవః । సుశ్రవాః । భూయాసం । యథా । త్వం। సుశ్రవః । దేవానాం । నిధిగోపః । అసి । ఏవం । అహం । బ్రాహ్మణానాం । బ్రహ్మణః । నిధిః । గోపః । భూయాసం ॥

టీక॥ సుశ్రవః=ఓ పాలాశదండమా! మా=నన్ను, సుశ్రవసం=చక్కఁగా వినువానిఁగా, కురు = చేయుము, సుశ్రవః = ఓ పాలాశదండమా ! యథా = ఏ ప్రకారముగాను, త్వం=నీవు, సుశ్రవాః = చక్కఁగా వినుదానవు, అసి = అయితివో, సుశ్రవః=ఓ పాలాశదండమా ! యేవం= ఈ ప్రకారముగాను, అహం= నేను, సుశ్రవాః= చక్కఁగా వినువాఁడనై భూయాసం = అవుదును, సుశ్రవః= ఓ పాలాశదండమా! త్వం= నీవు, యథా = యే ప్రకారముగాను, దేవానాం = దేవతలయొక్క, నిధిగోపః = యజ్ఞమును పాలించుదానవు, అసి = అయితివో, యేవం= ఈప్రకారముగాను, అహం=నేను, బ్రాహ్మణానాం=బ్రాహ్మణులలో, నిధిః=నిధియైన, బ్రహ్మణః= వేదముయొక్క, గోపః = పాలకుఁడను, భూయాసం=అవుదును.

తా॥ ఓ పాలాశదండమా! నీ వేప్రకారముగాను జక్కఁగా వినుదానవయితివో ఆ తీరుననే నన్నుఁ జక్కఁగా వినువానిఁగా చేయుము. నీ వే ప్రకారముగాను దేవతల సంబంధమైన యజ్ఞములకు సాధనమై పాలించుచుంటివో నిన్ను ధరించుటచే ఆ తీరుననే నేను బ్రాహ్మణులయొక్క శ్రేష్ఠమైన వేదాభ్యాసము చేసి వేదమును నిలుపువాఁడ నయ్యెదను.

మూ॥ స్మృతం చ మేఽస్మృతంచ మే తన్న ఉభయం వ్రతం॥

పదవి॥ స్మృతం । చ ॥ మే । అస్మృతం । చ । మే । తత్ । మే । ఉభయం । వ్రతం ॥

టీక॥ మే= నాకు, స్మృతంచ = మంచి విషయమును నాలోచించుటయు, మే= నాకు, అస్మృతంచ = పనికిరాని కొంచ్యవిషయము ఆలోచింపకుండుటయు, తత్ = ఆ, ఉభయం = రెండును, మే = నాకు, వ్రతం = వ్రతములు, అనఁగా ఆచరింపఁదగినవి.

తా॥ సత్కార్యముల విషయమై ఆలోచించుటయు అసత్కార్యముల విషయమై ఆలోచింపకుండుటయు రెండును నేను గ్రహింపదగినవి.

మూ॥ నిందా చ మేఽనిందా చ మేతన్మ ఉభయం వ్రతం॥

పదవి॥ నిందా ॥ చ । మే । అనిందా । చ । మే । తత్ । మే । ఉభయం । వ్రతం ॥

టీక॥ నిందా =అయోగ్య కార్యములనుగురించి నిందించుటయు, అనిందా= దేవతాదులగురించి నిందించకపోవుటయు, (మిగిలినపదములకు అర్థము పైని మంత్రములో చెప్పబడినది గాన 6 వ మంత్రమువరకు జెప్పఁబడదు.

తా॥ అయోగ్యకార్యములగురించి నిందించుటయు దేవతాదుల గురించి నింద చేయకపోవుటయు రెండును నాకు వ్రతములే.

మూ॥ శ్రద్ధా చ మేఽశ్రద్ధా చ మే తన్మ ఉభయం వ్రతం॥

పదవి॥ శ్రద్ధా । చ । మే । అశ్రద్ధా । చ । మే । తత్ । మే । ఉభయం । వ్రతం ॥

టీక॥ శ్రద్ధా = చేయఁదగినపనులవిషయమై ఆసక్తియు, అశ్రద్ధా = చేయఁగూడనిపనులవిషయమై ఆసక్తిలేకుండుటయు.

తా॥ మంచిపనులవిషయమై ఆసక్తియు కూడనిపనులవిషయమై ఆసక్తిలేకుండుటయు రెండును నాకు వ్రతములే.

మూ॥ విద్యా చ మేఽవిద్యా చ మే తన్మ ఉభయం వ్రతం॥

పదవి॥ విద్యా । చ । మే । అవిద్యా । చ మే ॥ తత్ । మే ॥ ఉభయం ॥ వ్రతం ॥

టీక॥ విద్యా=జ్ఞానమును దెలిసికొనుటయు, అవిద్యా=అనృతజడాత్మకమగు దానిని దేలిసికొనక పోవుటయు.

తా॥ సచ్చిదానందాత్మకమగు వస్తువును తెలిసికొనుటయు తదితరమైనదానిని దెలిసికొనకుండుటయు రెండును నాకు వ్రతములై యున్నవి.

మూ॥ శ్రుతం చ మేఽశ్రుతం చ మే తన్మ ఉభయం వ్రతం॥

పదవి॥ శ్రుతం । చ । మే । అశ్రుతం । చ । మే । తత్ । మే । ఉభయం ॥ వ్రతం ॥

టీక॥ శ్రుతం= వేదశాస్త్రములను వినుటయు, అశ్రుతం=పాషండాగమములను వినకుండుటయు.

తా॥ వేదశాస్త్రములను వినుటయు వేదబాహ్యములైన పాషండాగమములను వినకుండుటయు నివి రెండును నాకు వ్రితములు.

మూ॥ సత్యం చ మేఽ నృతం చ మే తన్మ ఉభయం వ్రితం॥

పదవి॥ సత్యం । చ । మే । అనృతం । చ । మే । తత్ । మే । ఉభయం ॥ వ్రితం ॥

టీక॥ సత్యం=యదార్థమును, బలుకుట అనృతం = అసత్యమును పలుకుట.

తా॥ యధార్థమును బలుకుటయు తన యొక్కగాని యితరుల యొక్కగాని ప్రాణములకు భంగము కలిగెడు వేళల నబద్ధమాడుటయు నివి రెండును నాకు వ్రితములు.

మూ॥ తపశ్చ మేఽతపశ్చ మే తన్మ ఉభయం వ్రితం ॥

పదవి॥ తపః । చ । మే । అతపః । చ॥ మే తత్॥ మే॥ ఉభయం॥ వ్రితం

టీక॥ తపః=తపస్సునుజేయుట. అతపః=తపస్సునుచేయకుండుట.

తా॥ తపస్సును జేయుటయు శక్తిలేని సమయంబున తపస్సును జేయకుండుటయు నివి రెండును నాకు వ్రితములు.

మూ॥ వ్రితం చ మేఽవ్రతం చ మే తన్మ ఉభయం వ్రతం॥

పదవి॥ వ్రితం । చ । మే । అవ్రితం । చ । మే । తత్ ॥ మే ॥ ఉభయం । వ్రితం ॥

టీక॥ వ్రితం=అధ్యయనముచేయుట, అవ్రితం=అధ్యయనముచేయకుండుట.

తా॥ అధ్యయనముచేయుటయు, యేదైన నొకయాపత్తు తటస్థించినసమయంబున అధ్యయనము చేయకపోవుటయు నివి రెండును నాకు వ్రితములు.

మూ॥ యద్బ్రాహ్మణానాం బ్రహ్మణి వ్రతం యదగ్నేస్సేంద్రస్య సప్రజాపతికస్య సదేవస్య సదేవరాజస్య సమనుష్యస్య సమనుష్యరాజస్య సపితృకస్య సపితృరాజస్య సగంధర్వాప్సరస్కస్య యన్మ ఆత్మన ఆత్మని వ్రతం తే నాఽహాగ్ం సర్వవ్రతో భూయాసం ॥

పదవి॥ యత్ । బ్రాహ్మణానాం । బ్రహ్మణి । వ్రతం । యత్ । అగ్నేః ।

సేంద్రస్య । సప్రజాపతికస్య । సదేవస్య । సదేవరాజస్య । సమనుష్యస్య । సమనుష్యరాజస్య । సపితృకస్య । సపితృరాజస్య । సగంధర్వాప్సరస్కస్య। యత్ । మే ఆత్మనః। ఆత్మని। వ్రతం। తేన। అహం। సర్వవ్రతః । భూయాసం ॥

టీక॥ బ్రాహ్మణానాం = బ్రాహ్మణులకు, బ్రహ్మణి = వేదవిషయమై, యత్=యే, వ్రతం=వ్రతముకలదో, సేంద్రస్య = యింద్రునితోఁ గూడినట్టియు, సప్రజాపతికస్య=బ్రహ్మతోఁగూడినట్టియు, సదేవస్య=దేవతలతోఁగూడినట్టియు, సదేవరాజస్య=దేవేంద్రునితోఁగూడినట్టియు. సమనుష్యస్య= మనుష్యులతోఁగూడినట్టియు, సమనుష్యరాజస్య = మనుష్యులప్రభువుతోఁగూడినట్టియు, సపితృకస్య= పితృదేవతలతోఁగూడినట్టియు, సపితృరాజస్య = యమునితోఁగూడినట్టియు, సగంధర్వాప్సరస్కస్య=గంధర్వులతోఁ అప్సరసలతోఁగూడినట్టియు,అగ్నేః=అగ్నిహోత్రునియొక్క, యత్=యే వ్రతం=వ్రతముకలదో, మే=నాయొక్క, ఆత్మనః =జీవునకు ఆత్మని = పరమాత్మవిషయమై, యత్ =యే వ్రతం=వ్రతముకలదో, తేన = ఆపైనిచెప్పబడినవ్రతములతోఁగూడినవాఁడనై, అహం= నేను, సర్వవతః =సమస్తవ్రతములనుచేసినవాడను భూయాసమ=అగుదును.

తా॥ వేదమును గుఱించిన బ్రాహ్మణులయొక్క వ్రతమును శ్రేష్ఠత్వము స్థాపించుట, చాతృత్వము, దేవతలను రంజింపజేయుట మంచివాక్యములు పలుకుట ప్రజలను రక్షించుట, సంతానము కలుగునట్లుచేయుట వోర్పుగానుండుట, దేవతలను స్తోత్రముచేయుట, శుశ్రూషయందు నేర్పుగలుగుట మొదలగుగుణములు పొందుటకు యింద్రుఁడు మొదలగు సమస్తమయిన దేవతలతోఁ సక్రముగ గూడినిఅగ్నిహోత్రునియొక్క వ్రతమును పరమాత్మవిషయమై (నాజీవునియొక్క వ్రతమును జేసినవాఁడనై యన్నివ్రతములను జేసినవాడనగుదును.

మూ॥ ఉదాయుషా స్వాయుషోదోషధీనాగ్ం రసే నోత్పర్జన్యస్య శుష్మేణోదస్థామమృతాగ్ం అను॥

పదవి॥ ఉత్ । ఆయుషా । స్వాయుషా । ఉత్ । ఓషధీనాం । రసేన ॥ ఉత్ । పర్జన్యస్య। శుష్మేణ। ఉత్। అస్థాం। అమృతాన్। అను ॥

టీక॥ అహం=నేను, అమృతాన్=దేవతలను అను=అనుసరించి ధ్యానించుకుట, స్వాయుషా=స్వకీయమయిన నూఱుసంవత్సరముల పరిమితిగల, ఉదాయు

షా=ఆయుర్దాయముతోఁడను ఉవోషధీనాం-ఓషధులయొక్క, రసేన=బలకరమైన రసముతోఁడను, పర్జన్యస్య=మేఘునియొక్క, ఉచ్ఛుష్మేణ=బలముతోఁడను, ఉద స్థాం=లేచుచున్నాను.

తా॥ నూఱుసంవత్సరములు పరిమితిగల నాయాయుర్దాయముతోఁడను బలహేతువులగు ఓషధులరసము మేఘునిజలము వీనితోఁడనుగూడినవాఁడనై దేవతలను ధ్యానముచేయుటకు లేచి నిలుచుండెదను.

మూ॥ తచ్చక్షుర్దేవహితం పురస్తాచ్ఛుక్ర ముచ్చరత్ ॥

పదవి॥ తత్ । చక్షుః । దేవహితం । పురస్తాత్ । శుక్రం । ఉత్ । చరత్

టీక॥ చక్షుః=నేత్రములయందు, దేవహితం- దేవ=యింద్రునిచే, హితం= ఉంచఁబడినదియు, పురస్తాత్=తూర్పుదిక్కున, ఉచ్చరత్= బయలువెళ్ళుచున్నదియు, శుక్రం=శుభ్రమైన, తత్=ఆ ప్రసిద్ధమైన సూర్యతేజస్సును.

మూ॥ పశ్యేమ శరద శ్శతం ॥

పదవి॥ పశ్యేమ । శరదః । శతం ॥

టీక॥ శతం=నూరైన, శరదః=సంవత్సరములు, పశ్యేమ=చూచెదను.

తా॥ నేత్రములయందు దేవేంద్రునిచే నుంచఁబడినదియు తూర్పుదిక్కున నుదయించుచున్నదియు పరిశుద్ధమునైన సూర్యతేజస్సును నూఱుసంవత్సరముల పర్యంతము చూచుచుందుము.

మూ॥ జీవేమ శరద శ్శతం ॥

పదవి॥ జీవేమ । శరదః । శతం ॥

టీక॥ శతం=నూరైన, శరదః=సంవత్సరములు, జీవేమ=బ్రతుకుదుము.

తా॥ సూర్యుని జూచుటచే నూఱుసంవత్సరములు జీవింపఁగలము.

మూ॥ నందామ శరద శ్శతం ॥

పదవి॥ నందామ । శరదః । శతం ॥

టీక॥ శతం=నూఱు, శరదః=సంవత్సరములు, నందామ=ఆనందింపగలము.

తా॥ నూఱుసంవత్సరములపర్యంతము ఆనందించుచు నుండఁగలము.

మూ॥ మోదామ శరద శ్శతం ॥

పదవి॥ మోదామ । శరదః । శతం ॥

టీక॥ శతం=నూరైన, శరదః=సంవత్సరములు, మోదామ=బ్రహ్మానందము పొందెదము.

తా॥ నూఱుసంవత్సరములపర్యంతము బ్రహ్మానందమును పొందుచుందుము.

మూ॥ భవామ శరద శ్శతం ॥

పదవి॥ భవామ । శరదః । శతం ॥

టీక॥ శతం=నూరైన, శరదః=సంవత్సరములు, భవామ=సంపత్తుగలవారమై యుందుము.

తా॥ నూఱుసంవత్సరములపర్యంతము సంపత్తుకలవారమైయుందుము.

మూ॥ శృణునామ శరద శ్శతం ॥

పదవి॥ శృణునామ శరదః శతం ॥

టీక॥ శతం=నూరైన, శరదః=సంవత్సరములు, శృణునామ = వేదశాస్త్రములను వినుచుందురు.

తా॥ నూఱుసంవత్సరములపర్యంతము వేదశాస్త్రమును వినుచుందుము.

మూ॥ ప్రబ్రవామ శరద శ్శతం ॥

పదవి॥ ప్ర । బ్రవామ । శరదః । శతం ॥

టీక॥ శతం=నూరైన, శరదః= సంవత్సరములు, ప్రబ్రవామ = చక్కగా మాట్లాడువారము కాగలము.

తా॥ నూఱుసంవత్సరముల పర్యంతము చక్కగా మాటలాడుచుండగలము.

మూ॥ అజీతా స్స్యామ శరద శ్శతం ॥

పదవి॥ అజీతాః । స్యామ । శరదః । శతం ॥

టీక॥ శతం=నూరైన, శరదః=సంవత్సరములు, అజీతాః = హింసింపఁబడనివారమై. స్యామ=అయ్యెదము.

తా॥ నూఱుసంవత్సరములపర్యంతము హింసలేనివారమై యుండఁగలము.

మూ॥ జ్యోక్చ సూర్యం దృశే ॥

పదవి॥ జ్యోక్ । చ । సూర్యం । దృశే ॥

టీక॥ జ్యోక్=చాలాకాలము, సూర్యం=సూర్యుని, దృశే=చూచుటకు, సమర్థాః=సమర్థులమయ్యెదము.

తా॥ జీవించి యున్నంత కాలము అంధత్వములేక మంచిదృష్టిగలవారమై యుందుము.

మూ॥ యస్మిన్ భూతం చ భవ్యం చ సర్వేలోకా స్సమాహితాః। తేన గృహ్ణామి త్వా మహం మహ్యాం గృహ్ణామి త్వా మహం ప్రజాపతినాత్వా మహ్యాం గృహ్ణామ్యసౌ ॥

పదవి॥ యస్మిన్ ॥ భూతం। చ। భవ్యం। చ। సర్వే। లోకాః। సమాహితాః। తేన। గృహ్ణామి। త్వాం। అహం। మహ్యాం! గృహ్ణామి! త్వాం అహం। ప్రజాపతినా। త్వా। మహ్యాం। గృహ్ణామి। అసౌ ॥

టీక॥ యస్మిన్=ఏ బ్రహ్మయందు, భూతంచ=గడచినవియు, భవ్యంచ=జరుగబోవునవియు. వర్తమానం = జరుగుచున్నవియు, వగు, సర్వే = సమస్తమైన, లోకాః=లోకములు, సమాశ్రితాః=నిలిచియున్నవో, తేన=ఆ బ్రహ్మయొక్క ఆజ్ఞచే. అహం=నేను, త్వాం=నిన్ను, గృహ్ణామి=గ్రహించుచున్నాను, అహం=నేను, త్వాం=నిన్ను, మహ్యాం = నాకొఱకు, గృహ్ణామి = గ్రహించుచున్నాను అసౌ=ఓ ఉపనయనవటో, త్వా=నిన్ను, మహ్యాం =నాకొఱకు, ప్రజాపతినా= బ్రహ్మదేవునిచేత, గృహ్ణామి=గ్రహించుచున్నాను.

తా॥ జరిగినదియు జరుగుచున్నదియు జరుగఁబోవునదియు నగుప్రపంచము నకు సృష్టికర్తయగు నేబ్రహ్మయందు సమస్తలోకములు నిలిచియున్నవో ఆబ్రహ్మ యొక్క అనుమతిచే నిన్ను నామనసునం దెప్పుడును ధ్యానముచేయుచుందెదను.

ఇతి పంచమఖండ సమాప్తః

—♦ అధషష్ఠమఖండ ప్రారంభః ♦—

మూ॥ పరి త్వాఽగ్నే పరిమృజా మ్యాయుషా చ ధనేనచ॥ సుప్రజాః ప్రజయా భూయాసగ్ం సువీరో వీరైః సువర్చా వర్చసా సుపోషః పోషైః స్సుగృహో గృహైః స్సుపతిః పత్యా సుమేధా మేధయా సుబ్రహ్మ బ్రహ్మచారిభిః ॥

పదవి॥ పరి। త్వా। అగ్నే। పరి। మృజామి। అయుషా। చ। ధనేన, చ। సప్రజాః। ప్రజయా। భూయాసం। సువీరః। వీరైః। సువర్చాః। వర్చసా। సుపోషః। పోషైః। సుగృహాః। గృహైః। సుపతిః। పత్యా। సుమేధాః। మేధయా। సుబ్రహ్మ ॥బ్రహ్మచారిభిః ॥

అ॥ హేఅగ్నే =ఓ అగ్నిహోతృడా! అహం = నేను, త్వా = నిన్ను, ఆయుషాచ = ఆయుర్దాయము చేతను, ధనేనచ = ధనముచేతను, పరిమృజామి = అంతటను శోధించుచున్నాను, అహం = నేను, ప్రజయా = సంతానము చేత, సుప్రజాః = మంచిసంతానము, గలవాఁడనై, వీరైః = తనయులచేత, సువీరః = మంచిపుత్రులుగలవాఁడనై, వర్చసా = కాంతిచేత, సువర్చాః = మంచికాంతిగలవాఁడనై, పోషైః = వృద్ధులచేత, సుపోషః = మంచివృద్ధిగలవాఁడనై, గృహైః = గృహములచేత, సుగృహాః = మంచిగృహములుగలవాఁడనై, పత్యా = రక్షించు ఆచార్యునిచేత, సుపతిః = మంచిపరిపాలకుఁడుగలవాఁడనై మేధయా = జ్ఞాపకశక్తిగలబుద్ధిచేత, సుమేధాః = మంచిబుద్ధిగలవాఁడనై, బ్రహ్మచారిభిః = సహాధ్యాయులైన బ్రహ్మచారులతోడ, సుబ్రహ్మా = మంచివేదపఠనముగలవాడనై భూయాసం = అగుదును,

తా॥ ఓఅగ్నిహోతృడా! ఆయుర్దాయమును ధనమును ప్రార్థించి నీవలన బుచ్చుకొనుటచే నీభక్తవాత్సల్యమును పరీక్షించినవాడనైతిని. నేను మంచిసంతానముకలవాఁడను మంచిపుత్రులుగలవాడను మంచికాంతిగలవాఁడను మంచివృద్ధిగలవాఁడను మంచిగృహములు గలవాఁడను మంచి యాచార్యుడు గలవాఁడను మంచిజ్ఞాపకశక్తిగల బుద్ధిగలవాఁడను మంచివేదపాఠము గలవాఁడను నీ యనుగ్రహముచే నయ్యెదను.

మూ॥ అగ్నయే సమిధ మాహార్షం బృహతే జాతవేదసే యథా త్వ మగ్నే సమిధా సమిధ్య స ఏవం మా మాయుషా వర్చసా సన్యా మేధయా ప్రజయా పశుభి ర్బ్రహ్మవర్చసే నాఽన్నాద్యే న సమేధయ॥

పదవి॥ అగ్నయే ।సమిధం। ఆహార్షం। బృహతే। జాతవేదసే। యథా। త్వం। అగ్నే ।సమిధా। సమిధ్యసే। ఏవం। మాం। ఆయుషా। వర్చసా। సన్యా। మేధయా। ప్రజయా। పశుభిః। బ్రహ్మవర్చసేన। అన్నాద్యేన॥ సం। ఏధయ॥

టీక॥ బృహతే = గొప్పవాఁడును, జాతవేదసే = పుట్టిన ధనముగలవాఁడునగు అగ్నయే = అగ్నిహోతృనియొక్క, సమిధం = సమిత్తును, ఆహార్షం = తెచ్చితిని, అగ్నే = ఓఅగ్నిహోత్రుఁడా! త్వం = నీవు, సమిధా = సమిత్తుచేత, యథా = యేప్రకారముగాను, సమిధ్యసే = ప్రజ్వరిల్లెదవో, యేవం = ఈప్రకారముగాను, మాం = నన్ను, ఆయుషా = ఆయుర్దాయముచేతను, వర్చసా = వర్చస్సుచేతను, సన్యా = లాభ

ముచేతను, మేధయా=జ్ఞాపకశక్తిగల బుద్ధిచేతను, ప్రజయా= సంతానముచేతను, పశుభిః= పశువులచేతను, బ్రహ్మవర్చసేన= బ్రహ్మవర్చస్సుచేతను, అన్నాద్యేన= అన్నమును దినుటచేతను, సమేధయ=వృద్ధిపొందింపుము.

తా॥ ఓ అగ్నిహోత్రుఁడా ! గొప్పవాఁడవు ప్రజ్ఞగలవాడవునగు నీ కొఱకు సమిధను దెచ్చితిని. ఓ అగ్నిహోత్రుఁడా ! ఈ సమిత్తుచే నీవెట్లు ప్రకాశించె దవో అప్రకారము నన్ను ఆయుస్సుచేతను వర్చస్సుచేతను లాభముచేతను జ్ఞాపకశక్తిగల బుద్ధిచేతను సం [illegible]నముచేతను పశువులచేతను బ్రహ్మవర్చసుచేతను. అన్న భక్షణచేతను వృద్ధిపొందింపుము,

మూ॥ ఏధో స్యేధిషీమహి॥

పదని॥ ఏధః । అసి । ఏధిషీమహి॥

టీక॥ ఏధః=అగ్ని ప్రకాశించు సాధనము, అసి=అయితిని, ఏధిషీమహి= మేమును ప్రజల్వింపజేయుచుంటిమి.

తా॥ ఓ ఇంధనమా ! అగ్ని ప్రజ్వరిల్లుటకు నీవు సాధనమైతివి. మేమును నిన్ను ప్రజ్వలింపజేయువారమైతిమి

మూ॥ సమిదసి సమిధిషీ మహి॥

పదని॥ సమిత్ । అసి । సం । ఇధిషీమహి॥

టీక॥ త్వం = నీవు, సమిత్=ఇంధనమైతివి, సమిధిషీమహి=నిన్ను ప్రజ్వలింపజేయు కర్తలమైతిమి.

తాత్పర్యము పైనఁజెప్పఁబడియెను.

మూ॥ తేజోఽపి తేజోమయి ధేహి॥

పదని॥ తేజః । అసి । తేజః । మయి ధేహి॥

టీక॥ తేజః=ప్రజ్వరిల్లుటకు సాధనమయినందున ప్రకాశకరము ,అసి=అయితివి, తేజః=తేజస్సును, మయి=నాయందు, ధేహి=ఉంచుము,

తా॥ ఓ ఇంధనమా ! నీవు ప్రజ్వరిల్లుటకు సాధనమైతివి. అటువంటి నీవు తేజస్సు నాకుఁ గలుగఁయుము.

మూ॥ అపో అద్యా న్వచారిషగ్ం రసేన సమస్పృక్ష్మహి । పయస్వాగ్ం అగ్న ఆగమం తం మా సగ్ం సృజ వర్చసా ॥

పదవి॥ అపః । అద్య । అను । అచారిషం । రసేవ । సం । అసృక్ష్మహి । ప యస్వాన్ । అగమం । తం । మా । సం । సృజ । వర్చసా ॥

టీక॥ అద్య=ఇప్పుడు, అపః=సమిధలనుంచుట యను కర్మను, అను=క్రమ ముగా, అచారిషం=చేయుచున్నాను, రసేన=శ్రద్ధతో, సమసృక్ష్మహి=గూడిన వాడనుగా నయ్యెదను, హే అగ్నే=ఓ అగ్నిహోత్రుడా! అహం=నేను, పయ స్వాన్=అద్యాది హవిస్సుగలవాడనై త్వాం=నిన్ను గూర్చి అగమం= వచ్చె దను, తం=అటువంటి, మా=నన్ను, వర్చసా=కాంతితోడ సంసృజ=కూర్చుము.

తా॥ నేను శ్రద్ధగలవాడనై నీవు ప్రజ్వరిల్లుటకు నింధనముల నుంచుచుం టిని. అజ్యము మొదలగు హవిస్సుగలవాడనై ప్రతిదినంబును నీవద్దకు వచ్చు చుందును. కావున ఓ అగ్నిహోత్రుడా! ఇట్టి నన్ను గాంతిగలవానిగాఁ జేయుము.

మూ॥ సమ్మాఽగ్నే వర్చసా సృజ ప్రజయా చ ధనేన చ ॥

పదవి॥ సం । మా । అగ్నే । వర్చసా । సృజ । ప్రజయా । చ । ధనేన । చ ॥

టీక॥ అగ్నే= ఓ అగ్నిహోత్రుడా! మా= నన్ను, వర్చసా= వర్చస్సు తోడను, ప్రజయా= సంతానముతోడను, ధనేనచ । ధనముతోడను, సంసృజ= కూర్చుము.

తా॥ ఓ అగ్నిహోత్రుడా! నన్ను వర్చస్సు సంతానము ధనము కలవాని గాఁ జేయుము.

మూ॥ విద్యున్మే అస్య దేవా ఇంద్రో విద్యాత్సహ ఋషిభిః॥ ।

పదవిః విద్యుత్ । మే । అస్య । దేవాః । ఇంద్రః । విద్యాత్ । సహ ఋషిభిః ॥

టీక॥ దేవా= దేవతలు, అస్య= ఈ, మే= నన్ను, ద్వితీయార్థమందుషష్ఠీ । విద్యుత్ [విద్యుః] గుర్తెఱుఁగుదురుగాక, ఇంద్రః = ఇంద్రుఁడు, సహర్షిభిః=మునీ శ్వరులతోఁగూడ, విద్యాత్= గుర్తెఱుంగుఁగాక.

తా॥ సమస్తమైన దేవతలును ఇంద్రుఁడును మునీశ్వరులును నేఁ జేయుకర్మ లను జూచుచుందురు గాక ॥

మూ॥ అగ్నయే బృహతే నాకాయ ॥

పదవి॥ అగ్నయే । బృహతే । నాకాయ ॥

టీక॥ బృహతే = గొప్పవాఁడును, నాకాయ = నాకుఁడనెడు పేరుగలవాఁడునకు, అగ్నయే = అగ్నిహోతృనికొఱకు, ఏషా = ఈ, సమత్ = ఇంధనము, దీయతే = ఇయ్యబడుచున్నది.

తా॥ మహాత్ముఁడును నాకుఁడనెడు పేరుగలవాఁడనగు యగ్నిహోతృనికొఱకు ఈ సమిధ ఇయ్యబడుచున్నది.

మూ॥ ద్యావా పృథివీభ్యాం ॥

పదవి॥ ద్యావా । పృథివీ । భ్యాం ॥

తా॥ స్వర్గము భూలోకములకొఱకు ఈ సమిధను ఇచ్చుచున్నాను.

మూ॥ ఏషా తే అగ్నే సమత్తయా వర్ధస్వ చాఽప్యాయస్వ చ తయాఽహం వర్ధమానో భూయాస మాప్యాయ మానశ్చ ॥

పదవి॥ ఏషా । తే । అగ్నే । సమిత్ తయా । వర్ధస్వ । చ । ఆప్యాయస్వ । చ తయా । అహం । వర్ధమానః । భూయాసం । ఆప్యాయమానః । చ॥

టీక॥ అగ్నే = ఓ అగ్నిహోతృడా !, తుభ్యం = నీకొఱకు, ఏషా = ఈ సమిత్ = ఇంధనము, ధీయతే = ఇయ్యబడుచున్నది, తయా = ఆసమిధచే, వర్ధస్వ = వృద్ధిపొందుము, ఆప్యాయస్వ = సంపూర్ణుడవగుము, అహం = నేను, తయా = ఆ సమిధచేత, వర్ధమానః = వృద్ధిపొందినవాడను, ఆప్యాయమానః = సంపూర్ణుడను భూయాసం = అయ్యెదను.

తా॥ ఓ అగ్నిహోతృడా! ఈ సమిధను నీ కిచ్చుచున్నాను. ఆ సమిధచే నీవు వృద్ధిపొంది సంపూర్ణుడవుకమ్ము. నేనును వృద్ధిపొందిసంపూర్ణుఁడనయ్యెదను.

మూ॥ యో మాగ్నే భాగినగ్ం సంతమథా భాగం చికీర్షత్యభాగ మగ్నే । తం కురు మామగ్నే భాగినంకురు ॥

పదవి॥ యః । మా । అగ్నే । భాగినం । సంతం । అథ । అభాగం । చికీర్షతి । అభాగం । అగ్నే । తం । కురు । మాం । అగ్నే । భాగినం । కురు.

టీక॥ అగ్నే = ఓ అగ్నిహోతృఁడా !, యః = ఎవఁడు, మా = నేను, భాగినం = భాగముగలవాఁడనై, సంతక = ఉన్నవాఁడనగుచుండఁగా, అథ = అనంతరము, అభాగం = భాగములేనివానిఁగా, చికీర్షతి = చేయ నిశ్చయించుచున్నాఁడో, అగ్నే = ఓ అగ్నిహోతృఁడా, తం = వానిని, అభాగం = భాగములేనివానిఁగా,

కురు = చేయుము, అగ్నే = ఓ అగ్నిహోత్రుడా! మాం = నన్ను, భాగినం = భాగముగలవానిగాఁ కురు = చేయుము.

తా॥ ఓ అగ్నిహోత్రుడా! నేను భాగముగలవాఁడనయి యుండఁగా నెవఁడు నన్ను భాగములేనివానిగాఁజేయఁ దలఁచునో వానిని భాగములేనివానిగాఁజేసి నన్ను భాగముగలవానిగాఁ జేయుము.

మూ॥ సమిధ మాధాయాఽగ్నే సర్వవ్రతో భూయాసం ॥

పదవి॥ సమిధం। ఆధాయ। అగ్నే । సర్వవ్రతః । భూయాసం ॥

టీక॥ అగ్నే = ఓ అగ్నిహోత్రుఁడా! సమిధం = సమిత్తును ఆధాయ = ఉంచి, సర్వవ్రతః=సమస్తవ్రతములను జేసినవాఁడను, భూయాసం=అయ్యెదను.

తా॥ ఓ యగ్నిహోత్రుఁడా! ఈ సమిధను నీయందుంచుటచే నేను సమస్తమైన వ్రతములను జేసి పరిపూర్ణమైనవాఁడ నయ్యెదను.

మూ॥ బ్రహ్మచార్య స్యపోశానకర్మ కురుమాసుషుప్థాః । భిక్షాచర్యం చరాఁచార్యాఽధీనోభవ ॥

పదవి॥ బ్రహ్మచారీ । అసి । అపోశాన । కర్మ । కురు । మా సుషుప్థాః భిక్షాచర్య । చర । ఆచార్యాధీనః । భవ ॥

టీక॥ బ్రహ్మచారీ = బ్రహ్మచర్యాశ్రమమును బొందినవాఁడవు, అసి = అయితివి, అపోశాన = నియమితాహారము కలవాఁడవగుము, కర్మ = అగ్నిహోత్రాది కర్మములను, కురు = చేయుము, మాసుషుప్థాః = పగలు నిద్రపోకుము, భిక్షాచర్యం = భిక్షము నెత్తుకొనుటను, చర = ఆచరింపుము, ఆచార్యాధీనః= గురువుయొక్క యాజ్ఞయందు, భవ = ఉండుము.

తా॥ ఓ పిల్లవాఁడా! నీవు బ్రహ్మచర్యాశ్రమము గలవాఁడవయితివి కావున నియతాహారము గలవాఁడవగుము. అగ్నిహోత్రాది కర్మములను జేయుము. పగలు నిద్రపోకుము. భిక్షమెత్తుకొని జీవింపుము. గురువు నాజ్ఞలోనుండుము. అని యాచార్యుఁడుపదేశము చేయుచున్నాడు.

మూ॥ యస్య తే ప్రథమవాస్యగ్ం హరామ స్తంత్వా విశ్వే అవంతు దేవాః । తంత్వా భ్రాతరస్సు వృధో వర్ధమాన మనుజాయంతాం బహవ స్సుజాతం ॥

పదవి॥ యస్య। తే। ప్రథమవ్యాసం। హరామః। తం। త్వా। విశ్వే। అవంతు। దేవాః। తం। త్వా। భ్రాతరః। సువృధః। వర్ధమానం। అను। జాయంతాం। బహవః। సుజాతం॥

టీక॥ యస్య= ఏ, తే=నీయొక్క, ప్రథమవ్యాసం= మొదట ధరింపఁబడిన వస్త్రమును. హరామః= తీసికొనుచున్నామో. తం= అటువంటి, త్వాం= నిన్ను, విశ్వేదేవాః = విశ్వేదేవతలు, లేక సమస్తమైన దేవతలును, అవంతు = రక్షింతురుగాక, వర్ధమానం= వృద్ధిపొందువాఁడవును, సుజాతం= యోగ్యమైన జననముగలవాఁడను, తం= అటువంటి, త్వాం= నిన్ను, సువృధః= యోగ్యమైన వృద్ధిగలవారును బహవః= అనేకులైన, భ్రాతరః= నీ సహోదరులు, అనుజాయంతాం = నిన్ను ననుసరించి పుట్టుచుందురుగాక.

తా॥ ఓ పిల్లవాఁడా! నీవు పూర్వము ధరించిన వస్త్రమును మేము తీసికొంటిమి. ఇటువంటినిన్ను విశ్వేదేవతలు రక్షింతురుగాక, మంచవృద్ధియు యోగ్యమైన జననమును నీకు ప్రాప్తించినట్లుగా నీ సహోదరులును వృద్ధిగలవారై యనేకులు పుట్టుదురుగాక. ఇతి షష్ఠఖండస్సమాప్తః.

—◆ సప్తమఖండః ◆—

మం॥ ఇమగ్గ్ స్తోమమర్హతే జాతవేదసే రథమివ సంమహేమా మనీషయా। భద్రా హి నః ప్రమతి రస్య సగ్ంసద్యగ్నే సఖ్యే మా రిషామా వయంతవ॥

పదవి॥ ఇమం। స్తోమం। అర్హతే। జాతవేదసే। రథం। ఇవ। సం। మహేమ మనీషయా। భద్రా। హి। నః। ప్రమతిః। అస్య। సంసది। అగ్నే సఖ్యే। మా! రిషామ। వయం। తవ॥

టీక॥ ఇమం=ఈ, స్తోమం= స్తుతిని అర్హతే=పూజ్యుఁడవును, జాతవేదసే= పుట్టినజ్ఞానముగలవాఁడవునగు నీకొఱకు, మనీషయా= నాబుద్ధిచేత, తక్షః=వడ్లవాఁడు రథమివ= గథమునువలెనే, సంమహేమ= చేయుచున్నాము• లేక నేర్పుకొనుచున్నాము, హి= ఏ కారణమువలన, భద్రా=శుభప్రదమైన, అస్య=ఈ అగ్నిహోతునియొక్క, ప్రమతిః = బుద్ధి. సంసది = సభయందు, నః = మా విషయమై, భూయాత్= అవునో, అగ్నే= ఓ అగ్నిహోత్రుఁడా!, తవ= నీయొక్క, సఖ్యే= స్నేహమందున్న, వయం= మేము. మారిషామ= హింసిప బడకుందుముగాక.

తా॥ ఓ అగ్నిహోతుృఁడా! శిల్పాచార్యుఁడు రథమును జేయురీతిని పూజ్యుం డవును జ్ఞానముగలవాడవు నగు నీ సంబంధమైన స్తోత్రమును జేయుచుందుము లేక నేర్పుకొందుము. ఎందువల్లననఁగా శుభముల నొసఁగు నీ యంతఃకరణము యజ్ఞాదులను గుణించిన ప్రతిసభయందును మాయందు ప్రసరించుచున్నది. కాఁబట్టి నీ స్నేహము కలిగియున్న మాకు నెవరివల్లను హింస కలుగఁబోదు.

మూ॥ త్ర్యాయుషం జమదగ్నేః కశ్యపస్య త్ర్యాయుషం। యద్దేవానాం త్ర్యాయుషం। తన్మే అస్తు త్ర్యాయుషం ॥

పదవి॥ త్ర్యాయుషం। జమదగ్నేః। కశ్యపస్య। త్రియాయుషం। యత్ దేవానాం। త్రియాయుషం। తత్। మే। అస్తు। త్రియాయుషం ॥

టీక॥ జమదగ్నేః= జమదగ్ని మునీశ్వరునకు, యత్= ఏ. త్ర్యాయుషం= బాల్య యౌవన వార్థక్య రూపమైన మూడవస్థలు కలవో, కశ్యపస్య = కశ్యపుని యొక్క, యత్= ఏ, త్రియాయుషం= మూడవస్థలుకలవో, దేవానాం= దేవతల యొక్క, యత్= ఎ, త్రియాయుషం= మూడవస్థలుకలవో తత్= ఆ, త్రియాయుషం= మూడవస్థలును, మే= నాకు, అస్తు= కలుగుఁగాక ॥

తా॥ జమదగ్నికిని కశ్యపునకును దేవతలకును బాల్య యౌవన వార్ధక్యరూపమైన యే మూడవస్థలుకలవో ఆ మూడవస్థలును నాకుఁగలుగవలయునని బాలుండు చెప్పుచున్నాఁడు.

మూ॥ శివో నామాఽసి స్వధితి స్తే పితా న మ స్తే అస్తు మా మా హిగ్ంసీః ॥

పదవి॥ శివః। నామ। అసి। స్వధితిః। తే। పితా। నమః। తే। అస్తు। మా। మా। హింసీః ॥

టీక॥ త్వం= నీవు, శివోనామ= మంగళప్రదమైన దానవే, అసి= అయితివి స్వధితిః = వజ్రాయుధము, తే = నీయొక్క, పితా = తండ్రి, తే = నీకొఱకు నమః=నమస్కారము, అస్తు= అగుగాఁక, మా = నన్ను, మా హింసీః = హింస జేయకుము.

తా॥ ఓక్షురమా! నీవు వజ్రాయుధమువలన జనియించితివి, గాన నీకు నమస్కారము చేసెదను. నీవు మంగళప్రదమైనదానవే గాన నన్ను బాధపెట్టకుము.

మూ॥ ఉష్ణేన వాయు వుదకేనే త్యేవః ॥

తా॥ 4 వ మంత్రము మొదలుకొని 11 వ మంత్రముపర్యంతం మున్నె చెప్పఁబడినది.

మూ॥ ఇద మహ మముష్యాఽఽముష్యాయణస్య పాప్మాన ముపగూహా మ్యుత్తరోఽసౌ ద్విషద్భ్యః ॥

పదవి॥ ఇదం । అహం । అముష్య । అముష్యాయణస్య । పాప్మానం । ఉప । గూహామి । ఉత్తరః । అసౌ । ద్విషద్భ్యః ॥

టీక॥ ఇదం= ఈ, అహం= నేను, అముష్య= ఇతనియొక్కయు, అముష్యా యణస్య= ఇతనివలన జన్మించువానియొక్కయు, పాప్మానం = పాపమును, ఉప గూహామి = ప్రకటనకానిదానిగాఁ జేయుచున్నాను. అసౌ = ఇతఁడు, ద్విష ద్భ్యః= శత్రువులకంటె, ఉత్తరః = అధికుఁడగుగాక ॥

తా॥ నే నితనియొక్కయు ఇతని సంతానముయొక్కయు పాపమును ప్రక టముకాని దానిఁగాఁజేయుదును. ఇతఁడు శత్రువులకంటె నధికుఁడగుఁగాక.

మూ॥ ఆపోహిష్ఠామ యోభువ ఇతి తిసో హిరణ్యవర్ణా శ్శుచయః పావకా ఇతి తిసః ॥ ఆపోహిష్ఠామ యోభువస్తాన ఊర్జేదధా తన । మహేరణాయ చక్షసే ॥

పదవి॥ ఆపః । హి । స్థః । మయోభువః । తాః । నః । ఊర్జే । దధాతన । మహే । రణాయ । చక్షసే ॥

టీక॥ హే ఆపః= ఓ యుదకములారా! యూయం= మీరు, మయోభువః= సుఖమును కలుగఁజేయువారై, స్థః= ఉంటిరి, తాః= అటువంటిమీరు, నః=మాకు, ఊర్జే= అన్నముకొఱకు, ధత్త=ధరించితిరి, మహే=గొప్పదియై, రణాయ=మనో హరమైన, చక్షసే= దర్శనము [జ్ఞానము] కొఱకు, దధాత= ధరించితిరి.

తా॥ ఓ యుదకములారా! మీరు సుఖమును గలుగఁజేయువారైతిరి. మా నిమిత్తమైనయన్నమును ధరించియుంటిరి. మనోహరమైన గొప్పదృష్టిని గలుగఁ జేయుఁడు.

మూ॥ యోవశ్శివతమోరసస్తస్య భాజయతేహనః। ఉశతీరివమాతరః॥

పదవి॥ యః । వః । శివతమః । రసః । తస్య । భాజయత । ఇహ । నః । ఉశతీః । ఇవ । మాతరః ॥

టీక॥ వః=మీ సంబంధమైన, యః= ఏ, శివతమః = మిక్కిలి శుభకరమగు, రసః=రసముకలదో, తస్య=ఆ రసముచేత,[తృతీయార్థమందుషష్ఠి] నః=మమ్ములను, ఇహ= ఈలోకమందు, ఉశతీః = ప్రేమగలిగిన, మాతర ఇవ= తల్లులవలెనే, భాజయత= పోషించుచుందురుగాక ॥

తా॥ లోకములో పిల్లలను తల్లులు ప్రేమగలవారై యేతీరున బోషింతురో ఆ తీరున సౌఖ్యమును గలుగఁజేయు మీసంబంధమైన రసముచేత మమ్ములను బోషింతురుగాక.

మూ॥ తస్మా అరంగ మామవో యస్యక్షయాయ జిన్వథ । ఆపో జనయథా చ నః ॥

పదవి॥ తస్మై । అరం । గమామ । వః । యస్య । క్షయాయ । జిన్వథ । ఆపః । జనయథ । చ । నః ॥

టీక॥ తస్మై=ఆ రసముకొఱకు, వః=మిమ్ములను, అరం = శీఘ్రముగాను, గమామ= పొందెదము. యస్య= ఏ రసముచేత, క్షయాయ = నశింపుగల మానివాసమును, జిన్వథ= సంతోషపెట్టఁగలరో, హే ఆపః= ఓ యుదకములారా! నః= మమ్ములను, పుత్త్రులు పౌత్త్రులు మొదలగు సంతానముగలవారినిగా, జనయథ= పుట్టించుదురుగాక ॥

తా॥ యేరసముచే నశించునట్టి మానివాసమును భంగములేనిదానిగాఁ జేసెదరో అట్టిరసముకొఱకు మిమ్ములను వేఁడుచున్నాము. ఓ యుదకములారా! మమ్ములను పుత్త్రులు పౌత్త్రులు మొదలగు సంతానము గలవారినిగాఁజేయుఁడు.

మూ॥ హిరణ్యవర్ణా శ్శుచయః పావకా యాసుజాతః కశ్యపో యాస్వింద్రః । అగ్నిం యా గర్భం దధిరే విరూపాస్తాన ఆపశ్శగ్ స్యోనా భవంతు ॥

పదవి॥ హిరణ్యవర్ణాః । శుచయః । పావకాః । యాసు । జాతః । కశ్యపః । యాసు । ఇంద్రః । అగ్నిం । యాః । గర్భం । దధిరే । విరూపాః । తాః । నః । ఆపః । శం । స్యోనాః । భవంతు ॥

టీక॥ యాసు = యేజలమందు, కశ్యపః = ప్రజాపతి, జాతః = పుట్టెనో, యాసు = యేజలమందు, ఇంద్రః = మేఘుఁడు, జాతః = పుట్టెనో, యాః= యే, ఆపః= ఉదకములు, అగ్నిం= అగ్నిహోత్రుని, గర్భం =ఉదరమందుండు జంతు

పుసుగాను, దధిరే= ధరించినవో, విరూపాః= అనేకరూపములుగలవియు, హిరణ్య
వర్ణాః= బంగారు ఛాయగలవియు, శుచయః= పరిశుద్ధమైనవియు, పావకాః=పవి
త్రమైనవియు, స్యోనాః= సుఖకరములైన, తాః= అటువంటి, ఆపః=ఉదకములు
నః = మాయొక్క, శం = సుఖమునుగుఱించి అనఁగా సుఖమిచ్చునవి, భవంతు=
అగుఁగాక.

తా॥ బ్రహ్మయు మేఘుడును యేజలమందు జనియించిరో యేనీళ్ళలో అగ్ని
హోత్రముండెనో యేనీళ్ళు మంచివర్ణముగలవియు పవిత్రకరమైనవో అట్టి సుఖప్రద
మైన నీళ్ళు మాకు సుఖమును కలిగించుఁగాక.

మూ॥ యసాగ్ం రాజా వరుణో యాతి మధ్యే సత్యానృతే అవ
పశ్యఞ్ జనానాం మధుశ్చ్యుతశ్శుచయో యాః పావకాస్తాన
ఆపశ్శగ్ స్యోనా భవంతు ॥

పదవి॥ యాసాం । రాజా । వరుణః । యాతి । మధ్యే । సత్యానృతే । అవ।
పశ్యఞ్ । జనానాం । మధుశ్చ్యుతః । శుచయః । యాః । పావకాః । తాః। నః
ఆపః । శం । స్యోనాః । భవంతు ॥

టీక॥ యాసాం= యేజలములకు, రాజా=ప్రభువగు, వరుణః= వరుణుఁడు,
మధ్యే=జలమధ్యమందుండి, జనానాం=మనుష్యులయొక్క, సత్యానృతే = పుణ్య
పాపములను, అవపశ్యఞ్ = చూచుచు, యాతి= వెళ్ళుచున్నాఁడో, యాః = యే
యుదకములు, మధుశ్చ్యుతః= మధురరసమును వర్షించుచున్నవో, యాః=యేయుద
కములు. శుచయః=పరిశుద్ధమైనవో. యాః=యేయుదకములు, పావకాః=పవిత్ర
మైనవో, స్యోనాః= సుఖకరములైన, తాః= ఆయుదకములు, నః= మాయొక్క
శం= సుఖమునుగురించి, భవంతు=అగుఁగాక ॥

తా॥ జలాధిపతి యగు వరుణుడే నీళ్ళమధ్యమమునందుండి మనుష్యులయొక్క
పుణ్యపాపములను చూచుచున్నాఁడో, యేనీళ్ళు మధురరసము గలవియు బరిశుద్ధ
మైనవియుఁ బవిత్రకరమైనవో ఆనీళ్ళు మాకు సుఖమును గలుగఁజేయుఁగాక.

మూ॥ యాసాం దేవా దివి కృణ్వంతి భక్షం యా అంతరిక్షే బహు
ధా భవంతి । యాః పృథివీం పయసోందంతి శుక్రాస్తాన ఆప
శ్శగ్ స్యోనా భవంతు ॥

పదవి॥ యాసాం । దేవాః । దివి । కృణ్వంతి । భక్షం । యాః । అంతరిక్షే, బహుధా । భవంతి । యాః । పృథివీం । పయసా । ఉదంతి । శుక్రాః । తాః । నః । ఆపః । శం । స్యోనాః । భవంతు ॥

టీక॥ దివి= స్వర్గలోకంబున, దేవాః= దేవతులు, యాసాం= యే యుదకములయొక్క, భక్షం= భక్షణమును, కృణ్వంతి= చేయుచున్నారో, యాః= యే యుదకములు, అంతరిక్షే=ఆకాశమందు, బహుధా= అనేకవిధములుగా భవంతి= అగుచున్నవో, యాః= యే యుదకములు, పయసా= వృష్టిచే పృథివీం= భూమిని ఉందంతి= తడుపుచున్నవో, శుక్రాః= శుభ్రమైనవియు. స్యోనాః= సుఖకరములైన, తాః= అటువంటి, అపః= ఉదకములు, నః= యొక్క, శం= సుఖమును గుఱించి, భవంతు= అగుఁగాక ॥

తా॥ స్వర్గలోకంబున దేవతలేజలమును త్రాగుచుందురో, యే జలంబులాకాశంబున అనేక విధములై యున్నవో, యే జలంబులు శుభ్రమైనవియు సుఖకరములైనవో అట్టినీళ్ళు మాకు సుఖమును గలుగఁజేయుఁగాక.

మూ॥ అన్నాద్యాయ వ్యూహధ్వం దీర్ఘాయు రహమన్నాదో భూయాసం సోమోరాజాఽయ మాగమత్సమేముఖం ప్రవేక్ష్యసి భగేన సహవర్చసా ॥

పదవి॥ అన్నాద్యాయ । వ్యూహధ్వం । దీర్ఘాయుః । అహం । అన్నాదః । భూయాసం । సోమః । రాజా । అయం । ఆగమత్ । సః । మే । ముఖం । ప్రవేక్ష్యసి । భగేన । సహ । వర్చసా ॥

టీ॥ అన్నాద్యాయ=అన్నమును దినుటకొఱకు, వ్యూహధ్వం=మలినమును విడిచి వేఱుగానుండుఁడు, అహం= నేను, దీర్ఘాయుః= దీర్ఘాయుర్దాయము కలవాఁడనై, అన్నాదః= అన్నమును దినువాఁడను, భూయాసం= అయ్యెదను, రాజా= ప్రభువైన, అయం= ఈ, సోమః- చంద్రుఁడు అధిదేవతగాఁగల దంతకాష్ఠము, ఆగమత్=వచ్చినది, సః= ఆదంతకాష్ఠము, భగేన= ఐశ్వర్యముతోడను, వర్చసా సహ= కాంతితోడను. మే= నాయొక్క, ముఖం= నోరిను, ప్రవేక్ష్యసి = ప్రవేశింపగలదు ॥ ఇక్కడ ప్రథమపురుషయందు మధ్యమపురుష ప్రయోగింపఁబడినది.

తా॥ ఓ దంతములారా! నేనన్నమును దిందునుగాన నోరు మలమును విడిచి యుందురుగాక. మలినము విడుచుటచే శుభ్రమైన దంతములు గలవాఁడనై దీర్ఘా

యుర్దాయము గలవాఁడనై అన్నమును దిందును. చంద్రుఁడు అధిదేవతగాఁ గల యీ దంతకాష్ఠము నానోటిలోఁ బ్రవేశించి వర్చస్సును భాగ్యమును గలుగఁ జేయుఁగాక.

మూ॥ సోమస్య తనూరసి తనువం మేపాహి సామా తనూ రావిశ ॥

పదవి॥ సోమస్య । తనూః । అసి । తనువం । మే । పాహి । సా । మా । తనూః । ఆవిశ ॥

టీక॥ హేవాసః= ఓ వస్త్రమా ! త్వం=నీవు, సోమస్య=చంద్రునియొక్క తనూః= శరీరము, అసి= అయితివి. త్వం= నీవు, మే= నాయొక్క, తనువం= శరీరమును, పాహి= రక్షింపుము, సా= అటువంటి, తనూః= శరీరముగలనీవు, మాం= నన్ను, ఆవిశ= ప్రవేశింపుము.

తా॥ ఓ వస్త్రమా ! చంద్రునివంటి యాకారముగలనీవు నాశరీరమును గప్పుటచే నన్ను రక్షింపుచుంటివి కాన నాయందెల్లప్పుడు నుండుము.

మూ॥ నమో గ్రహాయచ ॥ పదవి॥ నమః । గ్రహాయ । చ

టీక॥ గ్రహాయ= గ్రహమను దేవతకొఱకు, నమః= నమస్కారము.

మూ॥ అభిగ్రహాయ చ ॥ పదవి॥ అభిగ్రహాయ । చ ॥

టీక॥ అభిగ్రహమను దేవతకొఱకు, నమః=నమస్కారము.

మూ॥ నమ శ్శాకజం జభాభ్యాం నమస్తాభ్యో దేవతాభ్యో యా అభి గ్రాహిణీః ॥

పదవి॥ నమః । శాకజంజభాభ్యాం । తాభ్యః । నమః । దేవతాభ్యః యాః । అభిగ్రాహిణీః ॥

టీక॥ శాక జంజభాభ్యాం=శాకము జంజభము అను దేవతలకొఱకు, నమః= నమస్కారము, యాః= ఎవరు. అభిగ్రాహిణీః= అభిగ్రాహిణులను దేవతలు కలరో, తాభ్యః= ఆ, దేవతాభ్యః= దేవతలకొఱకు, నమః= నమస్కారము.

తా॥ గ్రహము, అభిగ్రహము, శాకము, జంజభము, అభిగ్రాహిణులను అలంకారాధి దేవతలకు నమస్కారము చేసెదను.

మూ॥ అప్సరస్సు యో గంధో గంధర్వేషు చ య ద్యశః । దైవో యో మానుషో గంధస్సమా గంధ స్సురభి ర్జుషతాం ॥

పదవి॥ అప్సరస్సు । యః । గంధః । గంధర్వేషు । చ । యత్ । యశః । దైవః । యః । మానుషః । గంధః సః । మా । గంధః । సురభిః । జుషతాం

టీక॥ అప్సరస్సు= అప్సరస్త్రీలయందు, యః= యే, గంధః= గంధముగలదో గంధర్వేషుచ= గంధర్వులయందు, యత్ = యే, యశః=కీర్తిగలదో, దైవః=దేవతల సంబంధమైనదియు, మ్మానుషః= మనుష్యుల సంబంధమైనదియునగు, యః= ఏ గంధము కలదో, సురభిః= నాసికారంధ్రమున కింపైన, సః= ఆ సమస్తమైన, గంధః= గంధము, మా= నన్ను, జుషతాం= పొందుగాక.

తా॥ అప్సరస్త్రీలయందును గంధర్వులయందును యే గంధముకలదో అదియును మఱియు దేవతలయందుగాని మనుష్యులయందుగాని యే గంధముకలదో ఘ్రాణేంద్రియమున కింపైన ఆ సమస్తమైన సుగంధము నన్నాశ్రయించుగాక.

మూ॥ ఇయ మోషధీ త్రాయమాణా సహమానా సహస్వతీ । సా మా హిరణ్యవర్చసం బ్రహ్మవర్చసినం మా కరోతు ॥

పదవి॥ ఇయం । ఓషధీ । త్రాయమాణా । సహమానా । సహస్వతీ । సా । మా । హిరణ్య వర్చసం బ్రహ్మవర్చసినం । మా । కరోతు ॥

టీక॥ ఇయం= ఈ భూమి, ఓషధీ= ఓషధులను, త్రాయమాణా= రక్షించునదియు. సహమానా= సమర్థమైనదియు. సహస్వతీ=బలగలదియునయ్యెను, సా= అటువంటి భూమి, మా= నన్ను, హిరణ్యవర్చసం= బంగారువంటి కాంతిగలవానిగాను, బ్రహ్మవర్చసినం= బ్రహ్మవర్చస్సు గల వానిగాను, కరోతు= చేయుగాక.

తా॥ ఈ భూమి ఓషధులకు నాధారమైనదిగాను సమస్తకార్యములయందు సమర్థమైనదిగాను బలముగలదిగానున్నది, అటువంటిభూమి నన్ను బంగారువలె ప్రకాశించువానిగాను బ్రహ్మవర్చస్సుగలవానిగాను చేయుగాక.

మూ॥ అపాశో స్యురో మే మాసగ్ం శారీ శ్శివో మోపతిష్ఠస్వ దీర్ఘాయుత్వాయ శతశారదాయ । శతగ్ం శరద్భ్య ఆయుషే వర్చసే జీవాత్వై పుణ్యాయ ॥

పదవి॥ అపాశః । అసి । ఉరః । మే । మా । :సం । శారీః । శివః । మా । ఉప । తిష్ఠస్వ । దీర్ఘాయుత్వాయ । శతశారదాయ । శతం । శరద్భ్యః । ఆయుషే । వర్చసే । జీవాత్వై । పుణ్యాయ ॥

టీక। అపాశః= పాశముకానిదానవు, ·అసి= అయితివి, మే= నాయొక్క, ఉరః= వక్షస్థలమును, మాసం శారీః = బాధపెట్టకుము, శత శారదాయ= నూఱు

సంవత్సరముల పరిమితిగల, దీర్ఘాయుత్వాయ = దీర్ఘాయుర్దాయమును బొందుట కొఱకు, శివః= మంగళప్రదమైననీవు, మా= నన్ను, ఉపతిష్ఠస్వ= పొందుము, శతం శరద్భ్యః= నూఱు సంవత్సరములు పరిమితిగల, ఆయుషే= ఆయుస్సు కొఱకును, వర్చసే= వర్చస్సు కొఱకును, జీవాత్వై= జీవించుటకొఱకును, పుణ్యాయ= పుణ్యము కొఱకును, మా= నన్ను, ఉపతిష్ఠస్వ= పొందుము.

తా॥ ఓ పుష్పమాలికా ! నీవు బంధించునట్టి త్రాడువంటి దానవు గావు. కాన నా కంఠమందుంచఁబడి వ్రేలాడుచు నావక్షస్థలమును బాధ పెట్టకుము. నీవు శుభములు కలిగించుదానవు, కాన దీర్ఘాయుర్దాయము కలుగుటకును వర్చస్సును సుఖముగా జీవించుటను పుణ్యముగలుగుటకును నన్నెప్పుడును బొందియుండుము.

మూ॥ రేవతీస్త్వా వ్యక్ష్ణ న్నిత్యేతాః ॥

౨౭ వ మంత్రము మొదలుకొని ౩౧ వ మంత్రమువఱకుఁ బూర్వము చెప్పబడినది.

ఇతి సప్తమఖండ స్సమాప్తః.

—♦ అథాష్టమఖండప్రారంభః ♦—

మూ॥ ఆయుష్యం వర్చస్యగ్ం సువీర్యగ్ం రాయస్పోష మౌద్భి
ద్యం ఇదగ్ం హిరణ్యం జైత్ర్యా యాఽవిశతాం మాం॥

పదవి॥ ఆయుష్యం । వర్చస్యం । సువీర్యం । రాయస్పోషం । ఔద్భిద్యం । ఇదం । హిరణ్యం । జైత్ర్యాయ । ఆ విశతాం । మాం ॥

టీక॥ ఆయుష్యం = ఆయుర్వృద్ధిని జేయునదియు, వర్చస్యం = కాంతిని గలుగఁజేయునదియు, సువీర్యం= మంచి పరాక్రమమును గలుగఁ జేయునదియు, రాయస్పోషం= ధనమును వృద్ధినొందించునదియు, ఔద్భిద్యం = కీర్తినిచ్చునదియు నగు, ఇదం= ఈ, హిరణ్యం= బంగారము, జైత్ర్యాయ= జయముకొఱకు, మాం= నన్ను, ఆవిశతాం= ప్రవేశించుఁగాక.

తా॥ ఆయుర్వృద్ధిని కాంతిని మంచి పరాక్రమమును ధనాభివృద్ధిని కీర్తిని గలుగఁజేయు బంగారము జయముకొఱకు నన్నుఁ బొందుఁగాక.

మూ॥ ఉచ్చైర్వాది పృతనాజి సత్రా సాహం ధనం జయం సర్వా
స్సమృద్ధి ఋద్ధమూ హిరణ్యేస్మిం త్సమాహితాః ॥

పదవి॥ ఉచ్చైః । వాది । పృతనాజి । సత్రా । సాహం । ధనం । జయం । సర్వాః । సమృద్ధిః । బుద్ధయః । హిరణ్యే । అస్మిన్ । సమాహితాః ॥

టీక॥ ఉచ్చైర్వాది = బిగ్గరగా మాటరాడుటయు, పృతనాజి = సేనలతో ప్రకాశించుటయు, సత్రాసాహం= సత్యము కలిగియుండుటయు, ధనంజయం = శత్రుసంబంధమైన ధనమును జయించుటయు నాకుఁ గలుగుఁగాక, సమృద్ధిః= సంపూర్ణములైన, సర్వాః= సమస్తమైన. బుద్ధయః= సంపత్తులు, అస్మిన్ = ఈ, హిరణ్యే = బంగారమునందు, సమాహితాః = లెస్సగా నుండియున్నవి.

తా॥ ప్రౌఢముగా మాటలాడుటయు సేనలతోఁ బ్రకాశించుటయు సత్యం గలిగియుండుటయు శత్రుసంబంధమైన ధనమును జయించుటయు నాకుఁ గలుగుఁ గాక. ఇది యది యని చెప్పనేల సమస్తమైన సంపత్తులును బంగార మెచ్చట నుండునో యచ్చటనే యుండఁగలవు.

మూ॥ శున మహగ్ం హిరణ్యస్య పితు రివ నామాఽగ్రైషం । తం మా హిరణ్యవర్చసం పూరుషు ప్రియం కురు ॥

పదవి॥ శునం । అహం । హిరణ్యస్య । పితుః । ఇవ । నామ । అగ్రైషం । తం । మా । హిరణ్య వర్చసం । ప్రియం । కురు ॥

టీక॥ అహం= నేను, పితుః= తండ్రియొక్క, నామేవ= పేరును వలెనే, హిరణ్యస్య= బంగారముయొక్క, శునం= సుఖమును, అగ్రైషం=గ్రహించియుంటిని, తం= అటువంటి, మా= నన్ను; హిరణ్యవర్చసం = బంగారువంటి కాంతిగలవానిగాను; పూరుషు = అనేకులకు, ప్రియం = ఇష్టమైనవానిఁగాను, కురు = చేయుము.

తా॥ నేను నాతండ్రియొక్క పేరును వలెనే బంగారువలనఁ గలిగెడు సుఖమును గుర్తెఱుఁగుదును కాన నన్ను బంగారువలెఁ బ్రకాశించువానిగాను అందరికి నిష్టమైన వానిగాను జేయుము.

మూ॥ ప్రియం మా దేవేషు కురు ప్రియం మా బ్రహ్మణే కురు । ప్రియం విశ్వేషు శూద్రేషు ప్రియగ్ం రాజసు మా కురు॥

పదవి॥ ప్రియం । మా దేవేషు । కురు । ప్రియం । మా । బ్రహ్మణే కురు । ప్రియం । విశ్వేషు । శూద్రేషు । ప్రియం । రాజసు । మా । కురు ॥

టీక॥ మాం = నన్ను, దేవేషు = దేవతలకు, ప్రియం = ఇష్టమైనవానిగా, కురు= చేయుము॥ మాం= నన్ను, బ్రాహ్మణే = బ్రాహ్మణులకు, ప్రియం= ఇష్టమైనవానిగా, కురు= చేయుము, మాం= నన్ను, విశ్యేషు= కోమట్లకు, ప్రియం= ఇష్టమైనవానిగా. కురు = చేయుము, మాం = నన్ను, శూద్రేషు = శూద్రులకు, ప్రియం= ఇష్టమైనవానిగా, కురు= చేయుము, మాం= నన్ను, రాజసు= రాజులకు ప్రియం= ఇష్టమైనవానిగా, కురు= చేయుము.

తా॥ ఓ బంగారమా ! నన్ను దేవతలకును బ్రాహ్మణులకును క్షత్రియులకును వైశ్యులకును శూద్రులకును ఇష్టమైనవానిగాఁ జేయుము

మూ॥యాతిరశ్చీ నిపద్యసేఽహం విధరణీ ఇతి । తాంత్వా ఘృతస్య ధారయా యజే సగ్ం రాధనే మహం ॥

పదవి॥ యా । తిరశ్చీ । నిపద్యసే । అహం । విధరణీ । ఇతి । తాం । త్వా। ఘృతస్య । ధారయా । యజే । సం రాధనీం । అహం ॥

టీక॥ అహం = నేను, విధరణీ ఇతి = హోమ విఘ్నకారులను నివారించుచున్నానని, యా= యే నీవు, తిరశ్చీ= అడ్డముగా, నిపద్యసే= శయనించుచున్నావో, తాం = అటువంటి, త్వాం = నన్ను. అహం = నేను, ఘృతస్య = ఆజ్యము యొక్క. ధారయా= ధారచేత, యజే= పూజించుచున్నాను.

తా॥ ఓ వాక్కా ! హోమమును విఘ్నము చేయునట్టి వారలను లోపలను ప్రవేశింప నీయక అడ్డముగా నుండి యుండిన నిన్ను ఆజ్య ధారచేఁ బూజించుచున్నాను.

మూ॥ సగ్ం రాధన్యై దేవ్యై ॥ పదవి॥ సంరాధన్యై । దేవ్యై ॥

టీ ॥ దేవ్యై = దేవతయగు, సంరాధన్యై= వాక్కుకొఱకు ఆజ్యము నిచ్చున్నాను.

తా॥ వాగ్దేవికొఱకు ఆజ్యము నిచ్చు చున్నాను.

మూ॥ ప్రసాధన్యై దేవ్యై ॥ పదవి॥ ప్రసాధన్యై । దేవ్యై ॥

టీక॥ దేవ్యై=దేవతయగు, ప్రసాధన్యై=అలంకారాధిదేవతకొఱకు ఆజ్యము నిచ్చుచున్నాను. తా॥ అలంకారాధిదేవతకొఱకు ఆజ్యము నిచ్చుచున్నాను.

మూ॥ సంమార్జించ విరాజంచాఽభిశ్రీ ర్యాచనో గృహే । లక్ష్మీ రాష్ట్రస్య యాముఖే తయా మాసగ్ం సృజామసి ॥

పదవి॥ సంమార్జిజం । చ విరాజం । చ । అభి । శ్రీః । యా । చ । నః । గృహే । లక్ష్మీః । రాష్ట్రిస్య । యా । ముఖే । తయా । మా । సం । సృజామసి ॥

టీక॥ నః= మాయొక్క, గృహే= గృహమందు, యాచ= ఏ, అభిశ్రీః= లక్ష్మికలదో, రాష్ట్రిస్య= రాజ్యముయొక్క, ముఖే= ముఖమందు, యా= యే, లక్ష్మీః= లక్ష్మికలదో, తయా= ఆ లక్ష్మిచేతను, మా= నన్ను, సంమార్జిజంచ= మిక్కిలి ప్రకాశించువానిఁగాను, విరాజంచ= అనేక విధములుగాఁ బ్రకాశించు వానిఁగాను, సంసృజామసి= సృజింపఁజేయుము.

తా॥ నే నుండుగృహంబునను నే నుండు దేశంబునను సంపత్తును గలుగఁజేసి యనేకవిధములుగా మిక్కిలి ప్రకాశించువానిఁగా నన్నుఁజేయుము.

మూ॥ శుభికే శిర ఆరోహ శోభయంతీ ముఖం మమ । ముఖగ్ం హి మమ శోభయ భూయాగ్ం సం చ భగం కురు ॥

పదవి॥ శుభికే । శిరః । ఆరోహ । శోభయంతీ । ముఖం । మమ । ముఖం । హి । మమ శోభయ । భూయాం సం । చ । భగం । కురు ॥

టీక॥ శుభికే= ఓ మాలికా ! మమ= నాయొక్క, ముఖం= ముఖమును, శోభయంతీ= ప్రకాశింప జేయుచున్నదానవై, శిరః=తలను, ఆరోహ=అధిష్ఠించుము, మమ = నాయొక్క, ముఖంహి = ముఖమును, శోభయ = ప్రకాశింప జేయుము, భూయాంసం= అధికమైన, భగంచ= ఐశ్వర్యమును, కురు= చేయుము.

తా॥ మంగళప్రదమైన యో మాలికా ! నీవు నా శిరస్సునందుండి నా ముఖమును ప్రకాశింపఁచేయుచు విశేషమైన భాగ్యమును గలుగఁజేయుము.

మూ॥ యా మాహర జ్జమదగ్ని శ్శ్రద్ధాయై కామా యాఽన్యై । ఇమాం తా మపి నహ్యాఽహం భగేన సహ వర్చస ॥

పదవి॥ యాం । అహరత్ । జమదగ్నిః । శ్రిద్ధాయై । కామాయాన్యై । ఇమాం . తాం । అపి ! నహ్యే ! అహం ! భగేన ! సహ ! వర్చసా ॥

టీక॥ జమదగ్నిః= జమదగ్నియను మునీశ్వరుఁడు, కామాయాన్యై= కోరుచున్నఁ శ్రద్ధాయై= శ్రిద్ధయను దేవతకొఱకు, యాం= యే మాలికను, ఆహరత్ = తీసికొనివచ్చి యిచ్చెనో, తాం=అటువంటి, ఇమాం= ఈమాలికను, అహం= నేను.

భగేన= ఐశ్వర్యముతోడను, సహవర్చసా= వర్చస్సుతోడను. సహ్యా = శిరస్సునందు చుట్టుకొనుచున్నాను.

తా॥ జమదగ్ని మునీశ్వరుఁడు శ్రద్ధాదేవి కోరఁగా నేమాలికను దెచ్చియిచ్చెనో యటువంటిమాలికను నేను శిరస్సున ధరించుచున్నాను.

మూ॥ యదాంజనం త్రైకకుదం జాతగ్ం హిమవత ఉపరి । తేన వామాంజే తేజసే వర్చసే బలాయచ ॥

పదవి॥ యత్ । ఆంజనం । త్రైకకుదం । జాతం । హిమవతః । ఉపరి। తేన । వాం । ఆంజే । తేజసే । వర్చసే । బలాయచ ॥

టీక॥ యత్= యే, ఆంజనం= కాటుక, త్రైకకుదం = త్రికకుత్తను పర్వతమందు కలిగెనో, యత్ = యేకాటుక, హిమవతః = హిమవత్పర్వతము యొక్క ఉపరి= పైభాగంబున, జాతం= పుట్టినదో, తేన= ఆకాటుకచేత, వాం= మిమ్ములను, తేజసే= కాంతికొఱకును, వర్చసే= వర్చస్సుకొఱకును, బలాయచ= బలముకొఱకును, ఆంజే= పూయుచున్నాను.

తా॥ ఏ కాటుక త్రికకుత్తు అను పర్వతంబునను హిమవత్పరత మందును బుట్టెనో ఓ నేత్రములారా ! అటువంటి కాటుక మీకుఁ బెట్టుచున్నాను.

ఇతి అష్టమఖండ స్సమాప్తః.

◆◆ అథ నవమఖండ ప్రారంభః ◆◆

మూ॥ మయి పర్వత పూరుషం । మయి పర్వత వర్చసం । మయి పర్వత భేషజం । మయి పర్వతా యుషం ॥

పదవి॥ మయి । పర్వతపూరుషం । మయి । పర్వతవర్చసం । మయి । పర్వత భేషజం । మయి । పర్వతాయుషం ॥

టీక॥ పర్వతపూరుషం= పర్వతమందునట్టి పురుషత్వము, మయి= నాయందుండుగాక, పర్వత వర్చసం= పర్వతమందునట్టి వర్చస్సు, మయి=నాయందుండుఁగాక పర్వతభేషజం=పర్వత మందున్నట్టి యౌషధము, మయి=నాయందుండుగాక, పర్వతాయుషం= పర్వతమందున్నట్టి యాయుర్దాయము, మయి= నాయందుండుఁగాక.

తా॥ పర్వతమందున్నట్టి పౌరుషము వర్చస్సు ఔషధము ఆయుర్దాయము నాయందుండుఁగాక.

మూ॥ యన్మే వర్చః పరాగత మాత్మాన ముపతిష్ఠతు। ఇదం తత్పున రాదదే దీర్ఘాయుత్వాయ వర్చసే ॥

పదవి॥ యత్ । మే । వర్చః । పరాగతం । ఆత్మానం । ఉప । తిష్ఠతు । ఇదం । తత్ । పునః । ఆదదే । దీర్ఘాయుత్వాయ । వర్చసే ॥

టీక॥ పరాగతం= మళ్ళిపోయినటువంటి, మే= నాయొక్క, యత్= యే, వర్చః= కాంతిగలదో, తత్= ఆ కాంతి, ఆత్మానం= నన్ను, ఉపతిష్ఠతు= మరల బొందుఁగాక, ఇదం= ఈకాంతిని, దీర్ఘాయుత్వాయ= దీర్ఘాయుర్దాయము కలుగుట కును, వర్చసే= వర్చస్సుకొఱకును, పునః= తిరిగి, ఆదదే= గ్రహించుచున్నాను.

తా॥ ఈ వఱకు నా ముఖమునుండి యేకాంతి తగ్గిపోయినదో ఆ కాంతిని దీర్ఘాయుర్దాయమును వర్చస్సును బొందుటకు అద్దమందు ప్రతిఫలించు నా యాత్మ లోనికిఁ దీసికొనుచున్నాను.

మూ॥ ప్రతిష్ఠే స్థో దేవతానాం మాం మా సంతాప్తం ॥

పదవి॥ ప్రతిష్ఠే । స్థః । దేవతానాం । మాం । మా । సంతాప్తం ॥

టీక॥ దేవతానాం= దేవతలకు, ప్రతిష్ఠే= నడచుటకు సాధనములై, స్థః= అయితిరి, మాం= నన్ను, మా సంతాప్తం= సంతాపముగల వానిఁగాఁ జేయకుఁడు.

తా॥ ఓ పాదుకలారా ! దేవతలు మొదలగు వారికిని నడచుటకు సాధనము లుగానుంటిరి. కాఁబట్టి నన్ను వేడిమి ముండ్లు మొదలగు బాధలు లేనివానిఁగాఁ జేయుఁడు.

మూ॥ ప్రజాపతే శ్శరణమసి బ్రహ్మణ శ్ఛదిర్విశ్వజనస్య ఛాయాఽసి సర్వతో మా పాహి ॥

పదవి॥ ప్రజాపతేః । శరణం । అసి । బ్రహ్మణః । ఛదిః । విశ్వజనస్య । ఛాయా । అసి । సర్వతః । మా । పాహి ॥

టీక॥ ప్రజాపతేః= బ్రహ్మకు, శరణం= గృహామైనదానవు, అసి= అయితివి బ్రహ్మణః= బ్రహ్మకు, ఛదిః= ఇంటికప్పువై, అసి= అయితివి, విశ్వజనస్య=సమ స్తమైన మనుష్యులకును, ఛాయాసి=నీడనిచ్చుదానవైతివి. మా=నన్ను, సర్వతః= అంతటను, పాహి= రక్షింపుము.

దా॥ ఓ ఛత్రిమా ! నీవు బ్రహ్మకు నిల్లుగాను యింటి కప్పుగా నుంటివి. యింతియేకాదు సమస్తమైన మనుష్యులకును నీడ నిచ్చుచుంటివి. కాన నా శరీరమున కంతకును నీడ నిచ్చి రక్షింపుము.

మూ॥ దేవస్య సవితుః ప్రసవేఽశ్వినో ర్బాహుభ్యాం పూష్ణో హస్తాభ్యా మాదదే ద్విషతో వధా యేంద్రస్య వజ్రోఽసి వార్త్రఘ్నశ్శర్మ మే భవ యత్పాపం త న్నివారయ ॥

పదవి॥ దేవస్య । త్వా । సవితుః । ప్రసవే । అశ్వినోః । బాహుభ్యాం । పూష్ణః । హస్తాభ్యాం । ఆదదే । ద్విషతః । వధాయ । ఇంద్రస్య । వజ్రః । అసి । వార్త్రఘ్నః । శర్మ । మే । భవ । యత్ । పాపం । తత్ । నివారయ ॥

టీక॥ దేవస్య=దేవుఁడగు, సవితుః= సూర్యునియొక్క, ప్రసవే= అనుమతి కలుగుచుండఁగా, అశ్వినోః= అశ్వినీదేవతలయొక్క, బాహుభ్యాం= బాహువుల చేతను, పూష్ణః= సూర్యునియొక్క, హస్తాభ్యాం= చేతులచేతను, ద్విషతః= శత్రువులను, వధాయ= కొట్టుటకొఱకు, త్వాం= నిన్ను, ఆదదే= గ్రహించుచున్నాను త్వం= నీవు, ఇంద్రస్య = ఇంద్రునియొక్క. వార్త్రఘ్నః= వృత్రాసురుని సంహరించిన, వజ్రః= వజ్రాయుధము, అసి= ఆయితివి, మే= నాయొక్క, శర్మ=సుఖమునుగూర్చి, భవ= ఉండుము, మే= నాయొక్క, యత్= ఏ, పాపం= పాపము కలదో, తత్= ఆపాపమును, నివారయ= పోగొట్టుము.

తా॥ ఓదండమా ! సూర్యునియొక్క యంగీకారము కలుగఁగా నాకు శత్రుతుల్యములైన దుష్టమృగములు కుక్కలు మొదలగువానిని గొట్టుటకు అశ్వినీదేవతలు అధిదేవతలుగాఁగల మోచేతులయొక్క పైభాగములచేతను సూర్యుఁడు అధిదేవతగా గల మోచేతికి దిగువ భాగపు చేతులచేతను అనఁగా హస్తములచేతను నిన్ను ధరించెదను. వృత్రాసురుని సంహరించిన వజ్రాయుధము ఇంద్రునకెవిధముగా నున్నదో నీవు నాకు నట్టిదానవు. కాన నాయందుండు పాపమును బోగొట్టి నాకు సుఖమును గలుగఁజేయుము

మూ॥ దేవీ ష్షడుర్వీ రురు ణః కృణోత విశ్వేదేవా స ఇహ వీరయధ్వం । మా హాస్మహి ప్రజయా మా తనూభి ర్మారధామ ద్విషతే సోమరాజన్ ॥

పదవి॥ దేవీః । షట్ । ఉర్వీః । ఉరు । నః । కృణోత । విశ్వేదేవాః । ఇహ । వీరయధ్వం । మా । హాస్మహి । ప్రజయా । మా । తనూభిః । మా । రధామ । ద్విషతే । సోమ । రాజన్ ॥

టీక॥ ఉర్వ్యః = గొప్పవైనవియు, షట్ = ఆరైన, దేవీః = దిగ్దేవతలు, ఉరు= విస్తారమైన ధనమును, నః = మాకు, కృణోత = చేయుదురుగాక, విశ్వే = సమస్తమైన, దేవాః= దేవతలు అయిన మీరు, ఇహ = ఈ నేఁ జేయుకర్మయందు, వీరయధ్వం = నన్ను బలవంతునిగాఁ జేయుఁడు, రాజన్= రాజవైన, సోమ= ఓ చంద్రుఁడా ! ప్రజయా= సంతానముచేతను, తనూభిః శరీరములచేతను, మాహాస్మహి = శూన్యులముగా నుండము, ద్విషతే = శత్రువులకు, మారధామ = స్వాధీనులము కాము.

తా॥ తూర్పు మొదలగు నాలుగు దిక్కులును భూమియు ఆకాశము ఈ యాఱుదిక్కులు మాకు విశేషమైనధనమును గలుగఁ జేయుఁగాక. ఓ విశ్వేదేవతలారా ! మీరు నేఁ జేయు ఈ కర్మయందు నన్ను బలవంతునిఁగాఁ జేయుఁడు మేము సంతానమును శరీరమును విడిచి యుండము. మేము శత్రువులకు స్వాధీనులమై యుండము.

మూ॥ రాష్ట్రభృ దస్యా చార్యా సందీ మా త్వ ద్యోషం ॥

పదవి॥ రాష్ట్రభృత్ । అసి । ఆచార్యసందీ । మా త్వత్ । యోషం ॥

టీక॥ రాష్ట్రభృత్= ఓ కూర్చా ! త్వం= నీవు, ఆచార్యాసందీ = ఆచార్యుని యొక్క ఆసనమయితివి, త్వత్= నీకంటె, మాయోషం= వేఱుగానుండును.

మూ॥ రాష్ట్రభృ దసి సంమ్రా డా సందీ మాత్వ ద్యోషం ॥

పదవి॥ రాష్ట్రభృత్ । అసి । సంమ్రాడాసందీ । మా । త్వత్ । యోషం ॥

టీక॥ రాష్ట్రభృత్= ఓ కూర్చా ! త్వం = నీవు, సంమ్రాడాసందీ = పట్టాభిషేకము చేయఁబడిన వానికి ఆసన మయితివి.

మూ॥ రాష్ట్రభృ ద స్యధి పత్న్యాసందీ మా త్వ ద్యోషం ॥

పదవి॥ రాష్ట్రభృత్ । అసి । అధిపత్న్యాసందీ । మా । త్వత్ । యోషం ॥

టీక॥ రాష్ట్రభృత్= ఓ కూర్చా ! త్వం = నీవు, అధిపత్న్యాసందీ = అధిపతికి ఆసనమైతివి, త్వత్= నీకంటె, మాయోషం = వేరుగానుడను.

తా॥ ఓ కూర్చా ! నీవు ఆచార్యునకును అభిషేకము చేయఁబడిన రాజునకును మండలాధి పతికిని ఆసన మయినందున నేను నిన్ను విడువను.

మూ॥ ఆపః పాదావనేజనీ ద్విషంతం నాశయంతు మే అస్మిన్ కులే బ్రహ్మ వర్చస్యసాని ॥

పదవి॥ ఆపః । పాదావనేజనీః । ద్విషంతం । నాశయంతు । మే । అస్మిన్ । కులే । బ్రహ్మవర్చసీ । అసాని ॥

టీక॥ పాదావనేజనీః=పాదప్రక్షాళనమునుచేసిన, ఆపః=ఉదకములు, మే=నాయొక్క, ద్విషంతం= శత్రువును, నాశయంతు= సంహరించుఁగాక, అస్మిన్= ఈ, కులే= వంశమునందు, బ్రహ్మవర్చసీ= బ్రహ్మవర్చస్సు గలవాఁడనై, అసాని= అయ్యెదను.

తా॥ పాదప్రక్షాళనమును జేసిన యీజలములు నా శత్రువును హరించుఁగాక. ఈ వంశమునందు బ్రహ్మ వర్చస్సు గలవాఁడ నయ్యెదను.

మూ॥ మయి మహో మయి యశో మ యీంద్రియం వీర్యం ॥

పదవి॥ మయి । మహః । మయి । యశః మయి । ఇంద్రియం । వీర్యం ॥

టీక॥ మయి= నాయందు, మహః = తేజస్సు, మయి= నాయందు, యశః= కీర్తి, మయి = నాయందు, ఇంద్రియం = నేత్రము మొదలగు నింద్రియములు వీర్యం= రేతస్సును నుండుఁగాక.

తా॥ నాయందు తేజస్సు కీర్తి యింద్రియములు రేతస్సును గలుగుఁగాక (బ్రాహ్మణుఁడు పాదములంటుటచే నివి నిలువ నని యిట్టిప్రార్థన.

మూ॥ ఆమాఽగ న్యశసా వర్చసా సగ్ంసృజ పయసా తేజసా చ । తం మా ప్రియం ప్రజానాం కు ర్వధిపతిం పశూనాం ॥

పదవి॥ ఆ । మా । అగన్ । యశసా । వర్చసా । సం । సృజ । పయసా । తేజసా । చ । తం । మా । ప్రియం । ప్రజానాం । కురు । అధిపతిం । పశూనాం॥

టీక॥ త్వం= నీవు, అగన్= వచ్చుచు, యశసా=కీర్తితోడను, వర్చసా= కాంతితోడను, పయసా = క్షీరములతోడను, తేజసా= తేజస్సుతోడను, మా= నన్ను, సంసృజ= కూర్పుము. తం= అటువంటి, మా= నన్ను, ప్రజానాం=ప్రజలకు ప్రియం= ఇష్టమైనవానిగాను, పశూనాం= పశువులకు, అధిపతిం = అధిపతిని గాను, కురు= చేయుము.

తా॥ ఓ యుదకమా ! నీవు వచ్చి నన్ను గీర్తిఁగలవానిఁగాను వర్చస్సు గల వానిఁగాను పాడిగల వానిఁగాను కాంతి గలవానిఁగాను ప్రజల కిష్టునిఁగాను పశువులు గలవానిఁగాను జేయుము.

మూ॥ విరాజో దోహోఽసి విరాజో దోహ మశీయ మమ పద్యాయ విరాజ ॥

పదవి॥ విరాజః। దోహః । అసి । విరాజః । దోహం । అశీయ । మమ । పద్యాయ । విరాజ ॥

టీక॥ విరాజః = అన్నముయొక్క, దోహః = సంరక్షకము, అసి=అయితివి విరాజః= అన్నమువలన, దోహం= రక్షణమును, అశీయ= పొందెదను, మమ= నాయొక్క, పద్యాయ= పుత్త్రునికొఱకు, విరాజ= దీపింపుము

తా॥ ఓ యుదకమా ! నీవలన నన్నము కలుగుచున్నది. ఆ యన్నమువలన సంరక్షింపఁబడుచున్నాను. నాపుత్రుఁడును రక్షింపఁబడుఁగాక.

మూ॥ సముద్రం వః ప్రహిణోమి స్వాం యోనిమపి గచ్ఛత । అచ్ఛిద్రః ప్రజయా భూయాసం మాపరాసేచి మత్పయః ।

పదవి॥ సముద్రం । వః । ప్రహిణోమి । స్వాం । యోనిం । అపి । గచ్ఛత అచ్ఛిద్రః । ప్రజయా । భూయాసం । మా । పరాసేచి । మత్ । పయః ॥

టీక॥ వః= మిమ్ములను, సముద్రం= సముద్రమును గూర్చి, ప్రహిణోమి= పంపుచున్నాము, స్వాం= స్వకీయమైన, యోనిం = కారణభూతమైన స్థానమును, గచ్ఛత= పొందుఁడు, ప్రజయా= సంతానముచేతను, అచ్ఛిద్రః= భంగములేనివాఁడనై, భూయాసం= అయ్యెదను, పయః= ఉదకము, మత్ = నావలన, మాపరాసేచి= అనుపయోగముగా నుండకుండుఁగాక.

తా॥ ఓ యుదకములారా ! మిమ్ములను సముద్రమునకు పంపుచున్నాను. మీ జన్మస్థానమునకు వెళ్ళుఁడు. నా సంతానమును భంగము చేయఁబోకుఁడు. మీరు నా కెప్పుడు నుపయోగించురీతి నుండుఁడు.

ఇతి నవమఖండః సమాప్తః.

—♦ అథ దధిమధుప్రాశనం ♦—

మూ॥ త్రైవిద్యో విద్యాస్త్రై యశోఽసి యశసో యశోఽసి బ్రహ్మణో దీప్తిరసి । తం మా ప్రియం ప్రజానాం కురు ర్వాధిపతిం పశూనాం ॥

పదవి॥ త్రైవిద్యే । విద్యాస్త్రై । యశః । అసి । యశసః । యశః । అసి । బ్రహ్మణః । దీప్తిః । అసి । తం । మా । ప్రియం । ప్రజానాం । కురు । అధిపతిం । పశూనాం ॥

టీక॥ త్రైవిద్యే = మూడైన, విద్యాస్త్రై = వేదములయొక్క, యశః= కీర్తిని, అసి = అయితివి, యశసః = కీర్తికి, యశః = కీర్తిని, అసి = ఆయితివి, బ్రహ్మణః = వేదముయొక్క, దీప్తిః= ప్రకాశకమైనదానవు, అసి=అయితివి, తం=అటువంటి, మా = నన్ను, ప్రజానాం = మనుష్యులకు, ప్రియం = ఇష్టునిగాను, పశూనాం = పశువులకును అధిపతినిగాను, కురు = చేయుము.

తా॥ ఓ మధుపర్కమా ! నీవు మూడు వేదములకు కీర్తికలుగఁజేయుదానవును కీర్తికి కీర్తి నొసగుదానవును వేదమును బ్రకాశింపఁజేయుదానవు నయితివి. కావున నన్ను బ్రజల కిష్టమైనవానిగాను పశువులు మొదలగునవి గలవానిఁగాను జేయుము.

మూ॥ ఆమాగన్నిత్యేషా॥ దీనికినర్థము మొదలగునవి లోగడవ్రాసితి.

మూ॥ అమృతోప స్తరణ మ స్యమృతా పిధాన మసి ॥

పదవి॥ అమృతోప స్తరణం । అసి । అమృతా పిధానం । అసి ॥

టీక॥ అమృతోపస్తరణం=అమృతముతో సమానమైన పదార్థములకునాధారం, అసి= అయితివి, అమృతాపిధానమసి= అమృతముచేఁగప్పఁబడిన దానవైతివి.

తా॥ ఓ జలమా ! నీవు అమృతముతో సమానమైన పదార్థములకు నాధారమైతివి. అమృతముచే గప్పఁబడిన దానవైతివి.

మూ॥ య న్మధునో మధవ్యం పరమ మన్నాద్యం వీర్యం । తేనాఽహం మధునో మధవ్యే పరమేణా ఽన్నాద్యేన వీర్యేణ పరమోఽన్నాదో మధవ్యోఽసాని ॥

పదవి॥ యత్ । మధునః । మధవ్యం । పరమం । అన్నాద్యం । వీర్యం। తేన । అహం । మధునః । మధవ్యేన । పరమేణ । అన్నాద్యేన । వీర్యేణ । పరమః । అన్నాదః । మధవ్యః । అసాని ॥

టీక॥ మధునః= తేనెయొక్క, యత్ = యే, పరమం = ఉత్కృష్టమైనదియు, అన్నాద్యం = అన్నమును హరింప జేయునదియు, వీర్యం = బలకరమైనదో తేన = అటువంటి, పరమేణ = ఉత్కృష్టమైనదియు, అన్నాద్యేన = అన్నమును హరింప జేయునదియు, వీర్యేణ = బలకరమైన, మధునః = తేనె యొక్క, మధవ్యేన = మధుత్వముచేత, అహం = నేను, పరమః = ఉత్కృష్టమైన వాఁడను, అన్నాదః = అన్నమును దినువాఁడను, మధవ్యః = అందఱును గోరఁదగినవాఁడను, అసాని = అయ్యెదను.

తా॥ అన్నమును జీర్ణము చేయునదియు బలకరమైనదియు నుత్కృష్టమైనదియు నగు తేనెయొక్క మధుత్వముచేత నేనును ఉత్కృష్టుఁడను అన్నమును భక్షించువాఁడను అందఱిచేఁ గోరఁబడఁదగిన వాడనయ్యెదను.

మూ॥ గౌరస్య పహతపాప్మాఽప పాప్మానం జహిమమచాఽముష్యచ॥

పదవి॥ గౌః । అసి । అపహత పాప్మా । అప । పాప్మానం । జహి । మమ । చ । అముష్య । చ ॥

టీక॥ గౌః = ఓ ధేనువా ! త్వం = నీవు, అపహత పాప్మా = నశింపఁజేయఁబడిన పాపముగలదానవు, అసి = అయితివి, మనుచ = నాయొక్కయు. అముష్యచ = కన్యాదాత యొక్కయు, పాప్మానం = పాపమును, అపజహి=పోగొట్టును.

తా॥ ఓ ధేనువా ! నీవు నిర్దోషురాలవు. కాన నా యొక్కయు కన్యాదాత యొక్కయు పాపమును నశింపఁజేయుము.

మూ॥ అగ్నిః ప్రాఽశ్నాతు ప్రథమ స్స హి వేద యథా హవిః ।
అనష్ట మస్మాకం కృణ్వ న్బ్రాహ్మణో బ్రాహ్మణేభ్యః ॥

పదవి॥ అగ్నిః । ప్రాశ్నాతు । ప్రథమః । సః । హి । వేద । యథా । హవిః । అనష్టం । అస్మాకం । కృణ్వన్ । బ్రాహ్మణః । బ్రాహ్మణేభ్యః ॥

టీక॥ ప్రథమః = మొదటివాఁడగు, అగ్నిః = అగ్నిహోత్రుఁడు, ప్రాశ్నాతు = భక్షించుఁగాక, బ్రాహ్మణేభ్యః = బ్రాహ్మణులకంటె, బ్రాహ్మణః =

బ్రాహ్మణుఁడైన, సహి = ఆయగ్నిహోతుృఁడు, అస్మాకం = మాకు, అనష్టం = నష్టములేకపోవుటను, కృణ్వన్ = చేయుచు, హవిః = ఆజ్యాది హవిస్సు, యథా= ఏరీతిగా నుండునో, వేద = తెలిసికొనును.

తా॥ దేవతలలో మొదటివాఁడును బ్రాహ్మణులలో నధికుఁడును నగు అగ్ని హోతుృఁడు మాకు నష్టమును జేయక ఆజ్యాది హవిస్సు ఏరీతిగా నుండునో తెలిసి కొని భక్షించును.

మ॥ యజ్ఞో వర్ధతాం యజ్ఞస్య వృద్ధి మను వృద్ధాఽపచితరస్య పచి
తిం మా కుర్వపచి తోఽహం మనుష్యేషు భూయాసం ॥

పదవి॥ యజ్ఞ । వర్ధతాం । యజ్ఞస్య । వృద్ధిం । అను । వృద్ధ । అవచితిః । అసి । అపచితిం । మాం । కురు । అపచితః । అహం । మనుష్యేషు । భూయాసం ॥

యజ్ఞః = పూజా స్వరూపమైన యజ్ఞము, వర్ధతాం = వృద్ధిపొందుఁగాక, యజ్ఞస్య = యజ్ఞముయొక్క, వృద్ధిమను = వృద్ధియయినపిమ్మట, వృద్ధ=వృద్ధిపొం దుము, అపచితిః = పూజనీయమైనదానవు, అసి = అయితివి, మాం = నన్ను, అప చితిం = పూజార్హునిగా, కురు = చేయుము, అహం = నేను, మనుష్యేషు = మనుష్యులయందు, అపచితః = పూజనీయుఁడను, భూయాసం= అయ్యెదను.

తా॥ ఓ ధేనువా ! నీ సంబంధమైన పూజ వృద్ధి పొందుఁగాక. ఆ పూజ వృద్ధిపొందిన పిమ్మట పూజనీయమైన నీవును వృద్ధిపొందుము. నీవు నన్ను పూజ నీయునిగాఁ జేసితివేని మనుష్యులలో నేను పూజార్హుఁడనయ్యెదను.

మ॥ గౌర్ధేనుభవ్యా మాతా రుద్రాణాం దుహితా వసూనాగ్ స్వ
సాఽదిత్యానా మమృతస్య నాభిః । ప్రణువోచం చికితుషే
జనాయ మాగా మనాగా మదితిం వధిష్ట ॥

పదవి॥ గౌః । ధేనుభవ్యా । మాతా । రుద్రాణాం । దుహితా । వసూనాం । స్వసా । ఆదిత్యానాం । అమృతస్య । నాభిః । ప్రణువోచం । చికితుషే । జనా య । మా । గాం । అనాగాం । అదితిం । వధిష్ట ॥

టీక॥ గౌః = ఈ యావు, ధేనుభవ్యా = యోగ్యమైన ఆవు అయ్యెని, రుద్రా ణాం = ఏకాదశ రుద్రులకు, మాతా = తల్లియు, వసూనాం =అష్టవసులకు, దుహి తా = కుమార్తెయు, ఆదిత్యానాం = ద్వాదశాదిత్యులకు, స్వసా = తోబుట్టువును

అమృతస్య = అమృతమునకు నాభిః = ప్రధాన అవయవమయ్యేవి, చికితుషే = యేమియు తెలియనట్టి, జనాయ = మనుష్యుని కొఱకు, ప్రవోచం = మిక్కిలి చెప్పుచున్నాను, అనాగాం = నిర్దోషమైనదియు, అదితిం = హింసింపఁగూడనిదియునగు గాం = ఆవును లేక యెద్దును, మాఅధిష్ఠ = వధింపకుఁడు.

తా॥ యోగ్యమైన యీ ధేనువు యజ్ఞమందు సమస్తమైన దేవతలుపొందదగిన ఆజ్యాది హవిస్సును నొసఁగునదౌటచే రుద్రులకుఁ దల్లియై పశువులకు కుమారికయై ఆదిత్యులకు జెల్లెలయి, ; అమృతమునకు సాధారమై యున్నదికావున నిర్దోషమైనదియుఁ బరులకు హింసఁజేయునదియు నైన యట్టి ధేనువును బాధపెట్ట గూడదని యవివేకులకు మిక్కిలి చెప్పుచున్నాను.

మూ॥ పిబతూదకంతృణాన్యత్తు॥ పదవి॥ పిబతు। ఉదకం। తృణాని।అత్తు

టీక॥ ఉదకం = జలమును, పిబతు = త్రాగుఁగాక, తృణాని = ఘాసములను అత్తు = భక్షించుగాక.

తా॥ ఆవు దాని స్వేచ్ఛగా గడ్డి తినుఁగాక నీటిని త్రాగుఁగాక.

మూ॥ ఓ ముత్సృజత ॥ పదవి॥ ఓం । ఉత్సృజత ॥

టీక॥ ఓం = అంగీకారమే, ఉత్సృజత = విడిచిపెట్టుదురు గాక.

తా॥ ఆవును స్వేచ్ఛగా విడిచిపెట్టుటకు యందరనంగీకారమే కావున విడువలయును

మూ॥ భూతం ॥ టీక॥ భూతం– అన్నముసిద్ధముగా నున్నది.

తా॥ అన్నము సిద్ధముగా నున్నది.

మూ॥ సా విరాట్ ॥ పదవి॥ సా । విరాట్ ॥

టీక॥ సా = ఆయన్నము, విరాట్ = అనేకవిధములుగాప్రకాశించుచున్నది.

తా॥ భూతములకు [illegible] అన్నము వండఁబడి సిద్ధముగానున్నది.

మూ॥ తన్మాక్షాయి తస్య తేఽశీయ తన్మ ఊర్జం ధాః ॥

పదవి॥ తత్ । మా । క్షాయి । తస్య । తే । అశీయ । తత్ । మే । ఊర్జంధాః ॥

టీక॥ తత్ = ఆయన్నము, మాక్షాయి = నశింపకుండుఁగాక, తస్య = అటువంటి. తే = నిన్ను, (ద్వితీయార్థేషష్ఠి) అశీయ = భక్షించెదను, తత్ = అటువంటి నీవు, మే = నాకొఱకు, ఊర్జం = బలమును, ధాః = కలుగఁజేయుము.

తా॥ ఆ యజ్ఞము నశింపకుండుగాక. ఓ యజ్ఞమా! అటువంటి నిన్ను భక్షించెదను కాన నాకు బలమును కలుగఁజేయుము,

మూ॥ ఓం కల్పయత ॥ ఇతి దశమఖండస్సమాప్తః.

—॥ ఏకాదశఖండః ॥—

మూ॥ ధాతా దదాతు నోరయి మీశానో జగతస్పతిః । సనః పూర్ణేన వావనత్ ॥

పద॥ ధాతా । దదాతు । నః । రయిం । ఈశానః । జగతః । పతిః । సః । నః । పూర్ణేన । వావనత్ ॥

టీక॥ జగతః = ప్రపంచమునకు, పతిః = ప్రభువును, ఈశానః = నియామకుఁడును అగు, ధాతా = బ్రహ్మ, నః = మాకొఱకు, రయిం = ధనమును, దదాతు = ఇచ్చుగాక, సః = అటువంటి బ్రహ్మ, నః = మమ్ములను, పూర్ణేన = సంపూర్ణమైన కోరికలతో, వావనత్ = నింపుగాక.

తా॥ ప్రపంచమును పాలించువాఁడును శిక్షించువాఁడును నగు బ్రహ్మ మాకు ధనము నొసఁగుఁగాక. మఱియు మమ్ముల సంపూర్ణమైన వాంఛాసిద్ధి గలవారి నిగాఁ జేయుఁగాక

మూ॥ ధాతా ప్రజాయా ఉత రాయ ఈశే ధాతేదం విశ్వం భువనం జజాన ధాతా పుత్త్రం యజమానాయ దాతా తస్మా ఉ హవ్యం ఘృతవ ద్విధేమ ॥

పద॥ ధాతా । ప్రజాయాః । ఉత । రాయః । ఈశే । ధాతా । ఇదం । విశ్వం । భువనం । జజాన । ధాతా । పుత్త్రం । యజమానాయ । దాతా । తస్మై । ఉ । హవ్యం । ఘృతవత్ । విధేమ ॥

టీక॥ ధాతా = బ్రహ్మ, ప్రజాయాః = మనుష్యులకును, రాయః = ధనమునకును, ఈశే = అధిపతి. ఉత = ఇంతియేకాక, ధాతా = బ్రహ్మ, ఇదం = ఈ, విశ్వం = సమస్తమైన, భువనం = ప్రపంచమును, జజాన = సృజియించెను ధాతా = బ్రహ్మ. యజమానాయ = యజమానునికొఱకు, పుత్త్రం = తనయుని, దాతా =

యియ్యఁగలఁడు, తస్మై = అటువంటి బ్రహ్మకొఱకు, ఘృతవత్ = నేతితోఁగూడిన, హవ్యం = హవిస్సును, విధేమ = హోమరూపముగా నిచ్చుచున్నాము.

తా॥ బ్రహ్మ సర్వజంతువులకును ధనమునకును నధిపతిగా నుండి ఈ సమస్త ప్రపంచమును సృజియించెను. ఈ బ్రహ్మయే యజమానునికి సంతానమునిచ్చును కాఁబట్టి యటువంటి బ్రహ్మకు నెయ్యి కలిసిన హవిస్సును హోమ రూపముగా నిచ్చుచున్నాను.

మూ॥ ధాతా దదాతునో రయిం ప్రాచీం జీవాతు మక్షితాం వయం
దేవస్య ధీమహి సుమతిగ్ం సత్యరాధసః ॥

పదవి॥ ధాతా । దదాతు । నః । రయిం । ప్రాచీం । జీవాతుం । అక్షితాం వయం । దేవస్య । ధీమహి సుమతిం । సత్యరాధసః ॥

టీక॥ ధాతా = బ్రహ్మ, ప్రాచీం = చిరకాలమునుండి వచ్చుచున్నదియు, జీవాతుం = జీవించుటకొఱకు మాకుఁజాలినదియు, అక్షితాం = నాశనము లేనిదియు నగు, రయిం = ధనమును, నః = మాకొఱకు, దదాతు = ఇచ్చుగాక, వయం = మేము, సత్యరాధసః = సత్యమే ధనముగాగల, దేవస్య = ఆ బ్రహ్మదేవునియొక్క, సుమతిం = భక్తులయందు ప్రేమగల మంచిబుద్ధిని, ధీమహి = ధ్యానముచేయుచున్నాము.

తా॥ బ్రహ్మదేవుండు చిరకాలమునుండి వంశపరంపరగా మాకువచ్చుచున్నదై భంగములేనిదై జీవించుటకు జాలినట్టి ధనమును మాకొఱకు నిచ్చుగాక. భక్తులయందు ప్రేమగల బ్రహ్మదేవుని యొక్క యట్టి బుద్ధిని విశేషముగా ప్రార్థించెదము.

మూ॥ ధాతా దదాతు దాశుషే వసూని ప్రజాకామాయ మీఢుషే
దురోణే తస్మై దేవా అమృతా స్సం వ్యయంతాం విశ్వేదేవా
సో అదితి స్స జోషాః ॥

పదవి॥ ధాతా । దదాతు । దాశుషే । వసూని । ప్రజా కామాయ । మీఢుషే । దురోణే । తస్మై । దేవాః । అమృతాః । సం । వ్యయంతాం । విశ్వే । దేవాసః । అదితిః । సజోషాః.

టీక॥ ధాతా = బ్రహ్మ, ప్రజాకామాయ = సంతానమును గోరినట్టియు, దురోణే = గృహమునందు, మీఢుషే = స్వకీయ భార్యయందు రేతస్సునుంచినట్టియు

దాశుషే = ఆజ్యాది హవిస్సునిచ్చుచున్నట్టి నాకొఱకు, వసూని = సంతానరూప
మైన ధనములను, దదాతు = ఇచ్చుగాక, అమృతాః = మరణములేని, దేవాః=దేవ
తలు, తస్మై = అటువంటి నాకొఱకు, సం వ్యయంతాం = సంపదల నిచ్చుటకుఁ
బ్రయత్నింతురుగాక, విశ్వే = సమస్తమైన, దేవాసః = దేవతలు, అదితిః = అదితి
యను దేవతయు, సజోషాః= సమాన ప్రేమగలవారగుదురుగాక.

తా॥ దేవతలకు నాజ్యాది హవిస్సు నిచ్చునట్టియు సంతానము కోరినట్టియు
నా గృహమందు నాభార్యతో భోగించుచుండెడు నాకొఱకు జరామరణములు లేని
సమస్తమైన దేవతలును అదితియు నాయందు సమాన ప్రేమగలవారగుదురుగాక.

మూ॥ యస్త్వా హృదా కీరిణా మన్యమానోఽమర్త్యం మర్త్యో జోహ
వీమి । జాతవేదో యశో అస్మాసు ధేహి । ప్రజాభి రగ్నే
అమృతత్వ మస్యాం ॥

పదవి॥ యః । త్వా । హృదా । కీరిణా । మన్యమానః । అమర్త్యం । మ
ర్త్యః । జోహవీమి । జాతవేదః । యశః । అస్మాసు । ధేహి । ప్రజాభిః । అగ్నే
అమృతత్వం । అస్యాం ॥

టీక॥ జాతవేదః = ఓ యగ్నిహోత్రుఁడా ! మర్త్యః = మరణస్వభావముగల
యః = ఏ నేను, త్వా = నిన్ను, అమర్త్యం = మృతిలేనివానిగా, మన్యమానః =
తలంచినవాఁడనై, కీరిణా = ధ్యానముచేయుచున్న, హృదా = మనస్సుతోఁగూడిన
వాఁడనై, జోహవీమి = పిలుచుచున్నానో, అగ్నే = ఓ యగ్నిహోత్రుఁడా !
తస్మిన్ = అటువంటి, అస్మాసు = నాయందు (వచన వ్యత్యయము), యశః=కీర్తిని
ధేహి = ఉంచుము, ప్రజాభిః = సంతానముల చేతను, అమృతత్వం = మరణములేని
వాఁడను, అస్యాం = అయ్యెదను.

తా॥ ఓ యగ్నిహోత్రుఁడా ! మరణ స్వభావముగల నేనునిన్ను ధ్యానించు
చున్న మనస్సు గలవాఁడనై జరామరణములు లేని నిన్నుఁ బిలుచుచున్నాను; కాన
నా యందు నీ యనుగ్రహము నుంచెదవేని "ఆత్మావైపుత్రనామాసి" అను శ్రుతి
ప్రకారంబుగా నేను పుత్ర పౌత్రాది రూపంబున జనియించుటచే మరణము లేని
వాఁడ నయ్యెదను.

మూ॥ యస్మై త్వగ్ం సుకృతే జాతవేద ఉ లోక మగ్నే కృణవ

స్యోనం । అశ్వినగ్ం సపుత్రిణం వీర వంతం గోమంతగ్ం
రయిం నశతే స్వస్తి ॥

పదవి॥ యస్మై । త్వం । సుకృతే । జాత వేదః । ఉ । లోకం । అగ్నే । కృణవః । స్యోనం । అశ్వినం । సః । పుత్రిణం । వీర వంతం । గో మంతం । రయిం । నశత్ । స్వస్తి ॥

టీక॥ జాతవేదః = ఓ యగ్నిహోతుఁడా ! త్వం = నీవు, యస్మై = యే, సుకృతే = పుణ్యాత్ముని కొఱకు, లోకం = మనుజాని, కృణవః = సృజించుచున్నావో, సః = ఆ పుణ్యాత్ముఁడు, స్యోనం = సుఖకరుఁడును, అశ్వినం = గుఱ్ఱములు గలవాఁడును, పుత్రిణం = పుత్త్రులు గలవాఁడును, వీరవంతం = మనుమలు గలవాఁడును, గోమంతం = పశువులు గలవాఁడును, రయిం = ధనవంతుఁడునగు కుమారుని స్వస్తి = శుభములు గలుగునట్లుగా, నశత్ = పొందుచున్నాఁడు.

తా॥ ఓ యగ్నిహోతుఁడా ! యే పుణ్యాత్మునకు నీవు సంతానమును గలుగఁజేయుచున్నావో యట్టి వాని కుమారుండు సుఖములను గలుగఁజేయువాఁడును గుఱ్ఱములు మొదలగు బలము గలవాఁడును పుత్త్రులు మనుమలు పశువులు ధనముగలవాఁడునై యెల్లప్పుడు శుభములను బొందుచుండును.

మూ॥ త్వే సుపుత్ర శవసో వృత్రన్ కామ కాతయః । నత్వామిం
దృాఽతి రిచ్యతే ॥

పదవి॥ త్వే । సుపుత్ర । శవసః । వృత్రన్ । కామకాతయః । న । త్వాం । ఇంద్ర । అతిరిచ్యతే ॥

టీక॥ శవసస్సుపుత్ర = ఓ యింద్రుడా ! త్వే = నీయందు, కామ కాతయః = సర్వవాంఛితార్థములు, అవృత్రన్ = ఉన్నవి, ఇంద్ర = ఓ యింద్రుడా ! త్వాం = నిన్ను, నాతిరిచ్యతే : మించినవాఁడు లేఁడు.

తా॥ ఓ యింద్రుఁడా ! ప్రతి జంతువునకు నేమేమి యభిలాషలు గలవో వానిని సఫలము నొందించుట నీ స్వాధీనమైయున్నది. కావున నీవు అందఱను మించినవాఁడ వని చెప్పఁదగును.

మూ॥ ఉక్థ ఉక్థే సోమ ఇంద్రం మయాద నీథే నీథే మఘ వానగ్ం
సుతాసః । యదీగ్ం సబాధః పితరం నపుత్రాః స్సమానదక్షా
అవసే హవంతే ॥

పదవి॥ ఉక్థే । ఉక్థే । సోమః । ఇంద్రం । మమాద । నీథే । నీథే । మఘ
వానం । సుతాసః । యత్ । ఈం । సబాధః । పితరం । న పుత్రాః । సమాన
దక్షాః । అవసే హవంతే ।

టీక॥ సుతాసః = మాకు నిష్టుడగు, సోమః = చంద్రుడు, ఉక్థే ఉక్థే =ప్రతి
ఆయుధ సంబంధమైన క్రియ, నీథే నీథే = సమాప్తి పొందింపఁబడినదౌచుండగాః
మఘవానం = ధనముగల, ఇంద్రం = ఇంద్రుని, మమాద = సంతోషచిత్తునిఁజేయు
ఁగాక, యత్ = ఏ కారణమువలన, ఈం = ఈ దేవేంద్రుని, సబాధః = సమాన
బాధగలవారును, సమానదక్షాః = సమానబలము గలవారునగు, పుత్రాః = తన
యులు, అవసే = రక్షణ కొఱకు, పితరన్న = తండ్రివలెనే, హవంతే = పిలుచు
చున్నారో.

తా॥ లోకములో సమాన బలముగలిగి వివాదముగల తనయులు వివాద నివా
రణము కొఱకుఁ దండ్రిని బిలిచి యెట్లు సంతోషపెట్టెదరో ఆ తీరుననే:చంద్రుఁడు
యుద్ధ సంబంధమైన ప్రసక్తికలిగనేని ఐశ్వర్య సంపన్నుఁడైన దేవేంద్రుని బిలిచి
తన్నివారణము చేయించుకొని సంతోషపెట్టుగాక.

మూ॥ భూర్భువస్సువః ॥ పదవి॥ భూః । భువః । సువః ॥

తా॥ భూలోకము భువర్లోకము సువర్లోకము నే జేయు కర్మను జూచు
చుండుఁగాక.

మూ॥ రాకా మహగ్ం సుహవాగ్ం సుష్టుతీ హువే శృణోతు నస్సు
భగా బోధతు త్మనా సీవ్య త్వప స్సూచ్యాఽచ్ఛిద్య మాన
యా దదాతు వీరగ్ం శతదాయ ముక్థ్యం ॥

పదవి॥ రాకాం । అహం । సుహవాం । సుష్టుతీ । హువే । శృణోతు । నః ।
సుభగా । బోధతు । త్మనా । సీవ్యతు । అపః సూచ్యా । అఛిద్యమానయా। దదా
తు । వీరం । శతదాయం । ఉక్థ్యం ॥

టీక॥ అహం = నేను, సుహవాం = యోగ్యముగాఁ బిలువఁదగిన, రాకాం=
పూర్ణిమను, సుష్టుతీ = యోగ్యమైన స్తోత్రముచే, హువే = పిలుచుచున్నాను,
సుభగా = సౌభాగ్యప్రదయైన, సా = ఆ పూర్ణిమ, నః = మాయొక్క, ఆహ్వా
నం = పిలుపును, శృణోతు = వినుఁగాక, ఆత్మనా = తన మనస్సుచేత, బోధతు =

తెలిసికొనుగాక, అపః = సీమంతకర్మను, ; సీవ్యతు = యోగ్యమానట్లుగాఁ జేయుగాక. అచ్ఛిద్యమానయా = అప్రతిహతమైనదియు, సూచ్యా = సూదిమొనవలెనే సూక్ష్మమైనదియునగు బుద్ధితోఁగూడినవాఁడును, శతదాయం = అనేకులకు విశేషముగా దానమిచ్చువాఁడును, ఉక్థ్యం = స్తోత్రము చేయదగినవాఁడునగు, వీరం = పుత్త్రుని, దదాతు = ఇచ్చుఁగాక.

తా॥ చక్కఁగాఁ బిలువఁదగిన పూర్ణిమను యోగ్యమైన స్తోత్రముచేఁబిలుచుచున్నాను. భాగ్యప్రదయైన పూర్ణిమ నాపిలుపును విని తన మనస్సునందుంచుకొని యీ సీమంత కర్మను జక్కఁగా నెరవేఱునట్లు చేయుఁగాక. ఈ పూర్ణిమ యడ్డులేని సూక్ష్మబుద్ధిగలవాఁడును విశేషముగా దానముల నిచ్చువాఁడును శ్లాఘింపఁదగిన వాఁడునగు పుత్త్రు నిచ్చుఁగాక.

మూ॥ యాస్తే రాకే సుమతయస్సు పేశసో యాభిర్దదాసి దాశుషే వసూని తాభిర్నో అద్య సుమనా ఉపాఽగహి సహస్ర పోష గ్ం సుభగే రరాణా ॥

పదవి॥ యాః । తే । రాకే । సుమతయః । సుపేశసః । యాభిః । దదాసి దాశుషే । వసూని । తాభిః । నః । అద్య । సుమనాః । ఉప । ఆగహి । సహస్ర పోషం । సుభగే । రరాణా ॥

టీక॥ రాకే = ఓ పూర్ణిమా ! తే = నీయొక్క, సుపేశసః = మంచిస్వరూపముగల, యాః = యే, సుమతయః = మంచిబుద్ధులుగలవో, యాభిః = ఏమంచిబుద్ధులతో, దాశుషే = దానములజేయు యజమానుని కొఱకు, వసూని = ధనములను, దదాసి = ఇచ్చుచున్నావో, సుభగే = ఓ భాగ్యవంతురాలా ! తాభిః = అటువంటి బుద్ధులజోగూడి, సుమనాః = మంచిమనస్సుగలదానవై, సహస్రపోషం = అనేకవిధములైన వృద్ధులను, రరాణా = ఇచ్చుచు, నః = మమ్ములఁగూర్చి, అద్య = ఇప్పుడే, ఉపాగహి = రమ్ము.

తా॥ ఓ పూర్ణిమా ! ధర్మము జేయువారికి సంపత్తు నొసంగుట మొదలగు నె మంచిగుణములు గలవో యట్టి మంచిగుణములు గలదానవై మంచిమనస్సు గలదానవై యనేకవిధములైన వృద్ధిని గలుగఁజేయుటకు నిప్పుడే నావద్దకు రమ్ము.

మూ॥ యాగంధరి రేవ నో రా జేతిసాల్వీ రవాదిషుః విప్రుత్తచక్రా ఆసీనా స్త్రీరేణ యమునే తవ ॥

పదవి॥ యౌగంధరిః । ఏవ । నః । రాజా । ఇతి । సాళ్వీః । అవాదిషుః వివృత్తచక్రాః । ఆసీనాః । తీరేణ । యమునే । తవ ॥

టీక॥ యౌగంధరిదేవ = యుగంధరుని యొక్క సంతానమే, నః = మాకు, రాజా = ప్రభువగుఁగాక, ఇతి = ఈలాగున, వివృత్తచక్రాః = అనేకరీతులుగా నుండిన రాజ్యపాలనముగల, సాళ్వీః = సాల్వదేశస్థులు, యమునే = ఓ యమునా నదీ! తవ = నీయొక్క, తీరేణ = తీరమందు, ఆసీనాః = కూర్చున్నవారై, అవాదిషుః = పలుకుచుండిరి.

తా॥ ఓ యమునానదీ ! సాల్వదేశస్థులు తమదేశమునందు సరియైన రాజపరిపాలన లేక యుండఁగా నీ తీరమందు గూర్చుండి మాకు యుగంధరుని సంతానమే ప్రభువుగా నుండవలయుననిరి.

మూ॥ సోమ ఏవ నో రాజే త్యాహు బ్రాహ్మణీః ప్రజాః వివృత్త చక్రా ఆసీనా స్తీరే ణాఽసౌ తవ ॥

పదవి॥ సోమః । ఏవ । నః । రాజా । ఇతి । ఆహుః । బ్రాహ్మణీః । ప్రజాః । వివృత్తచక్రాః । ఆసీనాః । తీరేణ । అసౌ తవ ॥

టీక॥ అసౌ = ఓ యమునానదీ ! తవ = నీయొక్క, తీరేణ = ఒడ్డునందు, ఆసీనాః = గూర్చుండిన, బ్రాహ్మణీః =బ్రాహ్మణులైన, ప్రజాః =జనులు, వివృత్తచక్రాః = అనేకరీతులుగల రాజ్యపాలనగల వారై, సోమ యేవ = సోముఁడే నః = మాకు, రాజా =రాజుకావలయును, ఇతి=అని, అవాదిషుః=పలుకుచుండిరి.

తా॥ ఓ యమునానదీ ! బ్రాహ్మణులు సరియైన రాజ్యపాలనము లేక పోవుటచే సోముఁడు మాకు రాజుగా నుండవలయునని నీ యొడ్డునఁ గూర్చుండి పలుకుచున్నారు.

మూ॥ పుగ్ం సువసమసి ॥ పదవి॥ పుం సువనం । అసి ॥

టీక॥ పుఁసువనం = పురుషుని బుట్టించుదానవు, అసి = అయితివి.

తా॥ ఓ రసమా ! నీవు పురుషుని బుట్టింపుము.

మూ॥ అభి ష్ట్వాఽహం దశభి రభిమృశామి దశమాస్యాయ సూతవే। యథైవ సోమః పవతే యథాసముద్ర ఏజతి ॥

పదవి॥ అభిః । త్వా । అహం । దశభిః । అభి । మృశామి । దశమా । స్యా య । సూతవే । యథా ఏవ । సోమః । పవతే । యథా । సముద్రః । ఏజతి ॥

టీక॥ అహం = నేను, అభిః = ఈ, దశభిః = పది వ్రేళ్ళచేతను, త్వా = నిన్ను, అభిమృశామి = అంతటను దాచుచున్నాను, కిం = యెందువల్లననఁగా, దశమాస్యాయ=పదిమాసములును భరించినగర్భము సూతవే=కనుటకొఱకు, యథా= ఏ ప్రకారముగాను, సోమః = సోమరసము, పవతే = జారుచున్నదో, యథా = యేప్రకారముగాను, సముద్రః = సముద్రము, ఏజతి = కదలుచున్నదో.

తా॥ పదిమాసములు భరించియున్న గర్భస్థ శిశువును గనుటకొఱకు ఈ పది వ్రేళ్ళచేతను నిన్నంతటను స్పృశించుచున్నాను. ఏ ప్రకారము సోమరసము జారుచున్నదో సముద్రము వాయువు వలనఁ గదలుచున్నదో ఆ ప్రకారమే నీగర్భమునుండి యీ శిశువు బయటికి వచ్చుఁగాక యని పురుషుఁడు భార్యతోఁ బలుకుచున్నాడు.

మూ॥ ఏవంతే గర్భ ఏజతు సహ జరాయుణా నిష్క్రమ్య । ప్రతితిష్ఠ త్వాయుషి బ్రహ్మవర్చసి యశసి వీర్యేఽన్నాద్యే ॥

పదవి॥ ఏవం । తే । గర్భః । యేజతు । సహ । జరాయుణా । నిష్క్రమ్య । ప్రతి । తిష్ఠతు । ఆయుషి । బ్రహ్మవర్చసి । యశసి । వీర్యే । అన్నాద్యే ॥

టీక॥ ఏవం = ఈ ప్రకారముగా, తే=నీయొక్క, గర్భః = గర్భమందుండు శిశువు, యేజతు = తన స్థానమునుండి కదలుగాక, జరాయుణాసహ = మావితో గూడ, నిష్క్రమ్య=బయటికివచ్చి, ఆయుషి-ఆయుస్సునందునను. బ్రహ్మవర్చసి-బ్రహ్మవర్చస్సునందునను, యశసి = కీర్తియందునను, వీర్యే = పరాక్రమమందునను, అన్నాద్యే=ఆహారభక్షణయందునను, ప్రతితిష్ఠతు =ప్రతిష్ఠ గలిగియుండుగాక.

తా॥ ఈ ప్రకారముగా నీ గర్భమందుండు శిశువు మావితోఁగూడ బయటికి వచ్చి ఆయుస్సు బ్రహ్మవర్చస్సు కీర్తి పరాక్రమము ఆహార భక్షణము వీనియందు పటుత్వము కలిగియుండుఁగాక.

మూ॥ దశ మాసాంశ్చ శయానో ధాత్రాహి తథాకృతం ॥

పదవి॥ దశ । మాసాన్ । చ । శయానః । ధాతా । హి । తథా । కృతం ॥

టీక॥ గర్భః = గర్భము. దశమాసాన్ = పదిమాసములు, శయానః = వృద్ధి పొందుచు శయనించిన విధముగానున్నది, తథా = ఆ ప్రకారము, విధాతా=బ్రహ్మచేత, కృతంహి = చేయఁబడినదిగదా.

తా॥ గర్భమందుండు శిశువు శయనించిన రీతిగాఁ బదిమాసము లుండునట్లుగా బ్రహ్మచే నేర్పఱుపఁ బడినది.

మూ॥ ఐతు గర్భో అక్షితో జీవో జీవంత్యాః ॥

పదవి॥ ఐతు । గర్భః । అక్షితః । జీవః । జీవంత్యాః ॥

టీక॥ గర్భః = నీ గర్భమందుండు శిశువు, అక్షితః = అపాయము లేనిదై, జీవః = జీవము కలదౌచు, జీవంత్యాః = జీవించియుండు నీవల్లనుండి, ఐతు = బయటికి వచ్చుఁగాక.

తా॥ నీ గర్భమందుండు శిశువు జీవముగలదై అపాయములేనిదౌచు నీకు వెంత మాత్రమపాయము కలుగనీయక బయటికి వచ్చుఁగాక.

మూ॥ ఆయమనీర్య మయత గర్భ మాపో దేవీ స్సరస్వతీః ॥

పదవి॥ ఆయమనీః । యమయత । గర్భం । అపః । దేవీః । సరస్వతీః ॥

టీక॥ ఆయమనీః = గర్భమును బయటికి వెడలఁజేయు, ఆపోదేవీః = జలమునకు నధిదేవతలగు, సరస్వతీః = సరస్వతి మొదలగు నదులారా, గర్భం = గర్భమందుండు శిశువును, (అ) యమయత = బయటికి వెడలఁజేయుఁడు.

తా॥ జలాధిదేవతలగు సరస్వతి మొదలగు నదులారా! మీరు శిశువును బయటికి వచ్చులాగునఁ జేయుఁడు.

మూ॥ ఐతు గర్భో అక్షితో జీవోజీవం త్యాః ॥

(దీనికి పదవి భాగము మొదలగునవి మున్నె చెప్పఁబడినవి)

మూ॥ తిల దేఽవ పద్యస్వ న మాగ్ం న మసి నోదరం । స్థలి (రల యోరభేదః) త్ర్యవపద్యస్వ న మాగ్ం సేషు న స్నావసు ॥

పదవి॥ తిలదే । అవ । పద్యస్వ । న । మాంసం । అపి । న । ఉదరం । స్థతిత్రి । అవ । పద్యస్వ । న । మాంసేషు । న । స్నావసు ॥

టీక॥ తిలదే = ఓజరాయువా! అవపద్యస్వ = క్రిందనుబడుము, మాంసమపి = మాంసమును, ఉదరం = ఉదరమును, : నావపద్యస్వ = పడనియ్యకుము, స్థలిత్రి = నీవు వికలములేనిదానవై, అవపద్యస్వ = పడుము, మాంసేషు = మాంసములతోడను, స్నావసు = నాడులతోను, నావపద్యస్వ = పడకుము.

తా॥ ఓ జరాయువా ! నీవు వికలము కానిదానవై మాంసమును నాడులను పడనియ్యక నీవు మాత్రమే క్రింద పడుము.

మూ॥ న బద్ధ మసి మజ్జసు ల్రైతు పృశ్ని శేవలగ్ం శునే జరా
యృత్తవే ॥

పదవి॥ న । బద్ధం । అసి । మజ్జసు । నిరైతు । పృశ్ని । శేవలం । శునే । జరాయు । అత్తవే ॥

టీక॥ మజ్జసు = యెముకలతుందలి సారముతోడను, బద్ధం = బంధింపఁబడిన దానవు, నాసి = కావు, జరాయు = మాని, పృశ్ని = స్వల్పరూపమైనదౌచు, శేవలం = సుఖము కలుగునట్టుగాను, శునే = కుక్కయొక్క, అత్తవే = భక్షణకొఱకు, నిరైతు = బయటికి వచ్చుఁగాక.

తా॥ ఈ జరాయువు నాడులతో జుట్టఁబడక స్వల్పరూపమును బొంది శునకము భక్షించుటకు సుఖముగా బయలువెడలుఁగాక.

ఇతి ఏకాదశ ఖండ స్సమాప్తః.

—♦ అథ ద్వాదశ ఖండః ♦—

మూ॥ దివ స్పరి ప్రథమం జజ్ఞే అగ్ని రస్మ ద్ద్వితీయం పరి జాతవే
దాః । తృతీయ మప్సు నృమణా అజస్ర మింధాన ఏనం
జరతే స్వాధీః ॥

పదవి॥ దివః । పరి । ప్రథమం జజ్ఞే । అగ్నిః అస్మత్ । ద్వితీయం । పరి । జాతవేదాః । తృతీయం । అప్సు । నృమణాః । అజస్రం । ఇంధానః । యేనం । జరతే । స్వాధీః ॥

టీక॥ జాతవేదాః = పుట్టిన ప్రజ్ఞగలవాడును, నృమణాః = భక్తులైన మనుష్యులయందు ప్రేమగలవాఁడునగు, అగ్నిః = అగ్నిహోత్రుఁడు, ప్రథమం = ముందుగా, దివస్పరి = ఆకాశము వలన, జజ్ఞే = పుట్టెను, ద్వితీయం = రెండవతూరి, అస్మత్పరి = మనవలన, జజ్ఞే = పుట్టెను, తృతీయం = మూడవతూరి, అప్సు = ఉదకములయందు, జజ్ఞే = పుట్టెను, స్వాధీః = స్థిరచిత్తముగల పురుషుఁడు, అజస్రం = యెల్లప్పుడు, ఏనం = ఈ యగ్నిహోత్రుని, ఇంధానః = ప్రజ్వలింపఁ జేసినవాఁడై, జరతే = స్తోత్రమును జేయుచున్నాఁడు

తా॥ విశేషజ్ఞానము గలవాఁడును భక్తులయందు ప్రేమగలవాఁడు నైన అగ్నిహోత్రుఁడు ముందుగా సూర్యరూపముగా నాకాశమునకల్లను బిమ్మట మనవల్ల నసఁగా యజమానుని వల్లను దర్భాశ బడబాగ్ని రూపముగా నుదకముల యందును బుట్టెను. ఇటువంటి యగ్నిహోత్రుని మనుష్యుఁడు స్థిరచిత్తము గలవాఁడై ప్రజ్వలింపఁజేసి స్తుతించుచున్నాఁడు.

మూ॥ విద్మాతే అగ్నే త్రేధా త్రయాణి విద్మాతే సద్మ విభృతం పురుత్రా । విద్మా తే నామ పరమం గుహాయ ద్విద్మాత ముత్సం యత ఆజగంథ ॥

పదవి॥ విద్మ । తే । అగ్నే । త్రేధా । త్రయాణి । విద్మ । తే । సద్మ । విభృతం । పురు౽త్రా । విద్మ । తే । నామ । పరమం । గుహా । యత్ । విద్మ । తం । ఉత్సం । యతః । ఆ । జగంథ ॥

టీక॥ అగ్నే = ఓ యగ్నిహోత్రుఁడా ! తే = నీయొక్క, త్రేధా=మూఁడు విధములుగా నేర్పడిన, త్రయాణి = మూఁడురూపములను. విద్మ = గుర్తెఱుఁగుదుము, తే = నీయొక్క, పురుత్రా = విస్తారమైలేక అనేకవిధములుగానుండిన, సద్మ = స్థానములను, విద్మ = గుర్తెఱుఁగుదుము, తే = నీయొక్క, పరమం = విశేషమైనదై, గుహా = రహస్యమైన, యత్ = యే, నామ = పేరుగలవో, తత్ = దానిని, విద్మ = గుర్తెఱుఁగుదుము, త్వం = నీవు. యతః = యెక్కడనుండి, ఆజగంథ =వచ్చితివో, తం=అటువంటి. ఉత్సం=ఉత్పత్తిస్థానమును, విద్మ=గుర్తెఱుఁగుదుము.

తా॥ ఓ యగ్నిహోత్రుఁడా ! పృథివ్యాకాశ స్వర్గముల మూఁడింటి యందున నున్న అగ్ని వాయువ్యాదిత్యులు అనెడు మూఁడు రూపములను నే నెఱుఁగుదును. గార్హపత్యాహవనీయ దక్షిణాగ్ని రూపములైన నీ స్థానములను గుర్తెఱుఁగుదును. అజ్ఞానులకుఁ దెలియ శక్యముగాని నీ యధికమయిన రూపమును దెలిసికొంటిని. నీవెచ్చట జనియించితివో యట్టి స్థానమును దెలిసికొంటిని.

మూ॥ సముద్రే త్వా నృమణా అప్స్వంత ర్నృచక్షా ఈధే దివో అగ్న ఊధన్ । తృతీయే త్వా రజసి తస్థివాగ్ంస మృతస్య యోనౌ వ హిషా అహిన్వన్ ॥

పదవి॥ సముద్రే । త్వా । నృమణాః । అప్సు । అంతః । నృచక్షాః । ఈధే । దివః । అగ్నే । ఊధన్ । తృతీయే । త్వా । రజసి । తస్థివాంసం । ఋతస్య । యోనౌ । మహిషాః । అహిన్వన్ ॥

టీక॥ అగ్నే = ఓ యగ్నిహోత్రుఁడా ! నృమణాః=లోకుల యనుగ్రహము అనఁగా లోకోపకారనిమిత్తము, సముద్రే = సముద్రమందు, అప్సు = జలముల యందు, అంతః = లోపలనున్నట్టి, త్వా = నిన్ను, ఈధే = ఆజ్యాది హవిస్సుచేత ప్రజ్వలింపఁజేయుచున్నాఁడు, దివః = స్వర్గలోకమునకు, ఊధః =దిగువభాగమున నుండిన సూర్యుఁడు, నృచక్షాః = లోకుల పుణ్యపాపములను జూచుచు, త్వాం = నిన్ను, ఈధే = ప్రజ్వలింపజేయుచున్నాఁడు, మహిషాః = పెద్దలు, ఋతస్య = జలమునకు, యోనౌ = కారణమైన, తృతీయేరజసి = మూడవలోకమైన స్వర్గంబున తస్థివాంసం = ఉన్నవానిఁగా, అహిన్వన్ = నిన్నుఁదెలిసికొనిరి.

తా॥ ఓ యగ్నిహోత్రుఁడా ! ప్రతి మనుష్యుడును లోకోపకార బుద్ధిచే ఆజ్యాది హవిస్సులచే, సముద్రమధ్యంబున బడబాగ్ని రూపముగా నుండియున్న నిన్ను ప్రజ్వలింపఁజేయుచున్నాఁడు. స్వర్గమునకు దిగువభాగంబున నున్న కర్మ సాక్షియగు సూర్యుఁడును నిన్నుఁ బ్రకాశింపఁ జేయుచున్నాడు ఉదకములకుఁ గారణ భూతుఁడవైన నిన్ను త్రివిష్టప మనఁబడు స్వర్గలోకమునందు నున్నవానిఁ గాఁ బెద్దలు తెలిసికొనుచున్నారు.

మూ॥ అక్రంద దగ్ని స్తనయ న్నివద్యౌః క్షామా రేరిహ ద్వీరుధస్స మంజన్ । సద్యో జజ్ఞానో విహీ మిద్ధో అఖ్య దారోదసీ భాను నాభా త్యంతః ॥

పదవి॥ అక్రందత్ । అగ్నిః । స్తనయన్ । ఇవ । ద్యౌః । క్షామా । రేరిహత్ । వీరుధః । సం । అంజన్ । సద్యః । జజ్ఞానః । వి । హి । ఈం । ఇద్ధః । అఖ్యత్ । ఆ । రోదసీ । భానునా । భాతి । అంతః ॥

టీక॥ ద్యౌః = ఆకాశమువందు, స్తనయన్నివ = మేఘుఁడువలెనే, అగ్నిః = అగ్నిహోత్రుఁడు, అక్రందత్ = ధ్వనిఁజేయుచు, క్షామా = భూమియందు, సమంజన్ = అంతటనువ్యాపించుచు, వీరుధః = పొదరండ్లుమొదలగువానిని, రేరిహత్ = భక్షించెను, కించ=ఇంతియేకాదు, జజ్ఞానః =అడవియందుఁబుట్టినవాఁడై, సద్యః= అప్పుడే, ఇద్ధః = మండుచు, వ్యఖ్యత్ = విశేషముగా బ్రకాశించెను, ఆరోదసీ =

ఆకాశ భూములయొక్క, అంతః = మధ్యప్రదేశమునందు, భానునా = తనకాంతి చేత, భాతి = ప్రకాశించుచున్నాడు.

తా॥ ఆకాశమునందు మేఘుఁడువలెనే భూమియందు అగ్నిహోతృఁడు అంతటను వ్యాపించి ధ్వనిచేయుచు అడవి ప్రదేశంబున బొదరిండ్లు మొదలగువానిని భక్షింపుచుఁ బుట్టినతోడనే మిక్కిలిమండుచు భూమికి ఆకాశమునకు మధ్యనుండు ప్రదేశము నంతయుఁ దనదీప్తిచే నింపి విశేషముగాఁ బ్రకాశించుచున్నాడు.

మూ॥ ఉశి క్పావకో అరతి స్సుమేధా మర్త్యేష్వగ్ని రమృతోనిధాయి ఇయర్తి ధూమ మరుషం భరిభ్ర దుచ్ఛుక్రేణ శోచిషా ద్యా మినక్షత్ ॥

పదవి॥ ఉశిక్ । పావకః । అరతిః । సుమేధాః । మర్త్యేషు । అగ్నిః । అమృతః । నిధాయి । ఇయర్తి । ధూమం । అరుషం । భరిభ్రత్ । ఉత్ । శుక్రేణ । శోచిషా । ద్యాం । ఇనక్షత్ ॥

టీక॥ ఉశిక్ = కోరదగినవాఁడును, పావకః = పవిత్రుఁడును, అరతిః = వచ్చెడువాఁడును. సుమేధాః = మంచి ప్రజ్ఞగలవాఁడును అగు, అగ్నిః = అగ్నిహోతృఁడు, మర్త్యేషు = మనుష్యలోకంబున, అమృతః = యెప్పుడును నశింపని వాఁడుగా, నిధాయి = ఉంచబఁడెను, సః = ఆ యగ్నిహోతృఁడు, ధూమం = పొగను, ఉదియర్తి = వెళ్ళఁబుచ్చుఁచున్నాఁడు, అరుషం = విశేషమైన కాంతిని, భరిభ్రత్ = ధరించుచున్నాఁడు, శుక్రేణ = పరిశుద్ధమైన, శోచిషా = కాంతిచేతను ద్యాం = ఆకాశమును, ఇనక్షత్ = వ్యాపించును.

తా॥ భక్తులు కోరదగినవాఁడును పవిత్రుఁడును యెచ్చటనైనను బుట్టువాఁడును మంచి ప్రజ్ఞగలవాఁడునైన యగ్నిహోత్రుఁడు భూలోకంబున నెల్లప్పుడును నశింపనివాఁడుగాఁ జేయఁబడినందున ఆ యగ్నిహోతృఁడు ప్రజ్వరిల్లుచు ధూమమును వెళ్ళఁబుచ్చుచు కాంతిని ధరించుచు దనకాఁతిని నాకాశమునందతటను వ్యాపింపఁ జేయుచున్నాడు.

మూ॥ విశ్వస్య కేతు ర్భువనస్య గర్భ ఆరోదసీ అపృణా జ్జాయమానః వీడుంచి దద్రి మభి నత్పరాయం జనాయదగ్ని మయజంత పంచ ॥

పదవి॥ విశ్వస్య । కేతుః । భువనస్య । గర్భః । ఆ । రోదసీ । అపృణాత్ జాయమానః । వీడుం । చిత్ । అద్రిం । అభినత్ । పరాయన్ । జనాః । యత్ । అగ్నిం । ఆయజంత । పంచ ॥

టీక॥ విశ్వస్య = సమస్తమును, కేతుః =చూచువాఁడును, భువనస్య=ప్రపంచముయొక్క, గర్భః = హృదయమందు జఠరాగ్ని గానుండుఁవాడునగు అగ్నిహోతుృఁడు, జాయమానః = పుట్టినవాఁడై ఆరోదసీ = భూమ్యంతరిక్షముల మధ్యను, అపృణాత్ = వ్యాపించును, యత్ = యెప్పుడు, పంచ = అయిదు వర్ణములుగల, జనాః = మనుష్యులు, అగ్నిం =అగ్నిహోతుృని, ఆయజంత=పూజించుచున్నారో తదా = అప్పుడు, వీడుం = దృఢమైన, అద్రిమపి = పర్వతమునైనను, అభినత్ = భేదించి, పరాయన్ = వెళ్లును.

తా॥ ప్రపంచమునందు సుకృత దుష్కృతములను జూచుచు సమస్త జంతువులయొక్క గర్భములయందు వైశ్వానరూతముగాఁ బుట్టినవాఁడై భూమ్యంతరిక్షములమధ్య వ్యాపించు చున్నాఁడు. కిరాతులతోఁగూడ నయిదు వర్ణములు గల మనుష్యు లెప్పుడు అగ్నిని బూజంచుచున్నారో యప్పుడు దృఢమైన పర్వతమునైనను భేదించి రాఁగలఁడు.

మూ॥ శ్రీణా ముదారో ధరుణో రయీణాం మనీషాణాం ప్రార్పణ స్సోమగోపాః । వసో స్సూనుస్సహసో అప్సు రాజా విభా త్యగ్ర ఉషసా మిధానః ॥

పదవి॥ శ్రీణాం । ఉదారః । ధరుణః । రయీణాం । మనీషాణాం । ప్రార్పణః । సోమగోపాః । వసోః । సూనుః । సహసః । అప్సు । రాజా । విభాతి । అగ్రే ఉషసాం । ఇధానః ॥

టీక॥ శ్రీణాం = సంపత్తులను, ఉదారః = సృజించువాఁడును, రయీణాం= ధనములయొక్క, ధరుణః = ధరించినవాఁడును, మనీషాణాం = బుద్ధులయొక్క, ప్రార్పణః = ఇచ్చువాఁడును సోమగోపాః = చంద్రునైనను రక్షించువాఁడును, వసోః = ప్రశస్తుఁడును, సహసః = బలమునకు, సూనుః=కుమారుఁడను, అప్సు= జలమునందు, రాజా = ప్రకాశించువాఁడును అగు అగ్నిహోతృఁడు, ఉషసాం = ప్రాతః కాలములయొక్క, అగ్రే = ముందు, ఇదానః = ప్రజ్వలింప జేయబడిన వాఁడై, విభాతి = ప్రకాశించుచున్నాఁడు.

తా॥ సంపత్తులను గలుగఁజేయు వాఁడును ధరించు వాఁడును మంచి బుద్ధుల నిచ్చువాఁడును చంద్రునకు వెలుగు నిచ్చువాఁడును ప్రశస్తుఁడును బలమువలనఁ గలుగువాఁడును జలమునందు మెఱుపురూపంబునఁగాని బడబాగ్ని రూపంబునఁగాని ప్రకాశించునట్టి యగ్నిహోత్రుఁడు ప్రతిదినమందున నుదయంబున యజమానుల చేత ప్రజ్వలింపఁజేయఁ బడినవాఁడై ప్రకాశించుచున్నాఁడు.

మూ॥ యస్తే అద్య కృణవ ద్భద్రశోచే పూపం దేవ ఘృత వంత మగ్నే ప్రతన్నయ ప్రతారాం వస్యో అచ్ఛాఽభి ద్యుమ్నం దేవ భక్తం యవిష్ఠ ॥

పదవి॥ యః । తే । అద్య । కృణవత్ । భద్రసోచే । అపూపం । దేవ । ఘృతవంతం । అగ్నే । ప్ర । తం । నయ । ప్రతరాం । వస్యః । అచ్ఛ । అభి । ద్యుమ్నం । దేవభక్తం । యవిష్ఠ ॥

టీక॥ భద్రశోచే = కల్యాణములచే ప్రకాశించువాఁడా ! దేవ = దేవుడా ! అగ్నే = అగ్నిహోత్రుఁడా ! యః = యే మనుష్యుఁడు, అద్య = ఇప్పుడు, తే = నీకొఱకు, ఘృతవంతం = ఆజ్యముతోఁగూడిన, అపూపం = అపూపమును అనఁగా పురోడాశమును, కృణవత్ = హోమముచేయుచున్నాఁడో, యవిష్ఠ = పిన్నవయస్సుగల యో యగ్నిహోత్రుడా ! దేవభక్తం = దేవునియందు భక్తిగల, తం = ఆ పురుషుని, వస్యః = స్వాధీనమైన. శ్రియః = శుభములను, అచ్ఛ = పొందుకొఱకు ప్రణయ = పొందింపుము (అనుగ్రహింపుము) ద్యుమ్నం = ధనమును అభిప్రతరాం నయ = విశేషముగా బొందింపుము.

తా॥ శుభములచే బ్రకాశించువాఁడును దేవుఁడునగు నో యగ్నిహోత్రుఁడా! యే మనుష్యుఁడు నీ కొఱకు ఆజ్యముతోఁ గూడిన పురోడాశము నిచ్చుచున్నాఁడో దేవునియందు భక్తిగల యట్టి పురుషునికి నీస్వాధీనమైన శుభములను ధనమును గలుగునట్లు చేయుము.

మూ॥ ఆ తం భజ సౌశ్రవసే ష్వగ్న ఉక్థ ఉక్థ ఆ భజ శస్యమానే ప్రియ స్సూర్యే ప్రియో అగ్నా భవా త్యుజ్జాతేన భినదదు జ్జనిత్వైః ॥

పదవి॥ ఆ । తం । భజ । సౌశ్రవసేషు । అగ్నే । ఉక్థే । ఉక్థే । ఆ । భజ శస్యమానే । ప్రియః । సూర్యే । ప్రియః । అగ్నా । భవాతి । ఉత్ । జాతేన । భినత్ । ఉత్ । జనిత్వైః ॥

టీక॥ అగ్నే = ఓ యగ్నిహోతృడా ! తం = ఆ పురోడాశము నిచ్చునట్టి పురుషుని, ఆభజ = ఆశ్రయించి యుండుము, సౌశ్రవసేషు = యోగ్యమైన యజ్ఞములయందును, శస్యమానే = ప్రశస్తమైన, ఉక్థేఉక్థే = ప్రతిసత్త్రమందునను, తం = ఆ పురుషుని, ఆభజ = ఆశ్రయించియుండుము. సః = ఆ పురుషుడు సూర్యే = సూర్యునకు, ప్రియః = ఇష్టుడగుచున్నాడు, తస్య = ఆపురుషునకు, అగ్నా = అగ్నిహోతృడు, ప్రియః = ఇష్టుడు, భవాతి = అగుచున్నాడు, సః = ఆ పురుషుడు, జాతేన = పుట్టిన తనయులచేతను, ఉద్భినత్ = ప్రకాశించుగాక, జనిత్వైః = గలుగబోయెడు తనయులచేతను, ఉద్భినత్ = ప్రకాశించుగాక.

తా॥ ఓ యగ్నిహోతృడా ! పురోడాశము నిచ్చునట్టి యాపురుషుని సమీపమందుండి ప్రతి యజ్ఞమునందును ప్రతి యుద్ధమునందును గాపాడుచుండుము. అట్టివానికి సూర్యుడును నీవును యిష్టులుగా నుందురు. ఆపురుషుడు పుట్టినట్టియుc బుట్టబోవునట్టియు దనయులచేత ప్రకాశించుచుండును.

మూ॥ త్వా మగ్నే యజమానా అనుద్యూ న్విశ్వావసూని దధిరే వార్యాణి త్వయా సహ ద్రవిణ మిచ్ఛమానా వ్రజం గోమం తము శిజో వివవ్రుః ॥

పదవి॥ త్వాం । అగ్నే । యజమానాః । అను । ద్యూన్ । విశ్వా । వసూని దధిరే । వార్యాణి । త్వయా । సహ । ద్రవిణం । ఇచ్ఛమానాః । వ్రజం । గోమంతం । ఉశిజః । వివవ్రుః ॥

టీక॥ అగ్నే = ఓ యగ్నిహోతృడా ! యజమానాః = యజమానులు, అనుద్యూన్ = ప్రతిదినంబునను, వార్యాణి = కోరదగిన, విశ్వా = సమస్తమైన, వసూని = ధనములను, దధిరే = ధరించిరి, ఉశిజః = ప్రజ్ఞావంతులైన అంగిరస్సు మొదలగువారు, ద్రవిణం = రాక్షసులచేత నపహరింపcబడిన గోధనమును తెచ్చుటకు, ఇచ్ఛమానాః = కోరినవారై, త్వయాసహ = నీతోగూడ వెళ్ళి, గోమంతం = గోవులుగల, వ్రజం = గోష్ఠమునుప్రవేశించి, వివవ్రుః = కవాటమును దెఱచిరి.

తా॥ ఓ యగ్నిహోత్రుఁడా ! యజమానులు ప్రతిదినంబునను నిన్ను బూజించి కోరదగిన సమస్తమైన ధనములను బొందుచున్నారు. పూర్వమందు దేవతల సంబంధమైన ధేనువును రాక్షసులపహరించి యొక రహస్య ప్రదేశమునందు దాచి యుంచగా బృహస్పతి మొదలగువారు నిన్ను దీసికొని వెళ్ళఁగా వారికి నంధకార ప్రదేశమునందు మార్గముఁ గనపఱచితివికొన వారప్పుడు లోపలికి వెళ్ళి యా గోవు లుండు స్థానమునుండి వెళ్ళి గోవును దెచ్చిరి.

మూ॥ దృశానో రుక్మ ఉర్వ్యా వ్యద్యౌ ద్దుమర్షం మాయుశ్శ్రి యె రుచానః । అగ్నిరమృతో అభవద్వయోభి ర్యదేనం ద్యౌ రజనయ త్సురేతాః ॥

పదవి॥ దృశానః । రుక్మః । ఉర్వ్యా । వి । అద్యౌత్ । దుమర్షం ఆయుః । శ్రియె । రుచానః । అగ్నిః । అమృతః । అభవత్ । వయోభిః । యత్ । యేనం । ద్యౌః । అజనయత్ । సురేతాః ॥

టీక॥ దృశానః = చూడఁదగినవాఁడునై, రుక్మః = ప్రకాశించు స్వభావము గల అగ్నిహోత్రుఁడు, ఉర్వ్యా = విశేషమైన కాంతిచేత, దుమర్షం = సహింపశక్యము కానట్టిగా, వ్యద్యౌత్ = విశేషముగాప్రకాశించుచున్నాఁడు, యత్ = యెప్పుడు, సురేతాః = వర్షరూపమైన రేతస్సుగల, ద్యౌః = ఆకాశము, వయోభిః = హవిస్సురూపమైన అన్నములచేతను. యేనం = ఈ యగ్నిహోత్రుని, అజనయత్ = పుట్టించెనో, తదా = అప్పుడు, ఆయుః = ఆయుస్సుకొఱకును, శ్రియె = సంపత్తు కొఱకును, రుచానః = ప్రకాశించువాఁడై, అగ్నిః = అగ్నిహోత్రుఁడు అమృతః = నశింపనివాఁడు, అభవత్ = అయెను.

తా॥ దూరమునందుండినను అగపడువాఁడై ప్రకాశించునట్టి యగ్నిహోత్రుఁడు విశేషమైన కాంతిచేత నితరులు చూచుటకు శక్యముకానట్లు ప్రకాశించును; వర్షమే రేతస్సుగాఁగల యాకాశము హవిస్సురూపమైన అన్నముచే నెప్పుడుపుట్టించెనో అప్పుడు అగ్నిహోత్రుఁడు ప్రాణులయొక్క ఆయుస్సుకొఱకును సంపత్తు కొఱకును నశింపనివాఁడుగా నుండి యున్నాఁడు.

మూ॥ అస్మి న్నహగ్ం సహస్రం పుష్యా మ్యేధమానా స్వే వశే । అంగా దంగా త్సంభవసి హృదయా దధిజాయసే । ఆత్మావై పుత్రనామాఽసి సజీవ శరద శ్శతమ్ ॥

పదవి॥ అస్మిన్ । అహం । సహస్రం । పుష్యామి । యేధమానః । స్వే । వశే । అంగాత్ । అంగాత్ । సంభవసి । హృదయాత్ । అధి । జాయసే । ఆత్మా వై । పుత్రనామా । అసి । సః । జీవ । శరదః । శతం ॥

టీక అహం = నేను, అస్మిన్ = ఈ కుమారునియందు, సహస్రం = వెయ్యి కోరికలను, పుష్యామి = పొందఁగలను, అయం = ఈపిల్లవాఁడు, స్వేవశే = స్వతంత్రిమందున్నవాఁడై, ఏధమానః = వృద్ధిపొందుచుండును. పుత్త్రి = ఓకుమారుఁడా! అంగాదంగాతు = ప్రతియవయవమునుండి, సంభవసి = పుట్టితివి, హృదయాదధి = హృదయమువల్లను, జాయసే = పుట్టితివి, త్వం = నీవు, పుత్త్రినామా = కుమారుడను పేరుగల, ఆత్మావై = నాస్వరూపమే, అసి = అయితివి, సః = అటువంటి, త్వం = నీవు, శతం = నూఱు, శరదః = సంవత్సరములు, జీవ = బ్రతికియుండుము.

తా॥ నేను ఈకుమారునివలన అనేకమైన సంతోషములను బొందెదను. ఈ పిల్లవాఁడు స్వతంత్రిముగా జీవించుచు వృద్ధిపొందుగాక. ఓ కుమారా ! నీవు నా ప్రతి యవయవమునుండి మఱియు మనోరూపమైన హృదయమునుండియుఁ బుట్టితివి కాఁబట్టి నీవు కుమారుఁడను పేరుగల నా స్వరూపమైతివి. ఇట్టి నీవు నూఱుసంవత్సరముల పర్యంతము జీవించి యుందువుగాక.

ఇతి ద్వాదశ ఖండ స్సమాప్తః.

—♦ త్రయోదశ ఖండః ♦—

మం॥ అశ్మా భవ పరశుర్భవ హిరణ్య మస్తృతం భవ పశూనాం త్వా హింకారే ణాఽభి జిఘ్రామ్యసౌ ॥

పదవి॥ అశ్మా । భవ । పరశుః । భవ । హిరణ్యం । అస్తృతం । భవ । పశూనాం । త్వా । హిం కారేణ । అభి । జిఘ్రామి । అసౌ ॥

టీక॥ అశ్మా = ఱాయివలెనే స్థిరముగా, భవ = ఉంగుము, పరశుః = గొడ్డలి వలెనే తీక్ష్ణముగా, భవ = ఉండుము, అస్తృతం = మలినముచేఁ గప్పఁబడని, హిరణ్యం = బంగారమువలెనే, భవ = ఉండుము, అసౌ = ఓ వత్సా ! త్వా = నిన్ను పశూనాం = పశువులయొక్క, హిం కారేణ = హింకారముచేత, అభిజిఘ్రామి = అఘ్రాణించుచున్నాను.

తా॥ ఓ పిల్లవాఁడా ! నీవు రాయివలె స్థిరముగాను గొడ్డలివలె నితరులకు నసాధ్యుఁడవుగాను మలినములేనిబంగారమువలెఁ బ్రకాశించువాఁడవుగానుండుము. పశువులు ప్రేమచేఁ దమదూడల నేతీరుగ నాఘ్రాణించునో ఆతీరునవే నిన్ను ఆఘ్రాణించుచున్నాను.

మూ॥ మేధాంతే దేవస్సవితా మేధాం దేవీ సరస్వతీ। మేధాం తే అశ్వినా దేవా వాధత్తాం పుష్కరస్రిజా ॥

పదవి॥ మేధాం । తే । దేవః । సవితా । మేధాం । దేవీ । సరస్వతీ । మేధాం । తే । ఆశ్వినా । దేవా । ఆధత్తాం । పుష్కరస్రిజా ॥

టీక॥ దేవః = దేవుఁడగు, సవితా = సూర్యుఁడు, తే = నీకొఱకు, మేధాం= ధారణాబుద్ధిని. అదధాతు = చేయుఁగాక, దేవీ = దేవతయగు, సరస్వతీ =సరస్వతి మేధాం = ధారణాబుద్ధిని, ఆదధాతు = చేయుఁగాక, దేవా = దేవతలగు, పుష్కరస్రిజా = పద్మమాలికలను ధరించిన, అశ్వినా = అశ్వినులు యిద్దఱును, తే = నీకొఱకు, మేధాం = ధారణాబుద్ధిని. ఆ దధాతు = చేయుఁగాక.

తా॥ సూర్యుఁడుసు సరస్వతీదేవియు పద్మమాలికలను ధరించిన అశ్వినీ దేవతలిద్దఱును నీకు నెల్లప్పుడు జ్ఞాపకముగల బుద్ధికలుగునట్లు చేయుదురుగాక.

మూ॥ త్వయి మేధాం త్వయి ప్రిజాం త్వ యగ్ని స్తేజో దధాతు । త్వయి మేధాం త్వయి ప్రజాం త్వ యింద్ర ఇంద్రియం దధాతు । త్వయి మేధాం త్వయి ప్రిజాం త్వయి సూర్యో భ్రాజో దధాతు ॥

పదవి॥ త్వయి । మేధాం । త్వయి । ప్రిజాం । త్వయి । అగ్నిః । తేజః । దధాతు । త్వయి । మేధాం । త్వయి । ప్రిజాం । త్వయి । ఇంద్రః । ఇంద్రియం । దధాతు । త్వయి । మేధాం । త్వం । ప్రిజాం । త్వయి । సూర్యః । భ్రాజః । దధాతు ॥

టీక॥ త్వయి = నీయందు, మేధాం =తెలివిని, త్వయి=నీయందు, ప్రిజాం= సంతానమును. త్వయి =నీయందు. తేజః =తేజస్సును, అగ్నిః =అగ్నిహోత్రుఁడు దధాతు = కలుగఁజేయుఁగాక, ఇంద్రః = ఇంద్రుఁడు, త్వయి = నీయందు, మేధాం = తెలివిని, త్వయి = నీయందు, ప్రిజాం = సంతానమును, ఇంద్రియం =రేత

స్సును, దధాతు = కలుగజేయుఁగాక, సూర్యః = సూర్యుఁడు, త్వయి = నీయందు, మేధాం = తెలివిని, త్వయి = నీయందు, ప్రజాం = సంతానమును, త్వయి = నీయందు, భ్రాజః = ప్రకాశమును, దధాతు = కలుగఁజేయుఁగాక.

తా॥ అగ్నిహోతృఁడు తెలివిని సంతానమును కాంతిని ఇంద్రుఁడు తెలివిని సంతానమును తేజస్సును సూర్యుఁడు తెలివిని సంతానమును ప్రకాశమును నీకుఁ గలుగఁజేతురుగాక.

మూ॥ క్షేత్రియై త్వా నిర్ ఋత్యై త్వాద్రుహో ముంచామి వరుణస్య పాశాత్ । అనాగసం బ్రహ్మణే త్వా కరోమి । శివే తే ద్యావాపృథివీ ఉభే ఇమే ॥

పదవి॥ క్షేత్రియై । త్వా । నిర్ ఋత్యై । త్వా । ద్రుహః । ముంచామి । వరుణస్య । పాశాత్ । అనాగసం । బ్రహ్మణే । త్వా । కరోమి । శివే । తే । ద్యావాపృథివీ । ఉభే । ఇమే ॥

టీక॥ క్షేత్రియై = చికిత్సజేయతగిన వ్యాధివల్లను; (పంచమ్యర్థమందుచతుర్థి) త్వా = నిన్ను, ముంచామి = విడిచి పెట్టించు చున్నాను, త్వా = నిన్ను, నిర్ ఋత్యై = రాక్షసులనుండియు, ద్రుహః = ద్రోహము చేయువానినుండియు, వరుణస్య = వరుణదేవునియొక్క, పాశాత్ = త్రాటినుండియు, ముంచామి = విడచి పెట్టించుచున్నాను, అనాగసం = నిరపరాధుఁడవైన, త్వా=నిన్ను, బ్రహ్మణే= వేదముకొఱకు, కరోమి = చేయుచున్నాను. ఉభే = రెండైన, ఇమే = ఈ, ద్యావా పృథివీ = స్వర్గ భూలోకములు, తే = నీకు, శివే =మంళప్రదములగుగాక.

తా॥ ఓ వత్సా! చికిత్సఁ జేయనగిన వ్యాధియు రాక్షసుని సంబంధమైన భయమును ఇతరునివలని ద్రోహమును వరుణుని పాశభయమును నిన్ను నంటకుండు నట్లుగాఁ జేయుచున్నాను. దోషరహితుండవైన నిన్ను వేద పఠనమునకు దగిన వానిగాఁ జేయుచున్నాను. గాన ఈ భూమ్యంతరిక్షములు నీకు శుభములను గలుగఁజేయుచుండుఁగాక.

మూ॥ శం తే అగ్ని స్సహాఽద్భి రస్తు శం ద్యావా పృథివీ సహౌ షధీభిః । శ మంతరిక్షగ్ం సహ వాతేన తే శంతే చతస్రః ప్రదిశో భవంతు ॥

పదవి॥ శం । తే । అగ్నిః । సహ । అద్భిః । అస్తు । శం । ద్యావా పృథివీ । సహ । ఓషధీభిః । శం । అంతరిక్షం । సహ । వాతేన । తే । శం । తే । చతస్రః । ప్ర । దిశః । భవంతు ॥

టీక॥ అగ్నిః = అగ్నిహోత్రుఁడు, అద్భిస్సహ = ఉదకములతోఁగూడ, తే= నీయొక్క, శం = సుఖమునుగుఱించి, అస్తు = అగుఁగాక, ద్యావాపృథివీ = ఆకాశ భూములు, సహౌషధీభిః = ఓషధులతోఁగూడ తే = నీయొక్క, శం = సుఖమును గుఱించి, స్తాం = అగుగాఁక, అంతరిక్షం = ఆకాశము, వాతేనసహ =వాయువుతో గూడ తే = నీయొక్క, శం = సుఖమునుగుఱించి అస్తు = అగుఁగాక, తే = ఆ ప్రసిద్ధమైన, చతస్రః = నాలుగైన, ప్రదిశః = ప్రధానములైన తూర్పు మొదలగు దిక్కులు, తే = నీయొక్క, శం = సుఖమునుగుఱించి, భవంతు = అగుఁగాక.

తా॥ ఉదకములతోఁ గూడ నగ్నిహోత్రుఁడును ఓషధులతోఁగూడ స్వర్గ భూలోకములును వాయువుతోఁగూడ నంతరిక్షమును ప్రసిద్ధములైన తూర్పు మొద లగు ప్రధానదిక్కులు నాలుగును నీకు సుఖమును గలుగఁజేయుగాక.

మూ॥ యా దైవీ శ్చతస్రః ప్రదిశో వాతపత్నీ రభి సూర్యో విచష్టే।
తాసాం త్వా జరస ఆదధామి ప్ర యక్ష్మ ఏతు నిర్‌ఋతిం పరాచైః ॥

పదవి॥ యాః । దైవీః । చతస్రః । ప్ర । దిశః । వాతపత్నీః । అభి । సూర్యః । విచష్టే । తాసాం । త్వా । జరసః । ఆ । దధామి । ప్ర । యక్ష్మః । ఏతు నిర్‌ఋతిం । పరాచైః ॥

టీక॥ దైవీః =దేవతాసంబంధములైనవియు, వాతపత్నీః =వాయువు పరిపాల కుడుగా గలవియు యాః = ఏ. చతస్రః = నాలుగైన, ప్రదిశః = ప్రధానదిక్కు లుగలవో, తాసాం = ఆదిక్కులయొక్క. ఆజరసః = ముదిమి పర్యంతము అనఁగా దిక్కులు జీర్ణమగువఱకు, త్వా = నిన్ను, ఆదధామి = స్థాపించు చున్నాను, యక్ష్మః = క్షయరోగము, పరాచైః = నీవల్లను మళ్ళిపోయి, నిర్‌ఋతిం = రాక్ష సుని. ప్రైతు = పొందు గాక.

తా॥ ఇంద్రుఁడు మొదలగు దేవతల సంబంధమైనవియు వాయువుచే బరిపా లింపఁ బడునవియు తూర్పు మొదలగు ప్రధానమైన యేనాలుగుదిక్కులు గలవో ఆ దిక్కులుండు వంతకాలము నీవు నుండువుగాక. క్షయ రోగము నిన్ను విడిచి నిర్‌ఋతిని బొందుఁగాక.

మూ॥ అమోచి యక్ష్మా ద్దురితా దవర్త్యై ద్రుహః పాశా న్నిర్ ఋత్యై చోదమోచి। అహా అవ_ర్తి మవిదత్స్యోనమప్య భూ ద్భద్రేసు కృతస్య లోకే॥

పదవి॥ అమోచి। యక్ష్మాత్। దురితాత్। అవర్త్యై। ద్రుహః। పాశాత్। నిర్ఋత్యై। చ। ఉత్। అమోచి। అహాః। అవర్తిం। అవిదత్। స్యోనం। అపి। అభూత్। భద్రే। సుకృతస్య। లోకే॥

టీక॥ అయం = ఈపిల్లవాఁడు, యక్ష్మాత్=క్షయరోగమనెడు, దురితాత్= పాపమువల్లను, అమోచి= విడువఁబడుగాక, అవర్త్యై = అవర్తియనెడు పాపము నుండి, అమోచి = విడువఁబడుఁగాక, ద్రుహః = ద్రోహము చేయువానియొక్క, పాశాత్= పాశమునుండి, అమోచి = విడువఁబడుఁగాక, నిర్ఋత్యై = రాక్షసుని వల్లను, అమోచి = విడువఁబడుఁగాక, అవర్తిం=దారిద్ర్యమును, అహాః=పోఁగొట్టు ఁగాక, స్యోనం=సుఖమును, అవిదత్=పొందుఁగాక, సుకృతస్య=పుణ్యముయొక్క, భద్రే=శుభములనొసఁగెడు, లోకే=లోకమునందు, అభూత్=ఉండుగాక.

తా॥ ఈ పిల్లవాఁడు క్షయరోగమునుండియు అవర్తియను పాపమునుండియు ద్రోహముచేయువాని నుండియు రాక్షసునుండియు విడువఁబడుగాక. ఈ పిల్ల వాఁడు దారిద్ర్యమును బోఁగొట్టుఁగాక. సుఖమును బొందుఁగాక. శుభముల నొసఁగు పుణ్యలోకంబున నివసించుఁగాక.

మూ॥ సూర్య మృతం తమసో గ్రాహ్యా యద్దేవా అముంచ న్నసృజ న్వ్యేనసః। ఏవ మహ మిమం క్షేత్రియా జ్జామిశగ్ం సాద్ద్రు హో ముంచామి వరుణస్యపాశాత్॥

పదవి॥ సూర్యం। ఋతం। తమసః। గ్రాహ్యాః। యత్। దేవాః। అముం చన్। అసృజన్। వి। ఏనసః। ఏవం। అహం। ఇమం। క్షేత్రియాత్। జామి శంసాత్। ద్రుహే। ముంచామి। వరుణస్య। పాశాత్॥

టీక॥ తమసః = రాహువుయొక్క, గ్రాహ్యాః = గ్రహణమువల్లను, ఋతం= పొందఁబడిన, సూర్యం = సూర్యుని, యత్ = ఏ ప్రకారముగా, దేవాః=దేవతలు అముంచన్ = విడిపించిరో, ఏనసః = పాపమువల్లను, వ్యసృజన్ = విడిపించిరో, తథా = ఆప్రకారముగ, అహం = నేను, ఇమం = ఈపిల్లవానిని, క్షేత్రియాత్ = చికిత్స జేయఁదగిన వ్యాధివల్లను, జామిశంసాత్ = సోమరితనమువల్లను, ద్రుహే=

దాగ్రాహీనుండియు, వరుణస్య = వరుణునియొక్క, పాశాత్ = పాశమునుండియు, ముంచామి = విడిపించుచున్నాను.

తా॥ రాహువు గ్రహణముచే సూర్యు నాక్రమింపఁగా నట్టిసూర్యుని దేవతలు విడిపించి ప్రాయశ్చిత్తమూలమునఁ బావని పృత్తిఁజేసిరి. అతీరున నే చికిత్సఁజేయఁ దగిన వ్యాధినుండియు సోమరితనము నుండియు బ్రోహినుండియు వరుణుని పాశము నుండియు ఈ పిల్లవానిని విడిపించెదను.

మం॥ భూ స్స్వాహా భువ స్స్వాహా సువ స్స్వాహా హోగ్ స్స్వాహా ॥

తా ॥ యీమంత్రమునకు తాత్పర్యము మొదలగునవి ఈ వఱలో జెప్పఁబడినవి.

ఇతి త్రయోదశఖండ స్సమాప్తః.

—♦ చతుర్దశఖండః ప్రారంభః ♦—

మం॥ మాతే కుమారగ్ం రక్షోఽవధీ న్మా ధేనురత్యా సారణీ ।
ప్రియా ధనస్య భూయా ఏధమానా స్స్వే గృహే ॥

పదవి॥ మా । తే । కుమారం । రక్షః । అవధీత్ । మా । ధేనుః । అత్యా సారిణీ । ప్రియా । ధనస్య । భూయాః । ఏధమానాః । స్వే । గృహే ॥

టీక॥ జాయే = ఓ భార్యా! తే = నీ యొక్క, కుమారం = తనయుని, రక్షః = రాక్షసుఁడు, మావధీత్ = హింసఁజేయకుండుఁగాక, అత్యాసారిణీ=అతి క్రమించి వెళ్ళునట్టి. ధేనుః = ఆవుగా, మాభూః = కాఁబోకుము, స్వే = మన సంబంధమైన, గృహే = గృహమందు, ఏధమానా = పిల్లవానిని బోషించు చున్న దవై, ధనస్య = పుత్రరూపమైన ధనమునకు, ప్రియా = యిష్టురాలవై, భూయాః = అగుము.

తా॥ ఓ భార్యా! నీ తనయుని రాక్షసుఁడు హింసఁ జేయ కుండుఁగాక. దుడయందుండు ప్రేముచే ఆవు దూడవద్ద కరుచు సమయంబున నితరుల నెట్లు లక్ష్యముఁ జేయకుండునో ఆలాగునఁ నీవు పుత్రుని బాచు సమయంబున నితరులను నిర్లక్ష్యముఁ జేయకుము. మన గృహమందు ధనముతో సమానమైన నీ తనయుని బెచుచుండుము.

మం॥ అయం కుమారో జరాం ధయతు దీర్ఘ మాయుః । యస్మై త్వగ్ం స్తనప్రప్యా యాఽయుర్వర్చో యశో బలమ్ ।

పదవి॥ అయం । కుమారః । జరాం । ధయతు । దీర్ఘం । ఆయుః । యస్మై త్వం । స్తన । ప్రప్యాయ । ఆయుః । వర్చః । యశః । బలమ్ ॥

టీక॥ అయం = ఈ, కుమారః = పిల్లవాడు, జరాం = ముదిమిని, దీర్ఘం = విశేషమైన, ఆయుః = ఆయుర్దాయమును, ధయతు = పానముఁ జేయుఁగాక. స్తన = ఓ స్తనమా ! త్వం = నీవు, యస్మై = యెవనికొఱకు, ఆయుః = ఆయుస్సును, వర్చః = కాంతిని, యశః = కీర్తిని. బలం = బలమును, ప్రప్యాయ = ప్రవింపజేయుచుంటివో

తా॥ ఓ స్తనమా ! నీవు యే పిల్లవానికొఱకు క్షీరరూపముగా ఆయుస్సును గాంతిని గీర్తిని బలమును యిచ్చెదవో ఆట్టి యీపిల్లవాఁడు చిరకాలాయుర్దాయాదులను గలుగఁజేయు నీ క్షీరములను బానముఁజేయుఁగాక.

మూ॥ యద్భూమే ర్హృదయం దివి చంద్రమసి శ్రితం। తదుర్వీపశ్యం మాహం పౌత్త్రమఘగ్ం రుదమ్ । యత్తేసుసీమే హృదంయ వేదాఽహం తత్ప్రజాపతౌ । వేదామతస్య తేవయం । మాఽహం పౌత్త్రి మఘగ్ం రుదం ॥

పదవి॥ యత్ । భూమేః । హృదయం । దివి । చంద్రమసి । శ్రితం । తత్ ఉర్వి । పశ్యం । మా । అహం । పౌత్రం । అఘం । రుద- । యత్ । తే । సుసీమే హృదయం । వేద । అహం । తత్ । ప్రజాపతౌ । వేదామ । తస్య । తే । వయం। మా । అహం । పౌత్రిం । అఘం । రదం ॥

టీక॥ భూమేః = భూమియొక్క. యత్ = యే. హృదయం = హృదయరూపమైన భూచ్ఛాయ, దివి = ఆకాశమునందు, చంద్రమసి= చంద్రునియందు, శ్రితం = కలిసికొనియున్నదో, ఉర్వి = ఓభూమీ! తత్ =ఆకళంకమును. పశ్యం= చూచితిని, పౌత్రిం = పుత్రులసంబంధమైన, అఘం = వ్యసనమునుగూర్చి, మారుదం = రోషమును జేయును, సుసీమే = యోగ్యమైన ప్రదేశముగలదానా ! తే = నీయొక్క, యత్ = యే, హృదయం = భూచ్ఛాయగలదో, తత్ = ఆఛాయను, ప్రజాపతౌ = ఓషధులను, పుట్టించువాఁడౌటవంను ప్రజాపతి యని చెప్పఁదగిన చంద్రునియందున్నదానిగాను, అహం = నేను, వేద = గుర్తెఱుఁగుదును, తస్య = ఆ పూర్వోక్తమైన, తే = నీ సంబంధమైన ఛాయను, తే=ఆ ప్రసిద్ధమైన, వయం = మేము, వేదామ=గుర్తెఱుఁగుదుము, అహం = నేను, పౌత్రిం = పుత్రుల సంబంధమైన, అఘం=వ్యసనమునుగూర్చి, మారుదం = దుఃఖింపను.

తా॥ యోగ్యమైన ప్రదేశముగల యో భూమీ ! ఓషధులను పుట్టించువాడ వుటచే ప్రజాపతి యనదగిన చంద్రునియందు సంక్రమించిన మనోరూపమైన నీ ఛాయను నే నెఱుగుదును. పుత్రులసంబంధమైనదుఃఖము మాకుసంభవింపకుండుగాక.

మూ॥ నాఽమయతి న రుదతి యత్ర వయం వదామసి । యత్రచా ఽభి మృశామసి ॥

పదవి॥ న । అమయతి । న । రుదతి । యత్ర । వయం । వదామసి । యత్ర చ । అభి । మృశామసి ॥

టీక॥ యత్ర = యే ప్రదేశమందు, వయం = మేము, వదామసి = మంత్రములను వుచ్చరించుచున్నామో, యత్ర = యే ప్రదేశమందు, అభిమృశామసి = భూస్పర్శ జేయుచున్నామో. తత్ర = ఆ స్థలమందుఁగూర్చుండియున్న, అయం = ఈ పిల్లవాడు, నామయతి = వ్యాధిచే బీడింపఁ బడకుండుఁగాక, నరుదతి = యేడ్వకుండుఁగాక.

తా॥ మేమిచ్చటఁ గూర్చుండి భూస్పర్శఁ జేయుచు మంత్రముల బఠించుచుంటిమి కాన యీ పిల్లవాఁడిక్కడఁ గూర్చున్నవాఁడై వ్యాధిచే బీడింపఁబడక యేడ్వకుండుగాక.

మూ॥ ఆపస్సుప్తేషు జాగ్రత రక్షాగ్ంసి నిరితో నుదధ్వం॥

పదవి॥ ఆపః । సుప్తేషు । జాగ్రత । రక్షాంసి । నిః । ఇతః । నుదధ్వం ॥

టీక॥ ఆపః= ఓ ఉదకములారా! సుప్తేషు=మేమునిద్రించుచుండఁగా, రక్షాంసి=రాక్షసులను, ఇతః=ఈప్రదేశమునుండి, నిర్ణుదధ్వం= వెడలఁగొట్టుఁడు.

తా॥ ఓ యుదకములారా ! మేము నిద్రించుచుండఁగా మీరు జాగరూకులై యుండి యిక్కడకు వచ్చిన రాక్షసులను వెళ్ళఁగొట్టుఁడు.

మూ॥ అయం కలిం పతయంతగ్ం శ్వాన మివో ద్వృద్ధం । అజాం వాసితా మివ మరుతః పర్యాధ్ధం ॥

పదవి॥ అయం । కలిం । పతయంతం । శ్వానం । మివ । ఉద్వృద్ధం । అజాం । వాసితాం । ఇవ । మరుతః । పర్యాధ్ధం ॥

టీక॥ మరుతః = ఓ దేవతలారా ! ఉద్వృద్ధం = ఉద్రేకము గల, శ్వాన మివ = కుక్కనలెనే, పతయంతం = పిల్లవానిగూర్చి వచ్చుచున్న, అయం = యీ

కలిం = యను భూతమును, వాసితాం = ధ్వనిఁజేయుచున్న, అజామివ = ఆడమేకను వలెనే పర్యాథ్ధ్వం = వెళ్ళగొట్టుడు.

తా॥ ఓ దేవతలారా ! మదోద్రేకముగల కుక్కవలె యీ పిల్లయానిఁగూర్చి వచ్చుచున్న యీ కలి యను పేరుగల భూతమును అఱచుచున్న మేకను వలెనే యిక్కడనుండి వెళ్ళఁగొట్టుఁడు.

మూ॥ శండేరథ శ్శండికేర ఉలూఖలః చ్యవనో నశ్యతా దితస్స్వాహా॥

పద॥ శండేరథః । శండికేరః । ఉలూఖలః । చ్యవనః । నశ్యతాత్ । ఇతః । స్వాహా ॥

టీక॥ శండేరథః = శండేరథుఁడను రాక్షసుఁడును, శండికేరః = శండికేరుఁడను రాక్షసుఁడును, ఉలూఖలః = ఉలూఖలుఁడను రాక్షసుఁడును, చ్యవనః = చ్యవనుఁడను రాక్షసుఁడను, ఇతః = యిక్కడనుండి, నశ్యతాత్ = మఱియొక ప్రదేశమునకు వెళ్లుదురుగాక.

తా॥ శండేరథుఁడు శండికేరుఁడు ఉలూఖలుఁడు చ్యవనుఁడు అను రాక్షసులు ఇక్కడనుండి వెళ్ళిపోదురుగాక.

మూ॥ అయశ్శండో మర్క ఉపవీర ఉలూఖలః। చ్యవనో నశ్యతాదితః॥

పదవి॥ అయశ్శండః । మర్కః । ఉపవీరః । ఉలూఖలః । చ్యవనః । నశ్యతాత్ । ఇతః ॥

టీక॥ అయశ్శండః = యినుమువంటి ముఖముగల శండుఁడును, మర్కః = మర్కుఁడును, ఉపవీరః = విశేష పరాక్రమముగల, ఉలూఖలః = ఉలూఖలుఁడును, చ్యవనః = చ్యవనుఁడును, ఇతః = ఈ ప్రదేశమునుండి, నశ్యతాత్ = వెళ్ళుదురుగాక.

తా॥ ఇనుప ముఖముగల శండుఁడును మర్కుఁడును పరాక్రమముగల ఉలూఖలుఁడును చ్యవనుఁడును ఇక్కడనుండి వెళ్ళిపోదురుగాక.

మూ॥ కేశనీశ్శ్వలోమినీః ఖజాపోఽజోపకాశినీః। అపేతనశ్యతాదితః।

పదవి॥ కేశినీః । శ్వలోమినీః । ఖజాపః । అజోప కాశినీః । అపేత । నశ్యతాత్ । ఇతః ॥

టీక: కేశినః = కేశములు [illegible], శ్వలోమినః = కుక్క [illegible] కలవంటి వెంట్రుకలుగల రాక్షసులును, [illegible] = [illegible]. అజోపకాశినః = మేకవలెనే [illegible] రాక్షసులును, అతో [illegible] = [illegible], ఇతః = ఇక్కడనుండి వెళ్ళఁగొట్టబడి పారాశ[illegible], నశ్యతాత్ = నశించి పోవుదురుగాక.

తా॥ కేశిని శ్వలోమినీ [illegible] అజోపకాశి [illegible] రాక్షసులిక్కడనుండి వెళ్ళఁగొట్టబడి నశింతురుగాక.

మూ॥ మిశ్రవాససః కౌబేరకా రక్షోరాజేన ప్రేషితాః । గ్రామగ్ం సజానయో గచ్ఛంతీచ్ఛంతోఽపరిదాకృతాన్ ॥

పదవి॥ మిశ్రవాససః । కౌబేరకాః । రక్షోరాజేన । ప్రేషితాః । గ్రామం । సజానయః । గచ్ఛంతి । ఇచ్ఛంతః । అపరిదాకృతాన్

టీక: మిశ్రవాససః = పరస్పరము కలిసికొనిన వస్త్రములు గలవారును, రక్షోరాజేన = రాక్షసునిచేత, ప్రేషితాః = పంపబడినవారును, సజానయః = భార్యలతోఁ గూడినవారును, కౌబేరకాః = కుబేరుని భృత్యులు, అపరిదాకృతాన్ = పరిదానము కాని పిల్లవాండ్రను, ఇచ్ఛంతః = కోరుచున్నవారై, గ్రామం = గ్రామమును గుఱించి, గచ్ఛంతి = వెళ్ళుచున్నారు.

తా॥ [illegible] నొకటివస్త్రము నొకరు ధరించుచున్నవారును [illegible] బంపఁబడిన [illegible] ఉపనయనము కాకపోవుటచే దేవతల రక్షణలో [illegible] చిన్నపిల్లలను [illegible] కుబేరుని భృత్యులు తమ భార్యలతోఁ [illegible] ములఁగూర్చి [illegible] చున్నారు

మూ॥ ఏతాన్ ఘ్నతైతాన్ గృహ్ణీతేత్యయం బ్రహ్మణస్పుత్రః । తానగ్నిః పర్యసరత్తానింద్రస్తాన్ బృహస్పతిః । తానహం వేద బ్రాహ్మణః ప్రమృశతః కూటదంతాన్ వికేశాన్ లంబనస్తనాన్ ॥

పదవి॥ ఏతాన్ । ఘ్నత । ఏతాన్ । గృహ్ణీత । ఇతి । అయం । బ్రహ్మణస్పుత్రః । తాన్ । అగ్నిః । పర్యసరత్ । తాన్ । ఇంద్రః । తాన్ । బృహస్పతిః । తాన్ । అహం । వేద । బ్రాహ్మణః । ప్రమృశతః । కూటదంతాన్ । వికేశాన్ । లంబనస్తనాన్ ॥

టీ॥ బ్రహ్మణస్పతిః = బ్రహ్మణస్పతియైనవాఁడను, అయం = ఈ, అగ్నిః = అగ్నిహోతృుఁడు, పరిమృశతః = పిల్లల నక్కడక్కడ కొరకుచున్న వారును, కూటదంతాన్ = ఉన్నతమైన పండ్లుగలవారును, వికేశాన్ = వ్రేలాడుచున్న వెండ్రుకలు గలవారును, లంబస్తనాన్ = జారిన స్తనములు గలవారునగు, ఏతాన్ = ఈపిశాచములను, గృహ్ణీత = పట్టుకొనుఁడు, ఏతాన్ = ఈపిశాచములను. ఘ్నత = చంపుఁడు, ఇతి = ఈప్రకారము పలుకుచు, తాన్ = ఆపిశాచములఁగూర్చి పర్యగ్నిసరత్ = పలుగెత్తివెళ్ళుఁగాక, తాన్ = ఆపిశాచములగూర్చి, ఇంద్రః = ఇంద్రుఁడును, తాన్ = ఆ పిశాచములగూర్చి బృహస్పతిః = బృహస్పతియు, పర్యసరతాం = పలుగెత్తివెళ్ళుదురుగాక, బ్రాహ్మణః = బ్రాహ్మణుఁడనైన, అహమపి = నేనును, తాన్ = ఆ పిశాచములను, వేద = గుర్తెఱుఁగుదును.

తా॥ పిల్లల నక్కడక్కడ కొరకుచున్నవారును యెత్తయిన దంతములుగలవారును వ్రేలాడుచుండు వెండ్రుకలు స్తనములు గలవారును నగు పిశాచములను బట్టుకొనుఁడు చంపుఁడు అనుచు బ్రహ్మణస్పతియగు నీ యగ్నిహోతృుఁడును యింద్రుఁడును బృహస్పతియు ఆ పిశాచములఁగూర్చి పరుగెత్తుకొని వెళ్ళుదురుగాక. నేనును ఆ రాక్షసుల నెఱుఁగుదును.

ఇతి చతుర్దశ ఖండ స్సమాప్తః.

—♦ అథ పంచదశ ఖండ ప్రారంభః ♦—

మూ॥ నక్తంచారిణ ఉరస్పేశాం చ్ఛూలహస్తా న్కపాలపాన్ । పూర్వ యేషాం పితే త్యుచ్చై శ్శ్రావ్య కర్ణకః। మాతా జఘన్యా సర్పతి గ్రామే విధుర మిచ్ఛంతీ ॥

పద॥ నక్తంచారిణః । ఉరస్పేశాన్ । శూలహస్తాన్ । కపాలపాన్ । పూర్వః । ఏషాం । పితా । యేతి । ఉచ్చైః । శ్రావ్య । కర్ణకః । మాతా । జఘన్యా । సర్పతి । గ్రామే । విధురం । ఇచ్ఛంతీ ॥

టీక॥ నక్తం చారిణః = రాత్రులయందు సంచరించువారును, ఉరస్పేశాన్ = వక్షస్థలమందు ప్రకాశించు వారును, శూలహస్తాన్ = చేతులలో శూలములుగలవారును, కపాలపాన్ = తల పుఱ్ఱెలు పానపాత్రలుగాఁ గలవారును అయినపిశాచము లను బట్టుకొనుఁడు అని పూర్వముతో నన్వయము, యేషాం = ఈ పిశాచములకు,

పితా = తండ్రివలెను, కర్కః = కర్కశమగు పిశాచము, [illegible] = [illegible] = విని [illegible], పూర్వం = ముందుగా [illegible] = [illegible], [illegible] = [illegible], మాతా = ఈ పిశాచముల తల్లియు. గ్రామే = ప్రతిగ్రామమునందు విధురం = వ్యాధిచే బాధింపబడిన పిల్లల [illegible] = [illegible]. సర్పతి = వెనుక వచ్చుచున్నది.

తా॥ [illegible] సంచరించు [illegible] పరిక్రోశ కలవారును చేతులలో శూలములు కలవారును [illegible] పిశాచములను పట్టుకొనవలెను [illegible] అని [illegible]. ఈ పిశాచములను [illegible] పట్టుకొనుడు" అని [illegible] వీటియొక్క తల్లియు వ్యాధిచే బాధితులైన పిల్లలను బట్టుకొనుటకు ప్రతి గ్రామమునకు ఈ పిశాచముల వెనుక వెళ్ళుచున్నది.

మం॥ నిశీథ చారిణీ స్వసా సంధినా ప్రేక్షతే కులం । యా స్వపంతం
బోధయతి యస్యై విజాతాయాం మనః । తాసాం త్వం కృష్ణ
వర్త్మనే క్లోమానగ్ం హృదయం యకృత్ । అగ్నే అక్షీణి
నిర్దహ ॥

పదవి॥ నిశీథచారిణీ । స్వసా । సంధినా । ప్ర । ఈక్షతే । కులం । యా । స్వపంతం । బోధయతి । యస్యై విజాతాయాం । మనః । తాసాం । త్వం । కృష్ణవర్త్మనే । క్లోమానం । హృదయం । యకృత్ । అగ్నే । అక్షీణి । నిర్దహ ॥

టీ॥ నిశీథచారిణీ = రాత్రియందు సంచరించుచున్న, స్వసా = ఆ పిశాచముల యొక్క [illegible], సంధినా = తలుపు యొక్క సంధిమూలముగుండా, కులం = లోపలనుండు జనసమూహమును, ప్రేక్షతే = చూచుచున్నది, యా = ఏ పిశాచము స్వపంతం = నిద్రించువానిని, బోధయతి = మేలుకొలుపు చున్నదో, విజాతాయాం = ప్రసవించిన [illegible], యస్యై = ఏ స్త్రీయొక్క, మనః = మనస్సును బాధపెట్టుచున్నదో, కృష్ణవర్త్మనే కృష్ణవర్త్మనే = ఓ [illegible] తాసాం = ఆ యా పిశాచములయొక్క, క్లోమానం = క్లోమానమనెడు, హృదయం = వక్షస్థల సంబంధమైన, యకృత్ = మాంసమును, అక్షీణి = నేత్రములను నిర్దహ = దహింపుము.

తా॥ రాత్రులయందు సంచరించు నడిదైన ఈ పిశాచాదుల చెల్లెలు తలుపుల యొక్క రంధ్రములనుండి లోపలనుండు జనులను జూచుచున్నది. యే పిశాచము నిద్రించువారిని మేలుకొలుపుచున్నదో యేపిశాచము స్త్రీ ప్రసవించు దాచుండగా ఆ స్త్రీ యొక్క మనస్సును బాధపెట్టుచున్నదో ఓ యగ్నిహోత్రుడా! ఆ పిశాచముల యొక్క హృదయమందుండెడి క్లోమానవాసను మాంస విశేషమును నేత్రములను దహింపుము.

మూ॥ అంగాదంగాత్సంభవసి హృదయాదధిజాయసే। వేదో వైపుత్ర్రనామాసి సజీవ శరదశ్శతం ॥

ఈ మంత్రమునకు పదచ్ఛేదము మొదలగునవి వెనుక చెప్పఁబడినవి. వేదో అనుచోట వేదశబ్దమునకు ధనరూపమైన వాఁడవయితివి అని చెప్పవలయును.

మూ॥ అశ్మాభవేత్యేషా॥ ఈ మంత్రమునకును పద చ్ఛేదాదులు చెప్పఁబడినవి.

మూ॥ అగ్ని రాయుష్మాన్థ్స వనస్పతిభి రాయుష్మాన్తేన త్వాఽయుషాఽయుష్మంతం కరోమి ॥

పదవి॥ అగ్నిః। ఆయుష్మాన్। సః। వనస్పతిభిః ఆయుష్మాన్। తేన। త్వా। ఆయుషా। ఆయుష్మంతం। కరోమి ॥

టీక॥ అగ్నిః = అగ్నిహోత్రుఁడు, ఆయుష్మాన్ = ఆయుస్సుగలవాఁడు, సః = అయగ్నిహోత్రుఁడు, వనస్పతిభిః = యింధనములచేత. ఆయుష్మాన్ = ఆయుస్సుగలవాఁడు, తేన = అటువంటి, ఆయుషా = ఆయుర్దాయముచేతను, త్వా = నిన్ను, ఆయుష్మంతం = ఆయుర్దాయము గలవానిఁగా, కరోమి = చేయుచున్నాను.

తా॥ అగ్నిహోత్రుఁడు సమిత్తులచేత ఆయుర్దాయము గలవాఁడు. అటువంటి ఆయుర్దాయము చేత నిన్ను ఆయుర్దాయము గలవాఁగాఁజేసెదను.

మూ॥ సోమ ఆయుష్మాన్థ్స ఓషధీభి రాయుష్మాన్తేన త్వాఽయుషాయుష్మంతం కరోమి ॥

పదవి॥ సోమః। ఆయుష్మాన్। సః। ఓషధీభిః। ఆయుష్మాన్। తేన। త్వా। ఆయుషా। ఆయుష్మంతం। కరోమి ॥

టీక॥ సోమః = చంద్రుఁడు, ఆయుష్మాన్ = ఆయుస్సుగలవాఁడు, సః = ఆ చంద్రుఁడు, ఓషధీభిః = ఓషధులచేత, ఆయుష్మాన్ = ఆయుస్సుగలవాఁడు,

తేన = అటువంటి, ఆయుషా = ఆయుర్దాయముచేత, త్వా = నిన్ను, ఆయుష్మం తం = ఆయుస్సుఁగలవానిగా, కరోమి = చేయుచున్నాను.

తా॥ చంద్రుఁడు ఓషధుల రసరూపమైన అమృతముచేత నాయుష్మంతుఁడా యెను. అట్టి ఆయుర్దాయముచేత నిన్ను ఆయుష్మంతునిగాఁ జేసెదను.

మూ॥ యజ్ఞ ఆయుష్మాన్థ్స దక్షిణాభి రాయుష్మాంస్తేన త్వాఽఽయుషా యుష్మంతం కరోమి ॥

పదవి॥ యజ్ఞః । ఆయుష్మాన్ । సః । దక్షిణాభిః । ఆయుష్మాన్ । తేన । త్వా । ఆయుషా । ఆయుష్మంతం । కరోమి ॥

టీక॥ యజ్ఞః = యజ్ఞము, ఆయుష్మాన్ = ఆయుష్యము కలది అనఁగా వృద్ధి గలది, సః = ఆ యజ్ఞము, దక్షిణాభిః = దక్షిణలచేత, ఆయుష్మాన్ = ఆయుస్సు గలది, తేన = అటువంటి, ఆయుషా = ఆయుస్సుచేత, త్వా = నిన్ను, ఆయుష్మం తం = ఆయుస్సుగల వానిఁగా, కరోమి = చేయుచున్నాను.

తా॥ యజ్ఞము దక్షిణలచేత ఆయుస్సు కలదిగాన అట్టి ఆయుస్సుచే నిన్ను ఆయుష్మంతునిగాఁ జేసెదను.

మూ॥ బ్రహ్మాఽయుష్మత్తద్బ్రాహ్మణై రాయుష్మత్తేన త్వాఽయు షాఽయుష్మంతం కరోమి ॥

పదవి॥ బ్రహ్మ । ఆయుష్మత్ । తత్ । బ్రాహ్మణైః । ఆయుష్మత్ । తేన త్వా । ఆయుషా । ఆయుష్మంతం । కరోమి ॥

టీక॥ బ్రహ్మ = బ్రహ్మము, ఆయుష్మత్ = ప్రకాశించుచున్నది, తత్ = ఆ బ్రహ్మము, బ్రహ్మణైః = బ్రాహ్మణులచేత. ఆయుష్మత్ = యెల్లప్పుడు ప్రకాశింపఁబడుచున్నది. తేన = అటువంటి, ఆయుషా = ఆయుస్సుచేత, త్వా = నిన్ను, ఆయుష్మంతం = ఆయుస్సుగలవానిఁగా, కరోమి = చేయుచున్నాను.

తా॥ బ్రహ్మము బ్రాహ్మణులచేత ప్రకటింపఁ జేయఁ బడుచున్నది. కాన ఆయుస్సుగలది యని చెప్పఁబడియె. అటువంటి ఆయుర్దాయముచేత నిన్ను ఆయు ర్దాయముగల వానిఁగాఁ జేసెదను.

మూ॥ దేవా ఆయుష్మంత స్తేఽమృతే నాఽయుష్మంత స్తేన త్వాఽ
యుషాఽయుష్మంతం కరోమి ॥

పదవి॥ దేవాః । ఆయుష్మంతః । తే । అమృతేన । ఆయుష్మంతః । తేన । త్వా । ఆయుషా । ఆయుష్మంతం । కరోమి ॥

టీక॥ దేవాః = దేవతలు, ఆయుష్మంతః = ఆయుర్దాయము గలవారు, తే = ఆదేవతలు, అమృతేవ = అమృతముచేత, ఆయుష్మంతః = ఆయుర్దాయము గలవారు, తేన = అటువంటి, ఆయుషా = ఆయుర్దాయముచేత, త్వా = నిన్ను, ఆయుష్మంతం = ఆయుర్దాయముగలవానిఁగా, కరోమి = చేయుచున్నాను.

తా॥ దేవతలు అమృతముచేత ఆయుర్దాయము గలవారైరి. అటువంటి ఆయుర్దాయముచేత నిన్ను దీర్ఘయుష్మంతునిఁగాఁ జేసెదను.

మూ॥ సర్వస్మా దాత్మనస్సంభూతాఽసి సాజీవ శరదశ్శతమ్ ॥

పదవి॥ సర్వస్మాత్ । ఆత్మనః । సంభూతా । అసి । సాజీవ । శరదః । శతం ॥

టీక॥ సర్వస్మాత్ = సమస్తమైన, ఆత్మనః = నావల్లనుండి, సంభూతాసి = పుట్టితివి, త్వం = నీవు, శతం = నూరైన, శరదః = సంవత్సరములు, సాజీవ = సుఖము జీవింపుము. తా॥ సులభము.

మూ॥ భూరపాం త్వౌషధీనాగ్ం రసం ప్రాశయామి శివాస్తా ఆప ఓష
ధయ స్సం త్వ నమీవా స్తా ఆప ఓషధయ స్సంత్వసౌ ॥

పదవి॥ భూః । అపాం । త్వా । ఓషధీనాం । రసం । ప్రాశయామి శివాః । తాః । ఆపః । ఓషధయః । సంతు । అనమీవాః । తాః । ఆపః । ఓషధయః । సంతు । అసౌ ॥

టీక॥ అసౌ = ఓ పిల్లవాఁడా ! భూః = భూలోకమునందుండెడి, అపాం = ఉదకముల యొక్కయు, ఓషధీనాం = ఓషధులయొక్కయు, రసం = రసమును, త్వా = నిన్ను అనఁగా నీచేత, ప్రాశయామి = భక్షింపఁజేయుచున్నాను, తాః = ఆ ప్రసిద్ధములైన. ఆపః = ఉదకములను, ఓషధయః = ఓషధులును, శివాః = మంగళకరములు, సంతు = అవుఁగాక, తాః = ఆ ప్రసిద్ధములైన, ఆపః = ఉదకములును, ఓషధయః = ఓషధులును, అనమీవాః = రోగములు కలుగ నియ్యనివి, సంతు = అవుఁగాక.

తా॥ ఓ పిల్లవాఁడా ! భూలోకమునందుండెడి జలముల యొక్కయు ఓషధుల యొక్కయు, రసమును నీచే అనుభవింపఁజేయుచున్నాను. ఆ యుదకములు ఓషధులు రోగమును కలుగనియ్యక మంగళములు కలుగఁజేయునవియగుఁగాక.

మూ॥ భువోఽపాగ్ స్వరపాం భూర్భువస్స్వరపాం త్వౌషధీ నాగ్ం రసం ప్రాశయామి శివా స్తా ఆప ఓషధయ స్సంత్వన మీవా స్తా ఆప ఓషధయ స్సంత్వసౌ॥

పదవి॥ భువః । అపాం । స్వః । అపాం భూర్భువస్స్వః । అపాం । త్వా ఓషధీనాం । రసం । ప్రాశయామి । శివాః । తాః । ఆపః । ఓషధయః । సంతు । అనమీవాః । తాః । ఆపః । ఓషధయః । సంతు । అసౌ ॥

టీక॥ భువః = భువర్లోకమునందుండెడి, అపాం = ఉదకముల యొక్కయు, స్వః = స్వర్లోకము నందుండెడి, అపాం= ఉదకములయొక్కయు, భూర్భువస్వః= భూలోక, భువర్లోక, స్వర్లోకములయందుండెడి, అపాం = ఉదకములయొక్కయు, ఓషధీనాం = ఓషధులయొక్కయు, రసం = రసమును, త్వా = నిన్ను (నీచేత), ప్రాశయామి = అనుభవింపఁజేయుచున్నాను, తాః = ఆ పూర్వోక్తమైన, ఆపః = ఉదకములును, ఓషధయః = ఓషధులును, శివాః = శుభములు కలుగ జేయునవియై, సంతు = అవుఁగాక, తాః = ఆ పూర్వోక్తములైన. ఆపః = జలములును. ఓషధయః = ఓషధులును, అనమీవాః = ఆరోగ్యకరములు, సంతు = అవుగాక.

తా॥ ఓ పిల్లవాఁడా ! భూలోక భువర్లోక స్వర్లోకముల యందుండెడి జలములయొక్కయు ఓషధులయొక్కయు రసమును నీచే ననుభవింప జేయుచున్నాను. ఆజలములను ఓషధులును శుభముల నొసగునవియు ఆరోగ్యకరములును అవుఁగాక.

ఇతి పంచదఖండ స్సమాప్తః

ఇతి ద్వితీయప్రశ్నే పూర్వభాగ స్సమాప్తః.

ద్వితీయమంత్రప్రశ్నే ఉత్తరభాగః

మూ॥ యద్భ్రామేః కూ్రరం త దితో హారామి పరాచీం నిర్ ఋతిం నిర్వాహయామి । ఇదగ్గ్ శ్రేయోఽవసాన మాగన్మ దేవా గోమ దశ్వావ దిదమస్తు ప్రభూమ ॥

పదవి॥ యత్ । భూమేః । క్రూరం । తత్ । ఇతః । హరామి । పరాచీం । నిర్ ఋతిం । నిర్వాహయామి । ఇదం । శ్రేయః । అవసానం । ఆగన్మ । దేవాః । గోమత్ । అశ్వావత్ । ఇదం । అస్తు । ప్ర । భూమ ॥

టీక॥ భూమేః = భూమియొక్క, యత్ = ఏ, క్రూరం = కంటక ప్రదేశ ముకలదో, తత్ = ఆ కంటవములను, ఇతః = ఇక్కడనుండి, హరామి= తీసివేయు చున్నాను, నిర్ ఋతిం = అమాంగళ్యమును, పరాచీం = విముఖమైన దానిఁగా, నిర్వాహయామి = వెళ్ళఁగొట్టుచున్నాను, దేవాః = ఓ దేవతలారా ! శ్రేయః = శ్రేష్ఠమైన, ఇదం = ఈ, అవసానం= స్థానముగూర్చి, ఆగన్మ=వచ్చితిమి, ఇదం= ఈ స్థానము, గోమత్ = గోవులు గలదియు అశ్వావత్ = గుఱ్ఱములు గలదియు, భూమ = ఐశ్వర్యముగలదియు, ప్రాస్తు = మిక్కిలియువుగాక,

తా॥ ఇక్కడ భూమిలో నుండు ముళ్ళు యెముకలు మొదలగునవి తీసివేయు చున్నాను. పుణ్యాహవాచనాదులచే నిక్కడ నమాంగళ్యమును బోఁగొట్టుచు న్నాను. ఓ దేవతలారా ! శ్రేష్ఠమైన యీ స్థానమునందుఁ గాపుర ముండుటకు వచ్చితిమి. ఈ స్థానములోఁ గాపురమున్న మాకు నెప్పుడు పశువులు గుఱ్ఱములు సంపత్తు మొదలగు నైశ్వర్యములు కలుగుఁగాక.

మూ॥ స్యోనా పృథివి భవాఽనృక్షరా నివేశనీ । యచ్ఛా నశ్శర్మ సప్రథాః ॥

పదవి॥ స్యోనా । పృథివి । భవ । అనృక్షరా । నివేశనీ । యచ్ఛ । నః । శర్మ । సప్రథాః ॥

టీక॥ పృథివి = ఓ భూమీ ! స్యోనా = సుఖకరమైనదానవై, అనృక్షరా= ముండ్లు మొదలగునవి లేనిదానవై, నివేశనీ = కాపురముండుటకు ననుకూలమైన దానవై, భవ = ఉండుము, సప్రథాః = అంతటను ప్రసిద్ధికెక్కిన నీవు, నః =మాకు శర్మ = సుఖమును, యచ్ఛ = యిమ్ము.

తా॥ ఓ భూమీ ! నీవు సుఖమును కలుగజేయు దానవు. ముండ్లు మొదలగు నవి లేనిదానవు కాపురముండుటకు ననుకూలమైనదానవు అంతటను ప్రసిద్ధి కెక్కిన దానవు నైతివి గాన మాకు సుఖమును గలుగఁజేయుము.

మూ॥ ఇహైవ తిష్ఠ నిమితా తిల్వలా స్యాది రావతీ మధ్యే తాల్పస్య తిష్ఠాం మా త్వా ప్రాపన్న ఘాయవః ॥

పదవి॥ ఇహ । ఏవ । తిష్ఠ । నిమితా । తిల్వలా । స్యాత్ । ఇరావతీ । మధ్యే । తాల్పస్య । తిష్ఠాన్ । మా । త్వా । ప్రాపన్ । అఘాయవః ॥

టీక॥ (స్థూణే) = (ఓ శంకూ!) ఇహైవ = ఇక్కడనే, నిమితా = (మాచే) పాతిపెట్టఁబడినదానవై తిష్ఠ = ఉండుము. తిల్వలా = కుంకుమాదులచేనలంకరింపబడినదానవై, ఇరావతీ = (మాకు) అన్నమును గలుగఁజేయుదానవై, స్యాత్ = అవుము, తాల్పస్య = ద్వారముయొక్క, మధ్యే = మధ్యమునందు, తిష్ఠాం = ఉన్నటువంటి, త్వాం = నిన్ను, అఘాయవః = అనర్థములు, మా ప్రాపన్ = పొందవు.

తా॥ ఓ శంకువా ఈ ద్వారమధ్యమునఁ బాతిపెట్టఁబడితివి. పసుపు కుంకుమ మొదలగువానిచే నలంకరింపఁబడితివి. మాకు నన్నమును గలుగఁజేయుచుండుము. ఈ ద్వారమధ్యమందున్న నీకు యే యనర్థములు కలుగకుండుఁగాక.

మూ॥ ఆ త్వా కుమార స్తరుణ ఆ వత్సో జగతా సహ ఆ త్వా పరిస్రుతః కుంభా ఆ దధ్నః కలశై రయన్ ॥

పదవి॥ ఆ । త్వా । కుమారః । తరుణః । ఆ । వత్సః । జగతా । సహ । ఆ । త్వా । పరిస్రుతః । కుంభాః । ఆ । దధ్నః । కలశైః । అయన్ ॥

టీక॥ కుమారః = పిల్లవాఁడు. త్వ = నిన్నుగూర్చి, (ఆయాతు) = వచ్చుగాక, తరుణః = లేతవయస్సుగల పిల్లవాఁడు, త్వా = నిన్నుగూర్చి, (ఆయాతు) = వచ్చుఁగాక. వత్సః = చన్నవాఁడు, జగతాసహ = అంతకంటె నధికుఁడైన పిల్లవానితోఁగూడ, (ఆయాతు) = వచ్చుగాక, పరిస్రుతః = ఆజ్యముయొక్క, కుంభాః = కడవలు, త్వా = నిన్నుగూర్చి, ఆయన్ = వచ్చుఁగాక, దధ్నః = పెరుగుయొక్క కలశైః = కలశములు, ఆ అయన్ = తీపికొనివత్తురుగాక.

తా॥ పసిపిల్లఁవానిను పారాడు పిల్లవానిను కొంచెముగా నడుచు పిల్లవానిను అంతకంటె నెక్కువగా నడుచు పిల్లవానిను నీవద్దకు వత్తురుగాక. నేతి కుంభములును పెరుగు కలశములును నీవద్దకు దెత్తురుగాక.

మూ॥ ఋతేన స్థూణా వధిరోహ వగ్ం శోగ్రో విరాజన్న అపసేద శత్రూన్ ॥

పదవి॥ ఋతేన । స్థూణౌ । అధిరోహ । వంశ । ఉగ్రః । విరాజన్ అపసేధ । శత్రూన్ ॥

టీక॥ వంశ = ఓ వెదురా ! ఋతేన = సత్యస్వరూపమైన, స్థూణా = మేకు లను, అధిరోహ = అధిష్ఠింపుము, ఉగ్రః = తీక్ష్ణమైనదానవై, విరాజన్ = ప్రకా శించుచు, శత్రూన్ = విరోధులను, అపసేధ = పారఁబోలుము.

తా॥ ఓ వెదురా ! స్థిరముగా నుండెడి మేకుల నధిష్ఠింపుము మఱియొక దానిచే నీవు తిరస్కరింపఁబడక ప్రకాశింపుచు విరోధులను దఱిమి వేయుము.

మూ॥ బ్రహ్మ చ తే క్షత్రం చ పూర్వే స్థూణె అభిరక్షతు॥

పదవి॥ బ్రహ్మ । చ । తే । క్షత్రం । చ । పూర్వే । స్థూణె । అభి॰ రక్షతు ॥

టీక॥ బ్రహ్మచ = బ్రాహ్మణులును, క్షత్రంచ = క్షత్రియులును, తే = నీయొక్క, పూర్వే = తూర్పుదిక్కునందుండెడి, స్థూణే = మేకులను, అభిరక్షతు= సంరక్షించుఁగాక.

తా॥ ఓ గృహమా ! బ్రాహ్మణులును క్షత్రియులును నీకుఁ దూర్పుదిక్కు నందుండెడి స్తంభములను గాపాడుచుండుఁగాక.

మూ॥ యజ్ఞశ్చ దక్షిణాశ్చ దక్షిణే । ఇషశ్చోర్జశ్చాఽపరే। మిత్ర శ్చ వరుణ శ్చోత్తరే। ధర్మస్తే స్థూణారాజ శ్శ్రీస్తూపః ॥

పదవి॥ యజ్ఞః । చ । దక్షిణాః । చ । దక్షిణే । ఇషః । చ । ఊర్జః । చ । అపరే । మిత్రః । వరుణః । చ । ఉత్తరే । ధర్మః । తే । స్థూణారాజః । శ్రీః తే । స్తూపః ॥

టీక॥ యజ్ఞః = యజ్ఞము, దక్షిణాశ్చ = దక్షిణలు. తే = నియొక్క, దక్షి ణే = దక్షిణదిక్కునందుండెడి, స్థూనే = మేకులను, అభిరక్షతాం =రక్షించుఁగాక ఇషశ్చ = ఆశ్వీయుజమాసము, ఊర్జశ్చ = కార్తీకమాసము, అపరే =పశ్చిమదిక్కు నందుండెడి, స్థూణే = మేకులను. అభిరక్షతాం = రక్షించుఁగాక. మిత్రః = సూ ర్యుఁడు, వరుణాశ్చ = వరుఁడు, ఉత్తరే ఉత్తరే = ఉత్తరదిక్కునందుండెడి స్థూ ణే = మేకులను, అభిరక్షతాం = రక్షించుఁగాక, ధర్మః = ధర్మరాజు, స్థూణారా జః = ప్రధాన స్తంభమైనవాఁడుగా, తే = నీయొక్క, స్తూపః= వెన్నుబద్ద, శ్రీః= లక్ష్మిగా, భవతు = అగుఁగాక.

తా॥ ఓ గృహమా ! నీవు దక్షిణదిక్కున నుండెడి స్థానములను యజ్ఞమును దక్షిణలను పశ్చిమదిక్కున నుండెడి స్థానములను ఆశ్వీయుజ కార్తికమాసములను ఉత్తరదిక్కున నుండెడి స్థానములను సూర్యుడు వరుణుడును ప్రధానస్తంభమును ధర్ముడును లక్ష్మి వెన్నుబద్దను యెల్లప్పుడు రక్షింపు చుందురు గాక.

మూ॥ ఉద్ధ్రియమాణ ఉద్ధర పాప్మనో మా యదవిద్వాన్ యచ్చవి ద్వాన్ శ్చకార అహ్నా య దేనః కృత మస్తి పాపగ్ం రా త్రియా య దేనః కృత మస్తి పాపగ్ం సర్వస్మాన్మోద్ధృతో ముంచ తస్మాత్ ॥

పదపా: ఉద్ధ్రియమాణః । ఉద్ధర । పాప్మనః । మా । యత్ । అవిద్వాన్ యత్ । చ । విద్వాన్ । చకార । అహ్నా । యత్ । ఏనః । కృతం । అస్తి । పాపం । రాత్రియా ! యత్ । ఏనః । కృతం । అస్తి । పాపం । సర్వస్మాత్ । మా । ఉద్ధృతః । ముంచ । తస్మాత్ ॥

టీక॥ అగ్నే = ఓ యగ్నిహోతుడా ! ఉద్ధ్రియమాణః = నాచే ప్రజ్వరిల్లఁ జేయఁబడినవాఁడవై, త్వం = నీవు, మా = నన్ను, పాప్మనః = పాపమువలన ఉద్ధర = ఉద్ధరింపుము, అహం = నేను, అవిద్వాన్ = తెలియనివాఁడనై, యత్ = యేపాపమును, చకార = చేసితినో, యత్ = ఏపాపమును, విద్వాన్ = తెలిసిన వాడనై, చకార = చేసితినో, అహ్నా = పగటియందు, యత్ = యే, ఏనః = పాపము కృతం = చేయబఁడినది, అస్తి = కలదో, రాత్రియా = రాత్రియందు, కృతం = నాచేజేయఁబడిన, యత్ = యే (లింగవ్యత్యయః), యేనః = పాపము, అస్తి = కలదో, తస్మాత్ = అటువంటి, సర్వస్మాత్ = సమస్తమైన, పాప్మనః = పాపమునుండి ఉద్ధృతః = నన్ను లేవఁదీసినవాఁడవై, మాం = నన్ను, ముంచ = విడిపింపుము.

తా॥ ఓ యగ్నిహోత్రుఁడా ! నాచేఁ బ్రజ్వరిల్లఁ జేయఁబడిన వాఁడవై నీవు పాపమునుండి నన్నుద్ధరింపుము. నేను తెలిసిగాని తెలియకగాని యేపాపమునుజేసి తినో పగటియందుఁ గాని రాత్రియందుఁగాని యేపాపమును జేసితినో ఆ సమస్తపాప ములనుండి నన్ను లేవఁదీసి విముక్తుడనునట్లుచేయుము.

మూ॥ ఇంద్రస్య గృహో వసుమంతో వరూధినస్తా నహాగ్ం సుమన సః ప్రపద్యే ॥

పదవి॥ ఇంద్రస్య । గృహాః । వసుమంతః । వరూథినః । తాన్ । అహం । సుమనసః । ప్రపద్యే ॥

టీక॥ వసుమంతః = ధనముగలవియు, వరూథినః = శ్రేష్ఠమైన దారువులు గలవియు నగు, ఇంద్రస్య = దేవేంద్రునియొక్క, గృహాః = గృహములవంటి గృహము లేవియో, తాన్ = ఆ గృహములను, అహం = నేను, సుమనసః = మంచి మనస్సు గలవాఁడనై, ప్రపద్యే = పొందెదను.

తా॥ విశేషధనము గలుగఁజేయునవియు శ్రేష్ఠమైన సామగ్రులు గలవియు నగుదేవేంద్రునిగృహములతో సమానమైనగృహములలో నేను ప్రవేశించుచున్నాను

మూ॥ అమృతాహుతి మమృతాయాం జుహో మ్యగ్నిం పృథివ్యా మమృతస్య జిత్యై । తయాఽనంతరం కామ మహం జయాని ప్రజాపతి ర్యం ప్రథమో జిగాయాఽగ్ని మగ్నౌ॥

పదవి॥ అమృతాహుతిం । అమృతాయాం । జుహోమి। అగ్నిం । పృథివ్యాం। అమృతస్య । జిత్యై । తయా । అనంతం । కామం । అహం । జయాని । ప్రజాపతిః యం । ప్రథమః । జిగాయ । అగ్నిం । అగ్నౌ ॥

టీక॥ అమృతాహుతిం = ఆజ్యమే ఆహుతిగాఁగల, అగ్నిం = అగ్నిహోత్రుని అమృతాయాం = నాశములేని, పృథివ్యాం = భూమియందు, అమృతస్య= దేవత్వమును, జిత్యై = జయించుట కొఱకు, జుహోమి= స్థాపనఁజేయుచున్నాను, అహం = నేను, తయా = ఆ హోమముచేత, అనంతం = అమితమైన, కామం = కోరికను, జయాని = జయింపఁగలను, ప్రథమః = దేవతలలో మొదటివాఁడగు ప్రజాపతిః = బ్రహ్మ, యం = యేహేతువువలన యేకోరికను, జిగాయ = జయించెనో, తస్మాత్ = ఆహేతువువలన, అగ్నిం =అగ్నిహోత్రుని, అగ్నౌ= భూమియందుంచుచున్నాను.

తా॥ ఆజ్యాది హవిస్సును బొందినట్టి యగ్నిహోత్రుని నాశన రహితమైన భూమియందు దేవత్వమును బొందుటకొఱకు స్థాపించి బూజించు చున్నాను. ఆ లాగున బూజించి విశేషమైన కోరికలను బొందెదను. దేవతలలో మొదటివాఁడగు బ్రహ్మయును అటులు పూజించి విశేషమైన కోరికను బొందెను గాన నేను ఈ భూమియందు అగ్నిహోత్రునిస్థాపించి పూజించుచున్నాను.

మూ॥ అన్నప తేఽన్నస్య నో దేహ్యనమీవస్య శుష్మిణః । ప్ర
ప్రదాతారం తారిష ఊర్జం నో ధేహి ద్విపదే చతుష్పదే ॥

పదవి॥ అన్నపతే । అన్నస్య । నః । దేహి । అనమీవస్య । శుష్మిణః । ప్ర।
ప్రదాతారం । తారిషః । ఊర్జం । నః । ధేహి । ద్విపదే । చతుష్పదే ॥

టీక॥ అన్నపతే = అన్నమునకు నధిపతివగు నోధాన్యమా ! అనమీవస్య = ఆరోగ్య కరమైనదై, శుష్మిణః = బలమును గలుగఁజేయునట్టి, అన్నస్య = అన్నమును, నః = మా కొఱకు, దేహి = యిమ్ము, ప్రదాతారం =అన్నమునిచ్చుచున్న నన్ను, ప్రతారిషః = మిక్కిలి వృద్ధిపొందింపుము, నః = మా సంబంధమైన, ద్విపదే = మనుష్యులకొఱకును, చతుష్పదే = పశువుల కొఱకును, ఊర్జం=అన్నమును, ధేహి =కలుగజేయుము.

తా॥ ఓ ధ్యానమా ! ఆరోగ్యకరమైనదై బలమును గలుగఁజేయునట్టి యన్నమును మాకు నిమ్ము. అన్నమును అతిథులు మొదలగు వారికిఁ బెట్టి తృప్తిపఱుచునట్టి నన్ను మిక్కిలి వృద్ధిబొందించుచుండుము. నాసంబంధమైన మనుష్యులకు పశువులకు నెల్లప్పు డన్నమును బలమును కలుగ జేయుచుండుము.

మూ॥ అరిష్టా అస్మాకం వీరా స్సంతు మాపరాసేచి నో ధనం ॥

పదవి॥ అరిష్టాః । అస్మాకం । వీరాః । సంతు । మా । పరాసేచి । నః । ధనం ॥

టీక॥ అస్మాకం = మాయొక్క, వీరాః = పుత్త్రులు, అరిష్టాః = హింసింపఁబడనివారు. సంతు = అగుదురుగాక, నః = మాయొక్క, ధనం = ధనము, మాపరాసేచి = వ్యర్థముగా వ్యయము చేయుఁబడకుండుఁగాక

తా॥ మా కుమారుళ్ళు ఆపత్తులు లేనివారై యుందురుగాక. మా ధనము వ్యర్థముగా వ్యయము చేయబడకుండుఁగాక.

మూ॥ భూమి ర్భూమి మగా న్మాతా మాతర మప్యగాత్ । భూయాస్మ పుత్త్రైః పశుభిర్యో నో ద్వేష్టి సభిద్యతాం ॥

పదవి॥ భూమిః । భూమిం । అగాత్ । మాతా । మాతరం । అపి । అగాత్ భూయాః । స్మ । పుత్త్రైః । పశుభిః । యః । నః । ద్వేష్టి । సః । భిద్యతామ్ ॥

టీక॥ భూమిః = భూమి, భూమిం = కారణమైనసూక్ష్మభూమిని, అగాత్ = పొందెను, మాతా = ఆకాశము, మాతరం = కారణమైనసూక్ష్మాకాశమును, అగా

త్ = పొందెను, పుత్త్రైః = కుమారులచేతను, పశుభిః = పశువులచేతను, భూయాన్స్స్యా = సమృద్ధిగల వారమైతిమి, నః = మమ్ములను, యః = యెవడు, ద్వేష్టి = దూషించుచున్నాడో, సః=వాడు, భిద్యతాం = పొందోలఁబడుఁగాక.

తా॥ స్థూలభూతమైన భూమి తనకుఁ గారణమైన సూక్ష్మభూమిని బొందెను. స్థూలాకాశము తనకు గారణమైన సూక్ష్మాకాశమును బొందెను. పుత్త్రులు పశువులు గల వాఁడనైతిని. నాకుండెడి శత్రువులు దూరముగాపాఱిపోదురుగాక.

మూ॥ వాస్తోష్పతే ప్రతిజానీ హ్యస్మాన్ త్స్వావేశో అన మీవో భవా నః । యత్త్వే మహే ప్రతి త న్నో జుషస్వ శం నఏధి ద్విపదే శం చతుష్పదే ॥

పదవి॥ వాస్తోష్పతే । ప్రతి । జానీహి । అస్మాన్ । స్వావేశః । అనమీవః భవ । నః । యత్ । త్వా । ఈమహే । ప్రతి । తత్ । నః । జుషస్వ । శం । నః ఏధి । ద్విపదే । శం । చతుష్పదే ॥

టీక॥ వాస్తోష్పతే = వాస్తుపురుషుఁడా ! అస్మాన్ = మమ్ములను, ప్రతిజానీహి = గుర్తెఱుంగుము, స్వావేశః = మాయందు అభిమానము గలవాఁడవై, నః = మాకు, అనమీవః = ఆరోగ్య కరుఁడవు, భవ = అగుము, యత్ = ఏ హేతువు వలన, త్వా = నిన్ను, ఈమహే = యాచించు చున్నానో, తత్ = ఆ హేతువు వలన, నః = మమ్ములను, ప్రతిజుషస్వ = పొందియుండుము నః = మాయొక్క, ద్విపదే = మనుష్యులకొఱకైన, శం = సుఖమును, చతుష్పదే = పశువుల కొఱకైన, శం = సుఖమును, ఏధి = వృద్ధిపొందించు చుండుము.

తా॥ ఓ వాస్తు పురుషుఁడా ! నిన్ను బ్రార్థనఁ జేయుచుంటిమి గాన మమ్ములను నీ భక్తులమని తెలిసికొని మాయందు బ్రవేశించియుండి మాకు నారోగ్యమును గలుగఁజేయు చుండుము. మా మనుష్యులకుఁ బశువులకు సుఖమును యెల్లప్పుడు కలుగజేయు చుండుము.

మూ॥ వాస్తోష్పతే శగ్మయా సగ్ంసదా తే సక్షీమ హిరణ్మయా గాతుమత్యా ఆవాహ క్షేమ ఉత యోగే వరన్నో యూయం పాత స్వస్తిభి స్సదా నః ॥

పదవి॥ వాస్తోష్పతే । శగ్మయా । సంపదా । తే । సక్షీమహి । రణ్వయా । గాతుమత్యా । అవాహ । క్షేమః । ఉత । యోగః । వరం । నః । యూయం । పాత । స్వస్తిభిః । సదా । నః ॥

టీక॥ వాస్తోష్పతే = ఓ వాస్తుపురుషుఁడా ! శగ్మయా = సుఖకరమైనదియు రణ్వయా = విహరించునదియు, గాతుమత్యా = సన్మార్గ స్థలమునకు నడచునదియు నగు, తే = నీయొక్క, సంపదా = సంపత్తుతో, వయం = మేము, సక్షీమహి=కలిసి కొనిన వారమైతిమి, ఉత = ఇంతేయే కాదు, నః = మాకు, యోగః = పూర్వము లేని ధనమును బొందుటయును, క్షేమః = ఉన్న దానిని గాపాడుటయును, వరం= శ్రేష్ఠముగా, అవహ = కలుగఁజేయుము, (విశ్వేదేవతలారా) యూయం = మీరు, సదా = యెల్లప్పుడు, స్వస్తిభిః = శుభవాక్యములతో, నః = మమ్ములను, పాత = రక్షింతురుగాక.

తా॥ ఓ వాస్తుపురుషుఁడా ! సుఖమును గలుగఁజేయునదియు సజ్జనులయందు విహరించునదియు సన్మార్గమందు బ్రవర్తించునదియు నగు నీ సంపద గల వారమైతిమి. మాకు లేని సంపత్తు గలుగునట్లుగాను ఉన్న సంపత్తు సంరక్షింపఁబడునట్లుగాను మిక్కిలి చేయుచుండుము. ఓ విశ్వేదేవతలారా ! మీ రెల్లప్పుడు శుభవాక్యములను బలుకుచు మమ్ములను రక్షించు చుందురుగాక.

మూ॥ వాస్తోష్పతే ప్రతరణో న ఏధి గోభి రశ్వేభిరిన్దో అజరాస స్తే
సఖ్యే స్యామ పితేవ పుత్రా న్ప్రతినో జుషస్వ ॥

పదవి॥ వాస్తోష్పతే । ప్రతరణః । నః । ఏధి । గోభిః । అశ్వేభిః । ఇందో । అజరాసః । తే । సఖ్యే । స్యామ । పితా । ఇవ । పుత్రాన్ । ప్రతి । నః । జుషస్వ ॥

టీక॥ వాస్తోష్పతే = ఓ వాస్తుపురుషుఁడా ! ఇందో = ఐశ్వర్యమును గలిగించువాఁడా ! గోభిః = పశువులచేతను, అశ్వేభిః = గుఱ్ఱములచేతను, నః =మమ్ములను, ప్రతరణః = వృద్ధిపొందించు వాఁడవు, ఏధి = అగుము వయం = మేము, తే = నీయొక్క, సఖ్యే = స్నేహమందు, అజరాసః = అక్షయముగా, స్యామ = ఉందుము, పితా = తండ్రి, పుత్రానివ = తనయులను వలెనే, నః = మమ్ములను ప్రతిజుషస్వ = దగ్గఱకు తీసి ప్రేమించుము.

తా॥ ఐశ్వర్యము నొసంగెడి యో వాస్తు పురుషుఁడా! నీవు మాకుఁ బశువులను గుఱ్ఱములను గలుగఁజేసి వృద్ధిపొందించుము. నీ స్నేహమును గోరియుంటిమి కాన తండ్రి తనయులను వలెనే మమ్ములను దగ్గఱకుఁ జేరదీసి ప్రేమతో గాపాడుము.

మూ॥ అమీవహా వాస్తోష్పతే విశ్వారూపా ణ్యావిశన్ స్తఖా సుశేవ ఏధి నః శివగ్ం శివం ॥

పదవి॥ అమీవహా । వాస్తోష్పతే । విశ్వారూపాణి । ఆ । విశన్ । సఖాసు శేవః । ఏధి । నః శివం । శివం ॥

టీక॥ వాస్తోష్పతే = వాస్తు పురుషుఁడా ! అమీవహా = వ్యాధులను బోఁగొట్టునట్టి నీవు విశ్వారూపాణి = వ్యాధి నివారణములైన సమస్త రూపములను, ఆవిశన్ = ప్రవేశించినవాఁడ వవుచు, నః = మాయొక్క, సఖాసు = స్నేహితుల యందు, శేవః = శ్రేష్ఠుడవు, ఏధి = అగుము, ఇదం = ఈ వాస్తుకర్మము, శివం శివం = మిక్కిలి శుభప్రదమగుఁగాక.

తా॥ ఓ వాస్తుపురుషుఁడా ! సమస్త వ్యాధులను పోఁగొట్టునట్టినీవు సమస్తమైన పదార్థములయందు బ్రవేశించి యుంటివి. కాన మా స్నేహితులలో నీవు ముఖ్యుడవై యీ వాస్తుకర్మమును మిక్కిలి శుభప్రదమైనదానిగాఁ జేయుము.

ఇతి షోడశ ఖండ స్సమాప్తః.

—♦ అథ సప్తదశ ఖండః ప్రారంభః ♦—

మూ॥ కూర్కురస్సుకూర్కురః కూర్కురో వాలబంధనః ఉపరిష్టాద్యద్దేజాయ తృతీయస్యా ఇతో దివః ॥ ఔలబ ఇత్తం ముపాహ్వాయతాఽర్జీ శ్యాభ్యమశ్శబలః । అధోరామ ఉలుంబ రసౌస్వరమేయో హ ధావతి । సముద్రమవ చాకశత్ ॥ బిభ్రన్నిష్కంచ రుక్మంచ శునా మగ్రిగర సుచీరిణః సుచీరిణా సృజ సృజ శునక సృజైక వాత్యత్ ॥

పదవి॥ కూర్కురః । సుకూర్కురః । కూర్కురః । వాలబంధనః । ఉపరిష్టాత్ । యత్ । ఏజాయ । తృతీయస్యాః । ఇతః । దివః । ఔలబః । ఇత్ । తం, ఉప । ఆహ్వయత । అర్జీన్ । శ్యామః । శబలః । అధోరామః । ఉలుంబలః । పార

మేయః । షా । ధావతి । సముద్రం । అవ । చాకశత్ । బిభ్రత్ । నిష్కం । చ । రుక్మం । చ । శునాం । అగ్రం । సుబీరిణః । సుబీరిణ । సృజ । సృజ । శునక । సృజ । ఏకవ్రాత్య । సృజ । ఛత్ ॥

టీక॥ ఔలబః = ఉలబయను వానియొక్క సంతానమైనదై, సుగోర్కారః = కూర్కారమని మంచి ధ్వనిఁ చేయుచున్న, కూర్కారః = కూర్కార మనెడు కుక్కయును, వాలబంధనః = తోకచే నితరులను బంధించెడి, యత్ = యే కూర్కారః = కుక్కయును, తృతీయస్యాం = మూడవదయిన, దివః = లోకమువలన, ఉపరిష్టాత్ = పైనుండి, ఇతః = ఈ భూలోకమునకు, ఏజాయ = (ఏయాయ) వచ్చుచున్నది, తం = ఆ కుక్కను, ఉపాహ్వాయత =(అపాహ్వాయత) పాఱఁదోలుదుము, ఆర్జున్ = ఋజావుయొక్క సంతానమైన, శ్యామః = శ్యామమనియు, శబలః = శబలమనియు, అధోరామః = అధో రామమనియు, ఉలుంబలః = ఉలుంబలమనియు పేర్లుగల, తాన్ = ఆ నాలుగు కుక్కలను, అపాహ్వాయత = పాఱదోలుదుము, సారమేయః = సరమయను దేవతా శునకమువలన బుట్టినదై, శునాం = కుక్కలలో, అగ్రం = ప్రధానమైన, సుబీరిణః = సుబీరిణమను పేరుగల శునకము, రుక్మంచ = బంగారుచేజేయబడిన, నిష్కంచ = పతకమును, బిభ్రత్ = ధరించినదియై. సముద్రం = ఆకాశమును, అవచాకశత్ = చూచుచు, ధావతి = పఱుగెత్తుకొని వచ్చుచున్నది, యేకవ్రాత్య = కుక్కలలో ప్రధానమైనదానా ? ఛత్ = ఛత్ అనుశబ్దమును, సృజ = విడిచిపెట్టుము, సుబిరిణ = ఓ సుబిరిణమా ! సృజసృజ = (పిల్లవానిని) విడిచిపెట్టుము, శునక = ఓ శునకమా, సృజ = విడిచిపెట్టుము.

తా॥ ఉలబునివలనఁబుట్టి కూర్కారమను శబ్దమును జేయు కూర్కార మను కుక్కయు యితరులను దోకచేఁజుట్టి బాధించునట్టి కుక్కయు స్వర్గలోకమునుండి యిక్కడకు వచ్చుచున్నయవి. ఋజాయొక్క సంతానమైన శ్యామము శబలము అధోరామము ఉలుంబలమ్ము అను పేర్లుగల నాలుగుకుక్కను పైనుండ వచ్చుచున్నవి. కాన నా భృత్యులారా ! ఆకుక్కలను అవతలికిఁబోగొట్టుఁడు. సరమయను దేవతాశునకమువలనఁ బుట్టినది యును, కుక్కలలోఁ బ్రధానమైనదియునై సుబీరిణమను పేరుగల కుక్క బంగారు పతకమును ధరించి యాకాశమును జూచుచు వచ్చుచున్నది. సుబీరిణమా ! నీవు పిల్లవాండ్రను బట్టుకొనకుము. ఛత్ అను భయంకరమైన శబ్దమును చేయకుము.

మూ॥ తత్సత్యం యత్త్వేందో౽బ్రవీ ద్గానాన్వాశయ సాస్వేతి తా స్త్వగ్గ్ం స్వాశయ త్వా౽గచ్ఛ స్త్వం త్వా౽బ్రవీద విదహా॥ ఇత్యవిదగ్ం హీతి వరం వృణీ ష్వేతి కుమార మేవా౽హం వరం వృణ ఇత్య బ్రవీ ద్విగృహ్యా బాహూ ప్లవసే ద్యామ వచాకశత్ ॥

పద॥ తత్ । సత్యం । యత్ । త్వా । ఇంద్రః । అబ్రవీత్ । గాః । స్వాశయస్వ । ఇతి । తాః । త్వం । స్వాశయ । త్వా । ఆగచ్ఛః । తం । త్వా । అబ్రవీత్ । అవిదః । హా ॥ ఇతి । అవిదం । హి । ఇతి ! వరం ! వృణీష్వ ! ఇతి ! కుమారం । ఏవ । అహం । వరం । వృణే । ఇతి । అబ్రవీత్ । విగృహ్య । బాహూ ప్లవసే । ద్యాం । అవ । చాకశత్ ॥

టీక॥ గాః = ఆవుల నపహరించినవారిని, స్వాశయస్వేతి = బాధ పెట్టమని, ఇంద్రః = ఇంద్రుడు, యత్ = యేవాక్యమును, త్వా = నిన్ను గురించి, అబ్రవీత్ = పలికెనో, తత్ = ఆ వాక్యము, సత్యం = నిజమైనది, తతః = అనంతరముందు, త్వం = నీవు, తాన్ = ఆ యావులను అపహరించినవారిని, స్వాశయత్వా = బాధించి, తాః = ఆ యావులను దీసికొని, ఆగచ్ఛః = వచ్చితివి; తం = అటువంటి త్వా = నిన్ను, అవిదహా = ఆవులను పొందితివా, ఇతి = ఈలాగున దేవేంద్రుడడుగగా, అవిద హి = పొందితిని, ఇతి = అని నీవు పలుకగా, వరం = వరమును, వృణీష్వ = కోరుము, ఇతి = ఈలాగున దేవేంద్రుడడుగగా, అహం = నేను, కుమారం = పిల్లవానిని బాధించుటయును, వరం = వరమును, వృణే = కోరుచున్నాను, ఇతి = ఈలాగున, అబ్రవీత్ = పలికెను, సః = అటువంటి సుబీరిణము, బాహూ = హస్తములను, విగృహ్య = గ్రహించి, ద్యాం = ఆకాశమును, అవచాకశత్ = చూచుచు. ప్లవసే = వచ్చుచున్నది.

తా॥ పూర్వమందు రాక్షసులు దేవతుల యావుల నపహరించి యొక పర్వత గుహాయందుంచి ద్వారమును గప్పివేయగా వానిని దెలిసికొనలేని వారై దేవతలు సరమయను దేవతా శునకముయొక్క కుమారుడైన సుబీరణమును దాని బిలిచి నీవు ఆవుల నపహరించినవారిని దెలిసికొని వారిని బాధించి ఆ యావులను దీసికొనిరమ్మని

దేవతలు పలుకఁగా నంతట సుబీరణము వెళ్ళి యూ రాక్షసులను బాధించి ఆ యావు లను దీసికొనిరాఁగా నప్పుడు దేవేంద్రుఁడు నీకిష్టమైన వరమును గోరుమని సుబీరణ ముతోఁ బలికెను అప్పుడు పిల్లలను బాధించుటయనువరమును సుబీరణము దేవేం ద్రుని వలనఁ బుచ్చుకొన్న దన్నమాట నిజము. ఆ సుబీరణము హస్తములనుబట్టు కొని యాకాశమును జూచుచు వచ్చుచున్నది.

మూ॥ బిభ్రిన్నిష్కంచ రుక్మంచ శునామగ్రిగం సుబీరిణః । సుబీ రిణ సృజ సృజ శునకసృజైక వ్రాత్యా సృజథత్ ॥

ఈ మంత్రిమునకు పదవిభాగము మొదలగునవి పూర్వమందు జెప్పబడినవి.

మూ॥ తత్సత్యం యత్తే సరమా మాతా లోహితః పితా అమీ యే కే సరస్యకా అవధావతి తృతీయస్యా ఇతో దివః ॥

పదవి॥ తత్ । సత్యం । యత్ । తే । సరమా । మాతా । లోహి । తః । పితా । అమీ । ఏ । కే । సరస్యకాః । అవ । ధావతి । తృతీయస్యాః । ఇతః । దివః ॥

అ॥ తా॥ ముందు సూత్రిముక్రింద నున్నవి.

మూ॥ తేకశ్చ ససరమ తండశ్చ తూలశ్చ వితూలశ్చార్జునశ్చ లోహి తశ్చ దులమానామ వోమాతా మంథాకకో హావః పితా సం తత్హాకాంతి చక్రివో వసీ సరీదత ॥

పదవి॥ తేకః । చ । ససరమః । తండః । చ । తూలః । చ । వితూలః । చ । అర్జునః । చ । లోహితః । చ । దులా । హా । నామ । వః । మాతా । మంథాకకః హా । వః । పితా । సం । తష్హా । హాంతి । చక్రివః । వసీ సరీదత ॥

టీక॥ తే = నీయొక్క, మాతా = తల్లి, సరమేతియత్ = సరమ అనే మాట యేదికలదో, తే = నీయొక్క. పితా = తండ్రి. లోహిత ఇతియత్ = లోహితుఁడ నెడు మాట యేదికలదో, తత్ = అది, సత్యం = నిజము, సరస్యకాః = సరస్సు నందుఁ బుట్టినట్టి, అమీ = ఈ, ఏకే = కొందఱు, తృతీయస్యాః = మూడవదైన, దివః = లోకమునుండి, ఇతః = ఇక్కడకు, అవధావతి = అధోముఖముగా వచ్చు చున్నవి, తే = వారు, కే = యెవరనఁగా, తేకశ్చ = తేకుఁడు, ససరమశ్చ = సస

రముఁడును, తండశ్చ = శండుఁడును, తూలశ్చ =తూలుఁడును, వితూలశ్చ=వితూలుఁడును, అర్జునశ్చ = అర్జునుఁడును, లోహితశ్చ = లోహితుఁడును అనెడుమిర్యాలు గురు వచ్చుచున్నారు, వః = అట్టి ఆఱుగురైన మీయొక్క, మాతా = తల్లి, దులా నామ = దులా అనే పేరుగల్లదియు, వః = మీయొక్క, పితా = తండ్రి, మంధాకకః = మంధాకకుఁడు అనువాఁడును వచ్చుచున్నారు, నః = మాయొక్క, తక్షాః = పరిచారకులు, చక్రివః =ఆయుధములుగలవారై, సంహాంతి=కొట్టఁగలరు, నసీసరీదత = మావద్దకు రాఁబోకుఁడు.

తా॥ సరమ నీయొక్క తల్లియు లోహితుఁడు నీ తండ్రియు యగుట నిజము. మఱియు తేషుఁడు ససరముఁడు తండుఁడు తూలుఁడు వితూలుఁడు అర్జునుఁడు లోహితుఁడు అనెడు మీ యాఱుగురును మీయొక్క తల్లిదండ్రులగు దులా మంధాకకులును ఆకాశమునుండి దిక్కడికి వచ్చుచున్నారు. మాభటులు ఆయుధపాణులై మిమ్ములను గొట్టెదరు గాన మా సమీపమునకు రాఁబోకుఁడు.

మం॥ ఛట్ప్రేషేహి సీసరమ సారమేయ నమస్తే అస్తు సీసర సహా అశ్వా వృషాణః పదోన సీసరీదత ॥

పదని॥ ఛత్ । అపేహి । సీసరమ । సారమేయ । నమః । తే । అస్తు । సీసర సం । అశ్వాః । వృషాణః ॥ పదః ॥ న ॥ సీసరీదత ॥

టీక॥ సీసరమ = ఓ సీసరమ యనుదానా ! సారమేయ = ఓ సారమేయమను దానా ! సీసర = సీసరమనుదానా ! ఛత్ = ఛత్ అను ధ్వనివి, అపేహి = విడిచి పెట్టుఁడు, తే = నీకొఱకు, నమః = నమస్కారము, అస్తు = అగుఁగాక, అశ్వాః = నాగుబాములు, వృషాణః = బలముగలవియై, పదోన = పాదములు వలెనే, సీసర దత = మిమ్ములను బొందును.

తా॥ సీసరమ సారమేయ సీసరయను కుక్కలారా! ఛత్తు అనెడు మీభయంకర ధ్వనిని విడిచిపెట్టి వెళ్ళిపొండు మీ కొఱకు నమస్కారముఁ జేసెదను; లేని యెడల బలముగల నాగుబాములు వచ్చి పాదములచే మిమ్ములను దొక్కివేయును.

మం॥ ఛద్రపేహి సీసరమ సారమేయ నమస్తే అస్తు సీసర శ్వాన మిచ్ఛాన్వోఽదృష్ట పురుషమచ్ఛత్ ॥

పదవి॥ ఛత్ । అపేహి । సీసరమ । సారమేయ । నమః । తే । అస్తు । సీసర శ్వానం । ఇత్ । శ్వా । అదత్ । న । పురుషం । ఛత్ ॥

ఛత్ అనునది మొదలు సీసర అనువఱకు అర్థము మొదలగునవి చెప్పబడినవి.

టీక॥ శ్వానం = కుక్కను, ఛత్ = ఛత్ అను ధ్వనినిచేయుచున్న, శ్వా = ఇతరమైనకుక్క, అదత్ = భక్షించుగాక, పురుషం = పిల్లవానిని, నాదతు = భక్షింపకుండుగాక.

తా॥ ఇక్కడకు వచ్చిన మిమ్ములను నుతియొకకుక్క భక్షించుగాక. పిల్ల వానిని భక్షింపకుండుగాక.

మూ॥ ఏతే తే ప్రతిదృశ్యేతే సమానవసనే ఉభే । తే అహగ్ం సార యేణ ముసలేన హావ ఉలూఖవే ॥

పదవి॥ ఏతే । తే । ప్రతి । దృశ్యేతే । సమానవసనే । ఉభే । తే । అహం సారయేణ । ముసలేన । అవ । హన్మి । ఉలూఖవే ॥

టీక॥ సమానవసనే = సమానమైన వస్త్రములుగల, ఉభే = యిద్దఱయిన, ఏతే = ఈ, తే = ఆ శంఖ గ్రహముయొక్క తల్లిదండ్రులు, ప్రతి దృశ్యేతే= చూడఁబడుచున్నారు, తే = వానికిద్దఱును, ఉలూఖవే =రోటిలో నుంచి, సార యేణ=దృఢమైన, ముసలేన=రోకలిచే, అవహన్మి=త్రొక్కుచున్నాను.

తా॥ సమానమైనవస్త్రములుగల శంఖగ్రహముయొక్క తల్లిదండ్రులు అట్లు కానఁబడుచున్నారు. వారినిద్దఱను రోటిలోవేసి దృఢమైన రోకటిచేఁ ద్రొక్కి సంహరించుచున్నాను.

మూ॥ హత శ్శంఖో హత శ్శంఖ పితా హత శ్శంఖ కుతుర్వకః అప్యే షాగ్ం స్థపతిర్హతః ॥

పదవి॥ హతః । శ్శంఖః । హతః । శంఖపితా । హతః । శంఖ । కుతుర్వకః। అపి:। ఏషాం । స్థపతిః । హతః ॥

టీక॥ శంఖః = శంఖగ్రహము, హతః = చంపబడెను, శంఖపితా = శంఖ గ్రహముయొక్కతండ్రి, హతః = చంపఁబడెను, శంఖ కుతుర్వకః = క్రూరుఁడైన శంఖుడు, హతః = చంపఁబడెను, ఏషాం = వీరియొక్క, స్థపతిరపి = అధిపతియు, హతః = చంపఁబడెను.

తా॥ క్రూరుడైన శంఖ గ్రహము వాని తండ్రియు వాని యధిపతియుఁ జంపఁబడిరి.

మూ॥ ఋషిర్బోధః ప్రబోధస్స్వప్నో మాతరిశ్వా । తే తే ప్రాణా
త్స్పరిష్యంతి మాభైషీర్న మరిష్యసి ॥

పదవి॥ ఋషిః । బోధః । ప్రబోధః । స్వప్నః । మాతరిశ్వా । యేతే । తే ।
ప్రాణా । స్పరిష్యంతి । మా భైషీః । న । మరిష్యసి ॥

టీక॥ బోధఋషిః = బోధాయన మునీశ్వరుఁడు, స్వప్నః = నిద్రించినవాఁడై
ప్రబోధః = మేలుకొనెను, మాతరిశ్వా = వాయువు. తే = నీయొక్క, ఏతే= ఈ,
ప్రాణా = ప్రాణములను, స్పరిష్యంతి = తాకుచున్నది, నమరిష్యసి = మృతి
నొందవు, మాభైషీః = భయపడకుము.

తా॥ ఓ పిల్లవాఁడా ! మనకు సూత్రకారుఁడైన బోధాయన మునీశ్వరుఁడు
నిద్రను విడిచి జాగరూకుఁడై అంతయు జూచుచున్నాఁడు. వాయువు నీప్రాణ
ములనుదాకి గాపాడుచున్నది. కాఁబట్టి నీకు భయములేదు. నీవు మృతినొందవు.

మూ॥ జగ్ధో మశకో జగ్ధో వితృప్తి ర్జగ్ధో వ్యధ్వర స్స్వాహా జగ్ధో వ్య
ధ్వరో జగ్ధో మశకో జగ్ధా వితృప్తి స్స్వాహా జగ్ధా వితృప్తిర్జగ్ధో
వ్యధ్వరో జగ్ధో మశకస్స్వాహా ॥

పదవి॥ జగ్ధః । మశకః । జగ్ధః । వితృప్తిః । జగ్ధః । వ్యధ్వరః । స్వాహా ।
జగ్ధః । వ్యధ్వరః । జగ్ధః । మశకః । జగ్ధా । వితృప్తిః । స్వాహా । జగ్ధా । వితృప్తిః ।
జగ్ధః । వ్యధ్వరః । జగ్ధః । మశకః । స్వాహా ॥

టీక॥ మశకః = మశకమను సర్పము, జగ్ధః = భక్షింపఁబడెను, వితృప్తిః =
వితృప్తియను సర్పము, జగ్ధః = భక్షింపఁబడెను, వ్యధ్వరః = వ్యధ్వరమను సర్పము,
జగ్ధః = భక్షింపఁబడెను అని, స్వాహా = హోమముఁ జేసి ఆజ్యాది హవిస్సు నిచ్చు
చున్నాను. ఈపదములే తిరిగి అనులోమవిలోమములుగాఁ జెప్పఁబడెను గానఁ
తిరిగి అర్థము మొదలగునవి వ్రాయలేదు.

తా॥ మశకము అను సర్పము వితృప్తియను సర్పము వ్యధ్వరమను సర్పము
బక్షింపఁబడుఁగాక యని ఆజ్యాదులచే హోమముఁ జేయుచున్నాను.

ఇతి సప్తదశ ఖండః సమాప్తః.

—♦ అథాష్టాదశ మఖండః ప్రారంభః ♦—

మూ॥ ఇంద్ర జహి దందశూకం పక్షిణం యస్సరీసృపః । దక్ష్ణతంచ దశంతంచ సర్వాంస్తా నింద్ర జంభయస్వాహా ।

పదవి॥ ఇంద్ర । జహి । దందశూకం । పక్షిణం । యః । సరీసృపః । ద । త్స్యంతం । చ । దశంతం । చ । సర్వాన్ । తాన్ । ఇంద్ర । జంభయ । స్వాహా॥

టీక॥ ఇంద్ర = ఓ యింద్రుడా ! యః = ఏజంతువు, సరీసృపః = పాకు నట్టి స్వభావముగలదో, తం = అటువంటి, పక్షిణం = పార్శ్వములతోఁగూడిన దం దశూకం = సర్పమును, జహి = కొట్టుము. దజ్త్స్యంతం = కఱవఁబోవునట్టిదియు దశంతంచ = కఱుచుచున్నట్టిదియు నగుదానిని, సర్వాన్ = సమస్తమైనఁ తాన్ = ఆసర్పములను, ఇంద్ర = ఓ యింద్రుడా ! జంభయ = కదలకుండునట్లు స్తంభన జేయుము, ఇతి = అని, స్వాహా = హోమము జేయుచున్నాను.

మూ॥ అప్సుజాత స్సరేవృద్ధ దేవానామపి హ స్త్య । త్వమగ్న ఇంద్రపేషిత స్సనో మాహిగ్ంసీ స్స్వాహా ।

పదవి॥ అప్సు । జాతః । సరే । వృద్ధ । దేవానాం । అపి । హ స్త్య । త్వం , అగ్నే । ఇంద్రపేషితః । సః । నః । మా । హింసీః । స్వాహా ॥

టీక॥ అప్సు = ఉదకములయందు, జాత = పుట్టినట్టివాఁడా ! సరే = సము ద్రమందు, వృద్ధ = వృద్ధిపొందినవాఁడా ! దేవానాం = దేవతలయొక్క, హ స్త్య= చేతులయందుండువాఁడా ! అగ్నే = ఓ యగ్నిహోత్రుఁడా ! సః = అటువంటి! త్వం = నీవు, ఇంద్రపేషితః = ఇంద్రునిచేఁ బ్రేరేపింపఁబడిన వాఁడవై కర్మము లను జేయించుచు, నః = మమ్ములను, మాహింసీః =హింసింపకుము అని, స్వాహా= హోమముఁ జేయుచున్నాను.

తా॥ మేఘమునందు మెఱుపురూపముగాను సముద్రమునందు బడబాగ్ని రూపముగాను దేవతలయొక్క చేతులలో నుండునట్టి యో యగ్నిహోత్రుఁడా నీవు దేవేంద్రునిచేఁ బ్రేరేపణఁ జేయఁబడినవాఁడవై కర్మములను జేయించు చుంటివి గాన మమ్ములను హింసఁజేయకుము.

మూ॥ త్రాణమసి పరిత్రాణమసి పరిధిరసి । అన్నేన మనుష్యాగ్ స్త్రా

యసే తృణైః పశూన్ గర్తేన సర్పాన్ యజ్ఞేన దేవాంత్స్వ
ధయా పితౄ౯ం త్స్వాహా ॥

పదవి॥ త్రాణమ్ । అసి । పరిత్రాణమ్ । అసి । పరిధిః । అసి । అన్నేన । మనుష్యాన్ । త్రాయసే । తృణైః । పశూన్ । గర్తేన । సర్పాన్ । యజ్ఞేన । దేవాన్ । స్వధయా । పితౄన్ । స్వాహా ॥

టీక॥ త్రాణం = రక్షించునట్టివాఁడవు, అసి=అయితివి, పరిత్రాణం = అంతటను రక్షించునట్టివాఁడవు, అసి = అయితివి, పరిధిః =అంతటను రక్షించునట్టి యోధుఁడవు, అసి = అయితివి, మనుష్యాన్ = నరులను, అన్నేన = అన్నము చేతను, పశూన్ = పశువులను, తృణైః = గడ్డిచేతను, సర్పాన్ = పాములను, గర్తేన = గోతిచేతను, దేవాన్ = దేవతలును, యజ్ఞేన = యజ్ఞము చేతను, పితౄన్ = పితృదేవతలను, స్వధయా = కవ్యము చేతను, త్రాయసే = రక్షించు చున్నావు, ఇతి = యిట్లని, స్వాహా = హోమముఁ జేయుచున్నాను.

తా॥ ఓ యగ్నిహోతుఁడా ! నీవు నన్ను నంతటను రక్షించునట్టి యోధుఁడవైయుంటివి. అన్నముచే మనుష్యులను గడ్డిచేఁ బశువులను గోతిచే సర్పములను యజ్ఞముచే దేవతలను కవ్యముచే పితృదేవతలను రక్షించు చున్నావని హోమముఁ జేయుచున్నాను.

మూ॥ తత్సత్యం యత్తేఽమావాస్యాయాంచ పౌర్ణమాస్యాంచ విష
బలిగ్ం హరంతి సర్వ ఉదర సర్పిణః । తత్తే పేరతే త్వయి
సం విశంతి త్వయి న స్సత త్స్వయి సద్భ్యో వర్షాభ్యో నః
పరి దేహి ॥

పదవి॥ తత్ । సత్యం । యత్ । తే । అమావాస్యాయాం । చ । పౌర్ణమాస్యాం । చ । విషబలిం । హరంతి । సర్వే । ఉదర సర్పిణః । తత్ । తే । ప్రేరతే । త్వయి । సం । విశంతి । త్వయి । నః । సతః । త్వయి । సద్భ్యః । వర్షాభ్యః । నః । పరిదేహి ॥

టీక॥ ఉదరసర్పిణః = మనస్సున సర్పభయముగల, సర్వే =అందఱును, అమావాస్యాయాం = అమావాస్యయందునను, పౌర్ణమాస్యాంచ = పూర్ణిమయందును, తే = నీకొఱకు, యత్ = ఏ, విషబలిం = సర్పముల కొఱకైన బలిని, హరంతి =

ఇచ్చుచున్నారో, తత్ = ఆబలిని, తే =ఆసర్పములు, ప్రతిరతే=పొందుచున్నవి, ప్రాప్య = పొంది, త్వయి = నీయందు, సంవిశంతి = నివసించుచున్నవి, తత్ = అనునది, సత్యం = వాస్తవమైయున్నది, త్వయి = నీయందు, సతః = నివసించు చున్నట్టి. నః = మమ్ములను త్వయి=నీయందు, సద్భ్యః =ఉన్నట్టిసర్పములవల్లను వర్షాభ్యః =వర్షఋతువువలనను, పరిదేహి=రక్షింపుము.

తా॥ సర్వజనములు సర్పములవలని భయనివృత్తికై సర్పముల తృప్తి కొఱకు నీ యందే విషబలి నుంచుచున్నారో ఆ బలిని ఆ సర్పములుపొంది నీయందు నివసించు చున్నవి. అనునది సత్యమయియున్నది. కాఁబట్టి నీయందు నివసించుచున్న మాకు వర్షర్తువలని భయమును ఆ సర్పమువలని భయము కలుగఁజేయకుము. వర్షఋతువు వలని ఆసర్పములు బిలమునుండి విశేషముగ వెడలును కావున ఆఋతువు పేర్కొ నబడినది.

మూ॥ నమో అస్తు సర్పేభ్యో యేకేచ పృథివీ మను యే అంతరిక్షే
యే దివి తేభ్య స్సర్పేభ్యోనమః ।

పదవి॥ నమః । అస్తు । సర్పేభ్యః । యే । కే । చ । పృథివీం । అను యే । అంతరిక్షే । యే । దివి । తేభ్యః । సర్పేభ్యః । నమః ॥

టీక॥ యేకేచ = యే కొన్నిసర్పములు, పృథివీమను = భూమిని-ఆశ్రయించి యున్నవో, తేభ్యః = అటువంటి, సర్పేభ్యః = సర్పములకొఱకు, నమః = నమస్కా రము, అస్తు = అగుగాక, అంతరిక్షే = ఆకాశమునందు, యే = యే కొన్ని సర్ప ములుగలవో. దివి = స్వర్గమునందు, యే = యే కొన్ని సర్పములుగలవో, తేభ్యః = అటువంటి, సర్పేభ్యః = సర్పేభ్యః = సర్పములకొఱకు, నమః = నమస్కారము, అస్తు = అగుగాక.

తా॥ భూలోకంబునను ఆకాశమునందునను స్వర్గమునందునను యే సర్పములు గలవో ఆ సర్పములకొఱకు నేను నమస్కారమును జేయుచున్నాను.

మూ॥ యేఽదోరోచనే దివో యేవా సూర్యస్య రశ్మిషు । యేషామ
ప్సుసదః కృతం తేభ్యం స్సర్పేభ్యో నమః ॥

పదవి॥ యే । అదోరోచనే । దివః యే । వా । సూర్యస్య । రశ్మిషు । యేషాం । అప్సు । సదః । కృతం । తేభ్యః । సర్పేభ్యః । నమః ॥

టీక॥ యే = యే సర్పములు, దివః = ఆకాశసంబంధమైన, అదోర్రోచనే = ఈ ప్రకాశించు స్థానమందు, సంతి = కలవో, సూర్యస్య = సూర్యుని యొక్క, రశ్మిషు = కిరణములయందు, యేవా = యే సర్పములు కలవో, యేషాం = ఏ సర్పములకు, అప్సు = ఉదకములయందు, సదః = స్థానము, కృతం = చేయబడినదో, తేభ్యః = అటువంటి, సర్వేభ్యః = సర్పముల కొఱకు, నమః = నమస్కారము, అస్తు = అగుగాక.

తా॥ ఆకాశమందునను సూర్యమండలమందునను జలములయందును నివసించి యున్న సర్పముల కొఱకు నమస్కారమును జేయుచున్నాను.

మూ॥ యా ఇషవో యాతుధానానాం యేవా వనస్పతీగ్ం రను యే వాఽవటేషు శేరతే తేభ్య స్సర్పేభ్యోనమః ॥

పదవి॥ యాః । ఇషవః । యాతుధానానాం । యే । వా । వనస్పతీన్ । అను యే । వా । అవటేషు । శేరతే । తేభ్యః । సర్పేభ్య । నమః ॥

టీక॥ యాః = యే సర్పములు, యాతుధానానాం = రాక్షసులకు, ఇషవః= బాణములయ్యెనో, యేవాం = ఏ సర్పములు, వనస్పతీన్ = వృక్షములను, అను = ఆశ్రయించియున్నవో, యేవా = ఏ సర్పములు. అవటేషు = గోతులయందు, శేరతే = నివసించియున్నవో, తేభ్యః = అటువంటి, సర్పేభ్యః = పాపముల కొఱకు నమః = నమస్కారములు, అస్తు = అగుగాక.

తా॥ రాక్షసులకు నాయుధములుగా నుండియున్న సర్పములకును చెట్లయందున్న సర్పములకును గోతులలోనుండిన సర్పములకును నమస్కారము

మూ॥ నమో అస్తు సర్పేభ్యో యేపార్థివాయ అంతరిక్ష్యాయే దివ్యా యే దిశ్యాః । తేభ్య ఇమం బలిగ్ంహరిష్యామి తేభ్య ఇమం బలి మహార్షం ॥

పదవి॥ నమః । అస్తు । సర్పేభ్యః । యే పార్థివాః । యే । అంతరిక్ష్యాః । ఏ। దివ్యాః । యే । దిశ్యాః । తేభ్యః । ఇమం । బలిం । హరిష్యామి । తేభ్యః । ఇమం। బలిం అహార్షం ॥

టీక॥ యే = యే సర్పములు, పార్థివాః = భూమియందున్నవో, యే = ఏ సర్పములు, అంతరిక్ష్యాః = ఆకాశమందున్నవో, యే = యే సర్పములు, దివ్యాః =

స్వర్గము నందున్నవో, యే = యే సర్పములు, దిక్ష్యాః = దిక్కుల యందున్నవో, తేభ్యః = అటువంటి, సర్వేభ్యః = సర్పముల కొఱకు, నమః = నమస్కారము. అస్తు = అగుగాక, తేభ్యః = ఆ సర్పముల కొఱకు, ఇమం = ఈ, బలిం = పూజ నిమిత్తమైన యన్నమును, హరిష్యామి = పొందింపఁజేయగలను, తేభ్యః = ఆ సర్ప ముల కొఱకు, ఇమం = ఈ, బలిం = బలిని, అహార్షం = పొందింపఁజేసితిని.

తా॥ భూమియందును ఆకాశమునందును స్వర్గమునందును దిక్కులయందు నే సర్పములు గలవో ఆ సర్పములన్నిటికిని నమస్కారము చేసెద. ఆ సర్పములకు నింతకుఁ బూర్వంబును బలి నొసంగితిని. ఇక ముందును బలి నిమిత్తము అన్నము నియ్యగలను.

మూ॥ తక్షక వైశాలేయ ధృతరాష్ట్రైరావత స్తే జీవా స్త్వయి నస్సత స్త్వయి సద్భ్యో వర్షాభ్యో నః పరిదేహి। ధృతరాష్ట్రైరావత తక్షక వైశాలేయ స్తే జీవా స్త్వయి నస్సత స్త్వయి సద్భ్యో వర్షాభ్యో నః పరిదేహి॥

పదవి॥ తక్షక। వైశాలేయ। ధృతరాష్ట్రైరావతః। తే। జీవాః। త్వయి। నః। సతః। త్వయి। సద్భ్యః। వర్షాభ్యః। నః। పరిదేహి। ధృతరాష్ట్రైరావత। తక్షక వైశాలేయః। తే। జీవాః। త్వయి। నః। సతః। త్వయి। సద్భ్యః। వర్షాభ్యః। నః। పరిదేహి॥

టీక॥ వైశాలేయ = విశాలకు సంతానమైన, తక్షక = తక్షకుఁడా! ధృతరాష్ట్రైరావతః = ధృతరాష్ట్రైరావతమను సర్పము, తే = నీకు జీవాః = ప్రాణము త్వయి = నీయందు, సతః = ఉన్నట్టి, నః = మమ్ములను, త్వయి = నీయందు, సద్భ్యః = ఉన్నట్టి, వర్షాభ్యః = వర్షాకాలమందు విశేషముగా నుండునట్టి సర్పముల వలన, నః = మమ్ములను పరిదేహి = రక్షించుము. ధృతరాష్ట్రైరావతః = ధృతరాష్ట్రైరావతమను సర్పమా! తక్షక వైశాలేయః = విశాలా పుత్త్రుఁడైన తక్షకుఁడను సర్పము, తే = నీకు జీవాః = ప్రాణము, త్వయి=నీయందు, సతః=ఉన్నట్టి, నః = మమ్ములను, త్వయి = నీయందు, సద్భ్యః = ఉన్నట్టి, వర్షాభ్యః = వర్షసర్పముల వలన, నః = మమ్ములను, పరిదేహి = రక్షింపుము.

తా॥ ఓ తక్షకుఁడా! నీకు ఐరావతమనుసర్పముప్రాణము ఓ ఐరావతమా! నీకుతక్షకుఁడు ప్రాణము. కాన మీ మీరిద్దరును మీ యధీనమైన వర్షసర్పముల నుండి మమ్ములను రక్షింపుఁడు.

మూ॥ అహిగ్ంస్సాఽతిబలస్తే జీవా స్త్వయి నస్సత స్త్వయి సద్భ్యో వర్షాభ్యో నః పరిదేహి అతిబలాఽహిగ్ంస స్తే జీవా స్త్వయి నస్సత స్త్వయి సద్భ్యో వర్షాభ్యో నః పరిదేహి ॥

పదవి॥ అహింస । అతిబలః । తే । జీవాః । త్వయి । నః । సతః । త్వయి । సద్భ్యః । వర్షాభ్యః । నః । పరిదేహి । అతిబల । అహింసః । తే । జీవాః । త్వయి నః । సతః । త్వయి । సద్భ్యః । వర్షాభ్యః । నః పరిదేహి ॥

టీక॥ అహింస = అహింసయను సర్పమా! అతిబలః = అతిబలమను సర్పము, తే = నీకు, జీవాః = ప్రాణము, అతిబల = అతిబలమను సర్పమా ! అహింసః = అహింసయను సర్పము, తే = నీకు, జీవాః = ప్రాణము, త్వయినస్సతః = ఇది మొదలుకొని చివరవరకు మున్నే చెప్పఁబడినది.

తా॥ ఓ అహింసమా ! అతిబలము నీకు ప్రాణము ఓ అతిబలమా ! అహింస నీకు ప్రాణము, కాన మీరిద్దరును మీ యధీనమందున్న సర్పముల వలన మాకు భయము కలుగనియ్యకుఁడు.

మూ॥ యే దందశూకాః పార్థివా స్తాగ్ స్త్వ మితః పరో గవ్యూతి నివేశయ స్సంతివై న శ్శఫినస్సంతి దండిన స్తేవో నేద్దినసా న్నె ద్యూయ మస్మాన్ హింసాత ॥

పదవి॥ యే । దందశూకాః । పార్థివాః । తాన్ । త్వం । ఇతః । పరః । గవ్యూతి । నివేశయ । సంతి । వై । నః । శఫినః । సంతి । దండినః । తే । వః । నేత్ । హినసాత్ । నేత్ । యూయం । అస్మాన్ । హినసాత ॥

టీక॥ యే = ఏ, దందశూకాః = పాములు, పార్థివాః = భూమియందున్నవో, తాన్ = ఆ పాములను, త్వం = నీవు, ఇతః = ఇక్కడనుండి, పరః = మఱియొక ప్రదేశమున, గవ్యూతి = రెండుక్రోసుల దూరంబున, నివేశయ = ఉంచుము నః = మాయొక్క గృహమందు, శఫినః = డెక్కలుగల యేమృగములు, సంతి = కలవో, దండినః = కట్టలుగల యే మనుష్యులు సంతి = కలరో, తేవై = ఆ మనుష్యులు మొదలగువారు, వః మిమ్ములను, నేద్దినసాత్ = హింసఁ జేయకుండుఁగాక, యూయమపి = మీరును, అస్మాన్ = మమ్ములను, నేద్దినసాత = హింస జేయకుందురుగాక.

తా॥ ఓ తక్షకుఁడా ! భూమియందున్న సర్పములను మా గృహంబునకు రెండు క్రోసుల దూరముగా మఱియొక ప్రదేశమున నుంచుము. ఓ సర్పములారా! మా గృహంబున నున్న పశువులుగాని మనుష్యులుగాని మిమ్ములను హింసఁజేయరు. మీరును మమ్ములను బాధపెట్టకుందురుగాక.

మూ॥ సమీచీనామాసి ప్రాచీ దిగ్ఘేతయో నామ స్తేతి ద్వాదశ పర్యాయాః । సమీచీ నామాఽసి ప్రాచీదిక్తస్యాస్తేఽగ్ని రధిపతి రసితో రక్షితా యశ్చాఽధిపతిర్యశ్చ గోప్తా తాభ్యాం నమస్తౌనో మృడయతాం తేయం ద్విష్మో యశ్చ నో ద్వేష్టితం వాం జంభే దధామి ॥

పదవి॥ సమీచీనామా। అసి । ప్రాచీ । దిక్ । తస్యాః । తే । అగ్నిః । అధిపతిః । అసితః । రక్షితా । యః । చ । అధిపతిః । యః । చ । గోప్తా । తాభ్యాం। నమః । తౌ । నః । మృడయతాం । తే । యం । ద్విష్మః । యః । చ । నః । ద్వేష్టి । తం । వాం । జంభే । దధామి ॥

టీక॥ ప్రాచీదిక్ =ఓ తూర్పుదిక్కా! త్వం=నీవు, సమీచీనామా=సమీచియను పేరుగలదానవు, అసి = అయితివి, తస్యాః = అటువంటి, తే = నీయొక్క, అధిపతిః = అధిపతి, అగ్నిః = అగ్నిహోత్రుఁడు, రక్షితా = రక్షకుఁడు, అసితః= అసితుడనెడు సర్పము, అధిపతిః = అధిపతీ, యశ్చ = యే యగ్ని హోత్రుఁడో, గోప్తా = రక్షకుఁడు, యశ్చ = యే అసితుఁడో, తాభ్యాం = వారిద్దరి కొఱకును, నమః నమస్కారము, తౌ = వారిద్దఱు, నః = మమ్ములను. మృడయతాం = సుఖపెట్టుదురుగాక, తే = అటువంటి, వయం = మేము, యం = యెవనిని, ద్విష్మః = ద్వేషించుచున్నామో, యశ్చ = యెవఁడు, నః = మమ్ములను, ద్వేష్టి = ద్వేషించుచున్నాఁడో, తం = ఆ మనుష్యుని, వాం = మీ యిద్దరియొక్కయు, జంభే=దంతములయందు, దధామి =(ఇచ్చట వచన వ్యత్యయము) ఉంచుచున్నాము.

తా॥ ఓ తూర్పుదిక్కా ! నీవు సమీచియను పేరుగలదానవు. అటువంటి నీకు అధిపతి యగ్నిహోత్రుడును, రక్షకుడు అసితుఁడనెడు సర్పమునైరి. వారిద్దఱి కొఱకు నమస్కారముఁజేసెదను. గాన వారిద్దరు మమ్ములను సుఖపెట్టుదురుగాక. యెవనిని మేము దూషించెదమో యెవఁడు మమ్ములను దూషించునో అట్టివానిని మీయిద్దరినోటిలో నుంచెదను గాన వానినిభక్షించి మమ్ముల రక్షించవలెను.

మూ॥ ఓజస్వినీ నామాసి దక్షిణాదిక్తస్యాస్త ఇంద్రోఽధిపతిః పృదాకూ రక్షితా యశ్చాధిపతిర్యశ్చ గోప్తా తాభ్యాంనమ స్తౌ నో మృడయతాం తేయం ద్విష్మో యశ్చనో ద్వేష్టి తం వాం జంభే దధామి ॥

పదవి॥ ఓ జస్వినీ నామా అసి । దక్షిణా । దిక్ । తస్యాః । తే । ఇంద్రః । అధిపతిః । పృదాకుః । రక్షితా । యః । చ । అధిపతిః । యః । చ । గోప్తా । తాభ్యాం । నమః । తౌ । నః । మృడయతాం । తే । యం । ద్విష్మః । యః । చ । నః । ద్వేష్టి । తం । వాం । జంభే । దధామి ॥

టీక॥ దక్షిణాదిక్ = ఓ దక్షిణదిక్కా ! త్వం = నీవు, ఓ జస్వినీనామా=ఓజస్వినియను పేరుగలదానవై, అసి = అయితివి, తస్యాః = అటువంటి, తే =నీకు, ఇంద్రః = దేవేంద్రుఁడు, అధిపతిః = అధిపతి, పృదాకు = పృదాకు, రక్షితా = రక్షకుడు (యశ్చ మొదలు మంత్రాంతమువఱకుఁ బూర్వమంత్రములో జెప్పఁబడెనుగాన నిచ్చటవ్రాయలేదు.) ప్రతిమంత్రములో నీలాగునే యూహింపవలయును.

తా॥ ఓక్షిణదిక్కా ! ఓ జస్విని యను పేరుగలదానవు. నీకు ఇంద్రుడు అధిపతి; ప్రిదాకుఁడనెడు సర్పము రక్షకుఁడు.

మూ॥ ప్రాచీనామాఽసి ప్రతీచీ దిక్తస్యాస్తే సోమోఽధిపతి స్స్వజో రక్షితా దధామి ॥

పదవి॥ ప్రాచీనామా । అసి । ప్రతీచీ । దిక్ । తస్యాః । తే । సోమః । అధిపతిః । స్వజః । రక్షితా ॥

టీక॥ ప్రతీచీదిక్ = ఓ పశ్చిమదిక్కా ! త్వం = నీవు, ప్రాచీనామా =ప్రాచియను పేరుగలదానవు, అసి = అయితివి, తస్యాః = అటువంటి, తే = నీకు, సోమః = చంద్రుడు, అధిపతిః = అధిపతి, స్వజః = స్వజుఁడను సర్పము, రక్షితా = రక్షకుఁడు.

తా॥ ఓ పశ్చిమదిక్కా ! నీవు ప్రాచియను పేరుగలదానవు. చంద్రుఁడు అధిపతి స్వజుఁడనెడు సర్పము రక్షకుఁడు.

మూ॥ అవస్థావా నామాస్యుదీచీ దిక్తస్యాస్తే వరుణోఽధిపతి స్తిరశ్చిరాజీ రక్షితా దధామి ॥

పదవి॥ అవస్థావానామా । అసి । ఉదీచీ । దిక్ । తస్యాః । తే । వరుణః ।
అధిపతిః । తిరశ్చిరాజీ । రక్షితా ॥

టీక॥ ఉదీచీదిక్ = ఓ యుత్తరదిక్కా ! త్వం = నీవు, అవస్థావానామా =
అవస్థావయను పేరుగలదానవు, అసి = అయితివి, తస్యాః = అటువంటి, తే=నీకు,
వరుణః = వరుణుఁడు, అధిపతిః = అధిపతి, తిరశ్చిరాజీః = తిర్యగ్జంతువులయొక్క
సమూహము, రక్షితా = రక్షకమైనది.

తా॥ ఓ యుత్తరదిక్కా ! నీవు అవస్థావమను పేరుగలదానవు. నీవువరుణ
దేవుఁడధిపతియు తిర్యగ్జంతువులు రక్షకములుగాఁ గలదానవైతివి.

మూ॥ అధిపత్నీ నామాఽసి బృహతీ దిక్తస్యాస్తే బృహస్పతి రధిపతి
శ్శ్విత్రో రక్షితాఽదధామి ॥

పదవి॥ అధిపత్నీనామా । అసి । బృహతీ । దిక్ । తస్యాః । తే । బృహస్ప
తిః । అధిపతిః । శ్విత్రః । రక్షితా ॥

టీక॥ బృహతీదిక్ = ఊర్ధ్వదిక్కా ! త్వం = నీవు, అధిపత్నీనామా = అధి
పత్నియను పేరుగలదానవు అసి = అయితివి, తస్యాః = అటువంటి, తే = నీకు,
బృహస్పతిః = గురువు, అధిపతిః = అధిపతి, శ్విత్రః = శ్విత్రుఁడను సర్పము,
రక్షితా = రక్షకుఁడు.

తా॥ ఊర్ధ్వదిక్కా ! నీవు అధిపత్నియను పేరుగలదానవు. నీకు బృహ
స్పతి యధిపతియు శ్విత్రుఁడను సర్పము రక్షకుఁడును అయిరి.

మూ॥ వశినీ నామాఽసియం దిక్తస్యాస్తే యమోఽధిపతిః కల్మాష
గ్రీవో రక్షితా దధామి ॥

పదవి॥ వశినీనామా । అసి । ఇయం । దిక్ । తస్యాః । తే । యమః । అధి
పతిః । కల్మాషగ్రీవః । రక్షితా ॥

టీక॥ ఇయందిక్ = అధోదిక్కా ! త్వం = నీవు, వశినీ నామాః= వశినీయను
పేరుగల దానవు, అసి = అయితివి, తస్యాః = అటువంటి, తే = నీకు, యమః =
యముఁడు, అధిపతిః = ప్రభువు, కల్మాష గ్రీవః = కల్మాష గ్రీవమను సర్పము,
రక్షితా = రక్షకుఁడు.

తా॥ ఓ అధోదిక్కా! నీవు వశినియను పేరుగలదానవు. నీకు యముఁడు అధిపతి. కల్మాషగ్రీవుఁడు అను సర్పము రక్షకుఁడు.

మూ॥ హేతయోనామ స్థ తేషాం వః పురో గృహా అగ్నిర్వ ఇషవస్స లిలో వాతనామం దధామి ॥

పదవి॥ హేతయః । నామ । స్థ । తేషాం । వః । పురః । గృహాః । అగ్నిః । వః । ఇషవః । సలిలః । వాతనామం ॥

టీక॥ హేసర్పాః = ఓ సర్పములారా! యూయం = మీరు, హేతయోనామ = హేతులను పేరుగలవారు, స్థ = అయితిరి, తేషాం = అటువంటి, వః = మీ యొక్క, గృహాః = గృహములు, పురః = తూర్పుదిక్కునందున్నవి, అగ్నిః=అగ్ని హోత్రుఁడు, వః = మీకు, ఇషవః = బాణములు, సలిలః = ఉదకము, వాత నామం = రక్షకమైన శబ్దమును ధరించితిరి.

తా॥ ఓ సర్పములారా! మీరు హేతులను పేరు గలవారైరి. మీ గృహములు తూర్పు దిక్కునందున్నవి. సలిల శబ్దమును ధరించి రక్షించు చుంటిరి.

మూ॥ నిలింపానామ స్థ తేషాం వో దక్షిణాగృహాః పితరోవ ఇషవ స్సగరో వాతనామం దధామి ॥

పదవి॥ నిలింపాః । నామ । స్థ । తేషాం । వః । దక్షిణాః । గృహాః । పితరః । వః । ఇషవః । సగరః । వాతనామం ॥

టీక॥ నిలింపానామ = నిలింపులను పేరుగలవారు, స్థ = అయితిరి, తేషాం = అటువంటి, వః = మీయొక్క, గృహాః = గృహములు, దక్షిణాః = దక్షిణదిక్కున యందున్నవి, వః = మీయొక్క, ఇషవః = బాణములు, పితరః = పితృ దేవతలు, సగరః = సగరుఁడు, వాతనామం = రక్షకశబ్దము.

తా॥ నిలింపులను సర్పములారా! మీ యిండ్లు దక్షిణంబున నున్నవి. మీ యొక్క బాణములు పితృదేవతలు, సగర శబ్దమును ధరించి రక్షించు చుంటిరి.

మూ॥ వజ్రిణో నామస్థ తేషాం వః పశ్చాద్గృహాస్స్వాపోవ ఇషవో గహ్వరో వాతనామం దధామి ॥

పదవి॥ వజ్రిణః । నామ । స్థ । తేషాం । వః । పశ్చాత్ । గృహాః । స్వ ప్నః । వః । ఇషవః । గహ్వరః । వాతనామం ॥

టీక॥ వజ్రిణోనామ = వజ్రణమను పేరుగలవారు, స్థ = అయితిరి, తేషాం= అటువంటి, వః = మీయొక్క, గృహాః = గృహములు, పశ్చాత్ = పడమటదిక్కు వందున్నవి, వః = మీయొక్క, ఇషవః = బాణములు, స్వప్నః=స్వప్నము, గహ్వరః = గహ్వరమను శబ్దము, వాతనామం = రక్షకశబ్దము.

తా॥ వజ్రిణమను పేరుగల సర్పులారా ! మీయొక్క గృహములు పశ్చిమ దిక్కునందున్నవి. మీకు బాణములు స్వప్నము పగరశబ్దమును ధరించి రక్షించు చుంటిరి,

మూ॥ అవస్థావానోనామస్థ తేషాంవ ఉత్తరాద్గృహా ఆపోవ ఇషవస్స ముద్రో వాతనామం దధామి ॥

పదవి॥ అవస్థావానః । నామ । స్థ । తేషాం । వః । ఉత్తరాత్ । గృహాః । ఆపః । వః । ఇషవః । సముద్రః । వాతనామం ॥

టీక॥ అవస్థావానో నామ = అపస్థలుగలవారను పేరుగలవారు, స్థ =అయితిరి తేషాం = అటువంటి, వః = మీయొక్క, గృహాః = గృహములు. ఉత్తరాత్ = ఉత్తర దిక్కునందున్నవి, వః = మీయొక్క, ఇషవః = బాణములు, ఆపః = ఉదక ములు, సముద్రః = సముద్రుడు, వాతనామం = రక్షకశబ్దము.

తా॥ అవస్థగల వారను పేరుగల సర్పములారా ! మీగృహము లుత్తరమున నున్నవి. మీకు బాణములు ఉదకములు సముద్ర శబ్దమును ధరించి రక్షించు చుంటిరి.

మూ॥ అధిపతయో నామస్థ తేషాంవ ఉపరిగృహా వర్షంవ ఇషవో உవస్వాన్ వాతనామం దధామి ॥

పదవి॥ అధిపతయః । నామ । స్థ । తేషాం । వః । ఉపరి । గృహాః । వర్షం । వః । ఇషవః । అవస్వాన్ । వాతనామం ॥

టీక॥ అధిపతయో నామ = అధిపతులు అను పేరుగలవారై, స్థ = ఉంటిరి, తేషాం = అటువంటి, వః = మీయొక్క, గృహాః = గృహములు, ఉపరి = పైభా

గంబున నున్నవి, వః = మీయొక్క, ఇషవః = బాణములు, వర్షం = వర్షించుట అవస్వాన్ = అవస్వత్తు, వాతనామం = రక్షకశబ్దము.

తా॥ అధితతులను సర్పములారా ! మీ గృహములు పైభాగంబున నున్నవి. మీయొక్క బాణములు వర్షము. అవస్వత్తు అను పేరును ధరించి రక్షించు చుంటిరి.

మూ॥ క్రివ్యానామస్థ పార్థివా స్తేషాంవ ఇహో గృహో అన్నంవ ఇష వోఽనిమిషో వాతనామం దధామి ॥

పదవి॥ క్రివ్యా । నామ । పార్థివాః । తేషాం । వః । ఇహో । గృహాః । అన్నం । వః । ఇషవః । అనిమిషః వాతనామం ॥

టీక॥ పార్థివాః = భూమియందుండు సర్పములారా ! క్రివ్యానామ = క్రివ్యలు అను పేరుగలవారై స్థ = ఉంటిరి, తేషాం = అటువంటి, వః = మీయొక్క గృహాః = గృహములు, ఇహో = ఈ భూలోకమందున్నవి, అన్నం=అన్నము, వః= మీయొక్క, ఇషవః = బాణములు, అనిమిషః = అనిమిషశబ్దము, వాతనామం = రక్షక శబ్దముగా ధరించితిరి.

తా॥ క్రివ్యలను పేరుగల సర్పములారా ! మీ గృహములు భూలోకమందున్నవి. మీబాణములు అన్నము, అనిమిషశబ్దమును ధరించి రక్షించుచుంటిరి.

మూ॥ అపశ్వేత పదాజహి పూర్వేణ చాపరేణచ । సప్తచ మానుషీరిమా స్తిస్రశ్చ రాజబంధవీః (రాజబాంధవీః) ॥

పదవి॥ అప । శ్వేత । పదా । జహి । పూర్వేణ । చ । అపరేణ । చ । సప్త చ । మానుషీః । ఇమాః । తిస్రః । చ । రాజబంధవీః ॥

టీక॥ శ్వేత = శ్వేతయను సర్పమా ! మానుషీః = మనుష్య సంబంధమైన, సప్తచ = బ్రాహ్మ వైశ్య శూద్రుల సంబంధమైన యేడుజాతులను, రాజబంధవీః = రాజసంబంధమైన, ఇమాః = ఈ, తిస్రః = మూడైన జాతులను, పూర్వేణ = మొదటిదైన, పదాచ = పాదముచేతను, అపరేణచ = రెండవ పాదముచేతను, అపజహి= పాఱదోలుము.

తా॥ సర్పములకు నధిపతియైన ఓ శ్వేతుడను సర్పమా ! బ్రాహ్మణసంబంధమైన మూడుజాతులను క్షత్రియ సంబంధమైన మూడుజాతులును వైశ్య సంబంధమైన రెండుజాతులును శూద్రసంబంధమైన రెండుజాతులును మొత్తము పదిజాతులు గల సర్పములను నీ రెండు పాదములచేతను పాఱదోలుము.

మూ॥ నవై శ్వైత స్యాఽధ్యాచా రేఽహి ర్జఘాన కంచన। శ్వైతాయ
వైదర్వాయ నమోన్నమశ్శ్వైతాయ వైదర్వాయ॥

పదవి॥ న। వై। శ్వైతస్య। అధ్యాచారే। అహిః। జఘాన। కం। చ। న। శ్వైతాయ। వైదర్వాయ। నమః। నమః। శ్వైతాయ। వైదర్వాయ॥

టీక॥ శ్వైతస్య = శ్వైతుఁడను సర్పమునకు, అధ్యాచారే = అధిపత్యముకలిగి యుండఁగా, అహిః = సర్పము, కంచన = యేమనుష్యుని, నవైజఘాన = హింస జేయదు, శ్వైతాయ = శ్వైతుఁడను సర్పముకొఱకును, వైదర్వాయ = విదర్వపుత్రుఁడగు, శ్వైతాయ = శ్వైతుఁడను సర్పముకొఱకును, నమో నమః = నమస్కారము.

తా॥ శ్వైతుఁడను సర్పము సమస్త సర్పములకును అధిపతి యగు చుండఁగా నే సర్పమును యే మనుష్యునైనను గఱవదు కాన విదర్వ పుత్రుఁడగునట్టి శ్వైతు నకు నమస్కారముఁ జేసెదను.

ఇతి అష్టాదశ ఖండ స్సమాప్తః.

—• అద్వైకోన వింశతి ఖండ ప్రారంభః •—

మూ॥ పరమేష్ఠ్యసి పరమాం మాగ్ం శ్రియం గమయ ప్రత్య వరూ
ఢోనో హేమంతః॥

పదవి॥ పరమేష్ఠి। అసి। పరమాం। మాం। శ్రియం। గమయ। ప్రతి। అవరూఢః। నః। హేమంతః॥

టీక॥ పరమేష్ఠి = ఉత్కృష్టస్థానమందున్నదానవు, అసి = అయితివి, మాం = నన్ను గుఱించి, పరమాం = అధికమైన, శ్రియం = సంపత్తును, గమయ = పొందిం చుము, హేమంతః = హేమంత ఋతువు, నః = మమ్ములను, ప్రత్యవరూఢః = అధిష్ఠించినది.

తా॥ హోమముఁ జేయఁగా మిగిలిన యో ఆగ్రయణపిండమా నీవు శ్రేష్ఠమైన స్థానమందుంటివి గాన నాకు విశేషమైన సంపత్తును గలుగఁజేయుము. హేమంత ఋతువునందు శీతబాధచే ఖట్వాశయనుల మగుదుము. అట్టి హేమంత ఋతువా నన్న మయ్యోను.

మూ॥ ప్రతిక్షత్రే ప్రతితిష్ఠామి రాష్ట్రే ప్రత్యశ్వేషు ప్రతితిష్ఠామి గో
షు । ప్రతి ప్రజాయాం ప్రతితిష్ఠామి భవ్యే ॥

పదవి॥ ప్రతి । క్షత్రే । ప్రతి । తిష్ఠామి । రాష్ట్రే । ప్రతి । అశ్వేషు ।
ప్రతి । తిష్ఠామి । గోషు । ప్రతి । ప్రజాయాం । ప్రతి । తిష్ఠామి । భవ్యే ॥

టీక॥ అహం = నేను, సంవిశన్నపి = మంచము మొదలగువానియందు శయ
నించిన వాఁడనైనను మత్తుడనుగాక, ప్రతిక్షత్రే = క్షత్రియ సంబంధమైన యన్ని
కార్యముల యందును, రాష్ట్రే = రాజ్య పాలనమందునను, ప్రతి తిష్ఠామి = జాగ
రూకుఁడనై యుంచుచున్నాను, ప్రత్యశ్వేషు = గుఱ్ఱము లన్నియు ప్రచారములఁ
యందును, ప్రతిగోషు = అన్ని గోవుల పరిశీలనయందును, ప్రతి తిష్ఠామి = జాగ
రూకుఁడనై యుంచుచున్నాను, ప్రతి ప్రజాయాం = ప్రతిజన విచక్షణ మందును,
ప్రతి భవ్యే = అన్ని శుభప్రసక్తుల యందును, ప్రతి తిష్ఠామి = జాగ రూకుఁడనై
యుంచుచున్నాను.

తా॥ నేను మంచము మొదలగువానియందు శయనించినను మత్తుఁడనుగాక
రాష్ట్ర పరిశీలన యందునను క్షాత్రవంతమందునను గుఱ్ఱములు ఆవులు మొదలగువాని
పోషణమునందునను సంతానమునందునను శుభకార్యముల యందునను జాగరూకు
డనై పరిశీలనఁ జేయుచుందును.

మూ॥ ఇహధృతి రిహావిధృతి రిహారంతి రిహా రమతిః ॥

పదవి॥ ఇహ । ధృతిః । ఇహ । విధృతిః । ఇహ । రంతిః । ఇహ । రమతిః

టీక॥ ఇహ = ఈయాసనమందుండి, ధృతిః = ధైర్యముగలవాఁడను, విధృతిః =
విశేషమైన ధైర్యము గలవాడనై, ఇహ = ఇక్కడను, రంతిః = క్రీడించెదను,
ఇహ = ఇక్కడనే, రమతిః = మిక్కిలి క్రీడించెదను.

తా॥ ఈ యాసనమందుండియే ధైర్యముగల వాఁడనై క్రీడించు చున్నవాఁడ
నయ్యెదను.

మూ॥ స్యోనా పృథివి భవానృక్షరా నివేశనీయచ్ఛాన శ్శర్మసప్రథాః॥

యీ మంత్రమునకు అర్థాదులు మొదలగునవి పూర్వమే చెప్పబడెను.

మూ॥ బడిత్థా పర్వతానాం ఛిద్రం బిభర్షి పృథివీ ప్రయాభూమి ప్రధ
త్వతి మహ్నాజినోషి మహిని ॥

పదవి॥ బట్ । ఇద్ధా । పర్వతానాం । ఛిద్రిం । బిభర్షి । పృథివి । ప్రి । యా భూమి । ప్రిభత్వతి । మహ్నా । జినోషి । మహిని ॥

టీక॥ పృథివి = భూమీ, త్వం = నీవు, పర్వతానాం = పర్వతముల యొక్క, ఛిద్రిం = రంధ్రిమును, బిభర్షి = ధరించితివి, ఇద్ధా = ఈ ప్రికారము, బట్ = సత్యము, మహిని = మహిమగల, భూమి = ఓ భూమి, యా = యే నీవు, ప్రిభత్వతి = శుభములను కలుగ జేయుచున్నావో, సా = అటువంటినీవు, మహ్నా = నీ మహిమచేత, ప్రిజనోషి = దేవతలను తృప్తి నొందించుచున్నావు.

తా॥ ఓభూమీ ! నీవు పర్వతములను ధరించినదానవు. నాకు శుభములను గలుగఁజేయుచుండి. నీవు మహిమచే దేవతలను తృప్తి నొందించుచుంటివి.

మూ॥ ఆ త్వా వహంతు హరయస్సచేత సశ్వైత్రై రశ్వైస్సహా కేతుమద్భిః । వాతాజిరై ర్బలవద్భి ర్మనోజవై రాయహి శీఘ్రిం మమ హవ్యాయ శర్వ ॥

పదవి॥ ఆ । త్వా । వహంతు । హరయః । సచేత । సశ్వైత్రైః । అశ్వైః । సహ । కేతుమద్భిః । వాతాజిరైః । బలవద్భిః । మనోజవైః । ఆయాహి । శీఘ్రిం । మమ । హవ్యాయ । శర్వ ॥

టీక॥ సచేత = స్థిరచిత్తముతోఁగూడిన, శర్వ = ఓ యీశానుడా ! త్వాం = నిన్ను, హరితః = తెల్లనైన, హరయః = గుఱ్ఱములు, ఆవహంతు = మోయుఁగాక, సశ్వైత్రైః = తెల్లని వర్ణముగలవియు, కేతుమద్భిః = ధ్వజములతోఁ గూడినవియు, వాతాజిరైః = వాయువుతో సమానమైన నడకగలవియు, బలవద్భిః = బలముగలవియు, మనోజవైః = మనోవేగముతో సమాన వేగముగల, అశ్వైస్సహా = గుఱ్ఱములతోఁగూడ, మమ = నాయొక్క, హవ్యాయ = హవిస్సును గ్రిహించుటకొఱకు ఆయాహి = రమ్ము.

తా॥ ఓ సాంబమూర్తీ ! తెల్లనివియు ధ్వజములు గలవియు వాయువేగమనో వేగములతో సమానమైన వేగము గలవియు బలముగలవియునగు గుఱ్ఱములనెక్కి నే నిచ్చెడు హవ్యమును గృహించుకొఱకు రమ్ము.

మూ॥ ఉప స్ప్రిశతు మీఢ్వాన్మీఢుషే స్వాహోప స్ప్రిశతు మీఢుషీ మీఢుష్యై స్వాహా జయంతో పస్ప్రిశతు జయం జయంతాయ

స్వాహా భవాయ దేవాయస్వాహా శర్వాయదేవాయస్వాహేశానాయ దేవాయ స్వాహా పశుపతయే దేవాయ స్వాహా రుద్రాయ స్వాహోగ్రాయ దేవాయ స్వాహా భీమాయ దేవాయస్వాహా మహతే దేవాయస్వాహా భవస్య పత్న్యై స్వాహా శర్వస్య దేవస్య పత్న్యై స్వాహేశానస్య దేవస్య పత్న్యైస్వాహా పశుపతే ర్దేవస్య పత్న్యై స్వాహా రుద్రస్యదేవస్య పత్న్యైస్వాహోగ్రస్య దేవస్యపత్న్యైస్వాహా భీమస్య దేవస్య పత్న్యై స్వాహా మహతో దేవస్య పత్న్యై స్వాహా । జయంతాయ । స్వాహా ॥

పదవి॥ ఉప । స్పృశతు । మీఢ్వాన్ । మీఢుషే । స్వాహా । ఉప । స్పృశతు । మీఢుషీ । మీఢుష్యై । స్వాహా । జయంత । ఉప । స్పృశ । జయంతాయ । స్వాహా । భవాయ । దేవాయ । స్వాహా । శర్వాయ । దేవాయ । స్వాహా । ఈశానాయ । దేవాయ । స్వాహా । పశుపతయే । దేవాయ । స్వాహా । రుద్రాయ । దేవాయ । స్వాహా । ఉగ్రాయ । దేవాయ । స్వాహా । భీమాయ । దేవాయ । స్వాహా । మహతే । దేవాయ । స్వాహా । భవస్య । దేవస్య । పత్న్యై । స్వాహా । శర్వస్య । దేవస్య । పత్న్యై । స్వాహా । ఈశానస్య । దేవస్య । పత్న్యై । స్వాహా । పశుపతేః । దేవస్య । పత్న్యై । స్వాహా । రుద్రస్య । దేవస్య । పత్న్యై । స్వాహా । ఉగ్రస్య । దేవస్య । పత్న్యై । స్వాహా । భీమస్య । దేవస్య । పత్న్యై । స్వాహా । మహతః । దేవస్య । పత్న్యై । స్వాహా । జయంతాయ । స్వాహా ॥

టీక॥ మీఢ్వాన్ = వర్షింపఁజేయునట్టి రుద్రుఁడు, ఓదనం = అన్నమును, ఉపస్పృశతు = స్పృశించుఁగాక, తస్మై = అటువంటి, మీఢుషే = వర్షప్రదుఁడగు రుద్రునికొఱకు, స్వాహా = హవిస్సు నిచ్చుచున్నాను, మీఢుషీ = వర్షమును కురిపింపజేయు రుద్రునిభార్య, ఓదనం = అన్నమును, ఉపస్పృశతు = స్పృశించుగాక, తస్మై = అటువంటి, మీఢుష్యై = రుద్రునిభార్య కొఱకు, స్వాహా = హవిస్సునిచ్చు చున్నాను, జయంత = ఓ జయంతుఁడా ! ఉపస్పృశ = అన్నమును ముట్టుకొనుము, తస్మై = అటువంటి, జయంతాయ = కుమారస్వామి కొఱకు, స్వాహా = హవిస్సు నిచ్చుచున్నాను, భవాయ దేవాయ = భవుడను పేరుగల రుద్రుని కొఱకు, స్వాహా = హవిస్సు నిచ్చుచున్నాను, శర్వాయ దేవాయ = శర్వుఁడను

పేరుగల రుద్రునికొఱకు, స్వాహా = హవిస్సు నిచ్చుచున్నాను, ఈశానాయ దేవాయ = ఈశానుఁడను పేరుగల రుద్రుని కొఱకు, స్వాహా = హవిస్సు నిచ్చుచున్నాను, పశుపతే దేవాయ = పశుపతియను పేరుగల రుద్రునికొఱకు, స్వాహా= హవిస్సు నిచ్చుచున్నాను, రుద్రాయ దేవాయ = రుద్రుఁడను పేరుగల సాంబమూర్తికొఱకు, స్వాహా = హవిస్సు నిచ్చుచున్నాను, ఉగ్రాయ దేవాయ= ఉగ్రుఁడను పేరుగల సాంబమూర్తికొఱకు, స్వాహా = హవిస్సు నిచ్చుచున్నాను, భీమాయ దేవాయ = భీముఁడను పేరుగలసాంబమూర్తికొఱకు, స్వాహా =హవిస్సు నిచ్చుచున్నాను, మహతే దేవాయ = మహాత్ముఁడను పేరుగల సాంబమూర్తి కొఱకు, స్వాహా = హవిస్సు నిచ్చుచున్నాను, భవస్యదేవస్య = దేవుండును భవుఁడను పేరుగల సాంబమూర్తియొక్క, పత్న్యై = భార్య కొఱకు, స్వాహా=హవిస్సును నిచ్చుచున్నాను.

యీ ప్రకారంబుగా మిగిలిన మంత్రములకు నర్థముఁ జెప్పుకొన వలయును. జయంతాయ = కుమారస్వామి కొఱకు హవిస్సు నిచ్చుచున్నాను.

తా॥ వర్షమును కురియింపఁజేయునట్టి రుద్రుఁడును రుద్రుని భార్యయును యీ యన్నమును స్పృశించినవారై నే నిచ్చునట్టి హవిస్సును గ్రహింతురు గాక. ఓ కుమారస్వామీ ! యీ యన్నమును స్పృశించి నీవు హవిస్సును గ్రహింపుము. జలము భూమి వాయువు అగ్ని సూర్యుఁడు సోమయాజి ఆకాశము చంద్రుఁడు అను పేరుగల యే యెనిమిది శరీరంబులు సాంబమూర్తికిఁగలవో ఆ శరీరములకు అధిదేవతలగు భవుఁడు ఈశ్వరుఁడు ఈశానుఁడు పశుపతి రుద్రుఁడు ఉగ్రుఁడు మహాత్ముఁడు భీముఁడు అను యెనమండుగురు రుద్రులును వారి భార్యలును కుమారస్వామియు నే నిచ్చునట్టి హవిస్సును గ్రహింతురుగాక.

మూ॥ అగ్నయే స్విష్టకృతే సుహుతహుతా హుతీనాం కామానాగ్ం
సమర్ధయిత్రే స్వాహా ॥

పదవి॥ ఆగ్నయే । స్విష్టకృతే । సుహుతహుతా హుతీనాం । కామానాం సమర్ధయిత్రే । స్వాహా ॥

టీక॥ స్విష్టకృతే = శుభప్రదమైన కోరికల నిచ్చువాఁడును, సుహుతహుతాతీనాం = సుకృతమును జేయునట్టి ఆహుతులను, కామానాం = కోరికలను, సమర్ధ

యిత్రే = వృద్ధిపొందుచున్నట్టి, అగ్నయే = రుద్రునికొఱకు, స్వాహా = హవిస్సు నిచ్చుచున్నాను.

తా॥ యోగ్యమైన కోరికల నొసఁగు వాఁడును పుణ్యమును గలుగఁజేయు హుతులను గోరికలను వృద్ధిని బొందించునట్టి శివునకు హవిస్సు నిచ్చుచున్నాను.

మూ॥ స్వస్తినః పూర్ణాముఖః పరిక్రామతు గృహాపోప స్పృశే దృహపాయస్వాహా గృహోప్యుపస్పృశేగృహాప్యైస్వాహా ఘోషిణ ఉపస్పృశత ఘోషిభ్యస్స్వాహాశ్వాసిన ఉపస్పృశత శ్వాసిభ్య స్స్వాహా విచిన్వంత ఉపస్పృశత విచిన్వద్భ్యస్స్వాహా ప్రపున్వంత ,ఉపస్పృశత ప్రపున్వద్భ్య స్వాహా సమశ్నంత ఉపస్పృశత సమశ్నద్భ్య స్వాహా దేవసేనా ఉపస్పృశత, దేవసేనాభ్య స్స్వాహాయా ఆఖ్యాతాయాఽనాఖ్యాతా దేవాసేనా ఉపస్పృశత దేవసేనాభ్యస్స్వాహా ద్వారాపోపస్పృశే ద్వారాపాయస్వాహా ద్వారాప్యుప స్పృశే ద్వారాప్యై స్వాహాఽన్వాసారిణ ఉపస్పృశతాఽన్వాసారిభ్యస్వాహా నిషంగిన్నుప స్పృశని షంగిణే స్వాహా ॥

పదవి॥ స్వస్తి। నః। పూర్ణాముఖః। పరిక్రామతు। గృహాప। ఉపస్పృశ। గృహాపాయ। స్వాహా। గృహాపి। ఉపస్పృశ। గృహాప్యై। స్వాహా। ఘోషిణః। ఉపస్పృశత। ఘోషిభ్యః। స్వాహా। శ్వాసినః। ఉపస్పృశత। శ్వాసిభ్యః। స్వాహా। విచిన్వంతః। ఉపస్పృశత। విచిన్వద్భ్యః। స్వాహా। ప్రపున్వంతః। ఉపస్పృశత। ప్రపున్వద్భ్యః స్వాహా। సం। అశ్నంతః। ఉపస్పృశత। సం। అశ్నద్భ్యస్వాహా। దేవ సేనాః। ఉప స్పృశత। దేవ సేనాభ్యః। స్వాహా। యాః। ఆఖ్యాతాః। యాః। చ। అ నా ఖ్యా తాః। దేవ సేనాభ్యః। స్వాహా। ద్వారాప। ఉపస్పృశ। ద్వారాపాయస్వాహా। ద్వారాపి। ఉపస్పృశద్వారాప్యై స్వాహా। అన్వా స్వారిణః। ఉపస్పృశత। అన్వా సారిభ్యః స్వాహా। నిషంగిన్। ఉపస్పృశ। నిషంగిణే। స్వాహా ॥

టీక॥ యథా = యేప్రకారముగాను. నః = మాకు, స్వస్తి = శుభమవునో. పూర్ణాముఖః = ఆహుతులచేత నిండియుండిన ముఖముగల రుద్రుఁడు, తథా = ఆ ప్రకారముగా, పరిక్రామతు = సంచరించుఁగాక, గృహాప = గృహామునురక్షింఁ

నట్టి రుద్రుడా ! ఇమం = ఈబలిని, ఉపస్పృశ = స్పృశింపుము, గృహ్యాయ =
అటువంటి గృహరక్షకుఁడైన రుద్రునికొఱకు, స్వాహా = బలి నిచ్చుచున్నాను,
గృహాపి = గృహమును రక్షించుదానా ! ఉపస్పృశ = బల్యన్నమును స్పృశిం
పుము, గృహాప్యై = గృహమును రక్షించునట్టి యామెకొఱకు, స్వాహా = బల్యన్న
మును యిచ్చుచున్నాను, ఘోషిణః = ధ్వనిగల గుణములారా ! ఉపస్పృశత =
బల్యన్నమును గ్రహింపుఁడు, ఘోషిభ్యః = ధ్వనిగల గుణములకొఱకు, స్వాహా=
బల్యన్నము నిచ్చుచున్నాను, శ్వాసినః = శ్వాసముగల గుణములారా ! ఉపస్పృ
శత = బల్యన్నమును స్పృశింపుఁడు, శ్వాసిభ్యః = శ్వాసముగల గుణముల కొఱకు,
స్వాహా = బల్యన్నము నిచ్చుచున్నాను, విచిన్వంతః = వెతకు గుణములారా ! ఉప
స్పృశత = బల్యన్నమును స్పృశింపుఁడు, విచిన్వద్భ్యః = వెతకునట్టి గుణముల
కొఱకు, స్వాహా = బల్యన్నము నిచ్చుచున్నాను, ప్రపున్వతః = పరిశీలనఁజేయు
నట్టి యో గుణములారా ! ఉపస్పృశత = బల్యన్నమును స్పృశింపుము, ప్రపున్వ
ద్భ్యః = పరిశీలనఁజేయునట్టి గుణముల కొఱకు, స్వాహా = బల్యన్నము నిచ్చుచు
న్నాను, సమశ్నంతః = కూడ భుజించునట్టి గుణములారా ! ఉపస్పృశత = బల్య
న్నమును స్పృశింపుఁడు, సమశ్నద్భ్యః = కూడ భుజించునట్టి గుణముల కొఱకు,
స్వాహా = బల్యన్నము నిచ్చుచున్నాను, దేవసేనాః = దేవుని సేనలారా! ఉపస్పృ
శత = బల్యన్నమును గ్రహింపుఁడు, దేవసేనాభ్యః = దేవుని సేనలైన మీ కొఱకు,
స్వాహా = బల్యన్నము నిచ్చుచున్నాను, ఆఖ్యాతాః = మంత్రములఁ జెప్పఁబడిన
యాః = యే, దేవసేనాః = దేవసేనలుకలవో, అనాఖ్యాతాః = మంత్రములలోఁ
జెప్పఁబడని, యాశ్చ = యే దేవసేనాః = దేవసేనలు కలవో అట్టి దేవసేనలారా !
ఉపస్పృశత = గ్రహింపుడు, దేవసేనాభ్యః = అట్టి దేవసేనలకొఱకు, స్వాహా =
బల్యన్నము నిచ్చుచున్నాను, ద్వారాప = దేవుని ద్వారపాలుఁడా! ఉపస్పృశ=
బల్యన్నమును స్పృశింపుము, ద్వారాపాయ = అట్టి ద్వారపాలకుని కొఱకు, స్వా
హా = బల్యన్నము నిచ్చుచున్నాను. ద్వారాపి = దేవుని భార్యయొక్క ద్వారపాల
కురాలా ! ఉపస్పృశ = బల్యన్నమును గ్రహింపుము, ద్వారాప్యై = ద్వారపాలకు
రాలి కొఱకు, స్వాహా = బల్యన్నము నిచ్చుచున్నాను, అన్వాసారిణః = దేవుని
ననుసరించి సంచరించునట్టి దేవభృత్యులారా ! ఉపస్పృశత = బల్యన్నమును గ్రి
హింపుఁడు, అన్వాసారిభ్యః = అనుసరించి సంచరించునట్టి దేవభృత్యుల కొఱకు,

స్వాహా = బల్యన్నము నిచ్చుచున్నాను, నిషంగిణ = అంబుల పొదిగల దేవా! ఉపస్పృశ = బల్యన్నమును గ్రహింపుము, నిషంగిణే = అంబుల పొదిగల దేవుని కొఱకు, స్వాహా = బల్యన్నము నిచ్చుచున్నాను.

తా॥ రుద్రుడు అగ్నిహోత్రములయందుంచబడిన యాహుతులను భక్షించు చున్నవాడై నాకు శుభము కల్గునట్లుగా సంచరించుగాక! గృహమును పాలించు నట్టి రుద్రుడా! రుద్రుని గృహిణీ! ధ్వనిని చేయునట్టియు శ్వాసమునువిడుచునట్టి యు వెతకుచున్నట్టియు పరిశీలనచేయుచున్నట్టియుఁ గూడభుజించునట్టియు దేవుని గణములారా! మంత్రములయందుఁ జెప్పఁబడినవారును జెప్పఁబడనివారునగు దేవ సేనలారా! దేవుని ద్వారమందుఁ గాచియుండెడి ద్వారపాలకా! దేవుని భార్య యొక్క గృహద్వారమందుఁ గాచియుండెడి ద్వారపాలకురాలా! దేవుని ననుసరిం చియుండు భృత్యులారా! అంబులపొదిగల యోదేవా! మీరందఱును నే నిచ్చు నట్టి బల్యన్నమును స్పృశించి గ్రహింపుఁడని హోమముఁ జేయుచున్నాను.

మం॥ నమో నిషంగిణ ఇషుధిమతే ॥

పదవి॥ నమః । నిషంగిణే । ఇషుధిమతే ॥

టీక॥ నిషంగిణే = అస్త్రములుండిన పొదిగలవాఁడును, ఇషుధిమతే = అంబు లుండిన పొదిగలవాఁడునగు దేవుని కొఱకు, నమః = నమస్కారము చేయుచున్నాను.

తా॥ అస్త్రములను బాణములు నుండిన పొదులు గల దేవుని కొఱకు నమ స్కారము.

మం॥ క్షేత్రస్య పతినా వయగ్ం హితే నేవ జయామసి గామశ్వం పోషయిత్న్వాఽసనో మృడాతీదృశే ॥

పదవి॥ క్షేత్రస్య పతినా । వయం । హితేన । ఇవ । జయామసి । గాం । అశ్వం । పోషయిత్ను । ఆ । సః । నః । మృడాతి । ఈదృశే ॥

టీక॥ వయం = మేము, క్షేత్రస్య పతినా = గృహమునకధిపతియైన రుద్రుని చేత, హితేనేవ = మిత్రుని సహాయము చేతను వలెనే, జయామసి = జయించుచు న్నాము, సః = ఆ గృహాధిపతి, నః = మాయొక్క, గాం = ధేనువును, అశ్వంచ = గుఱ్ఱమును, పోషయిత్ను = ఆ పోషింపఁగలవాడు నగును, ఈ దృశే = ఇటువంటి శుభకార్యము కలుగుచుండఁగా, మృడాతి = మమ్ములను సుఖపెట్టుచుండుఁగాక.

తా॥ మేము గృహమును పాలించునట్టి రుద్రుని సహాయము గలవారమై స్నేహితుని సహాయము కలిగిన వారువలెనే సాధింపలసిన పదార్థములను సాధింపగలము. గృహపాలకుఁడైన యా రుద్రుఁడు మా పశువులను గుఱ్ఱములను రక్షించుచు శుభ కార్యములను గలుగఁజేసి మాకు సుఖము నిచ్చుగాక.

మూ॥ క్షేత్రస్య పతే మధుమంతమూర్మిం ధేనురివ పయో అస్మాసు ధుక్ష్వ । మధుశ్చుతం ఘృతమివ సుపూతమృతస్య నః పతయో మృడయంతు ॥

పదవి॥ క్షేత్రస్య । పతే । మధుమంతం । ఊర్మిం । ధేనుః । ఇవ । పయః । అస్మాసు । ధుక్ష్వ । మధుశ్చుతం । ఘృతం । ఇవ । సుపూతం । ఋతస్య । నః । పతయః । మృడయంతు ॥

టీక॥ క్షేత్రస్యపతే = గృహరక్షకుఁడవైన యో రుద్రుఁడా! మధుమంతం= క్షీరములుగల, ఊర్మిం = అవిచ్ఛిన్నముగానుండెడి ఆవులసమూహములను, ధేనుః= ఆవు, పయ ఇవ = క్షీరములను వలెనే, అస్మాసు = మాయందనగా మా కొఱకు, ధుక్ష్వ = పితుకుము, మధుశ్చుత = మధువును యిచ్చునట్టిదై, సుపూతం = మిగుల పవిత్రమైన, ఘృతమివ = నెయ్యివలెనే, ఋతస్య = యజ్ఞమునకు, పతయః =అధిపతులైన అగ్ని మొదలగువారు, నః = మమ్ములను, మృడయంతు = సుఖపెట్టుదురుగాక.

తా॥ గృహపాలకుఁడవగు నో రుద్రుఁడా! ఆవు క్షీరముల నేతీరున నొసంగునో ఆ తీరున క్షీరములు కలిగియున్న యావులను మాకునొసంగుచుండుము. రుచి గలదియుఁ బవిత్రమైనదియు నగు నాజ్యమే విధంబున సుఖమును గలిగించునో ఆ విధంబుగానే యజ్ఞమునకు నధిపతులగు నగ్నిహోతృఁడు మొదలగువారు మమ్ములను సుఖపెట్టుదురుగాక.

ఇతి యేకోనవింశతీ ఖండ సమాప్తః.

—◆ అథ వింశతిఖండ ప్రారంభః ◆—

మూ॥ యస్మై మాతాపితరౌ లోభ చరత్య ననువ్రతా । తస్మై రేతః పితాప్యత్త్వా మాఽభు రన్యోఽపపద్యతా మమస్మై స్వాహా ॥

పదవి॥ యత్ । మే । మాతా । ప్రలులోభ । చరతీ । అననువ్రతా । తత్ । మే । రేతః పితా వృఙ్క్తామ్ ఆభుః అన్యః । అపపద్యతాం అముష్మై । స్వాహా॥

టీక॥ మే = నాయొక్క, మాతా = తల్లి, అననువ్రతా = అనుకూలముగాని వ్రతముగలదై, చరతీ = నడచుచు, యత్ = ఇతరుని సంబంధమైన యే రేతస్సును, ప్రలులోభ = మిక్కిలి యిచ్ఛయించెనో, తత్ = ఆ, రేతః = వీర్యమును, మే = నాయొక్క, పితా = తండ్రి, వృఙ్క్తాం = కప్పివేయుఁగాక, మే = నన్ను గుఱించి ఆభుః = రెండవ తండ్రియైన, అన్యః = ఇతరుఁడు, అనపద్యతాం = నే నిచ్చునట్టి హవ్యము విషయమై యాశ వదలు గాక, అముష్మై = ఈ నా సత్యమైన తండ్రి కొఱకు, స్వాహా = ఇచ్చుచున్నాను.

తా॥ నాతల్లి పతివ్రతా ధర్మమును విడిచి మన సునంథైనను వ్యభిచరించి యేపరవీర్యమును గ్రహించి యున్నదో అట్టి వీర్యమును నా తండ్రి తన వీర్యముచేఁ గప్పివేసి యంగీకరించుగాక. అది మానసిక వ్యభిచారదోషమగుటచే సాంకర్యము కలుగదు. కాఁబట్టి అట్టి వీర్యమును నాతల్లి గ్రహించుటచే నాకుఁ దండ్రియను భావనచే నేనిచ్చునట్టి యీ హవిస్సు అట్టియన్యుని జెందక నాతండ్రి నే చెందుఁగాక.

మూ॥ యా స్తిష్ఠంతి యా ధావంతి యా ఆర్ద్రోఘ్నీః పరితస్థుషీః ।
అద్భిర్విశ్వస్య భర్త్రీభిరంత రన్యం పితుర్దధేఽముష్మై స్వాహా॥

పదవి॥ యాః । తిష్ఠన్తి । యాః । ధావంతి । యాః । ఆర్ద్రోఘ్నీః । పరితస్థుషీః । అద్భిః । విశ్వస్య । భర్త్రీభిః । అంతః । అన్యం । పితుః । దధే । అముష్మై । స్వాహా ॥

టీక॥ యాః = యేయుదకములు, తిష్ఠంతి = చెఱువులు మొదలగువాని యందు న్నవో, యాః = యేయుదకములు. ధావంతి = నదులు మొదలగువానియందుఁ బ్రవహించుచున్నవో, యాః = యేయుదకములు, ఆర్ద్రోఘ్నీః = తడిగల ప్రదేశములను బడఁగొట్టుచున్నవో, యాః = యేయుదకములు. పరితస్థుషీః = అంతటను వ్యాపించి యున్నవో, విశ్వస్య = ప్రపంచమునకు, భర్త్రీభిః = అధిపతులైన, తాభిః = అటువంటి, అద్భిః = జలములచేత, అన్యం = ఇతరుని, పితుః = తండ్రికంటె అంతర్దధే = వేఱుగా స్మరించుచున్నాను. అముష్మై = ఈ నాతండ్రికొఱకు, స్వాహా= హవిస్సు నిచ్చుచునాన్నను.

తా॥ చెఱువులు మొదలగు వానియందు నిలిచియున్న జలములును నదులు మొదలగు వానియందు బ్రవహించుచున్న జలములును తడిసియున్న ప్రదేశములను బడగొట్టుచున్న జలములును మఱియు నంతటను వ్యాపించియున్న జలములను ప్రపంచమునకు నాధారములైన యేజలములుగలవో అట్టి జలములను నా తల్లి యొక్క మనోవృత్తియందు గలిసిన యన్యుని నా తండ్రికంటె వేఱుగా నుంచుఁగాక. నే నిచ్చునట్టి హవిస్సు నా తండ్రియే గ్రహించుఁగాక.

మూ॥ యన్మే పితామహీ ప్రలులోభ చరత్య ననువ్రతా తన్మే రేతః
పితామహో వృఙ్క్తాం మాఽభు రన్యోఽవ పద్యతా మము
ష్మై స్వాహా ॥

పదవి॥ యత్ । మే । పితామహీ । ప్ర । లులోభ । చరతీ అనను వ్రతా । తత్ । మే । రేతః । పితామహః । వృఙ్క్తాం । మా । అభుః । అన్యః । అవపద్యతాం । అముష్మై । స్వాహా ॥

టీక॥ మే = నాయొక్క, పితామహీ = తండ్రి తల్లి, అననువ్రతా = అనుకూలమైన వ్రతమును బూననిదై, చరతీ = ప్రవర్తించుచు, యత్ = యే, రేతః = అన్య వీర్యమును, ప్రలులోభ = మిక్కిలియిచ్ఛయించుచున్నదో, మే = నాయొక్క పితామహః = తండ్రి, తత్ = ఆ, రేతః = వీర్యమును, వృఙ్క్తాం = కప్పివేయుఁగాక, మా = నన్నుగురించి అభుః = రెండవ తండ్రియైన, అన్యః = ఇతరుఁడు, అవపద్యతాం = నేనిచ్చునట్టి హవిస్సునందు దాశవదలి వేయుఁగాక, అముష్మై = ఈ నా తండ్రికొఱకు, స్వాహా = హవిస్సు నిచ్చుచున్నాను.

తా॥ నా తండ్రి తల్లి పతివ్రతా ధర్మమునువిడిచి మనోవృత్తిచే వ్యభిచరించి యే పరవీర్యమును గ్రహించియున్నదో, అట్టి వీర్యమును నా తాత తన వీర్యముచే గప్పివేయుఁగాక. అట్టి వీర్యమును గ్రహించుటచే నాకు అట్టి యన్యుఁడు పితామహుఁడను భావన వదలి యుండుఁగాక. నే నిచ్చునట్టి హవిస్సు నా తాతనే చెందుఁగాక.

మూ॥ అంతర్దధే పర్వతై రంత ర్మహ్యా పృథివ్యా । అభి ర్దిగ్భి రనం
తాభి రంత రన్యం పితామహాద్దధేఽముష్మై స్వాహా ॥

పదవి॥ అంతః । దధే । పర్వతైః । అంతః । మహ్యా । పృథివ్యా । అభిః : దిగ్భిః । అనంతాభిః । అంతః । అన్యం । పితా మహాత్ । దధే । అముష్మై । స్వాహా ॥

టీక॥ అన్యం = ఇతర పురుషుని, పర్వతైః = పర్వతములచేత, పితామహాత్ = నాతాతకంటె, అంతర్దధే = వేఱుగాఁ జేయుచున్నాను, అన్యం = యితరపురుషుని మహ్యా = విస్తారమైన, పృథివ్యా = భూమిచేత, పితామహాత్ = నా తాతకంటె, అంతర్ధధే = వేఱుగాఁ జేయుచున్నాను, అనంతాభిః = అమితములైన, అభిః = ఈ దిగ్భిః = దిక్కులచేత, అన్యం = యితర పురుషుని, పితా మహాత్ = తాత కంటె, అంతర్ధధే = వేఱుగాఁ జేయు చున్నాను, అముష్మై = ఈ నా తాత కొ ఱకు, స్వాహా = యిచ్చుచున్నాను.

తా॥ పర్వతములును విస్తారమైన భూమియు అమితములైన యీ దిక్కులును యితరుని నా త తకంటె వేఱుగా జేయుగాక. నా తా త కొ ఱకు హ వి స్సు నిచ్చుచున్నాను.

మూ॥ యన్మే ప్రపితామహీ ప్రలులోభ చరత్య ననువ్రితా తన్మే రేతః ప్రపితా మహో వృఙ్క్తాం-మాఽభు రన్యోఽపపద్యతా మముష్మై స్వాహా ॥

పదవి॥ యత్ । మే । వ్రి? తా మహే । ప్రి । లులోభ । రతీ । చ అనను వ్రితా । తత్ । మే । రేతః । ప్రిపితామహః । వృఙ్క్తాం । మా । ఆభుః । అన్యః అవపద్యతాం । అముష్మై । స్వాహా ॥

టీక॥ మే = నా యొక్క, ప్రిపితామహే = తాత తల్లి, అనను వ్రితా = అనుకూలమైన వ్రితముకలది కానిదై, చరతీ = ప్రివర్తించుచున్నదై, యత్ = యే, రేతః = అన్యుని వీర్యమును, ప్రలులోభ = మిక్కిలి యిచ్ఛయించునో, తత్ = ఆ, రేతః = వీర్యమును, మే = నాయొక్క, ప్రపితామహః = తాతతండ్రి, వృఙ్క్తాం = కప్పివేయుగాక, మా = నన్ను గుఱించి, ఆభుః = రెండవ ముత్తాతయగు, అన్యం = యితరుఁడు, అవపద్యతాం = నేనిచ్చునట్టి హవిస్సు విషయమై యాశనువదలుగాఁ. అముష్మై = ఈ నాముత్తాతకొఱకు, స్వాహా = హవిస్సు నిచ్చుచున్నాను.

తా॥ నా తాత తల్లి పతివ్రితాధర్మమును విడిచి మనోవృత్తిచే వ్యభిచరించుటచే యే పరవీర్యమును గ్రహించియున్నదో అట్టివీర్యమును నాముత్తాత కప్పివేయు

గాక. అట్టివీర్యము మంచినట్టి యస్యుఁడు నాకు ముత్తాత యను భావము వదలి యుండుగాక. నే నిచ్చునట్టి హవిస్సు నాముత్తాతనే చెందుఁగాక.

మూ॥ అంతర్దధ ఋతుభి రహోరాత్రై స్ససంధిభిః అర్ధమాసైశ్చమా
సైశ్చాఽంత రన్యం ప్రపితా మహాద్దధేఽముష్మై స్వాహా ॥

పదవి॥ అంతః । దధే । ఋతుభిః । అహోరాత్రైః । ససంధిభిః । అర్ధమాసైః । చ । అంతః అన్యం । ప్రపితామహాత్ । దధే । అముష్మై । స్వాహా ॥

టీక॥ ఋతుభిః = ఋతువుల చేతను, ససంధిభిః = సాయంకాల ప్రాతః కాలము సంధులతోఁగూడిన, అహోరాత్రైః = రాత్రి పగళ్ళచేతను, అంతర్దధే = వేరుగా జేయుచున్నాను. అర్ధమాసైశ్చ = పక్షములచేతను, మాసైశ్చ = మాసముల చేతను, అన్యం = యితరుని, ప్రపితామహాత్ = ముత్తాతకంటె, అంతర్దధే = వేఱుగాఁ జేయుచున్నాను. అముష్మై = ఈ నా ముత్తాత కొఱకు, స్వాహా = హవిస్సు నిచ్చుచున్నాను.

తా॥ ఋతువులు మాసములు పక్షములు రాత్రులు పగళ్ళు సాయంకాల ప్రాతఃకాల సంధులును అన్యుని నా ముత్తాతకంటె వేఱుగాఁ జేయుఁగాక. నే నిచ్చునట్టి హవిస్సు నా ముత్తాతనే చెందుఁగాక.

మూ॥ యేచేహ పితరో యేచ నేహ యాగ్ంశ్చ విద్మయాగ్ంశ్చ వి
ద్మ యాగ్ం ఉ చ స ప్రవిద్మ అగ్నే తాన్వేత్థ యదితే జాత
వేద స్తయా ప్రత్తగ్ం స్వధయా మదంతు స్వాహా ॥

పదవి॥ యే । చ । ఇహ । పితరః । యే । చ । న । ఇహ । యాన్ । చ । విద్మ । యాన్ । ఉ । చ । న । ప్ర । విద్మ । అగ్నే । తాన్ । వేత్థ । యది । తే జాతవేదః । తయా । ప్రత్తం । స్వధయా । మదంతు । స్వాహా ॥

టీక॥ యేచ = యే, పితరం = పితృదేవలు, ఇహ = ఈ లోకంబున కలదో యేచ = యే పితరులు, ఇహ = ఈలోకంబున, నభవంతి = లేరో, అయం = మేము, యాన్ = యే పితృదేవతలను, విద్మ = గుర్తెఱుఁగుదుమో, ఉత = యింతియేకాదు, యాంశ్చ = యే పితృదేవతలను, నప్రవిద్మ = గుర్తెఱుఁగమో, అగ్నే = ఓ యగ్ని హోత్రుఁడా ! తాన్ = ఆ దేవతల నందరను, త్వం = నీవు, వేత్థయది = తెలిసికొంటివేని వారికొఱకు హవిస్సును బంచియిమ్ము, జాతవేదః = అగ్నిహోత్రుఁడా,

తే = వారు, తయా = అటువంటి, ప్రత్తయా = ఇయ్యఁబడిన, స్వధయా = హవి ర్భాగముచే, మదంతు = తృప్తిని బొందుదురుగాక యని, స్వాహా = హోమ ము చేయుచున్నాము.

తా॥ భూలోకంబునఁగాని దేవలోకంబునఁగాని మాచేఁ దెలియ బడినవారు గాని మాచేఁ దెలియబడనివారుగాని యే పితృదేవతలు గలరో, ఓ యగ్నిహోత్రుఁ డా నీవు వారినందఱిని, నెఱిఁగితివేని వారికి సమముగా హవిర్భాగమునుపంచియిమ్ము. ఆ పితృదేవతలు నీ విచ్చిన్న కవ్యముచేఁ దృప్తిని బొందుదురుగాక యని యజమా నుఁడు హోమమును జేయుచున్నాఁడు.

మ॥ స్వాహా పిత్రే పిత్రే స్వాహా స్వాహా పిత్రే పిత్రే స్వాహా స్వ ధా స్వాహాఽగ్నయే కవ్య వాహానాయ స్వధా స్వాహా ॥

పద॥ స్వాహా । పిత్రే । పిత్రే । స్వాహా । స్వాహా । పిత్రే । పిత్రే । స్వాహా । స్వధాస్వాహా । అగ్నయే । కవ్యవాహానాయ । స్వధాస్వాహా ॥

టీక॥ స్వాహా పిత్రే = తండ్రి కొఱకిచ్చుచున్నాను ఆదరముచేఁబునరుక్తిగా జెప్పబడియె, స్వధా స్వాహా = స్వధా శబ్దముతో పితృదేవతలకు నిచ్చుచున్నాను, కవ్యవాహానాయ = పితృదేవతల కవ్యమును మోసికొని పోవునట్టి, అగ్నయే =అగ్ని హోతృనికొఱకు, స్వధాస్వాహా = స్వధాశబ్దముతో నిచ్చుచున్నాను.

తా॥ పితృదేవతలకు కవ్యమును మోసికొని పోవునట్టి యగ్నిహోత్రములో నాతండ్రి తాత ముత్తాతలకొఱకు కవ్యమును స్వధాశబ్దముతో నిచ్చుచున్నాను.

మ॥ ఏష తే తత మధుమాగ్ం ఊర్మి స్సరస్వా యావా నగ్నిశ్చ పృథివీచ తా వత్యస్య మాత్రా తావతీం త ఏతాంమాత్రాందదామి యథాఽగ్ని రక్షితోఽనుపదస్త ఏవం మహ్యాం పిత్రేఽక్షితోఽ నుప దస్తస్స్వధా భవతాం త్వాగ్ం స్వధాం తైస్స హోపజీవ ర్చస్తేమహి మైష తే పితామహా మధుమాంగ్ం ఊర్మి స్సరస్వాం యావాం వా యుశ్చాఽంతరిక్షంచ తా సత్యస్య మాత్రా రావతీం త యే తా మాత్రాం దదామి యథా వాయురక్షిఽతో నుపదస్త ఏవంమహ్యం పితామహా యాఽక్షి తోఽనుపదస్త స్స్వధా భవతాం త్వాగ్ం స్వ

ధాం త్రైస్సహోవజీవ సామాని తే మహి మైవ తే ప్రపితామహ మధు
మాంగ్ం ఊర్మి స్సరస్వాన్ యావా నాదిత్యశ్చ ద్యౌశ్చ తా వత్య
స్యమాత్రా తావతీం త ఏతాం మాత్రాం దదామి యథాఽదిత్యో
ఽక్షితోఽను పదస్తస్స్వధా భవతాం త్వగ్గ్ం స్వధాం త్రైస్సహోపజీవ
యజూగ్ంషి తే మహిమా ॥

పదవి॥ ఏషః । తే । తత । మధుమాన్ । ఊర్మిః । సరస్వాన్ । యావాన్ ।
అగ్నిః । చ । పృథివీ । చ । తావతీ । అస్య । మాత్రా । తావతీం । తే । ఏతాం ।
మాత్రాం । దదామి । యథా । అగ్నిరక్షితః । అనుపదస్తః । ఏవంమహ్యాం । పిత్రే
అక్షితః । అనుపదస్తః స్వధాభవ । తాం । త్వం । స్వధాం । త్రైః । సహ । ఉప ।
జీవ । ఋచః । తే మహిమా । ఏషః । తే । పితామహ । మధుమాన్ । ఊర్మిః ।
సరస్వాన్ । యావాన్ । వాయుః చ । ఆంతరిక్షం । చ । తావతీ । అస్యమాత్రా ।
తావతీం । తే । ఏతాం । మాత్రాం । దదామి । యథా । వాయురక్షితః । అనుప
దస్తః । ఏవం । మహ్యాం । పితామహాయ । అక్షితః । అనుపదస్తః స్వధా । భవ ।
తాం । త్వం । స్వధాం । త్రైః । సహ । ఉప ! జీవ ! సామాని ! తే ! మహిమా !
యేషః । తే । ప్రపితామహ । మధుమాన్ । ఊర్మిః । సరస్వాన్ । యావాన్ ।
ఆదిత్యం । చ । త్యౌః । చ । తావనీ: । అస్య । మాత్రా । తావతీం । తే । యేతాం
మాత్రాం । దదామి । యథా । ఆతిత్యోక్షితః । అనుపదస్తః । యేవం । మహ్యాం
ప్రపితామహాయ । అక్షితః । అనుపదస్తః స్వధా । భవ । తాం । త్వా । స్వధాం ।
త్రైః । సహ । ఉప । జీవ । యజూంషి । తే । మహిమా ॥

టీక॥ తత = ఓ తండ్రీ ! మధుమాన్ = మధువుగలదియు, ఊర్మిః = విస్తార
మైన, ఏషః = ఈ, సరస్వాన్ = కవ్య మనుసముద్రము, తే = నీకొఱకు యియ్యఁ
బడుచున్నది, అగ్ని = అగ్నిహోత్రుఁడు, పృథివీచ = భూమియు, యావాన్ =
యెంతపరిమితిగలవో, అస్య = ఈ కవ్యమునకుఁ తావతీమాత్రా = అంత పరిమా
ణము, తే = నీ కొఱకు, యేతాం = ఈ. తావతీం మాత్రాం = ఆంత పరిమితిగల
కవ్యమును, దదామి = యిచ్చుచున్నాను, యథా = యే ప్రకారముగాను, అగ్ని
రక్షితః = అగ్నిచే రక్షింపఁ బడినదై, అను పదస్తః = తక్కువ కాక యుండునో,
ఏవం = ఈప్రకారముగాను, మహ్యాం = నాకొఱకు, పిత్రే = నా తండ్రి కొఱకు,
అక్షితః = నాశనము కలుగనియ్యనిదానవై, అనుపదస్తః = సంపూర్ణమైనదానవవుచు

స్వధాభవ = పితృదేవతలకు నాహారమగుము, త్వం = నీవు, తాం = అటువంటి, స్వధాం = కవ్యమును, తైః సహ = ఆ యగ్నిహోత్రుఁడు మొదలగువారితోఁగూడ భుజించి, ఉపజీవ = జీవింపుము, ఋచః = ఋగ్వేదము, తే = నీయొక్క, మహిమా = మహిమను బోధించుచున్నవి, వాయుః = వాయువు, అంతరిక్షం=ఆకాశము ఆదిత్యః = సూర్యుఁడు, ద్యౌః = స్వర్గము, మిగిలిన పదములకు నర్థము మున్నె చెప్పబడెను గాన తిరిగి చెప్పబడలేదు.

తా॥ ఓ తండ్రీ మధురరసముగల కవ్యమును అగ్నిహోత్రుఁడును భూమియు నెంత పరిమితిగలవారలో యంత పరిమితిగా నీకొఱకిచ్చుచున్నాను. ఓయన్నమా! నీవు అగ్నిహోత్రునిచే రక్షింపఁబడినదానవై సంపూర్ణమైన దానవగుచు నా తండ్రికని నాకును నాశము గలుగనీయక యాహారమగుము. ఓ తండ్రీ ! నీవు అట్టి కవ్యమును అగ్నిహోత్రుఁడు మొదలగువారితోఁగూడ భుజించి జీవింపుము. నీ మహిమను ఋగ్వేదము నుడువుచున్నవి. మిగిలిన పదములకు అర్థము తాత్పర్యమును చెప్పబడెను గానఁ దిరిగి చెప్పఁబడలేదు.

వింశతి ఖండ స్సమాప్తః

—♦ అథ ఏకవింశతిఖండ ప్రారంభః ♦—

మూ॥ పృథివీ తే పాత్రం ద్యౌరపిధానం బ్రహ్మణస్త్వా ముఖేజుహోమి బ్రాహ్మణానాం త్వా ప్రాణాపానయోర్జుహోమ్యక్షిత మసి మైషాం క్షేష్ఠా అముత్రాఽముష్మిన్లోకే ॥

పదవి॥ పృథివీ । తే । పాత్రం । ద్యౌః । అపిధానం । బ్రహ్మణః । త్వా । ముఖే । జుహోమి । బ్రాహ్మణానాం । త్వా । ప్రాణాపానయోః । జుహోమి । అక్షితం । అసి । మా । యేషాం । క్షేష్ఠాః । అముత్ర । అముష్మిన్ । లోకే ॥

టీక॥ హే అన్న = ఓ అన్నమా ! తే = నీకు, పృథివీ =భూమి. పాత్రం= పాత్రము; ద్యౌః = ఆకాశము, అపిధానం = కప్పు, త్వా = నిన్ను, బ్రహ్మణః= బ్రాహ్మణునియొక్క, ముఖే = ముఖమునందు, జుహోమి = హోమముఁ జేయుచున్నాను; త్వా = నిన్ను; బ్రాహ్మణానాం = బ్రాహ్మణులయొక్క, ప్రాణాపానయోః = ప్రాణ అపాన నాయువులయందు, జుహోమి = హోమము చేయు

చున్నాను, త్వం = నీవు, అక్షితం = నాశనము లేనిదానవు. అసి = అయితివి, అముత్ర = పరలోకమందు, పితౄణాం = పితృదేవతలకును, అముష్మిన్ లోకే = యీ లోకమునందు, యేషాం = యీ బ్రాహ్మణులకును, మాక్షేష్ఠాః = నాశనము కలుగఁజేయకుము.

తా॥ ఓ యన్నమా ! నీకు భూమియే యాధార పాత్రము ఆకాశముకప్పుగా నున్నది. బ్రాహ్మణులయొక్కయు పితృదేవతలయొక్కయు తృప్తికొఱకు బ్రాహ్మణుల ముఖమునందుంచుచున్నాను, ఇట్టినీవు నాశనములేనిదానవై యీలోకంబున బ్రాహ్మణులకును పరలోకంబున బితృదేవతలకును నాశము కలుఁగనియ్యకుము.

మూ॥ మార్జయంతాం పితరో మార్జయంతాం పితామహా మార్జయంతాం ప్రపితామహాః । మార్జయంతాం మాతరో మార్జయంతాం పితామహ్యో మార్జయంతాం ప్రపితామహ్యః

పదవి॥ మార్జయంతాం । పితరః । మార్జయంతాం । పితామహాః । మార్జయంతాం । ప్రపితామహాః । మార్జయంతాం । మాతరః । మార్జయంతాం। పితామహ్యః మార్జయంతాం । ప్రపితామహ్యః ॥

టీక॥ పితరః = తండ్రులు, మార్జయంతాం = ఈ యుదకముచేఁ బరిశుద్ధులగుదురుగాక, పితామహాః = తాతలు, మార్జయంతాం = పరిశుద్ధులగుదురుగాక, ప్రపితామహాః = తండ్రి తాతలు, మార్జయంతాం = పరిశుద్ధులగుదురుగాక, మాతరః= తల్లులు, మార్జయంతాం = పరిశుద్ధులగుదురుగాక, పితామహ్యః = తండ్రి తల్లులు, మార్జయంతాం = పరిశుద్ధులగుదురుగాక, ప్రపితామహ్యః = తాత తల్లులు, మార్జయంతాం = పరిశుద్ధులగుదురుగాక.

తా॥ ఈ భూమియందు నాచే నుంచఁబడిన యుదకముచేఁ తండ్రులు- తాతలు- తాత తండ్రులు తల్లులు తండ్రి తల్లులు తాత తల్లులు పరిశుద్ధులగుదురుగాక.

మూ॥ ఏతత్తేతతాఽసౌ యేచ త్వామన్వేతత్తే పితామహాఽసౌయేచ త్వా మన్వేతత్తే ప్రపితామ హాఽసౌ యేచత్వా మను । ఏతత్తే మాతరసౌయాశ్చత్వా మన్వేతత్తే పితామహ్యసౌయాశ్చ త్వా మన్వేతత్తే ప్రపితామహ్య సౌయాశ్చ త్వామను ।

పదవి॥ యేతత్ । తే । తత । అసౌ । యే । చ । త్వాం । అను । యే తత్ తే । పితామహ । అసౌ । యే చ । త్వాం । అను । యేతత్ । తే । ప్రపితామహ అసౌ । యే । చ । త్వాం । అను । యేతత్ తే । మాతః । అసౌ । యాః । చ । త్వాం । అను । యేతత్ తే । పితామహి ! అసౌ ! యాః ! చ ! త్వాం ! అను ॥ యేతత్ ! తే ! ప్రపితామహి ! అసౌ ! యాః ! చ ! త్వాం ! అను ॥

టీక॥ అసౌ = ఈ పేరుగల, తత = ఓ తండ్రీ ! తే = నీకొఱకును, యేచ = యెవరు, త్వాం = నిన్ను, అను = అనుసరించి యుండిరో, తేభ్యః = వారికొఱకును యేతత్ = ఈ పిండమును, దదామి = యిచ్చుచున్నాను, అసౌ = ఈ పేరుగల, పితామహ = ఓ తాతా! తే = నీకొఱకును, యేచ = యెవరు, త్వాం = నిన్ను, అను = అనుసరించుచుండిరో, తేభ్యః = వారికొఱకును, యేతత్ = ఈ పిండమును దదామి = యిచ్చుచున్నాను. ప్రపితామహ = తాత తండ్రి ! తే = నీ కొఱకును, యేచ = యెవరు, త్వాం = నిన్ను, అను = అను సరించి యుండిరో, తేభ్యః=వారి కొఱకును, యేతత్ = ఈ పిండమును, దదామి = యిచ్చుచున్నాను, అసౌ = ఈ పేరుగల, మాతః = తల్లి ! తే = నీకొఱకును, యాశ్చ = యే స్త్రీలు, త్వాం=నిన్ను అను అనుసరించి యుండిరో, తాభ్యః = వారికొఱకును, యేతత్ = ఈ పిండమును దదామి = యిచ్చుచున్నాను, అసౌ = ఈ పేరుగల, పితామహి = తండ్రి తల్లి ! తే = నీకొఱకును, యాశ్చ =యే స్త్రీలు, త్వాం = నిన్ను, అను = అను సరించి యుండిరో, తాభ్యః = వారి కొఱకును, యేతత్ = యీ పిండమును, దదామి = యిచ్చుచున్నాను, అసౌ = యీ పేరుగల, ప్రపితామహి = తాత తల్లి ! తే = నీ కొఱకును, యాశ్చ = యే స్త్రీలు, త్వాం = నిన్ను, అను = అనుసరించి యుండిరో, తాభ్యః = వారి కొఱకును, యేతత్ = యీ పిండమును. దదామి = ఇచ్చుచున్నాను.

తా॥ ఓ తండ్రి ! తాతా ! తాత తండ్రీ ! తల్లి ! తండ్రి తల్లి ! తాత తల్లి ! మిమ్ముల నెవరు అనుసరించి యుండిరో వారి మీ కొఱకును ఈ పిండముల నిచ్చుచున్నాను. అని వారివారి గోత్రనామములనుచ్చరించి పిండములనిచ్చుచున్నాను.

మూ॥ మార్జయంతాం పితర ఇత్యేతే ॥

యీ మంత్రమునకు అర్థము మొదలగునవి ముందే చెప్పఁబడియె.

మూ॥ యేచవో౽త్ర యేచా౽స్మాస్వాశగ్ం సంతేయాశ్చ వో౽త్రి యాశ్చా౽స్మా స్వాశగ్ంసంతే తేచవహంతాం తాశ్చవహం తాం తృప్యంతు భవంతస్తృప్యంతు భవత్యస్తృప్యత తృప్య త। తృప్యత ॥

పదవి॥ యే । చ । వః । అత్ర । యే । చ । అస్మాసు । ఆశం సంతే యాః । చ । వః । అత్రి । యాః । చ । అస్మాసు । ఆశం సంతే । తే । చ । వహంతాం । తాః । చ । వహంతాం । తృప్యంతు । భవంతః । తృప్యంతు । భవత్యః । తృప్యత । తృప్యత ॥

టీక॥ హేపితరః = ఓ తండ్రులారా ! అత్రి = ఈ వంశమునందు, యేచ = యెవరు, వః = మిమ్ములను, యేచ = యెవరు, ఆశం సంతే = కోరి యున్నారో, హే మాతరః = ఓ తల్లులారా ! అత్రి = ఈ వంశంబున, యాశ్చ = యే స్త్రీలు, వః = మిమ్ములను, అస్మాసు = మమ్ములను, ఆశం సంతే = కోరి యున్నారో, తే చ = ఆ పురుషులును, స్వధాం = కవ్యమును, వహంతాం = పొందుదురుగాక, తాశ్చ = ఆ స్త్రీలును, స్వధాం = కవ్యమును, వహంతాం = పొందుదురుగాక, భవంతః = తండ్రులైన మీరు, తృప్యంతు = ఆనందమును బొందుదురుగాక, భవత్యః = తల్లులైన మీరు, తృప్యంతు = ఆనందమును బొందుదురుగాక, తృప్యత తృప్యత = మీరందరును మిక్కిలి తృప్తినిబొందుదురుగాక, ఆదరముచే తిరిగి చెప్పఁబడియెను.

తా॥ తండ్రి మొదలగు పురుషులారా ! మిమ్ములను మమ్ములను ఈ వంశం బున నే పురుషులు కోరియుండిరో ఓ తల్లులారా ! ఈ వంశంబున యేస్త్రీలు మిమ్ము లను మమ్ములను గోరియుండిరో ఆ పురుషులు ఆ స్త్రీలును యీ యన్న పిండముచే నవశ్యము తృప్తిని బొందుదురుగాక.

మూ॥ పుత్రాన్ పౌత్రానభి తర్పయంతీ రాపో మధుమతీరిమాః । స్వ ధాం పితృభ్యో అమృతం దుహానా ఆపో దేవీ రుభ యాగ్ం స్తర్పయంతు ॥

పదవి॥ పుత్రాన్ । పౌత్రాన్ । అభి । తర్పయంతీః । ఆపః । మధుమతీః । ఇమాః । స్వధాం । పితృభ్యః । అమృతం । దుహానాః । ఆపః దేవీః । ఉభయాన్ । తర్పయంతు ॥

టీక॥ పుత్త్రాన్ = తనయులను, పౌత్త్రాన్=మనమలను, అభితర్పయంతీః= తృప్తిని బొందించుచున్నయవియు, మధుమతీః = మధురరసముగలవియు, ఇమాః= ఈ, యాః = యే ఆపః = ఉదకము లగుచున్నవో, తాః = ఆ, ఆపః = ఉదకములు అను, దేవీః = దేవతలు, పితృభ్యః = పితృ దేవతలకొఱకు, స్వధాం = కవ్యమను, అమృతం = అమృతమును, దుహానాః = పితుకుచున్నవై, ఉభయాన్=పితృ మాతృ వర్గములను, తర్పయంతు = తృప్తిని బొందించుగాక,

తా॥ తనయులచేతను మనుమలచేతను నియ్యఁబడు ఈజలములు మధురరసము గలవియై పితృదేవలకు కవ్యరూపమైన యమృతమును గలుగఁజేయుచు తండ్రి వర్గమును తల్లివర్గమును దృప్తినిఁబొందిచుఁగాక.

మూ॥ తృప్యత తృప్యత తృప్యత ॥

పదవి॥ తృప్యత । తృప్యత । తృప్యత ॥

టీక॥ హేపితరః = ఓ తండ్రులారా ! మీరు, తృప్యత = తృప్తినిబొందుఁడు హేమాతరః = ఓతల్లులారా ! మీరు, తృప్యత = తృప్తిని బొందుఁడు.

తా॥ ఓ తండ్రులారా ! ఓ తల్లులారా ! మీరు తృప్తినిఁబొందుఁడు. త్రిపూరుషము కనుక మూడుసార్లు చెప్పఁబడియెను

మూ॥ ప్రాణే నివిష్టోఽమృతం జుహోమి బ్రహ్మణి మ ఆత్మాఽమృతత్వాయ ॥

పదవి॥ ప్రాణే । నివిష్టః । అమృతం । జుహోమి । బ్రహ్మణి । మే । ఆత్మా అమృతత్వాయ ॥

టీక॥ ప్రాణే = ప్రాణము మొదలయిన వాయువులయందు, నివిష్టః =ఉన్నట్టును, ఆత్మా = చైతన్య స్వరూపుఁడనైన, అహం = నేను, బ్రహ్మణి = పరబ్రహ్మస్వరూపునియందు, మే = నాయొక్క, అమృతత్వాయ = మృతి రాహిత్యము కొఱకు, అమృతం = అమృత తుల్యమైన కవ్యమును. జుహోమి = హోమమును చేయుచున్నాను.

తా॥ ఆత్మ స్వరూపుఁడనైన నేను ప్రాణాది పంచవాయువులయందు నధిష్ఠించి యున్నవాఁడనై మరణ రాహిత్యము కొఱకు అమృత తుల్యమైన కవ్యమును పరబ్రహ్మయందుంచుచున్నాను. అని ప్రాణాహుతులను బుచ్చుకొనవలయును.

మూ॥ యాంజనాః ప్రతినందంతి రాత్రిం ధేను మివాఽయతీం సంవ
త్సరస్య యాపత్నీ సానో అస్తు సుమంగలీ స్వాహా ॥

పదవి॥ యాం । జనాః । ప్రతి । నందంతి । రాత్రిం । ధేనుం । ఇవ। ఆయతీం । సంవత్సరస్య । యా । పత్నీ । సా । అస్తు । సుమంగలీః । స్వాహా ॥

టీక॥ జనాః = మనుష్యులు. ఆయతీం = వచ్చుచున్నట్టి, ధేనుం = ఆవును, దృష్ట్వేవ = చూచినట్లువలెనే, యాం = యే, రాత్రిం=రాత్రిని, దృష్ట్వా= చూచి ప్రతి నందంతి = సంతోషించుచున్నారో, యా = యేరాత్రి, సంవత్సరస్య= సంవత్సరమునకు, పత్నీ =భార్యగా నుండెనో, సా = అటువంటి యే కొష్టకయను రాత్రి నః మాకు, సుమంగలీః =శుభములను గలుగఁజేయునది. అస్తు = అగుగాక, ఇతి = ఇట్లని, స్వాహా = అపూప హోమమును జేయుచున్నాఁడు.

తా॥ పాలు పితుకు నిమిత్తము తీసికొని వచ్చునట్టి యావును జూచి మనుష్యులేతీరున సంతోషింతురో యాతీరున సంవత్సరమునకు భార్యా రూపముగా నేర్పడియున్న మాఘ బహుళ సప్తమినాటిరాత్రిని జూచి మిక్కిలి సంతోష చిత్తులై అపూప హోమముఁ జేయుదుముగాన నట్టి యేకొష్టకరాత్రి నాకుశుభములనుగలుగఁ జేయుఁగాక యని అపూప హోమమును జేయుచున్నాఁడు.

మూ॥ వహ వపాం జాతవేదః పితృభ్యో యత్రైతాన్ వేత్థ నిహితాన్
పరాకే మేదసః కూల్యా ఉపతాన్ క్షరంతుసత్యా ఏతా ఆశిష
స్సంతు కామైః స్వాహా ॥

పదవి॥ వహ । వపాం । జాతవేదః । పితృభ్యః । యత్ర । ఏతాన్ । వేత్థ । నిహితాన్ । పరాకే । మేదసః । కూల్యాః । ఉప । తాన్ । క్షరంతు । సత్యాః । ఏతాః । ఆశిషః । సంతు । కామైః । స్వాహా ॥

టీక॥ జాతవేదః = ఓ యగ్నిహోత్రుఁడా ! యత్ర = యే పరాకే =దూరమైన స్థలమందు, నిహితాన్ = ఉన్నట్టి, యేతాన్ = ఈ పితృదేవతలను వేత్థ = గుర్తెఱుంగుగవో, తేభ్యః = అటువంటి, పితృభ్యః = పితృదేవతలకొఱకు, వపాం= వపను, వహ = తీసికొనిపొమ్ము, తాన్ = ఆ పితృదేవతలను గూర్చి, మేదసః = మాంస విశేషముయొక్క, కూల్యాః = కాలువలు, ఉపక్షరంతు = ప్రవహించుఁగాక, పితౄణాం = పితృదేవతలయొక్క, ఏతాః = ఈ, ఆశిషః = ఆశీర్వచనములు

కామైః = కోరికలతోఁగూడ, సత్యాః = సత్యమైనవి, సంతు = అగుఁగాక అని, స్వాహా = హోమమును జేయుచున్నాఁడు.

తా॥ ఓ యగ్నిహోతృఁడా ! పితృదేవతలు యెంతదూరమందున్నను వారిని యెరుఁగుదువు గాన వారికి పశుసంబంధమైన పయను పేరుగల మాంసమును దీసికొని యిమ్ము. ఆ మాంసపు కొలువలు పితృదేవతలు భుజించి తృప్తిఁజెంది యాశీర్వ చింపఁగా వారి యాశీర్వచనములు సత్యములైనవై మనుష్యునకు కోరికల నిచ్చునవి యగుఁగాక యని హోమమును జేయుచున్నాఁడు.

మూ॥ యారంజనాః ప్రతిసందంతీ త్యేషా ॥

యీ మంత్రమునకు నర్థాదులు పూర్వమే చెప్పఁబడియెను.

మూ॥ ఇయమేవసా యాప్రథమావ్యౌచ్ఛ దంతరస్యాం చరతి ప్రవి ష్టా వధూర్జజాన నవగజ్జనిత్రీ త్రియ యేనాం మహిమాన స్సచంతే ॥

పదవి॥ ఇయం । ఏవ । సా । యా । ప్రథమా । వ్యౌచ్ఛత్ । అంతః । అస్యాం । చరతి । ప్రవిష్టా । వధూః । జజాన । నవగత్ । జనిత్రీ । త్రయః । ఏనాం మహిమానః । సచంతే । స్వాహా ॥

టీక॥ యా = యే అష్టకరాను రాత్రి అంతరస్యాం = ఈ భూమియొక్క మధ్య ప్రదేశమునందు, ప్రవిష్టా = సూర్యకిరణ రూపముగాఁ బ్రవేశించినదై, ప్రథమా = సూర్యునికంటె మొదటిదై, వ్యౌచ్ఛత్ = ఉదయించినదై, చరతి = ప్రవర్తించుచున్నదో, సా = ఆ రాత్రి, ఇయమేవ = ఇదియే, యా = యే రాత్రి, వధూః = యౌవనముగలది, జజాన = ఆయెనో, సా = ఆ రాత్రి, నవగత్ = నూతనమైన పెనిమిటిని బొంది, జనిత్రీ = పుత్రులను బ్రసవించినది, జజాన = ఆయెను, ఏనాం = ఈ అష్టకను, మహిమానః = మహాత్ములైన, త్రయః = అగ్నిహోతృఁడు అశ్వనీదేవత లిద్దఱు అను ముగ్గురును, సచంతే = సేవించుచున్నారు, ఇతి = ఈ లాగున, స్వాహా = హోమమును చేయుచున్నాడు.

తా॥ ఏ రాత్రి యరుణోదయకాలంబున సూర్యునికంటె ముందుగా కిరణరూపముగా ఈ భూమియందు వ్యాపించి మొదట యౌవన స్త్రీగాను పిమ్మటఁ తరుణవయస్కుఁడైన భర్త గలది గాను తర్వాత దనయులను గన్నది గానుండి యగ్ని

హోతుస్త్రీడు అశ్వినీ దేవతలు అను ముగ్గురిచే సేవించ బడుచున్నదో అట్టి రాత్రి ఈ యేష్టకయను రాత్రియేయని హోమమును జేయుచున్నాఁడు.

మూ॥ ఛందస్వతీ ఉషసాపే పిశానే సమానం యోనిమను సంచరంతీ సూర్య పత్నీ విచరతః ప్రజానతీ కేతుం కృణ్వానే అజరే భూరి రేతసా ॥

పదవి॥ చందస్వతీ । ఉషసా । పేపిశానే । సమానం । యోనిం । అను । సం చరంతీ । సూర్యపత్నీ । విచరతః । ప్రజానతీ । కేతుం । కృణ్వానే । అజరే । భూరి రేతసా ॥

టీక॥ ఛందస్వతీ = వేదములచేస్తోత్రముఁ జేయఁబడునట్టివియు, పేపిశానే= ప్రకాశించునట్టివియు, సమానం = యేకమైన, యోనిం = కారణమును, అను = అనుసరించి, సంచరంతీ = ప్రవర్తించు చున్నవియు, సూర్యపత్నీ = సూర్యుఁడు, రక్షకుడుఁగాఁ గలవియు, విచరతః = అనేకవిధములైన ధర్మములనుజేయించుచున్న వియు, ప్రజానతీ = సర్వమును దెలిపికొన్నవియు, కేతుం = జ్ఞానమును, కృణ్వానే = కలుగః జేయుచున్నవియు, అజరే = వార్ధక్యము లేనివియు, భూరిరేతసా = మిక్కిలి సారవంతములైన, ఉషసా = ప్రాతఃకాలములు భూలోక స్వర్గలోకము యందుఁ బ్రవర్తించుచున్నవి.

తా॥ వేదములచే స్తుతింపఁబడుచున్నవియుఁ బ్రకాశించు చున్నవియు సూర్యుఁడే సమానజన్మ కారణముగా నున్నవియుఁ గనుకనే సూర్యునివలనఁ గలుగుచున్నవియుఁ సర్వజనులను సమస్తవ్యాపారములయందు బ్రవర్తింపఁజేయుచున్నవియు సమస్తమును దెలిసినవియు బ్రాణులకు జ్ఞానమును గలుగఁజేయుచున్నవియు యెల్లప్పుడు నుండునవియునై మిక్కిలి సామర్థ్యముగల ప్రాతఃకాలములు భూలోకంబునను స్వర్గలోకంబునను బ్రవర్తించుచున్నవి.

మూ॥ ఋతస్య పంథా మను తిస్ర ఆగుస్త్రయో ఘర్మాసో అను జ్యోతిషాఽగుః ప్రజా మేకా రక్షత్యూర్జ మేకా వ్రత మేకా రక్షతి దేవయూనాం ॥

పదవి॥ ఋతస్య । పంథాం । అను । తిస్రః । ఆగుః । త్రయః । ఘర్మాసః । అను । జ్యోతిషా । ఆగుః । ప్రజాం । ఏకా । రక్షతి । ఊర్జం । ఏకా । వ్రతం । ఏకా । రక్షతి । దేవయూనాం ॥

టీక॥ ఋతస్య = యజ్ఞముయొక్క, పంథాం = మార్గమును, తిస్రః = మూడైన ఉషఃకాలములు, అన్వాయః=అనుసరించియున్నవి, త్రియః=మూడైన ఘర్మాసః = ప్రకాశించుచున్న యగ్నిహోత్రములు, జ్యోతిషా = ఉషఃకాలకాంతిని అన్వాయః = అనుసరించియున్నవి, తాసాం = ఆ యుషఃకాలములలో, యేకా=ఒకటైన యుషఃకాలములో, దేవయూనాం = దేవతలను బూజించువారి యొక్క, ప్రజాం = సంతానమును, రక్షతి = రక్షించుచున్నది, యేకా = మఱియొకటైన యుషఃకాలము, ఊర్జం = బలమును, రక్షతి = రక్షించుచున్నది, యేకా = ఇంకొకటైన యుషఃకాలము, వ్రతం = వారి వ్రతమును, రక్షతి = రక్షించుచున్నది.

తా॥ యజ్ఞముయొక్క మార్గమును గురించి ఉషఃకాలము మూడు విధములుగా నేర్పడియున్నది. ఆ యుషఃకాలములలో నొకటి దేవతలను బూజించు వారియొక్క సంతానమును మరిబలమును వ్రతమును గాపాడుచుండును. ప్రకాశించుచుండెడి గార్హపత్య ఆహవనీయ దక్షిణాగ్నులనెడి మూడును తమకాంతిచేత నాయుషఃకాలములను బొందుచున్నవి యని గ్రహింపవలయును.

మూ॥ యేకాష్టకాం పశ్యత దోహమానా మన్నం మాగ్ం సవత్
ఘృతవ త్స్వధావత్ తద్బ్రాహ్మణై రతిపూత మనంత మక్ష
య్యే మముష్మి౯్ లోకే స్ఫీతిం గచ్ఛతుమే పితృభ్యః ॥

పదవి॥ యేకాష్టకాం । పశ్యత । దోహమానాం । అన్నం । మాంసవత్ । ఘృతవత్ । స్వధావత్ । తత్ । బ్రాహ్మణైః । అతిపూతం । అనంతం । అక్షయ్యం అముష్మి౯్ । లోకే । స్ఫీతిం । గచ్ఛతు । మే । పితృభ్యః ॥

టీక॥ హేబ్రాహ్మణాః = ఓ బ్రాహ్మణులారా ! మే =నాయొక్క, పితృభ్యః = పితృదేవతలకొఱకు యోగ్యమైన, మాంసవత్ = మాంసము గలదియు, ఘృతవత్ = నెయ్యిగలదియు, స్వధావత్ = స్వధాశబ్దముగలదియునగు, అన్నం= అన్నమును, దోహమానాం = కలుగజేయుచుండెడి, తత్ = యేకాష్టకయనెడి ఈ యుషఃకాలమును, పశ్యతి = చూడుడు, తత్ = ఆ యన్నము, బ్రాహ్మణైః=బ్రాహ్మణులచేత, అతిపూతం = మిక్కిలి పవిత్రముఁ జేయఁబడినదై, అనంతం=అమితమైనదై, అక్షయ్యం = నాశములేనిదొచు, అముష్మి౯్ = యీ, లోకే = లోకమందు, స్ఫీతిం = వృద్ధిని, గచ్ఛతు = పొందుఁగాక.

తా॥ ఓ బ్రాహ్మణులారా ! నా పితృదేవతలకొఱకు యోగ్యమైనమాంసము నెయ్యి మొదలగువానితోఁగూడిన యన్నమును గలుగఁజేయునట్టి యేకాష్టకయనెడి యుషఃకాలము ఇదిగో వచ్చియున్నది చూడుఁడు. ఆ యన్నము బ్రాహ్మణుల మంత్రములచేఁ బవిత్రమైనదై వృద్ధిపొందినదాచు నా పితృదేవతలకు నాశము లేని లోకమును గలుగఁజేసి సంతోషపెట్టుఁగాక.

మూ॥ ఔలూఖలా గ్రావాణో ఘోష మకృతహవిః కృణ్వంతః పరి వత్సరీణం । యేకాష్టకే సుప్రజా వీరవంతో వయగ్ం స్యామ పతయొ రయీణాం ॥

పదవి॥ ఔలూఖలాః । గ్రావాణః । ఘోషం । అకృత ! హవిః । కృణ్వంతః పరివత్సరీణం । యేకాష్టకే । సుప్రజాః । వీరవంతః । వయం । స్యామ । పతయః । రయీణాం ॥

టీక॥ ఔలూఖలాః = రోళ్ళుగాఁ జేయఃబడిన, గ్రావాణః = రాళ్ళు, ఘోషం = ధ్వనిని, అకృత = చేసినవి, పరివత్సరీణం = సంవత్సరసంబంధమైన, హవిః= హవిస్సును, కృణ్వంతః = చేసినవి, యేకాష్టకే = ఓ యేకాష్టక మను యుషఃకాలమా ! వయం = మేము, సుప్రజాః (వచన వ్యత్యయము) = మంచి సంతానము గలవారమై, వీరవంతః = మనుమలు గలవారమనుచు, రయీణాం = ధనములకు, పతయః = అధితతులము, స్యామ = అయ్యెదము.

తా॥ యజ్ఞమువకుఁ బిష్టమును రుబ్బుటచే రోళ్ళుగాఁ జేయబడిన రాళ్ళుధ్వని జేయుచున్నవి. అట్టి పిష్టము యజ్ఞమునకు హవిస్సుగా నేర్పడియున్నది. ఏకాష్టకి ననెడి యుషః కాలమా ! అట్టి యజ్ఞమును జేయుటచే పుత్రులు పౌత్రులుగల వారమై విశేషమైన ధనము గలవార మగుదుము.

మూ॥ ఏకాష్టకా తపసా తప్యమానా సంవతరస్య పత్నీ దుదుహే ప్రపీనా । తం దోహ ముపజీవాధ పితర స్సహస్ర ధారమను ష్మిన్ లోకే స్వాహా ॥

పదవి॥ ఏకాష్టకా । తపసా । తప్యమానా । సంవత్సరస్య । పత్నీ । దుదుహే । ప్రపీనా । తం । దోహం । ఉప । జీవాధ । పితరః । సహస్రధారం । అను ష్మిన్ । లోకే । స్వాహా ॥

టీక॥ తపసా = సంధ్యావందనాది తపస్సులచే, తప్యమానా = తపింపఁజేయ బడుచున్నదై, సంవత్సరస్య = సంవత్సరమునకు, పత్నీ = భార్యయగు ఏ కాష్టక యనెడి యుషఃకాలము, ప్రపీనా = వృద్ధిపొందు చున్నదియై, దుదుహే = క్షీరము లను బితుకుచున్నది పితరః = ఓ పితృదేవతలారా ! సహస్రధారం =అనేకధారలు గల, తం = ఆటువంటి, దోహం = క్షీరమును, అముష్మిన్ = ఈ, లోకే = లోకము నందు, ఉప = పొంది, జీవాథ = జీవింపుఁడు.

తా॥ సంధ్యావందనాది తపస్సులచే నుపాసనచేయ బడునదియై, సంవత్సరము నకు భార్యగా నెన్నఁదగిన యే కాష్టకమనెడి యుషఃకాలము వృద్ధిబొందుచున్నదై హావిస్సులకు క్షీరములను స్రవింపఁజేయుచున్నది. ఓ పితృదేవతలారా ! ఈ లోకంబున అనేక ధారలుగా స్రవించుచున్న యట్టి క్షీరములను పానముఁజేసి మీరు జీవింపుఁడు.

ఇతి ఏకవింశః ఖండ స్సమాప్తః

—♦ అథ ద్వావింశః ఖండ ప్రారభః ♦—

మూ॥ ఉక్థ్య శ్చాఽస్య తిరాత్రిశ్చ సాద్యస్క్రి శ్ఛందసా సహ అ పూప ఘృతాహుతే నమస్తే అస్తు మాగ్ంస పిప్పలే స్వాహా ॥

పదవి॥ ఉక్థ్యః । చ । అసి । అతిరాత్రః । చ । సాద్యస్క్రః । ఛందసా । సహా । అపూపఘృతాహుతే । నమః । తే । అస్తు । మాంస పిప్పలే । స్వాహా ॥

టీక॥ హే ఏకాష్టకే = ఓ యేకాష్టకమా ! త్వం = నీవు, ఉక్థ్య = ఉక్థ్యమను యజ్ఞముగాను, అతిరాత్రిశ్చ = అతిరాత్రిమను యజ్ఞముగాను, ఛందసా సహా= మంత్రిముతోడ, సాద్యస్క్రిః = సద్యస్క్రమనుయజ్ఞముగాను, అసి=అయితివి, అపూప ఘృతాహుతే = బూరెలచేతను నేతి చేతను హోమముఁ జేయబడుదానా ! మాంసపిప్పలే = మాంసమే రుచియగు సలముగాఁ గలదానా ! తే = నీ కొరకు, నమః = నమస్కారము, అస్తు = అగుఁగాక.

తా॥ బూరెలచేతను నేతిచేతను హోమముఁ జేయఁబడుదానవై మాంసమే రుచియగు పదార్థముగాఁగల యో యేకాష్టకమా ! నీకొఱకు నమస్కారముఁజేసెద. ఉక్థ్యము ఆతిరాత్రము సద్యస్క్ర మనెడుయజ్ఞములు నీవే అయితివి. ఆ యజ్ఞము లకు గారణములైన వేదములును నీవే అయితివి.

మూ॥ భూః పృథివ్యగ్నినర్చాఽముం మయి కామం నియునజ్మి స్వాహా భువో వాయునాంతరిక్షేణ సామ్నాఽముం మయి కామం నియునజ్మి స్వాహా॥

పదవి॥ భూః । పృథివీ । అగ్నినా । ఋచా । అముం । మయి । కామం । నియునజ్మి । స్వాహా । భువః । వాయునా । అంతరిక్షేణ । సామ్నా । అముం । మయి । కామం । నియునజ్మి । స్వాహా ॥

టీ॥ భూః = భూలోకమునందున్న, పృథివీ=భూమిచేతను, అగ్నినా=అగ్నిహోత్రునిచేతను, ఋచా=ఋగ్వేదముచేతను, రక్షింపబడుచున్న, అహం=నేను అముం=ఈ, కామం=కోరికను, మయి=నాయందు, నియునజ్మి=స్థాపనచేయుచున్నాను, భువః=భువర్లోకమందున్న, వాయునా=వాయువుచేతను, అంతరిక్షేణ =ఆకాశముచేతను, సామ్నా=సామవేదముచేతను, రక్షింపబడుచున్న, అహం= నేను, అముం=ఈ, కామం=కోరికను, మయి=నాయందు, నియునజ్మి=స్థాపన చేయుచున్నాను.

తా॥ భూలోకమందుండెడి భూమిచేతను అగ్నిచేతను ఋగ్వేదముచేతను, భువర్లోకమునందుండెడి వాయువుచేతను. ఆకాశముచేతను సామవేదముచేతను నేను బోషింపబడుచుంటినిగాన నా కోరికలను నాయందే యడఁచి లీనముఁ జేయుచున్నాను.

మూ॥ స్వర్దివాఽఽదిత్యేన యజుషాఽముం మయి కామం నియునజ్మి స్వాహా జనదద్భిరథర్వాంగిరోభిరముం మయి కామం నియునజ్మి స్వాహా॥

పదవి॥ స్వః । దివా । ఆదిత్యేన । యజుషా । అముం । మయి । కామం । నియునజ్మి, స్వాహా । జనత్ । అద్భిః । అథర్వాంగిరోభిః । అముం । మయి । కామం । నియునజ్మి । స్వాహా॥

టీ॥ స్వః=స్వర్లోకసంబంధమైన, దివా=పగటిచేతను, ఆదిత్యేన=సూర్యునిచేతను, యజుషా = యజుర్వేదముచేతను రక్షింపబడుచుండెడి, అహం = నేను, అముం = ఈ, కామం= కోరికను, మయి=నాయందు, నియునజ్మి=స్థాపనచేయుచున్నాను. జనత్=జనర్లోకసంబంధమైన, అద్భిః=ఉదకములచేతను, అథర్వాంగిరోభిః=అథర్వణవేదసంబంధములగు మాటలచేతను రక్షింపబడుచున్న అహం=నేను

ఇమం=ఈ, కామం=కోరికను, మయి=నాయందు, నియునజ్మి=స్థాపనజేయుచున్నాను.

తా॥ స్వర్లోకసంబంధమైన దివముచేతను సూర్యునిచేతను యజుర్వేదముచేతను నేను రక్షింపఁబడుచుంటిని. జనర్లోకమందుండెడి యుదకములచేతను అథర్వణవేదముచేతను నేను పోషింపబడుచుంటిని గాన నా కోరికలను నాయందే యుడఁచి చేయుచున్నాను.

మూ॥ రోచనా యాఽజిరా యాఽగ్నయే దేవజాతవే స్వాహా ।
కేతవే మనవే బ్రహ్మణే దేవజాతవే స్వాహా॥

పదవి॥ రోచనాయ । అజిరాయ । అగ్నయే । దేవజాతవే ॥ స్వాహా॥ కేతవే । మనవే । బ్రహ్మణే । దేవజాతవే । స్వాహా॥

టీక॥ రోచనాయ=ప్రకాశించునట్టియు, అజిరాయ=వడిగాపోవునట్టియు, దేవజాతవే = ఆరాధింపఁదగిన దేవతలను తెలిసినవాఁడునగు, అగ్నయే = అగ్నిహోత్రునికొరకు, స్వాహా=హోమమును జేయుచున్నాను, కేతవే = జ్ఞానముగలవాఁడును, మనవే=మంత్రస్వరూపుఁడును, బ్రహ్మణే=బ్రాహ్మణులకుఁ గారణభూతుఁడును, దేవజాతవే=పూజింపఁదగిన దేవతలను తెలిసినవాఁడునగు, అగ్నయే=అగ్నిహోత్రునికొఱకు, స్వాహా=హోమమునుఁ జేయుచున్నాను.

తా॥ ప్రకాశించువాఁడును చీకఁటిని పోగొట్టుటకై వడిగా వ్యాపించువాఁడును బూజింపఁదగిన దేవతలను దెలిసినట్టివాఁడును, జ్ఞానముగలవాఁడును, మంత్రస్వరూపుఁడును, బ్రాహ్మణులకుఁ గారణభూతుఁడునగు నగ్నిహోత్రునికొఱకు హోమమును జేయుచున్నాను.

మూ॥ స్వధాఽస్వాహాఽగ్నయే కవ్యవాహనాయ స్వధా స్వాహా ।

ఈ మంత్రమునకు పదవిభాగము మొదలగునవి యిదివఱలోఁ జెప్పబడినవి కాన తిరిగి చెప్పఁబడలేదు.

మూ॥ అన్నమివ తే దృశే భూయాసం వస్త్రమివ తే దృశే భూయాసం
విత్తమివ తే దృశే భూయాసగ్ం శ్రీర్దేవ తే దృశే
భూయాసమ్ మా శేవ తే దృశే భూయాసం॥

పద॥ అన్నం । ఇవ । తే । దృశే । భూయాసం । వస్త్రం । ఇవ । తే । దృశే । భూయాసం । విత్తం । ఇవ । తే । దృశే । భూయాసం । శ్రద్ధా । ఇవ । తే । దృశే । భూయాసం । ఆశా । ఇవ । తే । దృశే । భూయాసం ॥

టీక॥ తే = నీయొక్క, దృశే = నేత్రములకు, అన్నమివ = అన్నమువలెనే, అహం = నేను, భూయాసం = (ఇష్టమైనవాడను) అయ్యెదను, తే = నీయొక్క, దృశే = నేత్రములకు, వస్త్రమివ = వస్త్రమువలెనే, భూయాసం = ఇష్టమైనవాడ, నయ్యెదను, తే = నీయొక్క, దృశే = నేత్రములకు, విత్తమివ = ధనమువలెనే భూయాసం = (ఇష్టమైనవాఁడ) నయ్యెదను, తే = నీయొక్క, దృశే = నేత్రములకు శ్రద్ధేవ = శ్రద్ధవలెనే, భూయాసం = (ఇష్టమైనవాడ) నయ్యెదను, తే = నీయొక్క, దృశే = నేత్రములకు, ఆశేవ = ఆశవలెనే, భూయాసం = (ఇష్టమైనవాడ) నయ్యెదను.

తా॥ ఓ యగ్నిహోత్రుఁడా? అన్నమును వస్త్రమును ధనమును శ్రద్ధను ఆశను నెటులు ప్రియముగాఁ జూచెదవో అటులే నన్ను ఇష్టమైనవానిగాఁ జూడుము.

మూ॥ సగ్ంస్రవంతు దిశో మహీ స్సమాధావంతు సూనృతాః
సర్వే కామా అభియంతు మా ప్రియా అభిరక్షంతు మాఽప్రియాః ॥

పద॥ సం । స్రవంతు । దిశః । మహీః । సం । ఆధావంతు । సూనృతాః । సర్వే । కామాః । అభియంతు । మా । ప్రియాః । అభి । రక్షంతు । మా । అప్రియాః ॥

టీక॥ సూనృతాః = సత్యమైనవాక్కులు, మాం = నన్ను గుఱించి, సమాధావంతు = వచ్చుగాక, తాః = అట్టి సత్యవాక్కులు, మహీః = గొప్పవియగు, దిశః = దిక్కులను, సంస్రవంతు = వ్యాపించుఁగాక, సర్వే = సమస్తమైన, కామాః = కోరికలు, మాం = నన్ను, అభియంతు = పొందుఁగాక, ప్రియాః = హితులు అభిరక్షంతు = రక్షించుదురుగాక, అప్రియాః = విరోధులు మాభవంతు = లేకపోవుదురుగాక॥

తా॥ సత్యమైన వాక్యములు బయలుదేరి నాలుగు దిక్కులయందు వ్యాపించుఁగాక. అన్ని కోర్కెలును సిద్ధించుఁగాక. ఎల్లప్పుడు నా హితులు

నన్నుఁగాపాడుచుందురుగాక. నాకెప్పుడును విరోధి లేకుండుగాక!

మూ॥ యశో౽సి యశో౽హం త్వయి భూయాస మసౌ ॥

పదవి॥ యశః। అసి! యశః। అహం। త్వయి। భూయాసం। అసౌ॥

టీక॥ అసౌ=ఓ దాతా! త్వం = నీవు, యశః = కీర్తిగలవాఁడవు అసి = అయితివి, అహం = నేను, త్వయి= నీ వలెనే, యశః=కీర్తిగలవాఁడను. భూయాసం=అయ్యెదను.

తా॥ దానమిచ్చునట్టి పురుషునితో దానమును గ్రహించునట్టివాఁడు పలుకు చున్నాఁడు. ఓ దాతా! నీవు కీర్తిగలవాఁడవు. నీ వలెనే కీర్తిగలవాఁడను నేను అయ్యెదను

మూ॥ అంకౌన్యంకావభితోరథం యౌధ్వాంతం వాతాగ్రమనుసంచ రంతౌ। దూరేహేతిరింద్రియావాన్పతత్రీ తేనోగ్నయః పప్ర యః పారయంతు ॥

పదవి॥ అంకౌ। న్యంకౌ। అభితః। రథం। యౌ। ధ్వాంతం। వాతాగ్రం! అను సంచరంతౌ। దూరేహేతిః। ఇంద్రియావాన్। పతత్రీ। తే। నః। అగ్నయః। పప్రయః। పారయంతు॥

టీక॥ ధ్వాంతం=ధ్వనిచేయుచున్నదై. వాతాగ్రం=వాయువవలెనే శీఘ్ర ముగా బోవునట్టి, రథం=రథమును, అంకౌ=అంకులనెడి యిద్దరు భూతములును న్యంకౌ = న్యంకులనెడి యిద్దఱు భూతస్వరూపులును, ఇంద్రియావాన్ = బలము కలిగి పతత్రీ=బాణములుగల, దూరేహేతిః=దూరేహేతియును భూతస్వ రూపమును అను, తే = వారు, అభితః = అంతటను, అనుసంచరంతౌ = అనుస రించి నడిపించువారై అగ్నయః = శీఘ్రముగా నడిపించువారై నః = మా యొక్క కోరికలను పప్రయః = నిండించుచు పారయంతు = అద్దరిని బొందిం తురుగాక।

తా॥ అంకులని న్యంకులని దూరేహేతి యని చెప్పఁబడు రథాధిష్ఠానదేవతలు మాకు మనోరథసిద్ధియగునట్లుగాను ధ్వనితోఁగూడినట్లుగాను రథమును శీఘ్రముగా నడిపించి నాకోర్కెల నిండించి నన్ను దరిఁజేర్చుదురుగాక.

మూ॥ అధ్వనా మధ్వపతే స్వస్తి మా సంపారయ॥

పదవి॥ అధ్వనాం । అధ్వపతే । స్వస్తి మా । సంపారయ ॥

టీక॥ అధ్వనామధ్వపతే=మార్గములలో తిరుగు శ్రేష్ఠమైనయానమా! స్వస్తి =శుభములు కలుగునట్లుగాను, మా=నన్ను, సంపారయ=అవశ్యము దరిజేర్పుము.

తా॥ మార్గములయందు దిరుగు యానములలో శ్రేష్ఠమగు రథమా! మాకు శుభములు కలుగునట్లుగాను మమ్ములను దరిజేర్పుము.

మూ॥ అయం వా మశ్వినా రథో మా దుఃఖే మా సుఖే రిషత్
అరిష్ట స్వస్తి గచ్ఛతు వివిఘ్నన్ పృతనాయతః॥

పదవి॥ అయం । వాం । అశ్వినౌ । రథః । మా । దుఃఖే । మా । సుఖే । రిషత్ । అరిష్టః । స్వస్తి । గచ్ఛతు । వివిఘ్నన్ । పృతనాయతః ॥

టీక॥ అశ్వినౌ=అశ్వినీదేవతలారా! అయం=ఈ రథః = రథము, వామ్= మీదేకావున దుఃఖే = కష్టముగానుండు మార్గమందునను, మారిషత్ = భంగము నొందకుండుగాక; సుఖే = కష్టములేని మార్గమందునను, మారిషత్ = భంగము నొందకుండుగాక, అరిష్టః = అట్టిరథము భంగములేనిదై పృతనాయతః = యుద్ధము జేయుటకు వచ్చియున్న సేనలను, వివిఘ్నన్ = మిక్కిలి చంపుచు స్వస్తి = మాకు మేలు కలుగునట్టుగా గచ్ఛతు = వెళ్ళుగాక॥

తా॥ ఓ యశ్వినీదేవతలారా! ఈ రథము రాళ్ళు మొదలదువానిచే సంకటముగా నుండు మార్గమందుగాని లేక తిన్ననైన మార్గమందుగాని తిరుగుచున్నదై భంగములేని దగుచు మాతో యుద్ధముజేయుటకు వచ్చియున్న సేనలను సంహారింపజేయుచు మాకు మేలు కలుగునట్లుగాను వెళ్ళుచుండుగాక॥

మూ॥ అశ్వోఽసి హయోఽస్యత్యోఽసి నరోఽస్యర్వాఽసి సప్తి
రసి వాజ్యసి వృషాఽసి నృమణాఅసి యయుర్నామాఽ
స్యాఽదిత్యానాం పత్వాన్విహి॥

పదవి॥ అశ్వః । అసి । హయః । అసి । అత్యః । అసి । నరః । అసి । అర్వా అసి । సప్తిః । అసి । వాజీ । అసి । వృషా । అసి । నృమణాః । అసి । యయుః । నామ । అసి । ఆదిత్యానాం । పత్వాన్ । ఇహి॥

టీ॥ త్వం = నీవు, అశ్వః = అశ్వమను పేరుగలదానవు. అసి = అయితివి

[illegible] = [illegible], అసి = [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible], అసి = [illegible]. [illegible] = [illegible] [illegible], అసి = [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible], అసి = అయితివి, [illegible]

[illegible], అసి = [illegible]. [illegible] = [illegible] [illegible]. అసి = [illegible]

తివి. [illegible] = [illegible] [illegible] [illegible], అసి = [illegible] [illegible] =

[illegible] [illegible], అసి = [illegible] [illegible] = [illegible] [illegible]

గలదానవు అసి = అయితివి, [illegible] = దేవతలకు [illegible] = వాహనము.

అసి = [illegible] [illegible] [illegible] = అనుసరించి

[illegible].

తా॥ తనకు లభించిన [illegible] [illegible] [illegible]. ఓ [illegible]

నీవు [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] దేవతలకు వాహనమయిన [illegible] [illegible].

మం॥ హస్తియశస మసి హస్తియశసీ భూయాసం పహా కాలవహా

శ్రియం మాఽభివహ । ఇంద్రస్య త్వా వజ్రేణాఽభినిద

ధామ్యసౌ॥

పద॥ హస్తియశసం । అసి । హస్తియశసీ । భూయాసం । వహా । కాలవహా

శ్రియం । మా । అభి । వహ । ఇంద్రస్య । త్వా । వజ్రేణ । అభి । నిదధామి । అసౌ॥

టీక॥ హస్తియశసం = ఏనుగులతో కీర్తిగల ఏనుగువు, అసి = అయితివి

అహం = నేను, హస్తియశసీ = ఏనుగులవలన కీర్తిగలవాడనై భూయాసం =

అయితిని వహా = [illegible] వహింపుము. కాలవహా = [illegible] శ్రియం

= లక్ష్మిని మాం = నన్ను అభివహ = [illegible] అసౌ = ఓ ఏనుగా?

త్వాం = నన్ను ఇంద్రస్య = [illegible], వజ్రేణ = వజ్రాయుధముతో

సమానమైన యంకుశముచే అభినిదధామి = [illegible].

తా॥ ఓ ఏనుగా! [illegible] నీవు కీర్తిగలదానవు. నేను ఏనుగులు

గలవాడనై కీర్తిగలవాడనై [illegible] కల్గిన [illegible] ఓ ఏనుగా! నన్ను

నా సంబంధమైన లక్ష్మిని మోయుము. ఇంద్రుని వజ్రాయుధముతో సమాన

మైన యంకుశముచే నిన్ను శిక్షించుచున్నాను.

మం॥ అనాశుహూర్ణ నిశస్య [illegible] ప్రభాషా [illegible] యజే । తత్సత్యం
[illegible] శ్రీ [illegible] [illegible] సహ [illegible]॥

ప॥ [illegible] । నిశస్య । అత । [illegible] । [illegible] । యజే । తత్ సత్యం
[illegible] । [illegible] । [illegible] । [illegible] । [illegible] । అహా । వచాత్ । [illegible]॥

టీక॥ అనాశుహూర్ణ = [illegible] ! నిజహూర్ణ =
[illegible] [illegible] = నిశస్య. [illegible]
[illegible] [illegible] అహో = [illegible]
[illegible] [illegible] వాక్ = [illegible]
[illegible] [illegible] యజే = [illegible]
[illegible] తత్ = [illegible] సత్యం = నిజము.

తా॥ [illegible]
[illegible] ! [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible].

మం॥ ఆ తే వాచ ఆస్యాం దద ఆ మనస్యాం హృదయా
దధి యత్రి యువయోః స్వభూతః తతస్త్వం దుఃఖే సుఖే వా
అన్యాని [illegible] భగస్య [illegible] భూయద్వృత్రి తే వాచ్యా
[illegible] [illegible] ఆనందే॥

పద॥ ఆ । తే । వాచం । ఆస్యాం । దదే । ఆ । మనస్యాం । హృదయాత్
అధి । యాత్రి । యువయోః । స్వభూతః । తతః । చ । దుఃఖే । సుఖే । వా । అన్యాని
[illegible] । [illegible] । [illegible] । [illegible] । అభూత్ । [illegible] । తే । వాక్ ॥ విహితా । [illegible]
[illegible] । [illegible] । [illegible]॥

టీక॥ తే = [illegible], ఆస్యాం = [illegible], మనస్యాం =
[illegible], హృదయాదధి = హృదయము [illegible]
[illegible] = [illegible] [illegible] = [illegible] [illegible] = ఇక [illegible]
యత్రి = [illegible]. తే = [illegible] వాక్ = [illegible], విహితా = కల్పబడి

యున్నదో, తే=నీయొక్క తాం=ఆ వాక్యమును, ఆదదే=గ్రహించుచున్నాను, యత్ర=యెక్కడను యువయోః = మీ యిద్దరియొక్క, స్వభూతిః=స్వతస్సిద్ధమైన భావము గలదో, తం=ఆ భావమును ఆదదే=గ్రహించుచున్నాను. తతః=ఆ కారణమువలన దుఃఖే=కష్టమైనను, సుఖే వా=సులభమైనను ఆ ధ్వని=వాగ్రూపమైన మార్గమునందు మారిషత్=నాకు భంగము లేకుండుగాక, భగ్నా = నీవు మా=నన్ను గురించి, భగ్నః=భంగము కలవాడవు, అభూత్=అయ్యెదవు.

తా॥ ఆవజిహ్వక నిజిహ్వక మనువారలారా! ప్రత్యేకముగాగాని సమష్టిగా గాని మీ యుభయులయొక్క మనోవాక్కాయముల సంబంధమైన స్వభావమును గ్రహించుచున్నాను. మఱియు నీ భావము రహస్యముగా నెక్కడనున్నను అట్టి భావమును గ్రహించుచున్నాను. కావున కష్టమైనను సులభమైనను వాక్ప్రసంగమందు నావలన నీకే పరాజయము కలుగుగాక. నాకు పరాజయము లేకుండుగాక

మూ॥ తత్ సత్యం య దహం బ్రవీ మ్యధరో మత్పద్య స్వాఽసౌ॥

పదని॥ తత్ । సత్యం । యత్ । అహం బ్రవీమి । అధరః ॥ మత్ పద్యస్వ । అసౌ ।

టీక॥ అసౌ=ఒకానొక పేరుగల యో శత్రువా? త్వం=నీవు, మత్=నాకంటె అధరః=తక్కువవాడవై పద్యస్వ=న్యూనతను బొందుమని యత్=యే వాక్యమును అహం=నేను బ్రవీమి=పలుకుచున్నానో, తత్=ఆ వాక్యము, సత్యం=నిజము.

తా॥ ఓ శత్రువా? నాకంటె నీవు తక్కువవాడవై యుండుమని పల్కుచున్నాను. ఈ వాక్కు సత్యము.

ఇతిద్వావింశః ఖండస్సమాప్తః

—♦ అథత్రయోవింశః ఖండః ♦—

మూ॥ యా త ఏషా రరాట్యా తనూర్మన్యో ర్మృధ్నస్య నాశినీ
తాం దేవా బ్రహ్మచారిణో వినయంతు సుమేధసః॥

పదని॥ యా । తే । ఏషా । రరాట్యా । తనూః । మన్యోః । మృధ్నస్య । నాశినీ । తాం । దేవాః । బ్రహ్మచారిణః । వినయంతు । సుమేధసః॥

టీక॥ మృద్నస్య = మంచితనముయొక్క, నాశినీ=భంగముజేయునదియు, మన్యోః=కోపసంబంధమైనదియు, తే=నీయొక్క, ఏషా=ఈ, యా = ఏ రరాట్యా=ముఖసంబంధమైన, తనూః = శరీరముకలదో తాం=ఆ క్రోధయుక్తమైన శరీరమును, దేవాః=దేవతలును, సుమేధసః=మంచిబుద్ధిగల బ్రహ్మచారిణః=వేద శాస్త్రజ్ఞులును వినయంతు=పోగొట్టుదురుగాక.

తా॥ మంచితనమునకు భంగముకలుగజేయునట్టి యే కోపము నీ ముఖమునందు భ్రుకుట్యాది వికారములచేఁ బ్రకాశించుచున్నదో యట్టి క్రోధమును దేవతలును వేదశాస్త్రజ్ఞులును మంచిబుద్ధిగలవారును బోగొట్టుదురుగాక !

మూ॥ యత్త ఏ తన్ముఖేఽమతగ్ం రరాట ముది విధ్యతి ॥ వితే క్రోధం నయామసి గర్భ మశ్వతర్యా ఇవ॥

పదవి॥ యత్ । తే । ఏతత్ । ముఖే । అమతం । రరాటం । ఉత్ । ఇ ! విధ్యతి । వి । తే । క్రోధం । నయామసి । గర్భం । అశ్వతర్యాః । ఇవ॥

టీక॥ తవ=నీయొక్క । ముఖే=ముఖమునందు । యేతత్ = ఈ । యత్=ఏ అమతం=సత్పురుషులకు నిష్టముకాని, లలాటం=నుదురునందుండు క్రోధము, ఉద్విధ్యది = స్ఫురించుచున్నదో, తే = నీయొక్క, తత్=ఆ, క్రోధము=కోపమును, అశ్వతర్యాః = కంచరగాడిదయొక్క, గర్భమివ = గర్భమును వలెనే, వినయామసి=పోఁగొట్టదగినవాఁడవు.

తా॥ సత్పురుషుల కిష్టముకాని యే క్రోధము నీ ముఖచిహ్నలచేఁ దెలియబడుచున్నదో మంచితనమును బోగొట్టునదౌటచేత అట్టి కోపమును ఆత్మవినాశకారణమైన కంచరగాడిద యొక్క గర్భమును వలెనే పోగొఁట్టికొనదగినది, (కంచరగాడిద గర్భమును దాల్చుట దాని మరణమునకే కారణమని యెరుంగవలయును.)

మూ॥ అవజ్యా మివ ధన్వనో హృదో మన్యుం తనోమి తే। ఇం ద్రాఽపాస్య ఫలిగ మన్యేభ్యః పురుషే భ్యోన్యత్రాఽమత్॥

పదవి॥ అవ । జ్యాం । ఇవ । ధన్వనః । హృదః । మన్యుం । తనోమి । తే । ఇంద్ర । అపాస్య । ఫలిగం । అన్యేభ్యః । అన్యత్ర। పురుషేభ్యఃమత్ ॥

అ॥ హే స్త్రీ = ఓ ఆడుదానా ? తే=నీ యొక్క. హృదః = మనస్సు, యొక్క మన్యుం=కామవికారమును, ధన్వనః=ధనస్సువలెనే, జ్యామివ=వారిని

అవతనోమి=విడిచిపెట్టించుచున్నాను. ఇంద్ర=ఓ యింద్రుఁడా! అస్యాః=ఈ చిన్నదానియొక్క, భగం=భగమును, అన్యేభ్యః = ఇతరులైన పురుషేభ్యః = పురుషులవలన, అపాస్య=వీచిపెట్టించి, మత్=నాకంటె అన్యత్ర=మఱియొకనికి ఉపభోగ్యం=భోగింపఁదగినదానిఁగా. నకురు=చేయకుము.

తా॥ ఓ చిన్నదానా! బాణమును విడిచిపెట్టిన పిమ్మట ధనుస్సువలన నార్థిని విడిచిపెట్టిన రీతిగా సంభోగాదులచే నీ మనస్సునందుండు కామవికారమును బోఁగొట్టుచున్నాను. ఓ యింద్రుఁడా! ఈ చిన్నదానియొక్క యోనిని నా కంటె నితరులు భోగింపకుండునట్లుగాఁ జేయుచుండవలయును.

మూ॥ య దహం ధనేన ప్రపణాగ్ శ్చరామి ధనేన దేవా ధనా
మిచ్ఛమానః తస్మిం త్సోమో రుచ మాదధాత్వగ్ని రిన్ద్రో
బృహస్పతి శ్చ స్వాహా॥

పదవి॥ యత్ । అహం । ధనేన । ప్రపణాన్ । చరామి । ధనేన । దేవాః । ధనం । ఇచ్ఛమానః । తస్మిన్ । సోమః । రుచం । ఆ దధాతు । అగ్నిః । ఇంద్రః బృహస్పతిః ॥

టీక॥ ధనేన = క్రయవిక్రయ రూపమైన ధనముచేత, ధనం = ధనవృద్ధిని, ఇచ్ఛమానః = కోరుచున్నవాఁడనై, అహం=నేను, యత్=యే, ధనేన=మూల, ధనముచే ప్రపణాన్=వ్యాపారములను, చరామి=చేయుచున్నానో, తస్మిన్ =, అటువంటి ధనమువిషయమై, రుచం=కాంతిని అనఁగా వృద్ధిని, సోమః=చంద్రుఁడు అగ్నిః=అగ్నిహోత్రుఁడు, ఇంద్రః=దేవేంద్రుఁడు, బృహస్పతిః=బృహస్పతియు అదధాతు=చేయుదురుగాక!

తా॥ నేను మూలధనముచే పదార్థములను గొనిఆ పదార్థములను తిరిగి విక్రయించి ధనవృద్ధియగుటకు యే వ్యాపారమును జేయుచున్నానో అటువంటి వ్యాపారమునందు చంద్రుఁడు అగ్నిహోత్రుఁడు ఇంద్రుఁడు బృహస్పతియు వృద్ధికలుగు నట్లు చేయుదురుగాక!

మూ॥ పరిత్వా గిరే రమి హం పరిభ్రాతుః పరిష్వసుః పరిసర్వే
భ్యో జ్ఞాతిభ్యః పరిషీతః క్వేష్యసి॥

పదవి॥ పరి । త్వా । గిరేః । అమిహం । పరి । భ్రాతుః । పరి । స్వసుః పరి । సర్వేభ్యః । జ్ఞాతిభ్యః । పరిషీతః । క్వ ఏసి ॥

టీక॥ త్వా=నిన్ను, గిరేః = పర్వతసమీపమునకు వెళ్ళకముందు అనగా దేశాంతరమునకు వెళ్ళకముందు పర్యమిహం=(నా మూత్రముచే దడుపుచున్నాను. భ్రాతుః=సోదరుని సమీపమునకు వెళ్ళకముందు, పర్యమిహం=తడుపుచున్నాను స్వసుః=చెలియలి సమీపమునకు వెళ్ళకముందు, పర్యమిహం=తడుపుచున్నాను సర్వేభ్యః = సమస్తమైన జ్ఞాతిభ్యః = దాయాదుల సమీపమునకు వెళ్ళకముందు, పర్యమిహం=తడుపుచున్నాను, పరిషీతః=నా వల్ల నా మూత్రముచేఁ దడుపఁబడినవాడవై త్వ=నీవు, క్వ=ఎక్కడికి ఏష్యసి=వెళ్ళగలవు।

తా॥ స్త్రీ తన పెనిమిటి యితరుల మాటపలుకులలో నుండకుండునట్లుగాను దనకు భృత్యునివలెనె నుండునట్లుగాను జేయు కర్మమును జెప్పుచున్నాఁడు. ఓ నాథా! నీవు దేశాంతరమునకును నీ సోదరుఁడు నీ చెలియలు మొదలగువారి సమీపమునకు దాయాదుల సమీపమునకును వెళ్ళకపూర్వమే నా మూత్రముచే నిన్ను దడుపుచున్నాను కాన నీ వెచ్చటికిని వెళ్ళకుండుము. నాకు స్వాధీనుఁడవై నా యందే లక్ష్యముగలవాఁడవై యుండవలయునని స్త్రీ ఆవుకొమ్ము తెచ్చి దానిలో తన మూత్రమును వుంచి పెనిమిటి నిద్రించుచుండఁగా నతని శరీరమునందుఁ జల్లునని యెఱుంగవలయు.)

మూ॥ శశ్వ త్పరి కుపితేన సంక్రామే ణాఽవిచ్ఛిదా । ఉలేన పరిషీ తోఽఽసి పరిషీతోఽస్యులేన।

ప॥ పదవి। శశ్వత్ । పరి । కుపితేన । సంక్రామేణ । అవిచ్ఛిదా । ఉలేన । పరిషీతః । అసి । పరిషీతః । అసి ॥ ఉలేన ॥

టీక॥ శశ్వత్=మాటిమాటికి, పరికుపితేన=కోపముగల నా చేత, సంక్రామేణ=భూమియందు స్రవించుచున్నదియు, అవిచ్ఛిదా=రొండు తెగనిదియు, ఉలేన =పెద్ద చీమలబారువంటి మూత్రధారచేత, పరిషీతః=తడుపఁబడినవాఁడవు, అసి= అయితివి.

తా॥ నీవు దేశాంతరమును గురించి వెళ్ళెదవు అను కోపముచే మూత్రధారచే నిన్నుః నడుపుచున్నను.

మూ॥ ఆవర్తన వర్త యని నివర్తన వర్తయేంద్ర నర్దబుద భూమ్యా శ్చతస్రః ప్రదిశస్తాభి రావర్తయా పునః॥

పదవి॥ ఆవర్తన । వర్తయని నివర్తన । వర్తయ।ఇంద్ర । నర్దబుద । భూమ్యా

చతస్రః। ప్రదిశః। తాభిః। ఆవర్తయ। పునః॥

టీక॥ ఆవర్తన=గ్రామాంతరమునకు వెళ్ళినవారిని దిరిగి బంపునట్టి ఓ గమనాధిదేవతా! ఆవర్తయ=వెళ్ళిన నా భృత్యులఁ బంపుము. నివర్తన=గ్రామాంతరమునకు వెళ్ళనియ్యని యో గమనాధిదేవతా! నివర్తయ=గ్రామాంతరమునకు వెళ్ళనియ్యకుము. నర్దబుద=నర్దమను బాణముగల, ఇంద్ర=ఓ యింద్రుడా! భూమ్యాః=భూమిసంబంధమైన, చతస్రః=నాలుగైన, ప్రదిశః=ఏ ప్రధాన దిక్కులుగలవో తాభిః=(తాభ్యః) ఆ దిక్కులకై పునః=తిరిగి ఆవర్తయ=మళ్ళింపుము.

తా॥ దేశాంతరమునకు వెళ్ళిన నా భృత్యులను దిరిగి పంపునట్టి ఓ గమనాధిదేవతా! మా సంబంధమైనవా రెవరు మరియొక స్థలమునకు వెళ్ళిరో వారిని దిరిగి మా గృహమునకు బంపుము. ప్రయాణమునకు విఘ్నముఁజేయు గమనాధిదేవతా! మా సంబంధులు మాకు నిష్టములేకుండ నెక్కడికైనను వెళ్ళఁదలఁచిరేని వారిని వెళ్ళనియ్యకుము. ఓ యింద్రుఁడా! ఈ భూమియందుండు తూర్పు మొదలు నాలుగు దిక్కులలో నెక్కడికైనను మా సంబంధీకులు వెళ్ళిరేని వారి నక్కడ నుండి తిరిగి వచ్చునట్లుగా జేయుము.

మూ। ఆవర్తనే నివర్తన ఆవర్తననివర్తనాయ స్వాహా॥

పదవి॥ ఆవర్తనే। నివర్తన। ఆవర్తననివర్తనాయ। స్వాహా॥

టీక॥ ఆవర్తనే=యే మార్గముచే మళ్ళుచుండిరో, నివర్తన=ఆ మార్గముచే తనే మళ్ళింపజేయుదువు, తస్మాత్=ఆ కారణమువలన, ఆవర్తననివర్తనాయ = ఆవర్తననివర్తన స్వరూపుడవైన తుభ్యం=నీ కొఱకు, స్వాహా = హోమమును జేయుచున్నాను,

తా॥ వెళ్ళిన మార్గమునసే మళ్ళింపఁ ఆవర్తననివర్తనుడను గమ నాధిదేవతకొఱకు హోమముఁ జేయుచున్నాను.

మూ। అనుపోఽహ్వా దనుహ్వాయో నివర్తో వో న్యవీవృతత్।
ఇన్ద్రః పరిక్రోశో వ॥ పరిక్రోశతు సర్వతః॥

పదవి॥ అను। వహా అహ్వాత్ ॥ అనుహ్వాయః। నివర్తః। వః। న్యవీవృతత్ ఇంద్రః। పరిక్రోశః। వః। పరిక్రోశతు। సర్వతః॥

టీక॥ అనుహ్వాయః = అనుసరించివచ్చునట్టి పురుషుఁడు, వః = మిమ్ములను (మీ యాజ్ఞను) అన్వహ్వాత్ = అనుసరించుగాక, ఇంద్రః = దేవేంద్రునితో సమానమైన, నివర్తః=మళ్ళించు దేవత, వః = మిమ్ములను, న్యవీవృతత్ =మళ్ళించు

గాక, పరిక్రోశః = అపశబ్దము, వః = మిమ్ములను, సర్వతః = అన్ని స్థలములయం దున, పరిక్రోశతు = ఆగమనమును నిషేధించుగాక.

తా॥ మిమ్ముల ననుసరించి వచ్చువాఁడు మీ యాజ్ఞకులోఁబడి వెనుకకువెళ్లు గాక. ఘాఁబోవు కష్టములను గుర్తించిన దేవేంద్రునితో సమానమైనవాఁడు నీవు [illegible]మైయుండగా నిన్నుఁ బ్రయాణమునుండి వారించుఁగాక. ప్రయాణ సమయంబున రోదనము మొదలయిన యుపశబ్దంబులు వినఁబడుట నిన్నుఁ బ్రయాణమునుండి నివారించుఁగాక.

మూ॥ యది మా మతిమన్యా ద్వా అ దేవా దేవవత్తరం । ఇంద్రః పాశేన సిక్త్వావో మర్త్యా మద్వశ మానయాత్ ॥

పదవి॥ యది । మాం । అతిమన్యాత్ । వా । అదేవాః । దేవవత్తరం । ఇంద్రః । పాశేన । సిక్త్వా । వః మర్త్యా । మద్వశం । ఆనయాత్ ॥

టీక॥ అదేవాః = దైవసహాయములేని, యూయం = మీరు, దేవవత్తరం=దైవ సహాయము గలిగిన, మాం = నన్ను, అతిమన్యాద్వాయది = అతిక్రమించి వెళ్ళెద రేని, ఇంద్రః = దేవేంద్రుఁడు, పాశేన = త్రాడుచే, వః =మిమ్ములను, సిక్త్వా= బంధించి, మర్త్యా = భూమియందు, మద్వశం = నా స్వాధీనమగునట్లుగా, ఆనయాత్ = పొందించుఁగాక.

తా॥ గమనాధిదేవత యిట్లు పలుకుచున్నది ఓ భృత్యులారా ! నన్ను వ్యతి రేకించి మీరు వెళ్ళఁబోకుడు. నేను దైవసహాయముగలిగినవాఁడను. మీకుదైవ సహాయములేదు. అలాగు వెళ్ళెదరేని దేవేంద్రుఁడు మిమ్ములను త్రాటిచేఁగట్టి నావద్దకు తెచ్చి విడుచును.

మూ॥ యది వృక్షాద్య ద్యంతరిక్షా త్ఫలమభ్యపప్తత్తదు వాయురేవ యత్రాఽస్పృక్ష త్తనువం యత్రవాస ఆపో బాధం తాం నిర్ఋతీం పరాచైః ॥

పదవి॥ యది । వృక్షాత్ । యది । అంతరిక్షాత్ । ఫలం । అభి । అపప్తత్ । తత్ । ఉ । వాయుః । ఏవ । యత్ర । అస్పృక్షత్ । తనువం । యత్ర । వాసః । ఆపః । బాధంతాం । నిర్ఋతిం । పరాచైః ॥

టీక॥ వృక్షాత్ = చెట్టువలనఁగాని, అంతరిక్షాద్వది = ఆకాశము వలనఁగాని ఫలం = పండు, అభ్యపప్తద్వది = పడినట్లాయెనా, తత్ = ఆపతనమునకు, వాయు రేవ = వాయువేకారణము, యత్ర = యెక్కడ, తనువం = నాశరీరమును, అస్పృ క్షత్ = స్పృశించునో, యత్ర = యెక్కడ, వాసః = వస్త్రము, అస్పృక్షత్ = స్పృశించెనో, తత్ర = ఆ ప్రదేశమునందుండు, నిర్ఋతిం = అశుచిత్వమును, పరా చైః = లేకుండునట్లుగా, ఆపః = ఉదకములు బాధంతాం = పోఁగొట్టుఁగాక.

తా॥ అకస్మాత్తుగా పైనుండి పండు పడఁగా అప్పుడు నా శరీరమును గాని నా వస్త్రము వెగాని యాపండు తాకుటచే బాధగాని అశుచిత్వముగాని సంభవించిన పక్షమునకు ఉదకముచే గడిగి దానిని బోఁగొట్టుకొనుచున్నాను.

మూ॥ యే పక్షిణః పతయంతి బిభ్యతో నిర్ఋత్తైస్సహ । తే మా శివేన శగ్మేన తేజ సోందంతు వర్చసా ॥

పదవి॥ యే । పక్షిణః । పతయంతి । బిభ్యతః । నిర్ఋత్తై । సహ । తే । మా । శివేన । శగ్మేన । తేజసా । ఉందంతు । వర్చసా ॥

టీక॥ యేపక్షిణః = యేపక్షులు, బిభ్యతః = భయపడినవై, నిర్ఋత్తైస్సహ = అమంగళములతోఁగూడ, పతయంతి = నాశరీరముమీఁద నెక్కడఁబడుచున్నవో, తే = ఆ పక్షులు, తత్ = ఆ ప్రదేశమునుండి, ఉద్గచ్ఛంతు = యెగిరిపోవుఁగాక, మాం = నన్ను, శివేన = మంగళముతోను, శగ్మేన = సుఖముతోను, తేజసా = కాంతితోను, వర్చసా = ప్రభావముతోను, యుక్తం = కూడుకొనిన వానిఁగా, ఆపః = ఉదకములు, ఉందంతు = తడుపుఁగాక.

తా॥ పక్షులు భయపడి శరీరముపైఁ బడినను లేక వాని రెక్కలతోఁగాని పాదములతోఁగాని తాకిన పక్షమునను అమంగళము సంభవించును గాన ఈమంత్ర ముచే ఉదకమార్జన చేసిన పక్షమునకు ఆ యమంగళము పోయి మంగళము సుఖము కాంతి వర్చస్సును గలుగును.

మూ॥ దివోనుమా బృహతో అంతరిక్షా దపాగ్ం స్తోకో అభ్య పప్త చ్ఛివేన సమహ మింద్రియేణ వీర్యేణ మనసాఽహమాగాం బ్రహ్మణా సంపృంచాన స్సుకృతా కృతేన ॥

పదవి॥ దివః । ను । మా । బృహతః । అంతరిక్షాత్ । అపాం । స్తోకః అభ్యపప్తత్ । శివేన । సం । అహం । ఇంద్రియేణ । వీర్యేణ । మనసా । అహం । ఆగాం । బ్రహ్మణా । సంపృంచానః । సుకృతా । కృతేన ॥

టీక॥ దివోను = స్వర్గము వలనఁగాని, బృహతః = విస్తారముగా వ్యాపించియున్న, అంతరిక్షాత్ = ఆకాశము వలనఁగాని, అపాం = ఉదకముల యొక్క, స్తోకః = బిందువు అభ్యపప్తత్ = మీఁదబడెను, తతః = ఆహేతువువలన, అహం= నేను, శివేన = క్షేమముగానుండిన, ఇంద్రియేణ = త్వగాదీంద్రియముల తోడను, వీర్యేణ = బలముతోడను, మనసాచ = మనస్సుతోడను, సమాగాం = కలిసికొనినవాఁడనయ్యెదను, అహం = నేను, సుకృతా = పవిత్రత్వాది మంచికార్యమును జేయునదియు, కృతేన = నాచేఁ బ్రయోగింపఁబడినయునగు, బ్రహ్మణా = మంత్రముచే, సంపృంచానః = ఉదకములచే దడపఁబడుదును.

తా॥ ఆ కాలమందకస్మాత్తుగా ఆకాశమునుండిగాని స్వర్గమునుండిగాని జలబిందువులు మీఁదఁబడినట్లయ్యెనేని భంగము కలుగక స్వస్థతతోఁగూడిన యింద్రియములు మనస్సు బలముకలవాఁడ నయ్యెదను. విశుచిత్వము సంభవించునేనిఁదత్పరిహారముకొఱకుఁ బవిత్రకరమైనమంత్రములచే నుదకసమ్మార్జనమును జేసికొనియెదను

మూ॥ ఇమం మే వరుణ శ్రుధీ హవ మద్యాచ మృడయ త్వా మవస్యు రాచకే ॥

పదవి॥ ఇమం । మే । వరుణ । శ్రుధి । హవం । అద్య । చ । మృడయ । త్వాం । అవస్యుః । ఆచకే ॥

టీః॥ వరుణ= ఓ వరుణుఁడా ! మే= నాయొక్క, ఇమం = ఈ, హవం = పిలుపును, శ్రుధి = వినుము, అద్య= యిప్పుడే, మృడయ =సుఖపెట్టుము, త్వాం= నిన్ను, అవస్యుః = రక్షకునిగా గాఁగోరినవాఁడనై, ఆచకే = ప్రార్థించుచున్నాను.

తా॥ ఓ వరుణుఁడా ! నిన్ను రక్షకునిగాఁగోరి స్తోత్రము జేయుచుంటినిగాన నేఁజేయు స్తోత్రమునువిని నన్ను సుఖపెట్టుము.

మూ॥ తత్త్వా యామి బ్రహ్మణా వందమాన స్తదా శాస్తే యజమానో హవిర్భిః । అహేడ మానో వరుణేహ బోధ్యురుశ గ్ంస మాన ఆయుః ప్రమోషీః ॥

పదవి॥ తత్ । త్వా । యామి । బ్రహ్మణా । వందమానః । తత్ । ఆశాస్తే యజమానః । హవిర్భిః । అహేడమానః । వరుణ । ఇహ । బోధి । ఉరుశంస । మా । నః । ఆయుః । ప్రమోషీః ॥

టీక॥ ఉరుశంస = అనేకులచే స్తోత్రము చేయబడు, వరుణ = వరుణుడా ! నః = మాయొక్క, ఆయుః = ఆయుర్దాయమును, మాప్రమోషీః = భంగపెట్టకుము, అహేడమానః = కోపములేనివాడవై, ఇహ = ఈ కర్మమునందు నే జేయు స్తోత్రమును, బోధి = తెలిసికొనుము, తత్ = అనంతరము, త్వా = నిన్ను, యామి = రక్షణమును గోరి నిన్ను బొందుచున్నాను, యజమానః = యజమానుఁడు, బ్రహ్మణా = వేదమంత్రముచే, వందమానః = స్తోత్రముఁజేయుచు, హవిర్భిః = ఆజ్యాది హవిస్సులచే సంతోషపెట్టుచు, తత్ = నేఁ గోరునట్టి, ఆశాస్తే = కోరుచున్నాఁడు, ఉరుశంస = అనేకులచే స్తోత్రముఁ చేయబడు వరుణుఁడా ! నః = మాయొక్క, (యజమానుని గలుపుకొనుటచే బహువచన ప్రయోగము) ఆయుః = ఆయుర్దాయమును, మా ప్రమోషీః = భంగపఱుపకుము.

తా॥ అందఱిచేతను గొనియాడబడెడి వరుణుఁడా ! మా యాయుర్దాయమునకు భంగము రానియ్యకుము. మేము జేయుకర్మములయందు మాచేఁ జేయఁబడు స్తోత్రమును కోపములేనివాఁడవై వినుము. అనంతరము మాకుఁ గావలసిన వస్తువులను గోరెదము. ప్రతి యజమానుఁడు యజ్ఞాది కర్మలయందు వేదములచే స్తోత్రముఁజేయుచు ఆజ్యాది హవిస్సులఁ దృప్తినొందించుచు నేను గోరునట్టి దానినేకోరుచున్నాఁడు.

మూ॥ త్వన్నో అగ్నే వరుణస్య విద్వాన్ దేవస్య హేడో వయాసిసీష్ఠాః యజిష్ఠో వహ్నితమ శ్శోశుచానో విశ్వా ద్వేషాగ్ంసి ప్రముముగ్ధ్యస్మత్ ॥

పదని॥ త్వం । నః । అగ్నే । వరుణస్య । విద్వాన్ । దేవస్య । హేడః । అవ । యాసిసీష్ఠాః । యజిష్ఠః । వహ్నితమః । శోశుచానః । విశ్వా । ద్వేషాంసి । ప్ర । ముముగ్ధి । అస్మత్ ॥

టీక॥ అగ్నే = ఓ యగ్నిహోత్రుఁడా ! విద్వాన్ = సమస్తమును, గుర్తెఱింగిన, త్వం = నీవు, దేవస్య = దేవుఁడైన, వరుణస్య = వరుణువునకు, నః = మమ్ములఁ

గుఱించి, యః = ఏ, హేడః = క్రోధముకలవో, తం = ఆక్రోధమును, అవయా సిసీష్ఠాః = విడిచి పెట్టించుము, వహ్నితమః = హవిస్సులను మోయు వాఁడవును, శోశుచానః = ప్రకాశించు వాడవునగు, త్వం = నీవు, యజిష్ఠః = నాచేఁబూజింపఁ బడినవాఁడవ్వుకావున, నః = మా సంబంధమైన, విశ్వా = సమస్తమైన, ద్వేషాంసి = [illegible]కార్యములను, అస్మత్ = మావలననుండి, ప్రముముగ్ధి = విడిచిపెట్టించుముఁ

తా॥ ఓ యగ్నిహోత్రుఁడా ! నీవు సమస్తమును దెలిసిన వాఁడవు. కావున వరుణదేవునకు మాయందుండు కోపమును ఆయన విడిచి పెట్టునాగునఁ జేయుము. ఆజ్యాది హవిస్సులచే మాచేఁ బూజింపఁబడి ప్రకాశించుచు శత్రువులు మా విష, యమై చేయు ద్వేషకార్యములు మమ్ములను బొందకుండులాగునఁ జేయుము.

మూ॥ సత్వం నో అగ్నే ఽవమో భవో తీనే దిష్ఠో అస్యా ఉష సో వ్యుష్టౌ । అవయక్ష్వనో వరుణగ్ం రరాణో వీహి మృడీకగ్ం సుహవోన ఏధి ॥

పదవి॥ సః । త్వం । నః । అగ్నే । అవమః । భవ । ఊతీ నేదిష్ఠః । అస్య ఉషసః । వ్యుష్టౌ । అవయక్ష్వ । నః । వరుణం । రరాణః । వీహి । మృడీకం సుహవః । నః । ఏధి ॥

టీక॥ అగ్నే = ఓ యగ్నిహోత్రుఁడా ! అవమః = దేవతలలో ప్రధానుఁడ వైన, సః = ఆ, త్వం = నీవు, అస్య = ఈ, ఉషసః = ప్రాతః కాలముయొక్క, వ్యుష్టౌ = స్ఫురించుట కలుగుచుండఁగా, నః మాయొక్క, ఊతీ నేదిష్ఠః = రక్షించుటచే సమీపమందుండు వాఁడవు, భవ = అగుము, వరుణం = వరుణదేవుని, అవయక్ష్వ = మాకు అపకారముఁ జేయకుండునట్లు చేయుము, నః = మాకొఱకు, రరాణః = ఇష్టములను యిచ్చుఁగాక, మృడీకం = సుఖమును జేయు పురోడాశము, మొదలగువానిని, వహి = భక్షింపుము, సుహవః = శోభస్కరమైన పిలుపు గల వాఁడవై, నః = మమ్ములను, ఏధి = వృద్ధిపొందించుము.

తా॥ దేవతలలో మొదటివాఁడవైన యగ్నిహోత్రుడా ! ప్రతిదినమందునను మమ్ములను రక్షించుకొఱకు మా దగ్గఱనే యుండుము. వరుణునకు మాయందుఁ గోపము లేకుండునట్లు చేసి పాశము మొదలగువానిని మాయందుఁ బ్రయోగింపకుం డునట్టు చేయుము. మే మిచ్చునట్టియు సుఖమును గలుగఁజేయునట్టియు పురో

డాళము మొదలగువానిని భక్షించి మాకు వాంఛితములనిచ్చి మమ్ములను వృద్ధి పొందించుము.

మూ॥ త్వ మగ్నే అయా స్యయా సన్మనసా హితః । అ యా స న్ హవ్య మూహిషేఽయా నో ధేహి భేషజం ॥

పదవి॥ త్వం । అగ్నే । అయాసి । అయాః । సన్ । మనసా । హితః । అయాః । సన్ । హవ్యం । ఊహిషే । అయాః । నః । ధేహి । భేషజం ॥

టీక॥ అగ్నే = ఓ యగ్నిహోతు్రఁడా ! త్వం = నీవు, అయాసి = భక్తులు పొందఁదగినవాఁడవయితివి, అయాస్సన్=భక్తులు పొందఁదగినయట్టినీవు, మనసా= మనస్సుచేత, హితః = నమస్కరింపఁబడుచున్నావు, అయాస్సన్ = భక్తులుపొందఁ దగినయట్టినీవు, హవ్యం = మాచే దేవతలకు నియ్యఁబడు హవిస్సును, ఊహిషే = మోయుచున్నావు, అయాః = భక్తులు పొందఁదగిననీవు, నః = మాకొఱకు, భేష జం = ఔషధమును, ధేహి = కలుగఁజేయుము.

తా॥ ఓ యగ్నిహోతు్రఁడా ! భక్తులు కోరఁదగినవాఁడవుగాన మేము మన స్సుచే నమస్కరించుచున్నాము. మేము దేవతలకిచ్చునట్టిహవిస్సును నీవువహించి దేవతలకిచ్చువాఁడవుగాన దేవతల యనుగ్రహావశమున సంజీవి మొదలగు నౌషధము లను మాకు లభింపఁజేయుము.

మూ॥ ప్రజాపతే నత్వ దేతా న్యన్యో విశ్వా జాతాని పరితా బభూవ యత్కామా స్తేజుహుమ స్తన్నో అస్తు వయగ్గ్ స్యామ పత యో రయీణాం ॥

పదవి॥ ప్రజాపతే । న । త్వత్ । ఏతాని । అన్యః । విశ్వా । జాతాని । పరితః । బభూవ । యత్కామాః । తే । జుహుమః । తత్ । నః । అస్తు । వయం । స్యామ । పతయః రయీణాం ॥

టీక॥ ప్రజాపతే = ఓ బ్రహ్మ ! త్వత్ = నీకంటె, అన్యః = యితరుఁడు, ఏతాని = ఈ విశ్వా = సమస్తమైన, జాతాని = వస్తు సముదాయముల యందు నపరితో బభూవ = అంతటను వ్యాపించియున్నవాఁడు లేఁడు, తే = ఆ పూర్వోక్త మైన, వయం = మేము, యత్కామాః = దేనినిఁ గోరినవారమై, జుహుమః = హో

మముఁ జేయుచున్నామో, తత్ = అది, అస్తు = అగుఁగాక, వయం = మేము, రయీణాం = ధనములకు, పతయః = ప్రభువులము, స్యామ = అయ్యెదము.

తా॥ ఓ బ్రహ్మ ! నీకంటె నితరుఁడు ఈప్రపంచమునందు వ్యాపించియున్న వాఁడులేఁడు అనఁగా నీవే సమస్తప్రపంచమును నిండియున్నవాఁడవనుట. మేము [illegible]కోరి నిన్నుఁగుఱించి హోమమును జేయుచున్నామో అది మాకుఁగబుగుఁగాక. యింతియే[illegible]కాదు. విశేషమైనధనము కలవారమగునట్లు మమ్ములను జేయుము.

మూ॥ సమ్రాజం చ విరాజంచాఽభిశ్రీ ర్యాచనో గృహే । లక్ష్మీ రాష్ట్రస్య యా ముఖే తయా మాసగ్ం సృజామసి ॥

పదవి॥ సమ్రాజం । చ । విరాజం । చ । అభి । శ్రీః । యా । చ । నః । గృహే । లక్ష్మీః । రాష్ట్రస్య । యా । ముఖే । తయా । మా । సం । సృజామసి॥

టీక॥ నః = మాయొక్క, గృహే = గృహమందు, యాచ = యే, అభిశ్రీః= ధనలక్ష్మికలదో, తయా = ఆ ధనలక్ష్మిచేతను, సమ్రాజం = మిక్కిలి ప్రకాశించు వానిఁగా, మాం = నన్ను, సం సృజామసి = యేర్పఱుచుము, రాష్ట్రస్య = భూమండలముయొక్క, ముఖే = ప్రధానస్థలమందు, యా = యే, లక్ష్మీః = రాజ్యలక్ష్మి కలదో, తయా = ఆ రాజ్యలక్ష్మిచే, విరాజం = అనేక విధములఁ బ్రకాశించువానిఁగా, మాం = నన్ను, సం సృజామసి = యేర్పఱుచుము.

తా॥ ఓ యగ్నిహోతృఁడా ! మా గృహమందుండిన భాగ్య లక్ష్మి చేతను భూమండల సంబంధమైన భాగ్యలక్ష్మి చేతను నన్ను మిక్కిలి ప్రకాశించు వానిఁగాఁజేయుము.

మూ॥ ఇమం జీవేభ్యః పరిధిం దధామి మైషాం నుగా దపరో అర్థ మేతం శతం జీవన్తు శరదః పురూచీ స్తిరో మృత్యుం దధ తాం పర్వతేన ॥

పదవి॥ ఇమం । జీవేభ్యః । పరిధిం । దధామి । మా । యేషాం । ను గాత్ । అపరః । అర్థం । యేతం । శతం । జీవన్తు । శరదః । పురూచీః । తిరః । మృత్యుం । దధతాం । పర్వతేన ॥

టీక॥ ఇమం = ఈ రాతిని, జీవేభ్యః = జీవుల కొఱకు, పరిధిం = ఆస్తరణముగా, దధామి = స్థాపించుచున్నాను, యేషాం = ఈ జీవులలో, అపరః=ఇతరుఁడైన యొక జీవుడును, యేతం = ఈ, అర్థం = మృత్యురూపమైన ప్రయోజనమును, మాగాత్ = పొందకుండుఁగాక, కింతు = యిఁక నేమంటే, పురూచీః = అనేక దినములుగాని, శతం = నూరైన, శరదం = సంవత్సరములు గాని, జీవన్తు జీవించి యుండుఁగాక, అనేక = యీ, పర్వతేన = పర్వతముచేత, మృత్యుం = మరణమును, తిరో దధతాం = కప్పఁబడిన దానిగాఁ జేయుదురుగాక. అనఁగా మృత్యువును జయింతురు గాక.

తా॥ ఈ జీవులకు యీ రాతిని ఆస్తరణముగాఁ జేయుచున్నాను. ఈరాతి ప్రభావముచే ఈ జీవులలో నొకఁడైనను మరణమును బొందక మృత్యువునుజయించి అనేక సంవత్సరములు గాని నూఱు వత్సరములుగాని, జీవించి యుందురుగాక.

ఇతి త్రయో వింశః ఖండ స్సమాప్తః

శ్రీకృష్ణ యజుర్వేదే యేకాగ్నికాణ్డె
ప్రథమ ప్రపాఠక నామమంత్ర
ప్రశ్న స్సమాప్తః.

గ్రంథము సంపూర్ణము.

పంచదశ కర్మలకును— ప్రాముఖ్యమగు— మంత్ర పన్నములు— పదవిభాగ టీకా తాత్పర్య సహితముగా చేర్పఁబడినవి.

శ్రీ. ల. ము. మ.

